

การศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทาง
วัฒนธรรม

วิทยานิพนธ์

ของ

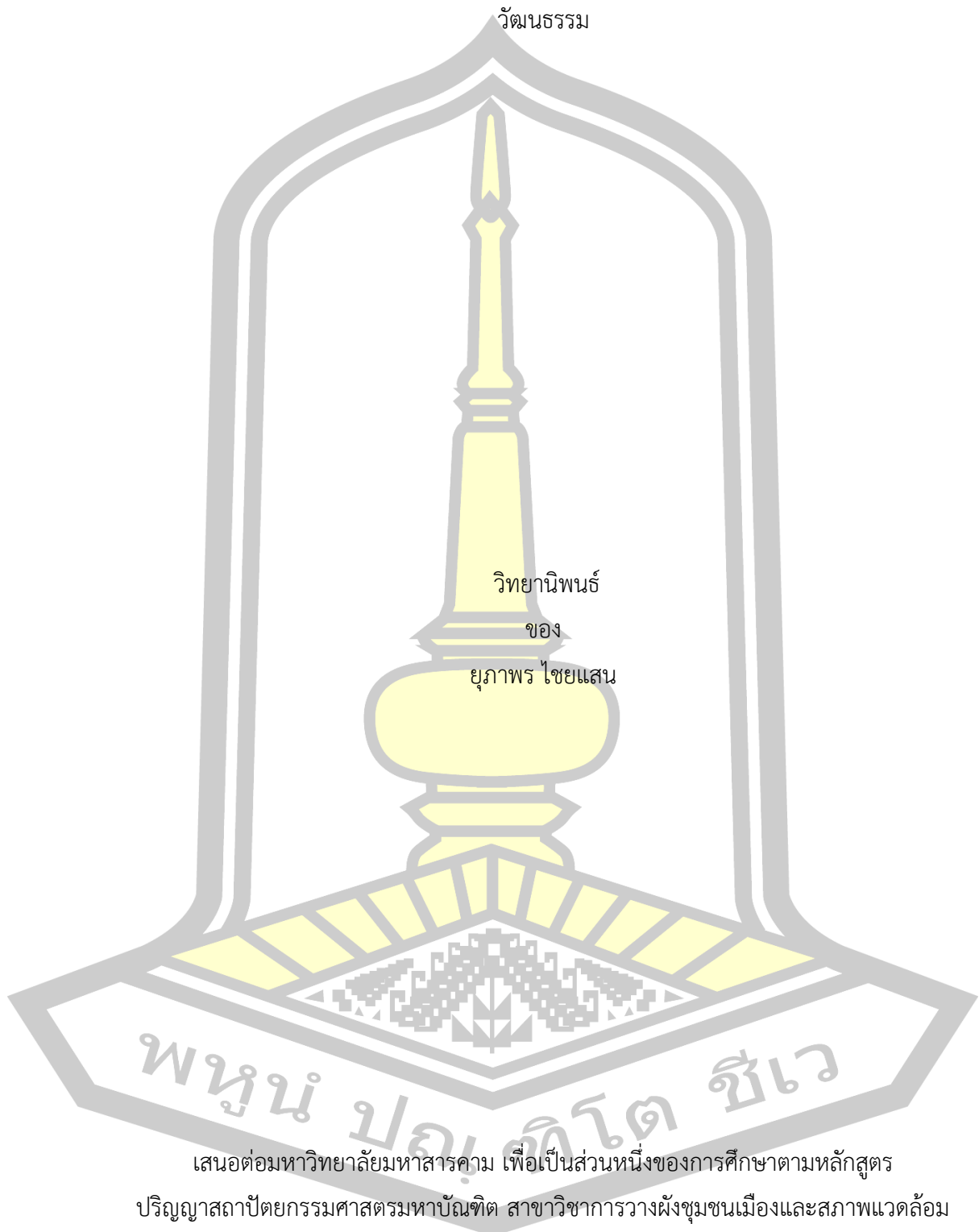
ยุภาพร ไชยแสน

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

สิงหาคม 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทาง
วัฒนธรรม

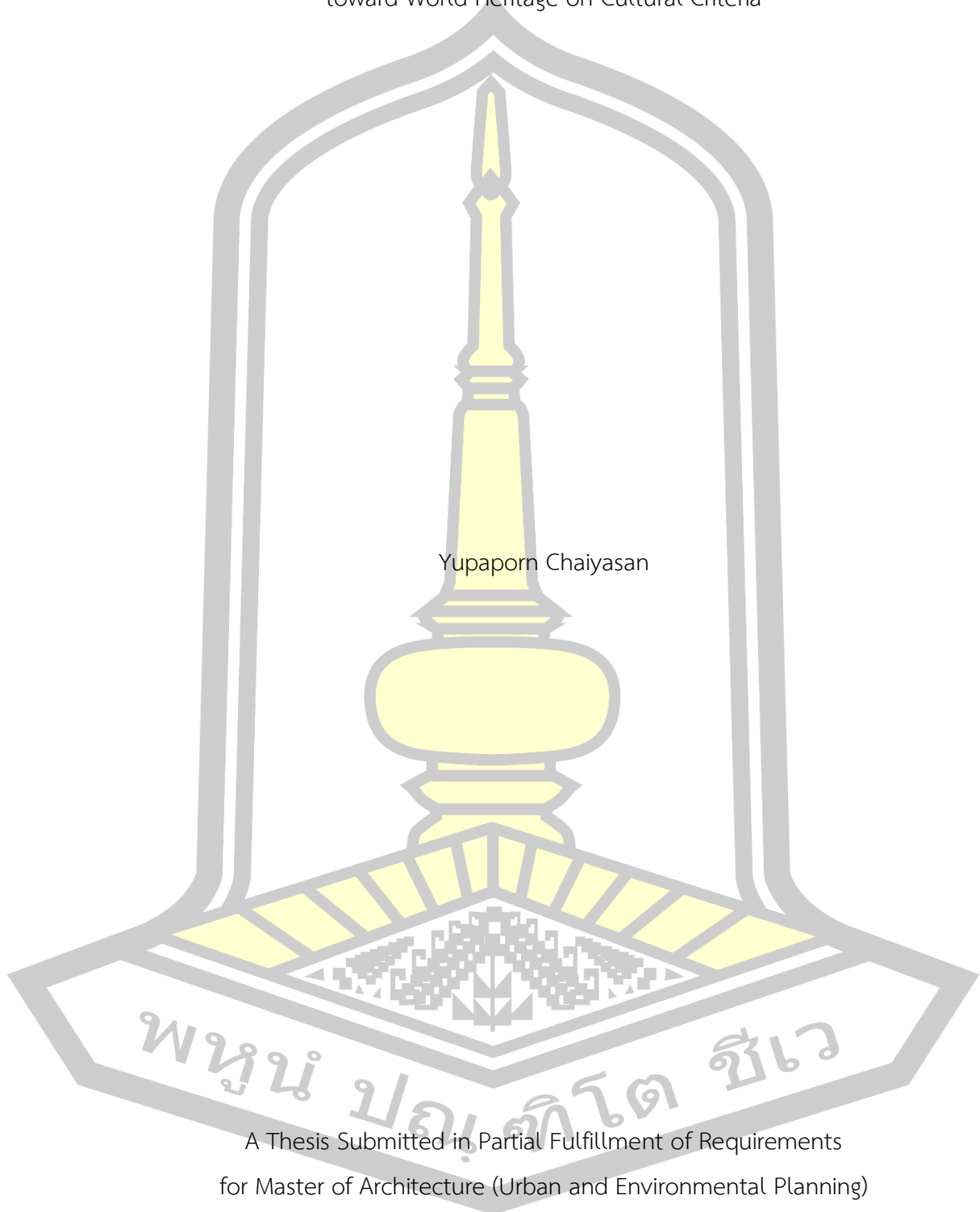
วิทยานิพนธ์
ของ
ยุภาพร ไชยแสน

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

สิงหาคม 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

A Comparative Study of Outstanding Universal Value (OUV) for Phra That Phanom
toward World Heritage on Cultural Criteria

Yupaporn Chaiyasan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Architecture (Urban and Environmental Planning)

August 2020

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวยุภาพร ไชยแสน
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. สักรินทร์ แซ่ภู่)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. ธารวุฒิ บุญเหลือ)

กรรมการ

(ผศ. ดร. ดิฐา แสงวัฒนะชัย)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(รศ. ดร. รวี หาญเผชิญ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม ของ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผศ. ดร. พลเดช เขาวรัตน์)

(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและ

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

นฤมิตรศิลป์

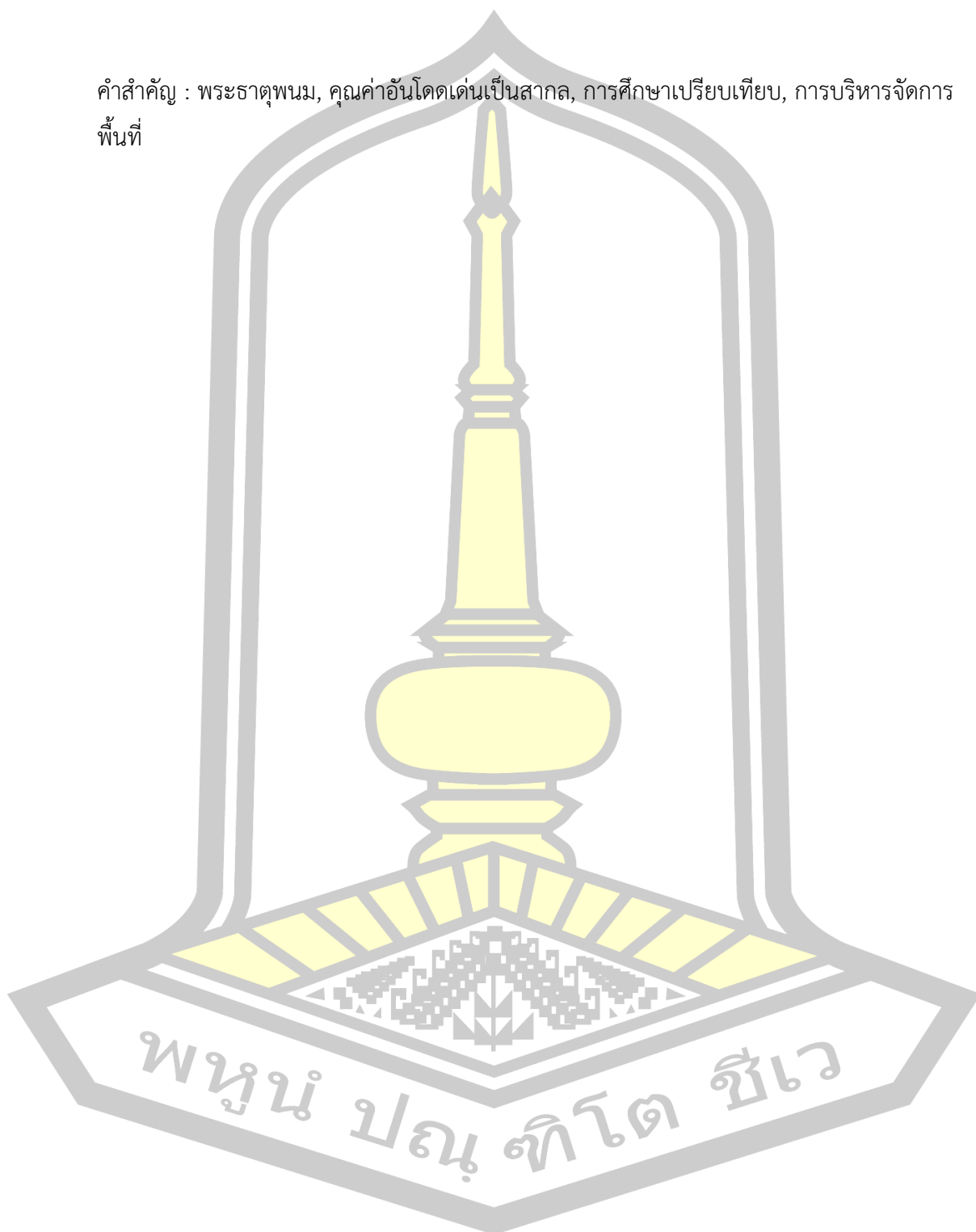
ชื่อเรื่อง	การศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม		
ผู้วิจัย	ยุภาพร ไชยแสน		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธราวุฒิ บุญเหลือ		
ปริญญา	สถาปัตยกรรมศาสตรมหา	สาขาวิชา	การวางผังชุมชนเมืองและ
	บัณฑิต		สภาพแวดล้อม
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2563

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม โดยศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม และเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทของการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม รวมถึงการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination file) แนวคิดทฤษฎี การลงสำรวจพื้นที่และการสังเกตในพื้นที่แบบมีส่วนร่วม คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง รวมทั้งหมด 6 แห่ง ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกโลกทางวัฒนธรรม ผลการศึกษา พบว่าการศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม ประกอบไปด้วย 3 เกณฑ์ คือ เกณฑ์ที่ 1 การมีอริยภาพในการสร้างสรรค์ทางศิลปกรรมที่มีลักษณะเป็นศิลปะผสมผสานเกิดการพัฒนามาเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่นเฉพาะ เกณฑ์ที่ 2 รูปแบบสถาปัตยกรรมของพระธาตุพนมมีอิทธิพลต่อรูปทรงและเป็นต้นแบบพระธาตุเจดีย์ที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเกณฑ์ที่ 6 พระธาตุพนมได้มีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีที่มีการเชื่อมโยงกับการบูชาพระอัฐิธาตุที่เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า การศึกษาเปรียบเทียบพบว่า แหล่งที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมมากที่สุด คือ วัดมหาโพธิ์พุทศคยา และกลุ่มวัดบุโรพุทโธ การเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ พบว่า แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ การวางแผนและการดำเนินงานอนุรักษ์บริเวณพื้นที่รวมถึงการเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ที่มีการร่วมกันบริหารจัดการพื้นที่ ทั้งหน่วยงานราชการส่วนกลางและระดับพื้นที่ โดยจะต้องมีนโยบายในการผลักดันที่ชัดเจนจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับชั้น รวมถึงวัดและประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมากขึ้น โดยควรมุ่งเน้นในระดับพื้นที่ คือ วัดและชุมชนเป็นหลัก เนื่องจากเป็นเจ้าของพื้นที่และราชการส่วนกลางเข้ามาช่วยสนับสนุนการบริหาร

จัดการ ให้มีการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกันจะทำให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : พระธาตุพนม, คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล, การศึกษาเปรียบเทียบ, การบริหารจัดการพื้นที่

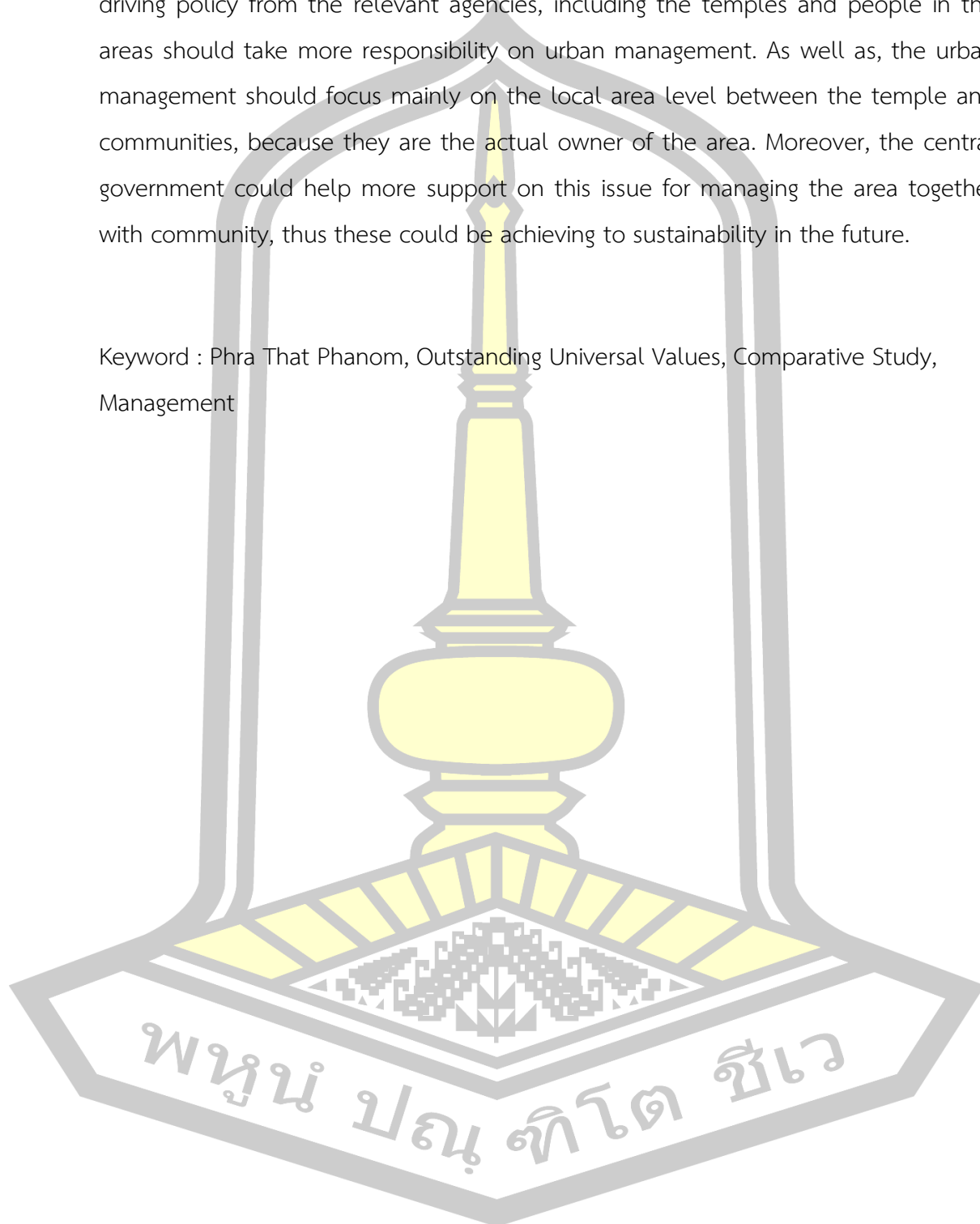
TITLE	A Comparative Study of Outstanding Universal Value (OUV) for Phra That Phanom toward World Heritage on Cultural Criteria		
AUTHOR	Yupaporn Chaiyasan		
ADVISORS	Assistant Professor Tarawut Boonlua , Ph.D.		
DEGREE	Master of Architecture	MAJOR	Urban and Environmental Planning
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2020

ABSTRACT

This research has the objectives to study the Outstanding Universal Values (OUV) of Phra That Phanom to become a cultural world heritage site. The comparative study focus on the outstanding universal values of Phra That Phanom, and the suggestions for urban management under the context of cultural heritage sites. By studying relevant concepts and theories are included the gather information from the nomination file. Site survey and site observation are undertaken for the precipitation with community, selected the sampling group in total of 6 sources together with cultural heritage experts' in-depth interview form. The results of the research found that the study of outstanding universal values to be a cultural world heritage site of Phra That Phanom consists of 3 criteria, which are criteria 1: The noble image in the artistic creation that is a combination of art and development. Came as an outstanding architectural style. Criterion 2: The architectural style of Phra That Phanom influences the shape and is the prototype of the Phra That Phanom look outstanding in the Northeast, and criterion 6: Phra That Phanom has inherited culture and traditions, that are related to the worship of the symbolic Phra Ungrangsat for represents the Buddha. A comparative study of the international outstanding values of Phra That Phanom found that the most promising cultural heritage sites are the Mahabodhi Temple Complex at Bodh Gaya and the Borobudur Temple Compounds. The urban management suggestion has divided into 2 areas, which are the urban planning and operation of the conservation area.

Moreover, the suggestion for central government and local level should have a clear driving policy from the relevant agencies, including the temples and people in the areas should take more responsibility on urban management. As well as, the urban management should focus mainly on the local area level between the temple and communities, because they are the actual owner of the area. Moreover, the central government could help more support on this issue for managing the area together with community, thus these could be achieving to sustainability in the future.

Keyword : Phra That Phanom, Outstanding Universal Values, Comparative Study, Management

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากบุคคลทั้งหลาย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ที่ให้ความอนุเคราะห์ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธราวุฒิ บุญเหลือ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ที่ได้กรุณาและสละเวลาอันมีค่าให้คำปรึกษาในด้านต่าง ๆ และควบคุมวิทยานิพนธ์ ให้คำแนะนำและนำความรู้อันมีค่าที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พลเดช เขาวรัตน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สักรินทร์ แซ่ภู่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพชรลัดดา เพ็ชรภักดี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดิฐา แสงวัฒนชัย อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามและ รองศาสตราจารย์ ดร. รวี หาญเผชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่ได้ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือในการให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม รวมทั้งคณาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ ที่ให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบพระคุณเพื่อนนิสิตปริญญาโท หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม และเจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษาทุกท่าน ที่ได้ให้คำแนะนำในการวิจัย และให้ความช่วยเหลือมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุก ๆ ท่าน ที่ได้ให้ความกรุณาและให้ความอนุเคราะห์สละเวลาให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกและข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย

คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา ตลอดจนบูรพาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่มีส่วนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้วิจัยจะนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาการทำงานให้ดียิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติต่อไป

พูนุ ปรณ ทิโต ชีเว

ยุภาพร ไชยแสน

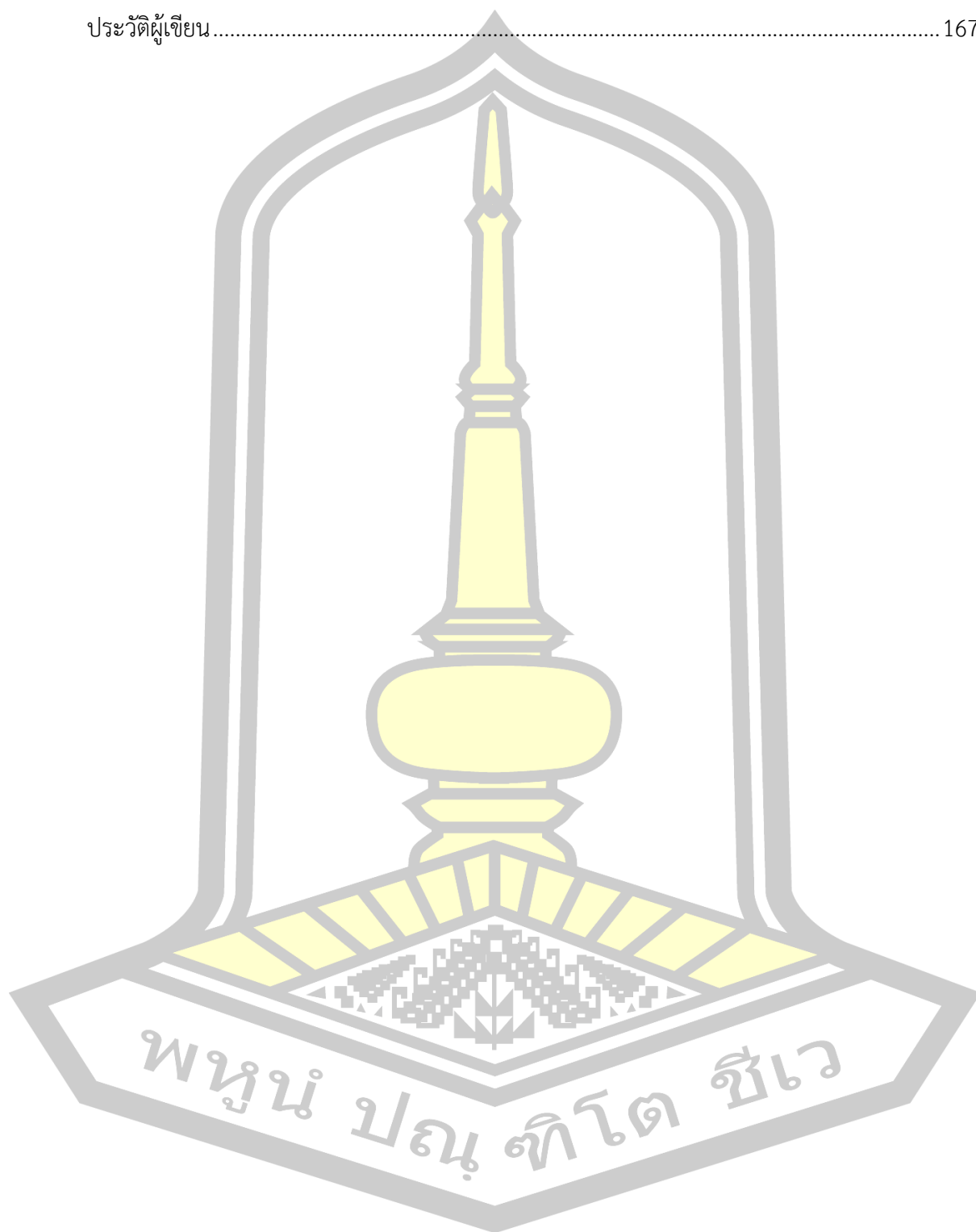
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ภูมิหลัง.....	1
1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	3
1.4 ความสำคัญของการวิจัย.....	4
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.7 กรอบแนวความคิดการวิจัย.....	7
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม.....	9
2.2 แนวคิดคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม.....	17
2.3 แนวความคิดการออกแบบชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม.....	26
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่านประวัติศาสตร์.....	30
2.5 แนวความคิดการบริหารการจัดการพื้นที่.....	35

2.6 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	38
2.7 สถานการณ์ปัจจุบันในกระบวนการเสนอพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลก	41
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	48
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	53
3.1 การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา.....	53
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	54
3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา.....	56
3.4 วิธีการดำเนินการศึกษา.....	57
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	66
3.6 การสรุปข้อมูล.....	67
บทที่ 4 ผลการศึกษา	68
4.1 ผลการศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของ พระธาตุพนม	68
4.2 ผลการศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	87
4.3 ผลการศึกษาการเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม.....	104
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	114
5.1 ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	114
5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	115
5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	115
5.4 สรุปผลการศึกษา.....	116
5.5 ข้อเสนอแนะ	124
บรรณานุกรม.....	128
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	131

ภาคผนวก ข แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ปี พ.ศ. 2532 – 2562..... 136

ประวัติผู้เขียน..... 167

สารบัญตาราง

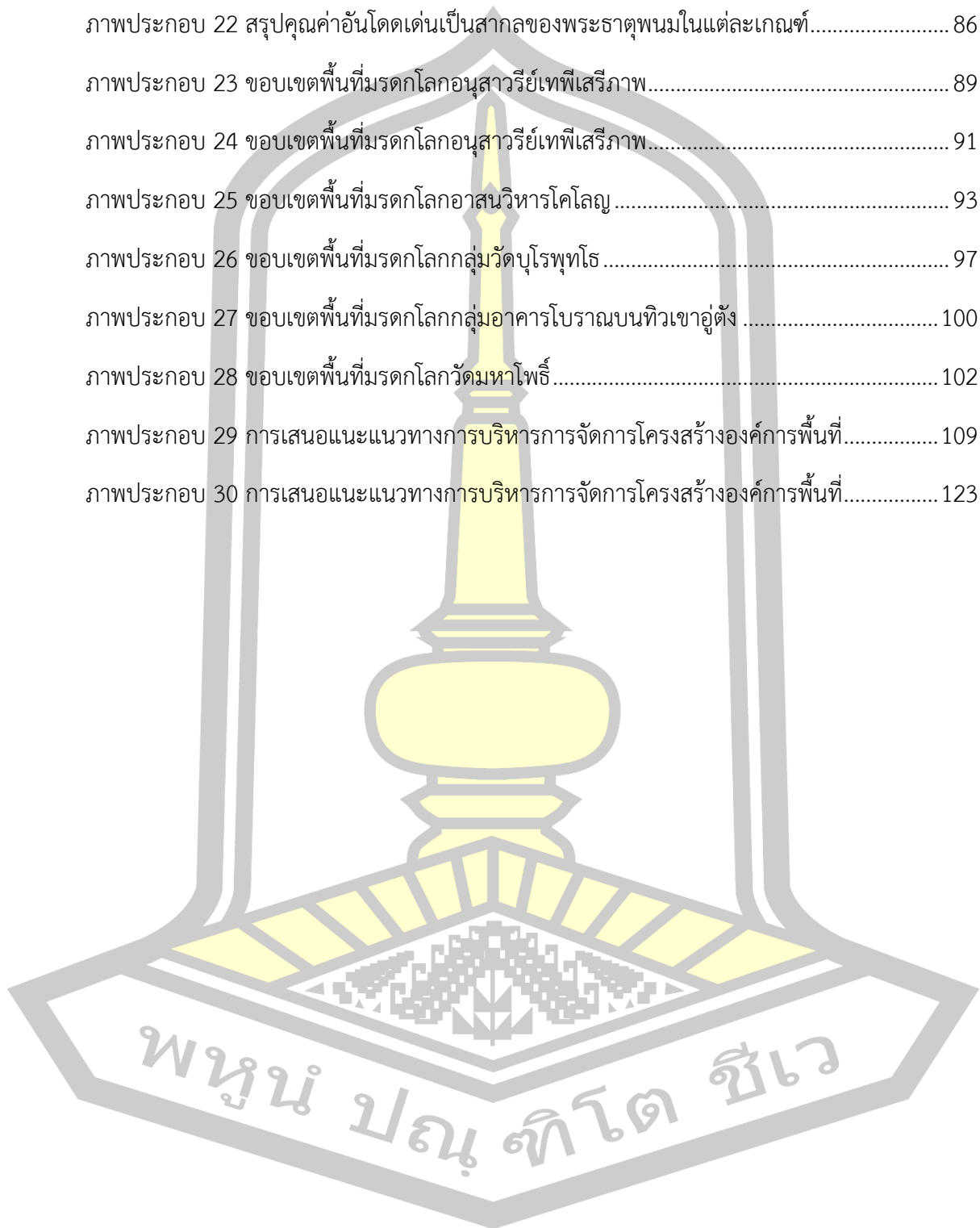
	หน้า
ตาราง 1 เกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลในการพิจารณาแหล่งมรดกโลก	19
ตาราง 2 การนำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปประยุกต์ใช้ในการทำวิจัย.....	50
ตาราง 3 การคัดเลือกแหล่งตัวอย่างในการวิจัย.....	55
ตาราง 4 การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	56
ตาราง 5 รูปแบบเอกสารที่ใช้สำหรับการเสนอชื่อขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก	59
ตาราง 6 ตัวอย่างตารางที่ใช้ในการเปรียบเทียบแหล่งตัวอย่าง.....	62

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 ขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษา	5
ภาพประกอบ 2 กรอบแนวความคิดในการวิจัย.....	7
ภาพประกอบ 3 วัดมหาธาตุซึ่งเป็นหนึ่งในแหล่งประวัติศาสตร์สุโขทัย	15
ภาพประกอบ 4 โขนไทย มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ที่มา: khonperformance (2019).....	17
ภาพประกอบ 5 จินตภาพของเมืองจากแนวคิดของการพัฒนาและออกแบบพื้นที่ มรดกทาง วัฒนธรรม.....	28
ภาพประกอบ 6 ทฤษฎีการใช้ประโยชน์แบบผสมผสาน.....	30
ภาพประกอบ 7 ประเภทของย่านและเมืองประวัติศาสตร์.....	33
ภาพประกอบ 8 เครื่องมือทางนโยบาย ที่มา: ศิริลักษณ์ ต้นตยกุล (2560).....	37
ภาพประกอบ 9 ขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษา	39
ภาพประกอบ 10 ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ศึกษา	40
ภาพประกอบ 11 กระบวนการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่พระธาตุพนม	47
ภาพประกอบ 12 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย.....	65
ภาพประกอบ 13 องค์พระธาตุพนมรวมมหาวิหาร.....	69
ภาพประกอบ 14 บริเวณแม่น้ำโขงและทำน้ำในการประกอบพิธีแห่พระอุปคุต	70
ภาพประกอบ 15 แคนถนนจากวัดพระธาตุพนมรวมมหาวิหารสู่ม่าน้ำโขง.....	71
ภาพประกอบ 16 ถนนเลี้ยงเมือง	72
ภาพประกอบ 17 สวนสาธารณะศรีโคตรบูรณ์ 80 พรรษา.....	73
ภาพประกอบ 18 ย่านบ้านไม้เก่า.....	73
ภาพประกอบ 19 ย่านตลาดและการค้า.....	73
ภาพประกอบ 20 องค์ประกอบของชุมชนธาตุพนมในมุมมองมิติทางด้านประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม	75

ภาพประกอบ 21	การจำแนกมรดกทางวัฒนธรรมบริเวณพื้นที่พระธาตุพนม	81
ภาพประกอบ 22	สรุปคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมในแต่ละเกณฑ์.....	86
ภาพประกอบ 23	ขอบเขตพื้นที่มรดกโลกอนุสาวรีย์เทพีเสรีภาพ.....	89
ภาพประกอบ 24	ขอบเขตพื้นที่มรดกโลกอนุสาวรีย์เทพีเสรีภาพ.....	91
ภาพประกอบ 25	ขอบเขตพื้นที่มรดกโลกอาสนวิหารโคโลญ	93
ภาพประกอบ 26	ขอบเขตพื้นที่มรดกโลกกลุ่มวัดบุโรพุทโธ.....	97
ภาพประกอบ 27	ขอบเขตพื้นที่มรดกโลกกลุ่มอาคารโบราณบนทิวเขาอู๋ตัง	100
ภาพประกอบ 28	ขอบเขตพื้นที่มรดกโลกวัดมหาโพธิ์.....	102
ภาพประกอบ 29	การเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการโครงสร้างองค์การพื้นที่.....	109
ภาพประกอบ 30	การเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการโครงสร้างองค์การพื้นที่.....	123

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลัง

พระธาตุพนม เป็นพระธาตุเจดีย์ที่มีอายุเก่าแก่สืบทอดมาอย่างยาวนาน เป็นพุทธสถานที่มีความศักดิ์สิทธิ์ของประเทศไทย และยังเป็นสัญลักษณ์ส่วนหนึ่งของสังคมอีสาน มีประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน นอกเหนือจากคุณค่าการเป็นสถูปที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ การบูรณะซ่อมแซมองค์พระธาตุพนมแต่ละครั้งยังเป็นเหตุการณ์สำคัญทางด้านสังคม โดยมีการร่วมมือและร่วมใจตั้งแต่พระมหากษัตริย์ หน่วยงานราชการ พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนทั้งสองฟากฝั่งลุ่มแม่น้ำโขง ในทางพระพุทธศาสนาพระธาตุพนมถือว่าเป็นแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เนื่องจากได้มีการบรรจุพระอัฐิบรมธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ไว้ด้านในองค์พระธาตุพนม ซึ่งแสดงให้เห็นเมื่อครั้งที่เกิดการพังทลายลงมา (ทศพล อัจฉาญ, 2542) อีกทั้งยังเป็นจุดศูนย์กลางและศูนย์รวมทางจิตใจประชาชนโดยเฉพาะของสังคมชาวพระธาตุของประชาชนทั้งไทย ลาว เวียดนาม และเขมร ของบ้านเมืองทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง โดยในทุกๆ ปี ประชาชนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงยังคงถือปฏิบัติและสักการะด้วยการเสด็จมาขอพรพระธาตุพนมอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นพระธาตุพนมจึงมิได้มีคุณค่าและความสำคัญเพียงแค่ว่าเป็นโบราณสถานและปูชนียสถาน แต่ยังคงเป็นอนุสรณ์สถานแห่งความทรงจำและการเชื่อมความสัมพันธ์ของผู้คนในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง และมีศักยภาพความโดดเด่นเป็นสากลค่อนข้างมาก (คณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก, 2559)

ด้วยความสำคัญของพระธาตุพนมจึงทำให้หน่วยงานและประชาชนเสนอพระธาตุพนมเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยกระบวนการเสนอเพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกนั้น คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล (Outstanding Universal Value: OUV) คือเกณฑ์ในการประเมินคุณสมบัติของแหล่ง ซึ่งคณะกรรมการมรดกโลกจะพิจารณาการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกจากคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลอย่างน้อย 1 เกณฑ์ (ศิริลักษณ์ ต้นตยกุล, 2560) ในการนี้คณะกรรมการมรดกโลกจะมอบหมายให้สหภาพโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) เป็นผู้ดำเนินการประเมินคุณสมบัติแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเบื้องต้นทั้งนี้จะต้องมีการศึกษาเปรียบเทียบจึงเป็นกระบวนการที่จำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้แน่ใจว่าแหล่งที่จะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกมีคุณค่าความโดดเด่นเป็นสากลที่สามารถเป็นตัวแทนของแหล่งมรดกในแต่ละประเภท ซึ่งองค์กรที่ปรึกษาจะพิจารณาจากกระบวนการศึกษาเปรียบเทียบ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561)

ทั้งนี้ เอกสารแนวทางการอนุรักษ์ตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ปี พ.ศ. 2539 ระบุไว้ว่า แหล่งมรดกที่อยู่ในขั้นตอนการขอรับการพิจารณาและอยู่ในขั้นตอนการนำเสนอบัญชีรายชื่อเบื้องต้นแล้ว คณะทำงานจะต้องจัดเตรียมข้อมูลเพื่อทำการศึกษาร่วมกับแหล่งมรดกอื่นที่อยู่ในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน

โดยปัจจุบันสถานการณ์การเสนอพระธาตุพนมสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ทางจังหวัดนครพนมและภาคประชาชน ได้เสนอแนวทางในการสนับสนุนพระธาตุพนมสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยมีมติให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอพระธาตุพนมเข้าสู่บัญชีเบื้องต้น (Tentative List) และได้ผ่านการเห็นชอบโดยคณะรัฐมนตรี จากนั้นได้รับการประกาศขึ้นบัญชีรายชื่อเบื้องต้น จากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เมื่อวันที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2560 โดยใช้หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Criteria) 3 หลักเกณฑ์ในการนำเสนอคือ หลักเกณฑ์ที่ 1 เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์ หลักเกณฑ์ที่ 2 เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือบนพื้นที่ใด ๆ ของโลกที่ทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม และหลักเกณฑ์ที่ 6 มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

การเสนอชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศให้ได้รับการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกต้องจัดทำบัญชีรายชื่อเบื้องต้น ซึ่งจะต้องคัดเลือกสถานที่มาจากบัญชีรายชื่อเบื้องต้น และจัดทำเอกสารสมบูรณ์ (Nomination File) เพื่อยื่นต่อองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและพิจารณา ซึ่งภายหลังจากที่พระธาตุพนมได้รับการขึ้นทะเบียนบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) ทางจังหวัดนครพนมจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก โดยคณะกรรมการได้ทำการรวบรวม ศึกษาวิจัยทางด้านการจัดทำขอบเขตพื้นที่ การจัดทำผังแม่บท ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม และได้มีการจัดประชุม คณะทำงานรวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานและผู้มีส่วนได้เสียในทุกภาคส่วน เพื่อเข้าสู่กระบวนการกำหนดคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นที่ต้องรวบรวม ศึกษาข้อมูลทุกมิติทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมเพื่อให้ทราบคุณค่าความสำคัญของพระธาตุพนม อีกทั้งกระบวนการจัดทำเอกสารสมบูรณ์ (Nomination File) ของทางจังหวัดนครพนมในขั้นตอนการขอพิจารณาพระธาตุพนมขึ้นสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรมยังไม่ได้ทำการศึกษาร่วม (Comparative Study) คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลขององค์พระธาตุพนมกับแหล่งมรดกอื่นที่อยู่ในรูปแบบที่คล้ายคลึงกันและมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ยังคงเป็นศาสนสถานที่มีชีวิต (Living Religion) โดยจะสะท้อนให้เห็น

คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลอย่างแท้จริงหรือให้เกิดการพิจารณาของคณะกรรมการจากยูเนสโกในการประเมินแหล่งให้มีความสอดคล้องกับการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ให้คงอยู่คู่ประเทศไทย โดยการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย

1.2.1 ความมุ่งหมายของการศึกษา

ศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) โดยคัดเลือกแหล่งที่ผ่านเกณฑ์การพิจารณาข้อ 1, 2, 6 และแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมด้านศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion) เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Comparative Study) คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลกับแหล่งมรดกอื่นที่อยู่ในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน

1.2.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1.1 เพื่อศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม

1.2.1.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

1.2.1.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

1.3.1 คำถามของการวิจัย

คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลในการสนับสนุนพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมเป็นอย่างไร

1.3.2 สมมติฐานของการวิจัย

การคัดเลือกแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมจากปี พ.ศ. 2532 – 2562 โดยผ่านเกณฑ์การพิจารณาข้อ 1, 2, 6 และยังคงเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมด้านศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion) นำมาศึกษาเปรียบเทียบ (Comparative Study) คุณค่าอันโดดเด่นและเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่จากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จะทำให้ทราบถึงคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล (Outstanding

Universal Value: OUV) ของพระธาตุพนมอย่างแท้จริงและนำมาสู่การบริหารจัดการพื้นที่ที่สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

1.4 ความสำคัญของการวิจัย

มุ่งความสำคัญในการศึกษาเปรียบเทียบ (Comparative Study) คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลกับแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมกับแหล่งอื่นที่มีความใกล้เคียงกัน ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้มาซึ่งความโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม สนับสนุนสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมด้านศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion)

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

แบ่งขอบเขตการศึกษาออกเป็นขอบเขตด้านพื้นที่และขอบเขตด้านเนื้อหา ดังต่อไปนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา คือ บริเวณวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ตั้งอยู่บริเวณตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ตั้งอยู่บริเวณค่าพิกัดภูมิศาสตร์ ละติจูด 16.942660 ลองจิจูด 104.723862 โดยเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมของคนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ในการเสนอขอพื้นที่พระธาตุพนมขึ้นสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

เทศบาลตำบลธาตุพนม ตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูงภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนอยู่ริมฝั่งชายโขง ในเขตท้องที่อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม มีพื้นที่ 4.60 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่บริเวณค่าพิกัดภูมิศาสตร์ ละติจูด 16.938791 ลองจิจูด 104.704937

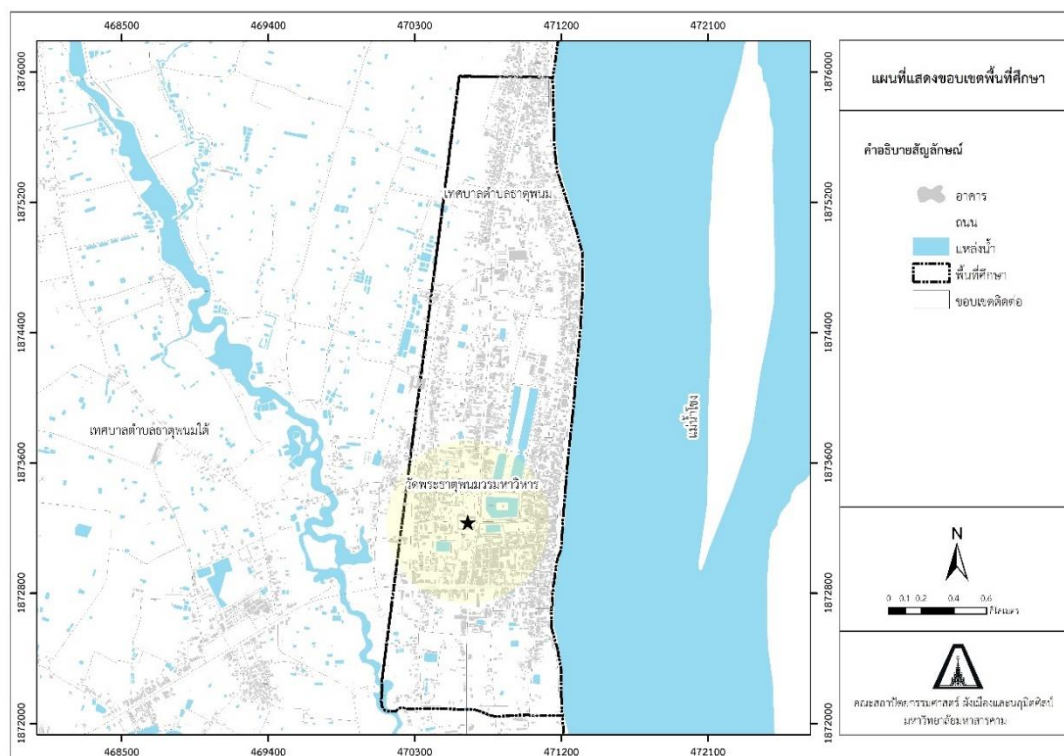
ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านหนองหอยทุ่ง หมู่ที่ 5 และบ้านหนองหอยท่า หมู่ที่ 6 ตำบล ธาตุพนมเหนือติดต่อกับบ้านเหล่าทุ่ง หมู่ที่ 9 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับแม่น้ำโขงและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านโพธิ์ทอง หมู่ที่ 4 ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านดอนกลาง หมู่ที่ 9 ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม

จังหวัดนครพนม

ภาพประกอบ 1 ขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษา

1.5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม มีขอบเขตด้านเนื้อหาดังต่อไปนี้

1.5.2.1 ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิในขอบเขตเรื่องประวัติศาสตร์ โบราณคดีความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม

1.5.1.2 ศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมจากทะเบียนบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) และคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในทุกภาคส่วน

1.5.2.3 ศึกษาเกณฑ์การพิจารณาแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ในเกณฑ์ข้อที่ 1 – 6 เพื่อให้ทราบหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคูณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล

1.5.2.4 การศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2532 – 2562 ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) โดยใช้หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ผ่านเกณฑ์การพิจารณาข้อ 1, 2, 6 และแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมด้านศาสนสถานที่ยังมีชีวิต

(Living Religion) โดยคัดเลือกปัจจัยเพื่อนำไปใช้ในการเปรียบเทียบ คือ เอกสารฉบับสมบุรณ์ (Nomination File)

1.5.2.5 วิเคราะห์คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม โดยใช้แบบ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ฝ่ายพัฒนาองค์ความรู้และฐานข้อมูล ทางวิชาการ จำนวน 4 คน และคณะอนุกรรมการมรดกโลกทางวัฒนธรรมจำนวน 4 คน รวมทั้งหมด 8 คน และกำหนดปัจจัยที่ใช้ในการเปรียบเทียบ คือ เอกสารฉบับสมบุรณ์ (Nomination File)

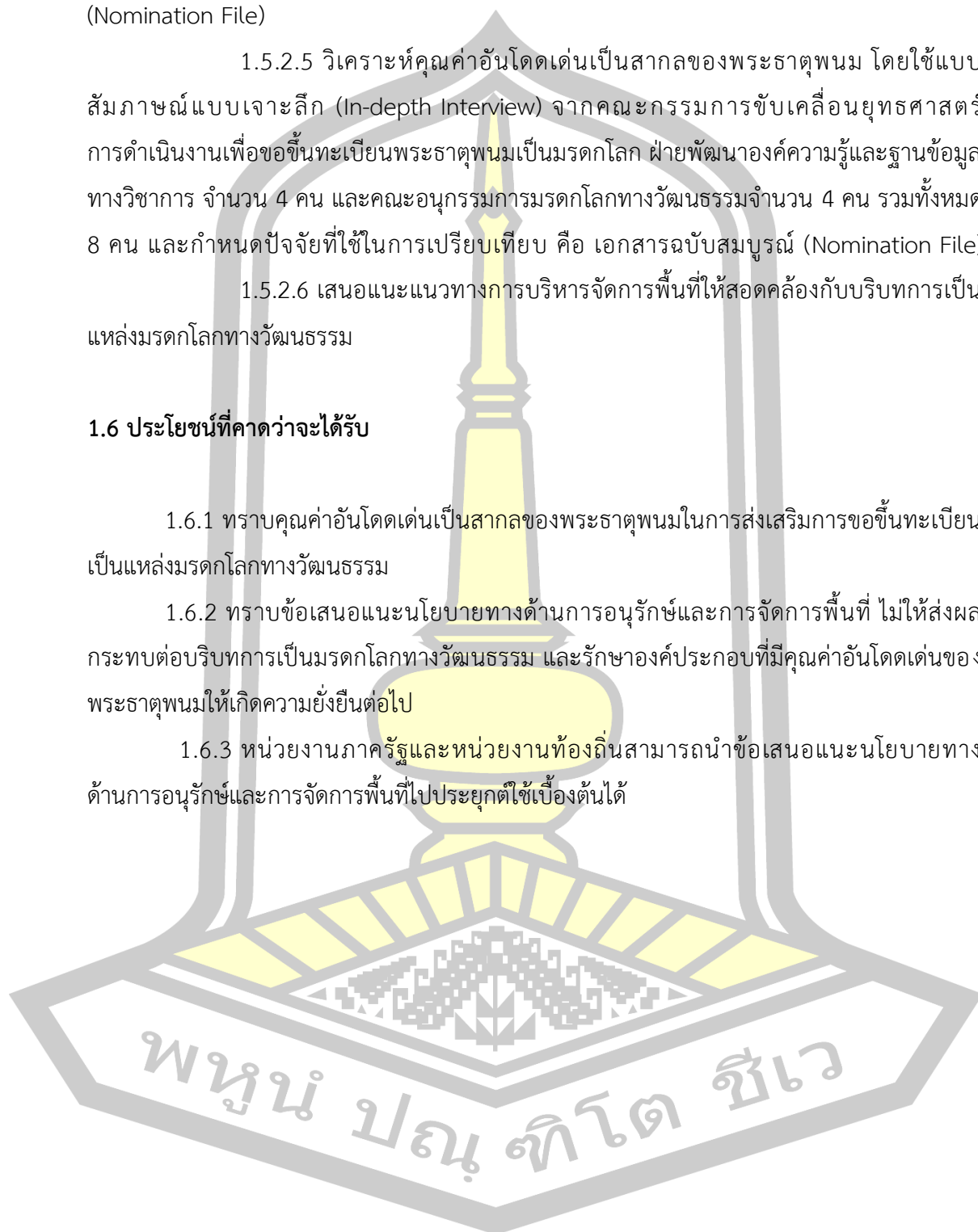
1.5.2.6 เสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็น แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

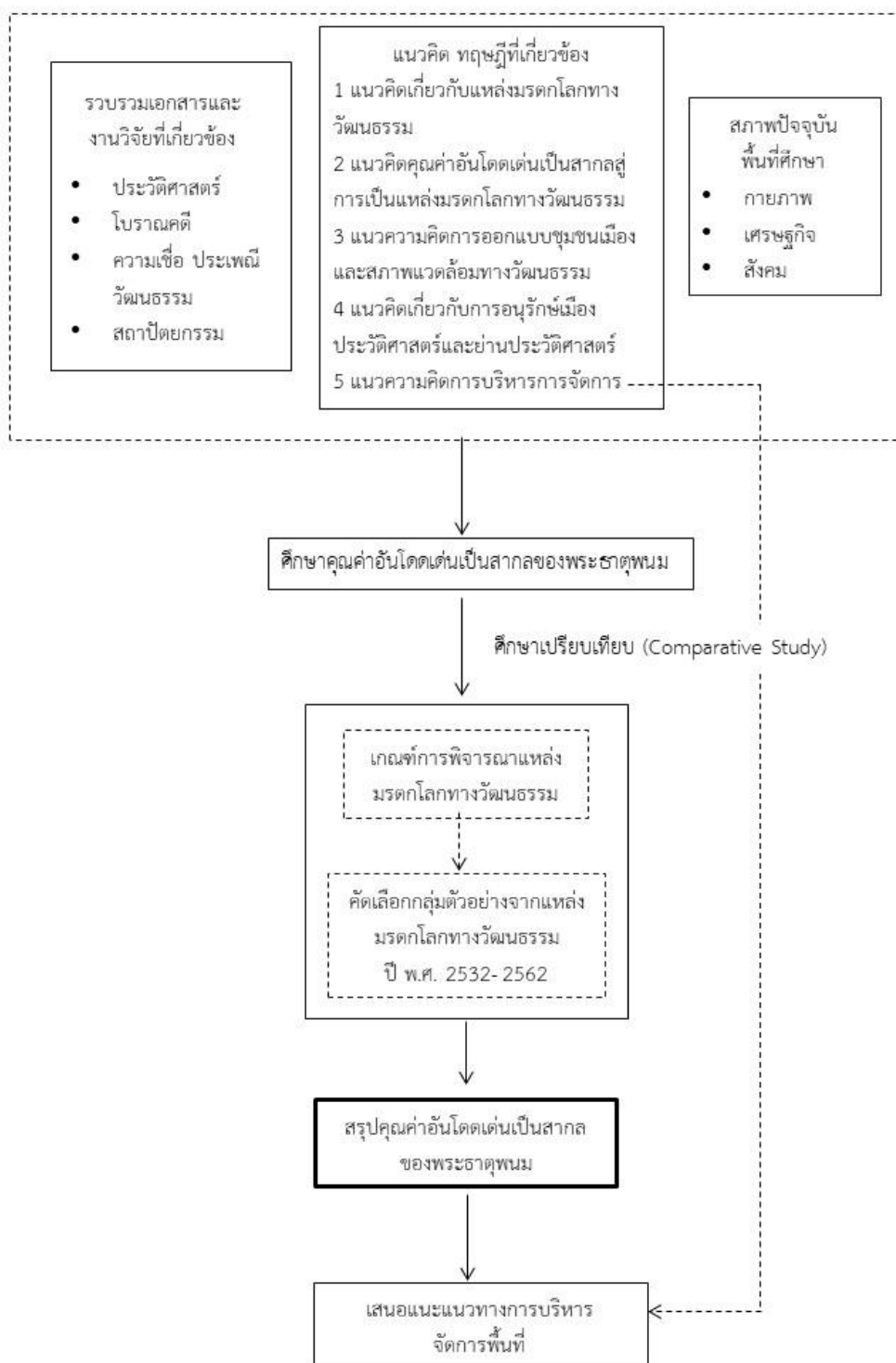
1.6.1 ทราบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมในการส่งเสริมการขอขึ้นทะเบียน เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

1.6.2 ทราบข้อเสนอแนะนโยบายทางด้านการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ ไม่ให้ส่งผล กระทบต่อบริบทการเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และรักษาสงคประกอบที่มีคุณค่าอันโดดเด่นของ พระธาตุพนมให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

1.6.3 หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่นสามารถนำข้อเสนอแนะนโยบายทาง ด้านการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ไปประยุกต์ใช้เบื้องต้นได้

1.7 กรอบแนวความคิดการวิจัย

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล คือ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของ พระราชูปถัมภ์ ซึ่งได้แก่เกณฑ์ข้อที่ 1 2 และ 6 และแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมด้านศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion) ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion) คือ สถานที่ทางศาสนาที่ยังคงเป็นสถานที่ที่ผู้คน เคารพนับถือสืบต่อเนื่องมา และยังคงมีกิจกรรมดำเนินภาพในสถานที่แห่งนั้น

การศึกษาเปรียบเทียบ (Comparative Study) คือ การเปรียบเทียบกับแหล่งมรดกโลก ทางวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ เกณฑ์การพิจารณา การขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมข้อ 1, 2, 6 และแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ด้านศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion) และกำหนดปัจจัยที่ใช้ในการเปรียบเทียบ คือ เอกสาร ฉบับสมบูรณ์ (Nomination File)

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในส่วนนี้ จะทำให้สามารถกำหนดกรอบของแนวคิด และเป็นแนวทางของการดำเนินการวิจัยต่อไป โดยเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 2.2 แนวคิดคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 2.3 แนวความคิดการออกแบบชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่านประวัติศาสตร์
- 2.5 แนวความคิดการบริหารการจัดการ
- 2.6 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา
- 2.7 สถานการณ์ปัจจุบันในกระบวนการเสนอพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลก
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

2.1.1 ความหมายมรดกทางวัฒนธรรม

กรมศิลปากร (2537) ได้ให้ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม คือ ผลงานที่เกิดจากการคิดค้น การประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งที่ถือว่าเป็นสิ่งดีงาม เรียนรู้ สืบทอดต่อกันมา หรือสิ่งที่ยังคงเหลือเป็นหลักฐานให้เห็นอยู่จนถึงปัจจุบัน

องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) (1972) ได้มีการประชุมสมัยสามัญ ครั้งที่ 17 เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน ปี 2515 ณ กรุงปารีส ได้ให้คำจำกัดความของมรดกทางวัฒนธรรม ตามวัตถุประสงค์แห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ซึ่งมีความหมายครอบคลุม ดังนี้

อนุสรณ์สถาน (Monument) ได้แก่ ผลงานทางสถาปัตยกรรม ผลงานทางประติมากรรม และจิตรกรรม ส่วนประกอบหรือโครงสร้างของร่องรอยจารึกธรรมชาติที่มีคุณสมบัติทางโบราณคดี ถ้าอยู่อาศัย และการรวมลักษณะเด่นซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นระดับสากลในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

กลุ่มอาคาร (Group of Building) ได้แก่ กลุ่มอาคารเดี่ยวหรืออาคารที่เชื่อมกัน โดยมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมหรือลักษณะทางภูมิประเทศที่มีคุณค่าในระดับสากลทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

สถานที่หรือพื้นที่ (Site) ได้แก่ ผลงานของมนุษย์หรือผลงานที่ผสมผสานระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ รวมทั้งแหล่งโบราณคดีที่มีคุณค่าในระดับสากลทางด้านประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยาหรือมานุษยวิทยา

B. M. Feilden and Jokilehto (1998) ได้ให้ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมว่า มรดกทางวัฒนธรรมนั้นมีหลายประเภท มิได้เป็นเพียงโบราณสถาน อาคาร พื้นที่ประวัติศาสตร์และสวนเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นทั้งหมดรวมทั้งระบบนิเวศ เป็นเครื่องหมายแสดงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีต และเป็นหนึ่งในทรัพยากรที่ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ที่สำคัญของโลก

สามารถสรุปได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง มรดกที่เรียนรู้ สืบทอดต่อกันมา สามารถจับต้องได้ เช่น ศาสนสถาน กลุ่มอาคาร เป็นต้น และเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น สิ่งเหล่านี้รวมถึงบริบทแวดล้อมโดยรอบซึ่งจะต้องมีความสอดคล้องกับบริบทสถานที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสืบต่อไป

2.1.2 คุณลักษณะของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมเกิดจากปัจจัยแวดล้อมที่มีความหลากหลาย ซับซ้อน และต้องมีความสัมพันธ์กับพื้นที่หรือเรียกว่า “การผสมผสานร่วมกันระหว่างธรรมชาติและฝีมือมนุษย์” สะท้อนถึงพัฒนาการของสังคมมนุษย์และการตั้งถิ่นฐานแต่ละช่วงเวลาภายใต้ข้อจำกัดทางด้านกายภาพหรือปัจจัยแวดล้อม ที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้งนี้ เอกสารแนวทางการอนุรักษ์ตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ในภาคผนวก 3 (Annex 3) (UNESCO, 2017) จำแนกประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะดังกล่าวขึ้น สามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภท มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.2.1 ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscapes)

เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการผสมผสานระหว่างธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งมาตราที่ 1 ของอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ได้อธิบายถึงวิวัฒนาการทางสังคมและการตั้งถิ่นของมนุษย์ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา โดยอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ รวมถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ให้นมนุษย์เข้าไปปฏิสัมพันธ์ในกิจกรรมเชิงพื้นที่ ตลอดจนเงื่อนไขทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้งปัจจัยภายในพื้นที่และปัจจัยภายนอก โดยภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการออกแบบสร้างสรรค์ เป็นแบบแผนที่สามารถจำแนกออกได้อย่างชัดเจน โดยมีลักษณะการออกแบบสร้างสรรค์โดยผ่านการพิจารณาผ่านมนุษย์ ครอบคลุมถึงสวนและภูมิทัศน์หรือสิ่งก่อสร้างที่มีคุณลักษณะเป็นอนุสรณ์สถานใช้เป็นสถานที่ในการระลึกถึงและเคารพศรัทธา

2) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกิดจากพัฒนาการแบบค่อยเป็นค่อยไป เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือศาสนา มีการพัฒนาสืบต่อเนื่องกันมาถึงปัจจุบัน โดยมีเงื่อนไขความสัมพันธ์ทางด้านธรรมชาติ สะท้อนถึงพัฒนาการของรูปแบบและองค์ประกอบ ซึ่งสามารถจำแนกได้ เป็น 2 กลุ่มย่อย คือ

- ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เป็นซากมรดกวัฒนธรรม หรือซากโบราณสถาน (Antic) หรือซากดึกดำบรรพ์ (Fossil) อีกทั้งเป็นแหล่งที่มีคุณลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีในอดีต ซึ่งอาจเป็นแหล่งที่ได้เสื่อมสภาพลงอย่างกะทันหัน หรือค่อย ๆ ลดบทบาทลง โดยแสดงออกถึงคุณลักษณะทางกายภาพที่สำคัญให้เห็นอย่างเด่นชัด

- ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีการสืบเนื่องต่อกันมา และยังคงดำรงอยู่ถึงปัจจุบัน ในบริบททางสังคมร่วมสมัย โดยมีความสัมพันธ์กับประเพณี บริบทสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตอย่างใกล้ชิด ในขณะที่แหล่งมรดกยังคงมีการขับเคลื่อน ตลอดจนแสดงหลักฐานพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับช่วงระยะเวลาต่าง ๆ

- ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีคุณค่าสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลกับทางพุทธศาสนา วัฒนธรรม ซึ่งผสมผสานกับองค์ประกอบสำคัญทางธรรมชาติและแสดงออกอย่างโดดเด่นมากกว่าหลักฐานวัตถุทางวัฒนธรรม หรือแสดงให้เห็นว่าหลักฐานทางวัฒนธรรมนั้นได้มีความสำคัญลง อีกทั้งยังคงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage) ซึ่งเป็นคุณค่าที่สอดคล้องกับแหล่งภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Jessica Greis-Mills, 2007)

2.1.2.2 เมืองประวัติศาสตร์และศูนย์กลางเมือง (Historic Towns and Town Centers) กลุ่มอาคารในเมืองที่มีศักยภาพต่อการเสนอขอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก โดยสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภทหลัก (UNESCO, 2017) ดังนี้

- เมืองโบราณที่มีการหยุดนิ่ง เป็นเมืองที่ถูกทิ้งร้างปราศจากการอยู่อาศัยมาอย่างยาวนาน แต่ยังคงปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีในอดีต ซึ่งสามารถประเมินบนเงื่อนไขของความเป็นของแท้ดั้งเดิม และระดับของการอนุรักษ์อยู่ในสถานะของการดูแลได้โดยง่าย

- เมืองประวัติศาสตร์ที่ยังมีชีวิตหรือไม่หยุดนิ่ง เป็นเมืองที่มีการตั้งถิ่นฐานหรือการอยู่อาศัย ที่ยังแสดงออกถึงความสัมพันธ์กับสภาพธรรมชาติอย่างใกล้ชิด และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องภายใต้อิทธิพลของสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยต้องผ่านการประเมินเรื่องความเป็นของแท้ดั้งเดิมของแหล่ง

- เมืองสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 20 ในนิยามคุณลักษณะนั้นยังมีคุณลักษณะบางประการที่สัมพันธ์กับนิยามของเมืองทั้งสองประเภทที่กล่าวมาข้างต้น โดยชี้วัดว่าเข้าเกณฑ์ในข้อใดที่ในบริบทความเป็นสมัยใหม่ และตัวเมืองยังคงรักษาคุณลักษณะได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Authenticity) ซึ่งเมืองเช่นนี้จะมีการบริหารจัดการเพื่อคงความโดดเด่นเป็นสากล เนื่องจากมีบริบทที่สัมพันธ์กับการพัฒนาในปัจจุบัน สามารถควบคุมได้ง่าย เนื่องจากเป็นเมืองที่ยังมีบทบาทอยู่ในสังคมร่วมสมัยในปัจจุบัน

2.1.2.3 มรดกลำคลอง (Heritage Canals) (UNESCO, 2017)

แนวความคิดเกี่ยวกับมรดกลำคลอง ได้มีการอธิบายในรายงานการประชุมของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับมรดกลำคลองที่ประเทศแคนาดา ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2537 (ค.ศ. 1994) ว่าเป็นลำน้ำที่เกิดจากการก่อสร้างชลประทานของมนุษย์ ซึ่งการบ่งชี้เรื่องคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลนั้น อาจมีหลักการประเมินใน 2 ประเด็น คือ มุมมองประวัติศาสตร์ และมุมมองทางเทคโนโลยี ซึ่งการพิจารณาคุณค่าของมรดกด้านลำคลองจึงอาจจะหมายถึงการเป็นอนุสรณ์อันเป็นสิ่งระลึกถึงประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของมนุษย์ และนอกจากนี้ ลำคลองยังมีภูมิทัศน์วัฒนธรรมตลอดจนแนวเส้นทางซึ่งเกิดขึ้นจากการก่อสร้างลำคลอง

2.1.2.4 มรดกเส้นทาง (Heritage Routes) (UNESCO, 2017)

แนวคิดเกี่ยวกับเส้นทางหรือวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเดินทาง ได้รับการกำหนดรายละเอียดในการประชุม ผู้เชี่ยวชาญด้านเส้นทางในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรม (กรุงแมดริด ประเทศสเปน พฤศจิกายน พ.ศ. 2537 หรือ ค.ศ.1994) ทั้งนี้แนวคิดเกี่ยวกับ

มรดกเส้นทงนั้นต้องแสดงถึงความสมบูรณ์สอดคล้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีความสอดคล้องสัมพันธ์ระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) หรือให้ความหมายต่อมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนทางวิวัฒนาการ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ไร้พรมแดนทั้งทางขอบเขตการปกครองและพรมแดนทางด้านวัฒนธรรม

ซึ่งจะเห็นได้ว่าคุณลักษณะของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้น จะสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของสังคมมนุษย์และการตั้งถิ่นฐานผ่านสภาพแวดล้อมและระยะเวลา ผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และพื้นที่ รวมถึงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้จะ ก่อให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละพื้นที่ รวมไปถึงเมืองที่เป็นประวัติศาสตร์ต้องคำนึงถึงความเป็นของ แท้ดั้งเดิมเพื่อที่จะคงความโดดเด่นเป็นสากลของแหล่ง ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงการบริหารจัดการให้ สอดคล้องกับบริบทพื้นที่โดยรอบเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

2.1.3 การจำแนกประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม

มรดกทางวัฒนธรรมมีหลายประเภทไม่เพียงแต่เป็นรูปธรรม เช่น โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี งานสถาปัตยกรรม แต่ยังรวมถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อ ประเพณี เป็นต้น สามารถแบ่งตามลักษณะที่ปรากฏอยู่ (Existence) ได้ 2 ประเภท (ชาคริต สิทธิ ฤทธิ, ม.ป.ป.) ดังนี้

2.1.3.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage)

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้เป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นได้จับต้องได้ใน ทางกายภาพโดยครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุสามารถเคลื่อนที่ได้และเคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี อนุสรณ์สถานแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ รวมถึงสิ่งที่มีมนุษย์ สร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือ การประดิษฐ์ การคิดค้น การดัดแปลง ซึ่งได้รับการยอมรับ ว่ามีคุณค่าในทางด้านวัฒนธรรมและสมควรได้รับการสงวนรักษาไว้ ซึ่งถูกจัดอยู่ในประเภทหนึ่งของ มรดกโลกตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทาง โดยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ สามารถแบ่งออกเป็นประเภทตามลักษณะที่ปรากฏได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ ประเภทวัตถุที่สามารถเคลื่อนที่ ได้และประเภทวัตถุที่เคลื่อนที่ไม่ได้

(1) ประเภทวัตถุที่เคลื่อนที่ได้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- โบราณวัตถุ หมายถึง สสิ่งหริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งทีเกิดขึ้ตามธรรมชาติหรือทีเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ โดยเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

- ศิลปวัตถุ หมายถึง สิ่งทีทำด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ

- จิตรกรรม เป็นผลงานทางศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพวาดหรือภาพพิมพ์ทีปรากฏในโบราณสถาน ปรากฏบนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ

- ศิลปหัตถกรรม หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ เสื้อผ้า และอุปกรณ์ต่าง ๆ ทีมีการคิดค้นโดยชุมชนท้องถิ่นและผลิตขึ้อย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันเป็นสำคัญ (วศิน อิงคพัฒนากุล, 2548)

(2) ประเภทวัตถุที่เคลื่อนทีไม่ได้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- โบราณสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ที่มีอายุหรือลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ ให้รวมถึงสถานที่ทีเป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์

- อนุสรณ์สถานและแหล่งประวัติศาสตร์ หมายถึง สถานที่ตั้งของเมืองหรือชนบทซึ่งพบหลักฐานของอารยธรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นพิเศษ และเป็นหลักฐานของความเจริญก้าวหน้าทีสำคัญหรือเป็นหลักฐานเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ (วศิน อิงคพัฒนากุล, 2548)

- แหล่งโบราณคดี หมายถึง บริเวณทีมีหลักฐานของพฤติกรรมมนุษย์ในอดีต ทั้งทีอยู่บนดิน ใต้ดิน และใต้น้ำ เช่น ทีอยู่อาศัย สุสาน ศาสนสถาน หรือสถานที่ การประกอบอาชีพ เป็นต้น

ซึ่งจะเห็นได้วามรดกทางวัฒนธรรมทีจับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เป็นสิ่งทีสามารถมองเห็นได้จับต้องได้ในทางกายภาพ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร เป็น 1 ใน 3 แหล่งมรดกโลกแห่งแรกของประเทศไทย ในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ 15 เมื่อปี พ.ศ. 2534 ทีเมืองคาร์เทจ ประเทศตูนีเซีย โดยผ่านข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลกในเกณฑ์ที่ 1 และเกณฑ์ที่ 3

ภาพประกอบ 3 วัดมหาธาตุซึ่งเป็นหนึ่งในแหล่งประวัติศาสตร์สุโขทัย
ที่มา: กรมศิลปากร (2559)

โดยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้จึงครอบคลุม เนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ทั้งนี้ ประเทศไทยในปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นกฎหมายคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ รวมถึงการได้เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญายูเนสโกว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก ค.ศ. 1972 (Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, 16 November 1972) โดยคณะรัฐมนตรีมีมติ เห็นชอบเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2530 (ค.ศ. 1987) ซึ่งมีกรมศิลปากรรับผิดชอบเกี่ยวกับการดูแลมรดกทางวัฒนธรรม

2.1.3.2 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เริ่มเข้ามามีบทบาทเมื่อองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้รับรองอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage) ทั้งหมด 40 มาตรา ในการประชุมสมัยสามัญครั้งที่ 32 เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003) ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

ในปัจจุบัน คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยในมาตรา 2 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ระบุนิยามของคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ว่าหมายถึง การปฏิบัติ (Practices) การแสดงออก (Expressions) การนำเสนอ (Representations) ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมรวมถึงภูมิปัญญา ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนี้ เป็นสิ่งที่ชุมชนและกลุ่มคนสร้างขึ้นมาอย่างสม่ำเสมอสืบเนื่องต่อกันมา

นอกจากนี้ ในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ตามมาตรา 2 นั้นยังได้ระบุถึงขอบข่ายของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ดังต่อไปนี้

(1) เรื่องราวข้อมูลความรู้ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นมุขปาฐะ และการแสดงออกในด้านต่าง ๆ รวมถึงวัฒนธรรมด้านภาษาในฐานะที่เป็นสื่อสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Oral Traditions and Expressions, Including Language as a Vehicle of the Intangible Cultural Heritage)

(2) ศิลปะการแสดง (Performing Arts) การแสดงออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึกและเรื่องราวต่าง ๆ ประกอบด้วยดนตรี นาฏศิลป์ และการแสดงประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

(3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ (Social Practices, Rituals and Festive Events) เป็นกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของชุมชนหรือกลุ่มคนที่ปฏิบัติสืบเนื่องต่อกันมา

(4) ความรู้และวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and Practices Conceding Nature and the Universe) เป็นองค์ความรู้ ทักษะ ความเชื่อของมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว เช่น การเลือกที่ตั้งถิ่นฐาน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

(5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional Craftsmanship) สำหรับประเทศไทยมี “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ สามารถจำแนกออกได้เป็น 7 ประเภท ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้าน ภาษา ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม ความรู้และแนวปฏิบัติ

เกี่ยวกับธรรมชาติ จักรวาล และกีฬาภูมิปัญญาไทยที่อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้กำหนดและเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของประเทศไทย

ภาพประกอบ 4 โขนไทย มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
ที่มา: khonperformance (2019)

ซึ่งจะเห็นได้วามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ได้แก่ โขนไทย (Khon, Masked Dance Drama in Thailand) ในรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติอย่างเป็นทางการจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2561 ณ เมืองพอร์ตหลุยส์ สาธารณรัฐมอริเชียส ซึ่งสิ่งเหล่านี้จำเป็นจะต้องสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมและความสำคัญของภูมิปัญญาไทยสืบต่อไป

2.2 แนวคิดคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมนั้น คุณค่าอันโดดเด่นอันเป็นสากลถือเกณฑ์ในการประเมินของคณะกรรมการมรดกโลก ซึ่งจะมีการพิจารณาการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกจากคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลอย่างน้อย 1 เกณฑ์ ทั้งนี้ต้องมี

เกณฑ์ในการพิจารณาแหล่งมรดกโลก ความครบถ้วนสมบูรณ์ ความเป็นของแท้ดั้งเดิม และการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.2.1 เกณฑ์การพิจารณาแหล่งมรดกโลก

มรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ถือเป็นมรดกโลกสำหรับมวลมนุษยชาติ โดยรวมควรที่จะต้องมีกำหนดมาตรการเฉพาะ เพื่อการปกป้องคุ้มครองให้มรดกโลกดังกล่าวสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนต่อไป โดยอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ได้กำหนดคุณลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นมรดกโลกแยกตามประเภทในมาตราที่ 1 และ 2 ในหมวดที่ 1 นิยามของมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติดังนี้

มาตราที่ 1 ตามวัตถุประสงค์แห่งอนุสัญญา “มรดกทางวัฒนธรรม” มีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

- อนุสรณ์สถาน: ผลงานสถาปัตยกรรมผลงานทางประติมากรรมหรือจิตรกรรมที่ใหญ่โต ส่วนประกอบหรือโครงสร้างทางโบราณคดี จารึก ถ้าที่อยู่อาศัย และร่องรอยที่ผสมผสานกันของสิ่งต่าง ๆ ข้างต้น ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

- กลุ่มอาคาร: กลุ่มของอาคารที่แยกจากกันหรือต่อเนื่องกัน โดยลักษณะทางสถาปัตยกรรมหรือความสอดคล้องกลมกลืนหรือที่ตั้งใจภูมิทัศน์ ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

- แหล่ง: ผลงานที่เกิดจากมนุษย์ หรือของการผสมผสาน ร่วมกันระหว่างผลงานของธรรมชาติและของมนุษย์และรวมถึงแหล่งโบราณคดี ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางด้านประวัติศาสตร์, สุนทรียศาสตร์, ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยา

มาตราที่ 2 ตามวัตถุประสงค์แห่งอนุสัญญา “มรดกทางธรรมชาติ” มีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

- สภาพทางธรรมชาติ: ลักษณะทางกายภาพและทางชีวภาพ หรือกลุ่มของสภาพธรรมชาติดังกล่าวซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางสุนทรียศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์

- แหล่งธรรมชาติ: บริเวณที่มีขอบเขตอย่างชัดเจน ที่มีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางวิทยาศาสตร์ การอนุรักษ์ หรือความงามตามธรรมชาติ

- สภาพทางธรณีวิทยาและภูมิประเทศ: บริเวณที่มีขอบเขตอย่างชัดเจน ที่เป็นถิ่นที่อยู่ของสายพันธุ์สัตว์และพืชที่กำลังได้รับการคุกคาม ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางวิทยาศาสตร์ หรือการอนุรักษ์

ทั้งนี้จากนิยามข้างต้นจะเห็นว่า ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาตินั้น จะต้อง มีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากล (Outstanding Universal Value: OUV) โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณากำหนดเกณฑ์ 10 ข้อ ซึ่งหากแหล่งที่เสนอเพื่อขอรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกนั้น มีคุณลักษณะที่โดดเด่นเป็นสากลและสอดคล้องกับข้อหนึ่งข้อใดหรือหลายข้อ จะได้รับการพิจารณาประกาศให้เป็นมรดกโลก โดยในระยะเริ่มต้นตามเอกสารแนวทางการอนุรักษ์ตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก 2002 (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 2002) ได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณารวม 6 ข้อ และต่อมาได้มีการปรับปรุงเป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 2012) ได้มีการกำหนดเกณฑ์การพิจารณา รวม 10 ข้อ ซึ่งแยกพิจารณาระหว่างเกณฑ์มรดกโลกทางวัฒนธรรมคือ เกณฑ์ที่ 1 - 6 (ข้อ i.-vi.) และเกณฑ์มรดกโลกทางธรรมชาติ คือ เกณฑ์ที่ 6 - 10 (ข้อ vii.-x.) (UNESCO, 1996) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 1 เกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลในการพิจารณาแหล่งมรดกโลก

เกณฑ์ที่	เกณฑ์การพิจารณามรดกโลก	
1. เกณฑ์พิจารณามรดกโลกทางวัฒนธรรม		
i	to represent a masterpiece of human creative genius	เป็นผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาด
ii	to exhibit an important interchange of human values, over a span of time or within a cultural area of the world, on developments in architecture or technology, monumental arts, town-planning or landscape design	เป็นการแสดงถึงความสำคัญของการแลกเปลี่ยนคุณค่าของมนุษย์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือในพื้นที่วัฒนธรรมใด ๆ ของโลกในการพัฒนาสถาปัตยกรรมหรือทางเทคโนโลยี ศิลปะ สถาปัตยกรรมการออกแบบบ้านเมืองหรือการออกแบบภูมิทัศน์

เกณฑ์ที่	เกณฑ์การพิจารณามรดกโลก	
iii	to bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared	เป็นพยานหลักฐานที่ยอดเยี่ยม หรือหาที่เสมอเหมือนไม่ได้ แสดงถึง'ขนบธรรมเนียมประเพณี หรืออารยธรรมที่ยังคงเหลืออยู่ หรือได้สูญหายไปแล้ว
iv	to be an outstanding example of a type of building, architectural or technological ensemble or landscape which illustrates (a) significant stage(s) in human history	เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของชนิดอาคาร ผลงานที่เกิดขึ้นทั้งหมดทางสถาปัตยกรรม หรือเทคโนโลยี หรือภูมิทัศน์ ที่แสดงถึงขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่ง (หรือมากกว่า) ในประวัติศาสตร์มนุษย์
v	to be an outstanding example of a traditional human settlement, land-use, or sea-use which is representative of a culture (or cultures), or human interaction with the environment especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change	เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของการตั้งถิ่นฐานแบบประเพณีนิยมของมนุษย์ การใช้ประโยชน์ที่ดิน หรือการใช้ประโยชน์ท้องทะเล ซึ่งเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง (หรือมากกว่า) หรือการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเมื่อถูกคุกคามภายใต้ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สามารถย้อนกลับได้
vi	to be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance. (The Committee considers that this criterion should preferably be used in conjunction with other criteria	มีความสัมพันธ์โดยตรงหรือเห็นได้ชัดเจนเกี่ยวกับเหตุการณ์ หรือขนบประเพณีที่ยังคงอยู่กับแนวคิดหรือความเชื่อ งานศิลปะและวรรณกรรมที่มีความสำคัญโดดเด่นเป็นสากล

เกณฑ์ที่	เกณฑ์การพิจารณามรดกโลก	
2. เกณฑ์พิจารณามรดกโลกทางธรรมชาติ		
vii	to contain superlative natural phenomena or areas of exceptional natural beauty and aesthetic importance	ประกอบด้วยปรากฏการณ์ทางธรรมชาติชั้นเยี่ยม หรือพื้นที่ซึ่งมีความงามทางธรรมชาติที่ยอดเยี่ยมและมีความสำคัญทางสุนทรียะ
viii	to be outstanding examples representing major stages of earth's history, including the record of life, significant ongoing geological processes in the development of landforms, or significant geomorphic or physiographic features	เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นที่เป็นตัวแทนขั้นตอนสำคัญของประวัติของโลกรวมถึงร่องรอยบันทึกของชีวิต มีขบวนการความเป็นไปทางธรณีวิทยาในการก่อตัวของแผ่นดินที่สำคัญ หรือมีความสำคัญด้านสภาพทางธรณีหรือสภาพทางภูมิศาสตร์
ix	to be outstanding examples representing significant on-going ecological and biological processes in the evolution and development of terrestrial, fresh water, coastal and marine ecosystems and communities of plants and animals	เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นที่สะท้อนถึงขบวนการสำคัญที่ดำเนินอยู่ทางนิเวศวิทยาและชีววิทยา ในการวิวัฒนาการและการพัฒนาของระบบนิเวศบนบก ในแหล่งน้ำจืด ชายฝั่งและท้องทะเล และสังคมพืชและสัตว์
x	to contain the most important and significant natural habitats for in-situ conservation of biological diversity, including those containing threatened species of outstanding universal value from the point of view of science or conservation	บรรจุไว้ซึ่งถิ่นที่อาศัยทางธรรมชาติที่มีความสำคัญและนัยสำคัญ ในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในถิ่นที่อาศัย รวมถึงที่บรรจุไว้ซึ่งชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามอย่างหนักที่มีคุณค่าโดดเด่นเป็นสากลในแนวคิดทางวิทยาศาสตร์หรือการอนุรักษ์

โดยเกณฑ์การพิจารณาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลในการสนับสนุนพระธาตุพนมขึ้นสู่ มรดกโลก คือ ใช้หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Criteria) 3 หลักเกณฑ์ ในการนำเสนอคือ หลักเกณฑ์ที่ 1 เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาด ของมนุษย์ หลักเกณฑ์ที่ 2 เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้าน การออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนา ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใด ๆ ของโลกทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม และหลักเกณฑ์ที่ 6 มีความคิดหรือความเชื่อที่ เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

2.2.2 ความครบถ้วนสมบูรณ์ (Integrity)

ในกระบวนการเสนอขอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก สิ่งที่ต้องพิจารณาคือ ความครบถ้วนสมบูรณ์ (Integrity) ทั้งแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ต้องได้รับการประเมินด้านความสมบูรณ์หรือความมีอยู่อย่างครบถ้วนของคุณสมบัติต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดคุณค่าที่ โดดเด่นเป็นสากล ด้วยเหตุนี้การสร้าง ความเข้าใจอย่างชัดเจนต่อประเด็นด้านศักยภาพคุณค่าที่ โดดเด่นเป็นสากลเป็นสิ่งที่จะต้องดำเนินการก่อนที่จะพิจารณาในประเด็นว่าด้วยความครบถ้วนของ แหล่งมรดก

ความครบถ้วนสมบูรณ์เป็นเครื่องบ่งชี้คุณสมบัติของลักษณะความเป็นองค์รวม ตลอดจนการดำรงอยู่อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ของมรดกทางวัฒนธรรมและ/หรือทางธรรมชาติและ คุณลักษณะประกอบ ทั้งนี้ ในการตรวจสอบเงื่อนไขของความครบถ้วนสมบูรณ์จำเป็นต้องพิจารณา ถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องของแหล่งมรดกนั้นด้วย กล่าวคือ

(1) ความจำเป็นที่ต้องผนวกรวมทุกองค์ประกอบเข้าด้วยกัน เพื่อให้คุณค่าที่โดดเด่น เป็นสากลของแหล่งมรดกโลกนั้นประจักษ์

(2) แหล่งต้องมีขนาดใหญ่พอเพียงที่จะทำให้เชื่อมั่นได้ว่าจะมีคุณสมบัติเป็นตัวแทนที่ แสดงออกถึงความครบถ้วนสมบูรณ์ของลักษณะเด่น ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งถ่ายทอด ความสำเร็จของแหล่งมรดก

(3) แหล่งได้รับผลกระทบในทางลบจากการพัฒนาและ/หรือการถูกทอดทิ้งโดย แหล่งมรดกที่นำเสนอภายใต้เกณฑ์ข้อที่ 1-6 นั้น แหล่งมรดกจะต้องมีโครงสร้างทางกายภาพ

และ/หรือองค์ประกอบสำคัญที่อยู่ในสภาพที่ดี รวมทั้งได้รับการควบคุมผลกระทบจากการเสื่อมสภาพ ทั้งนี้สัดส่วนองค์ประกอบที่มีนัยสำคัญนั้นต้องแสดงให้เห็นถึงองค์รวมของคุณค่าของแหล่งมรดกที่ควรผนวกเข้าไว้ ความสัมพันธ์และพลวัตของหน้าที่ในบริบทร่วมสมัยในภูมิภาค วัฒนธรรมเมือง ประวัติศาสตร์หรือแหล่งมรดกอื่น ๆ ที่มีพลวัตที่มีคุณลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากสิ่งอื่น ๆ ต้องรักษาไว้ด้วยเช่นกัน

โดยจะเห็นได้ว่าความครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นหนึ่งในกระบวนการประเมินความครบถ้วนสมบูรณ์ของแหล่งมรดกที่จะสะท้อนถึงคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลก่อนที่จะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยต้องคำนึงถึงในทุก ๆ ด้าน เช่น องค์ประกอบของการควบคุมผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ เป็นต้น

2.2.3 ความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Authenticity)

แหล่งมรดกโลกที่น่าเสียดายได้เกณฑ์ที่ 1 ถึง 6 นั้นจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของความเป็นของแท้ดั้งเดิม ในเอกสารแนวทางการอนุรักษ์ตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ซึ่งได้ผนวกแนวคิดจากเอกสารนาราว่าด้วยความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Nara Document on Authenticity) ที่ให้ประเด็นพื้นฐานสำหรับความเป็นของแท้ดั้งเดิมของแหล่ง (UNESCO, 1996) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ความรับผิดชอบต่อมรดกโลกทางวัฒนธรรมและการจัดการที่แหล่งมรดกนั้นอยู่ในขั้นแรกเป็นหน้าที่ของชุมชนของวัฒนธรรมนั้น ๆ ที่ได้สร้างและรักษาวัฒนธรรมนั้นไว้ตามลำดับ
- ในการพิจารณาและตัดสินใจแหล่งมรดก ต้องอยู่บนพื้นฐานของการให้ความเคารพต่อทุกวัฒนธรรม และภายใต้บริบทแวดล้อมที่มรดกนั้นสัมพันธ์อยู่
- ในแต่ละวัฒนธรรมนั้น การยอมรับต้องสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของคุณค่าวัฒนธรรมมรดกนั้น รวมถึงความน่าเชื่อถือ และข้อเท็จจริงของแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
- คุณค่าของแหล่งมรดก จะต้องถูกประเมินจากคุณค่าที่มีต่อชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ ที่ซึ่งสร้างและ/หรือรักษาวัฒนธรรมนั้นไว้ ทั้งนี้ นัยสำคัญของแหล่งมรดกโลกขึ้นอยู่กับ การพิจารณาความเข้าใจและยอมรับต่อสภาพความจำเพาะและบริบททางวัฒนธรรม โดยความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Authenticity) ของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมจะถูกตัดสินจากความน่าเชื่อถือ และความเป็นจริงในแง่มุมต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในเอกสารประกอบการพิจารณา ทั้งนี้ ความสามารถในการทำความเข้าใจคุณค่าของแหล่งมรดกนั้นจะขึ้นอยู่กับระดับความน่าเชื่อถือของ

ข้อมูลที่น่าเสนอ ตลอดจนสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับคุณลักษณะของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งหมายถึงคุณค่าที่สะสมมานาน ทั้งนี้ในการประเมินจะพิจารณาความเป็นของแท้ดั้งเดิมในทุกมิติที่เกี่ยวข้องเนื่องสัมพันธ์กับแหล่ง

การตัดสินใจประเมินเรื่องคุณค่าที่อยู่คู่กับแหล่งวัฒนธรรมอาจแตกต่างกันไปตามอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพราะแม้แต่วัฒนธรรมประเภทเดียวกัน ก็ยังมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ การประเมินมีความแตกต่างกันไปตามอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และในการประเมินต้องตัดสินใจภายใต้กรอบแนวคิดในบริบทวัฒนธรรมนั้น

นอกจากนี้ ความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Authenticity) ยังขึ้นอยู่กับประเภทแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและบริบทที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังข้อมูลดังนี้

- (1) รูปทรง และการออกแบบ (Form and Design)
- (2) สารและสิ่งประกอบ (Materials and Substance)
- (3) การใช้สอยและหน้าที่ (Use and Function)
- (4) จารีตประเพณี เทคนิค และระบบการจัดการ (Traditions, Techniques and Man-Agreement Systems)
- (5) ทำเลที่ตั้ง และการตั้งถิ่นฐาน (Location and Setting)
- (6) ภาษาและรูปแบบอื่น ๆ ของมรดกที่สัมผัสได้ (Language, and Other Forms of Intangible Heritage)
- (7) จิตวิญญาณและความรู้สึก (Spirit and Feeling)
- (8) ปัจจัยภายในและภายนอกอื่น ๆ (Other Internal and External Factors)

เช่น จิตวิญญาณและความรู้สึกไม่ได้เป็นสิ่งพิจารณาได้โดยง่ายในทางปฏิบัติที่จะนำมาใช้เป็นเงื่อนไขของความเป็นของแท้ดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม คุณลักษณะดังกล่าวก็มีความสำคัญในฐานะบ่งชี้ถึงคุณลักษณะและสำนึกในถิ่นที่ เช่น ในชุมชนที่ยังคงสืบทอดประเพณีและความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมเอาไว้การใช้ข้อมูลเหล่านี้ให้สามารถอธิบายและขยายความคุณลักษณะทางสุนทรียภาพที่มีความเฉพาะทางด้านประวัติศาสตร์ สังคมต่าง ๆ ของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่กำลังได้รับการพิจารณา ทั้งนี้ เงื่อนไขของความเป็นของแท้ดั้งเดิมได้รับการพิจารณาในขั้นตอนการเตรียมเอกสารเสนอเพื่อขอรับการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก สิ่งแรกที่รัฐภาคีสมาชิกต้องดำเนินการคือ การจำแนกคุณลักษณะใดเป็นความเป็นของแท้ดั้งเดิมที่สำคัญที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน หรืออาคารทางประวัติศาสตร์ หรือย่านประวัติศาสตร์ เป็นต้น

โดยจะเห็นได้ว่าความเป็นของแท้ดั้งเดิมนั้นมีความสำคัญอย่างมากต่อการประเมินพื้นที่แหล่ง ซึ่งในการประเมินจะพิจารณาความเป็นของแท้ดั้งเดิมในทุกมิติที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแหล่ง เช่น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น รูปทรง การตั้งถิ่นฐาน จิตวิญญาณและความรู้สึก เป็นต้น โดยสิ่งเหล่านี้จะบ่งบอกคุณลักษณะว่ามีความสำคัญและความเป็นอัตลักษณ์ของแหล่งมรดก

2.2.4 การศึกษาเปรียบเทียบ (Comparative and Related Studies) (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561)

ในกระบวนการนำเสนอแหล่งเพื่อขอรับการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกนั้น คณะกรรมการมรดกโลกต้องทำการประเมินคุณสมบัติและศักยภาพของแหล่ง โดยพิจารณาจากคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล ซึ่งจะถูกนำมาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในขั้นตอนการคัดเลือกแหล่งเพื่อเป็นแนวทางให้คณะกรรมการมรดกโลกพิจารณาแหล่งที่เสนอขอรับการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก โดยมีองค์กรที่ปรึกษา (UNESCO, 1972) คือ สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) และ องค์กรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) เป็นผู้ดำเนินการประเมินคุณสมบัติเบื้องต้นของแหล่งนั้น ๆ

โดยวัตถุประสงค์ของการศึกษาเปรียบเทียบมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้แน่ใจว่าแหล่งที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกมีคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลที่สามารถเป็นตัวแทนของแหล่งมรดกแต่ละประเภททั้งนี้ กระบวนการขั้นตอนสำคัญที่จะได้มาซึ่งคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลนั้น องค์กรที่ปรึกษาจะพิจารณาจากกระบวนการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งที่มีความคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ เอกสารแนวทางการอนุรักษ์ตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกได้มีการระบุไว้ว่า เมื่อแหล่งมรดกที่อยู่ในกระบวนการขอรับการพิจารณาและนำเสนอข้อมูล คณะทำงานต้องจัดเตรียมข้อมูลในการประกอบการพิจารณา และควรเตรียมข้อมูลเพื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งมรดกอื่นที่อยู่ในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน (UNESCO, 1972) โดยคณะกรรมการมรดกโลกมีการส่งเสริมให้รัฐภาคีสมาชิกดำเนินการคัดกรองเกณฑ์คุณสมบัติเบื้องต้นอยู่ในขั้นตอนการนำเสนอแหล่งในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ทั้งนี้ กระบวนการในการขอขึ้นทะเบียนบัญชีรายชื่อเบื้องต้นจะถูกคัดกรองจากคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล โดยใช้วิธีการศึกษาเปรียบเทียบแหล่งมรดกที่ต้องการนำเสนอ กับแหล่งมรดกอื่น ๆ ที่มีคุณลักษณะที่คล้ายกับแหล่งที่อยู่ภายในและภายนอกขอบเขตของรัฐภาคีสมาชิก

ในกระบวนการศึกษาเปรียบเทียบนั้นควรมีการประเมินและวิเคราะห์ จากข้อมูลหลักฐานที่ได้รับการสนับสนุนด้วยข้อมูลทางวิชาการที่ดีที่สุดทั้งในระดับประเทศ และระดับนานาชาติ

เพื่อให้การประเมินมีความเที่ยงตรง โดยการศึกษาเปรียบเทียบควรมีขอบเขตการศึกษาที่กว้างขวาง ครอบคลุม กล่าวคือ นอกเหนือจากการเปรียบเทียบในระดับภูมิภาคแล้ว ควรทำการเปรียบเทียบ แหล่งมรดกที่มีบริบทความสัมพันธ์กันกับภูมิภาคอื่น ๆ ของโลก เพื่อให้ผลการศึกษา มีความครอบคลุม และสะท้อนระดับคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของแหล่งมรดกนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน

ซึ่งจะเห็นได้ว่า การขอรับพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกในแต่ละแหล่ง ต้องทำการประเมินคุณสมบัติและศักยภาพของแหล่งที่จะพิจารณาจากคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล และพิจารณาจากระบบการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยการเปรียบเทียบ แหล่งจะเป็นกระบวนการหนึ่งในการวิเคราะห์คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม หลังจากทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบจะต้องกำหนดระดับคุณค่าของแหล่งมรดกโลกเพื่อให้ทราบ ศักยภาพของแหล่ง

2.3 แนวความคิดการออกแบบชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

2.3.1 องค์ประกอบของเมือง

ในการศึกษาองค์ประกอบของเมืองสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

2.3.1.1 องค์ประกอบทางกายภาพ เป็นปัจจัยที่รองรับกิจกรรมในการดำรงชีวิตของ ประชากรภายในเมือง เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะอาคารบ้านเรือน การใช้ประโยชน์ที่ดิน พื้นที่ สวนสาธารณะ เส้นทางการคมนาคม สภาพแวดล้อมและการตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น

2.3.1.2 องค์ประกอบทางด้านกิจกรรม เป็นองค์ประกอบซึ่งช่วยให้มนุษย์สามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ด้วยความปึกติสุข เช่น ประชากร ลักษณะการประกอบอาชีพ เศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ระบบกฎหมาย การปกครอง ฯลฯ

โดยการออกแบบวิเคราะห์องค์ประกอบจินตภาพของพื้นที่และสภาพแวดล้อมทาง วัฒนธรรมอาศัยแนวคิดของ Lynch (1960) ในเรื่อง Image of the City สามารถวิเคราะห์และสรุป องค์ประกอบสำคัญซึ่งทำให้มองเห็นภาพพจน์หรือจินตภาพของเมืองได้ 5 ประเภท ซึ่งเป็น องค์ประกอบทางกายภาพที่สำคัญของเมือง ได้แก่

1. เส้นทาง (Path) ทางสัญจรที่เกิดจากการความจำเป็นในการดำเนินชีวิตของ มนุษย์ เช่น ถนน ทางเท้า ทางรถไฟ แม่น้ำ ลำคลอง เป็นต้น เส้นทางเหล่านี้เป็นส่วนที่มีความสำคัญ ต่อการเชื่อมต่อของผู้คนในเมืองหรือจากเมืองสู่เมือง

2. ที่รวมกิจกรรม (Node) จุดศูนย์รวมคนหรือกิจกรรม มักอยู่ระหว่างทางที่ผ่าน เช่น บริเวณแยกหรือชุมทางสถานีขนส่ง อาจเป็นสถานที่ซึ่งมีกิจกรรมหนาแน่นที่ดึงดูดผู้คน เช่น บริเวณจัตุรัสใจกลางเมือง จุดศูนย์รวมจึงเป็นจุดที่มีความดึงดูดเฉพาะ บริเวณที่สร้างกลุ่มคนเกิดแรงกระตุ้นต่อบุคคลอื่น และเกิดความสัมพันธ์ระหว่างเส้นทางด้วยกัน รวมกันเป็นชุมทางเพื่อเปลี่ยนเส้นทางหยุดพักคอยหรือเปลี่ยนวิธีการเดินทาง

3. ขอบเขต (Edge) ขอบเขตหรือเส้นขอบ เป็นองค์ประกอบแสดงหรือกำหนดขอบเขตของพื้นที่บริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบพื้นที่ อาจปรากฏเป็นเส้นกั้นจากส่วนหนึ่งไปอีกส่วนหนึ่ง ที่เป็นแนวกั้นตามธรรมชาติ เช่น ริมฝั่งแม่น้ำ ชายทะเล และแนวกั้นที่แสดงขอบเขตที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น คลองขุด คูเมืองกำแพงเมือง

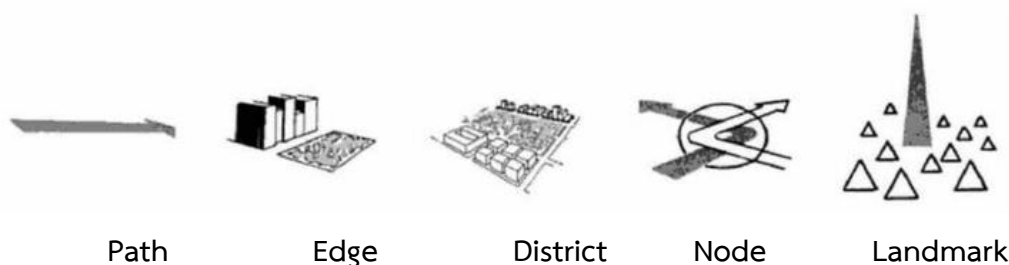
4. ย่าน (District) เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ โดยส่วนใหญ่เกิดจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นของพื้นที่นั้น ๆ เช่น ลักษณะเฉพาะของชุมชน ย่านตลาด ย่านอุตสาหกรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเมือง มีเอกลักษณ์ของพื้นที่อันเกิดจากลักษณะเฉพาะร่วมกันกับพื้นที่ใกล้เคียงหรือพื้นที่ผ่านทาง โดยแต่ละพื้นที่จะมีสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันตามโครงสร้างทางสังคมวิถีชีวิตของชุมชน โดยจะปรากฏเป็นลักษณะกิจกรรมของผู้คน เช่นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันทางศาสนา

5. ที่หมายตา (Landmark) จุดสังเกตที่เป็นเอกลักษณ์ จุดอ้างอิงหรือจุดหมายตา เป็นพื้นที่ประติมากรรมหรือสถาปัตยกรรมที่มีความหมายกับคนในพื้นที่ เป็นแหล่งท่องเที่ยว จุดนัดพบของผู้คน โดยทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ชี้แนะหรือดึงดูด เช่น สถาปัตยกรรมสำคัญ ๆ อนุสาวรีย์ หอนาฬิกา เป็นต้น

โดยภาพรวมของเมือง (Image of City) เป็นการรวมตัวขององค์ประกอบหลักทั้ง 5 ส่วนที่กล่าวมาข้างต้นเข้าด้วยกัน หากการรวมตัวเกิดเป็นภาพที่ชัดเจนกล่าวคือ เข้าใจได้ถึงระบบถนนหลัก รู้ตำแหน่งของย่าน แหล่งรวมกิจกรรม และที่หมายตาในเมืองนั้น ๆ ได้ดี ถือได้ว่าเมืองนั้นมีรูปร่างที่ชัดเจน เมื่อบุคคลที่ได้ไปเยี่ยมชมเยือนจะเกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับเมืองนั้น ๆ รวมถึงการมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นชัดเจน (Identity) เมืองทุกเมืองย่อมต้องมีลักษณะเฉพาะของตนเองในด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งเอกลักษณ์ดังกล่าวนี้ หากผู้ที่ไปเยี่ยมชมเยือนได้รับรู้จะก่อให้เกิดความเข้าใจและรู้จักเมืองนั้นมากขึ้น และก่อให้เกิดความพึงพอใจในลักษณะเฉพาะนั้น ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องการเข้าไปสัมผัสและรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ดังนั้นการได้รับรู้ลักษณะเฉพาะของเมืองจะก่อให้เกิด

ความรู้สึกสัมพันธ์กับเมืองนั้น ๆ ได้ทางหนึ่ง และลักษณะเฉพาะเมืองบางอย่างก็สามารถเป็นสิ่งดึงดูดให้อยากเข้าไปสัมผัสด้วย

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของเมือง เมื่อมีความสัมพันธ์กันจะทำให้เกิดจินตภาพของเมืองที่มีความชัดเจน ทำให้การรับรู้ของผู้คนมีรายละเอียดของเมืองมากขึ้น รวมถึงสถาปัตยกรรมที่มีความแตกต่างไปจากเมืองอื่นตามลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ได้มีการนำเอาหลักการของจินตภาพเมือง เพื่อนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบบริเวณพื้นที่ศึกษาให้เห็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างชัดเจน และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

Path

Edge

District

Node

Landmark

ภาพประกอบ 5 จินตภาพของเมืองจากแนวคิดของการพัฒนาและออกแบบพื้นที่
มรดกทางวัฒนธรรม

ที่มา: The power of the network (2017)

2.3.2 แนวความคิดการออกแบบชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาในการสนับสนุนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาแนวความคิดการออกแบบชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม เพื่อนำไปเป็นกรอบแนวคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองใหม่มีความเหมาะสมมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และบริบทสภาพแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นสร้างสมดุลระหว่างกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2558) โดยมีแนวความคิดดังต่อไปนี้

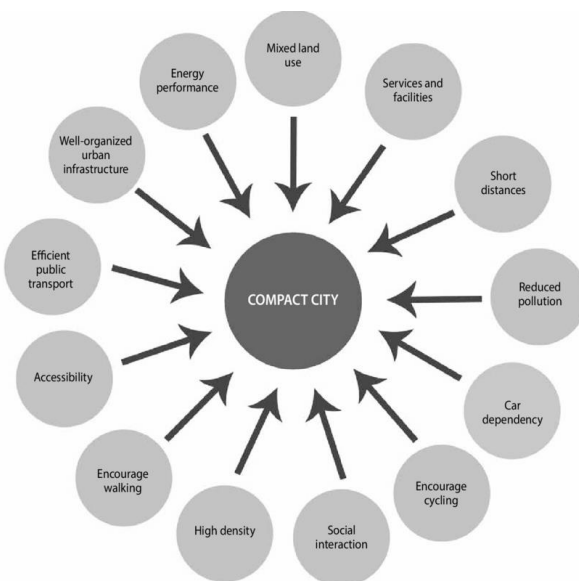
2.3.1.1 แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญในกระแสการพัฒนาสังคมโลก นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 องค์การสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Human Environment) ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งเรียกร้องให้ทั่วโลกได้คำนึงถึง

ผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกิดขีดจำกัดของทรัพยากรโลก ซึ่งผลจากการประชุมดังกล่าวทำให้ทั่วโลกให้ความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องสิ่งแวดล้อมกันอย่างกว้างขวาง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546)

การตั้งถิ่นฐานและการเจริญเติบโตของชุมชนในประเทศไทยในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาหลังจากที่ได้พัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พื้นที่ชุมชนชนบทได้มีการพัฒนาโดยปราศจากการวางแผนสู่ความเป็นชุมชนเมืองอย่างรวดเร็วและครอบคลุมพื้นที่ทั่วทั้งประเทศก่อให้เกิดการขยายตัวของชุมชนอย่างไร้ทิศทางและเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ผลจากปัญหาดังกล่าวประเทศไทยจึงได้นำแผนปฏิบัติการ Agenda 21 มาประยุกต์ใช้ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการเชิงพื้นที่ในโดยปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองให้เข้าสู่ความสมดุลและยั่งยืน เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชนและประชาสังคม ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และระบบบริหารจัดการที่ดีครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2549) พร้อมทั้งให้มีการพัฒนาเมืองและชุมชนให้น่าอยู่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่มรดกโลกจำเป็นต้องศึกษาทฤษฎีการใช้ประโยชน์แบบผสมผสาน โดยทฤษฎีเมืองกระชับ (Compact City) เป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะสหภาพยุโรปที่มีการศึกษาวิจัยเพื่อแสวงหารูปทรงของชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน (Sustainable Form) และหาคำอื่น ๆ มาทดแทน เช่น การเพิ่มความเข้มข้นหรือการควบรวมเพื่อเพิ่มช่องทางสู่ทางเลือกอื่น ๆ ซึ่งรวมถึงการบริหารจัดการให้เมืองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งแนวความคิดนี้เป็นการออกแบบชุมชนเมืองที่จะสนองกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เน้นการสร้างความสะดวกสบาย ลดการกระจายตัว โดยใช้การพัฒนาในทางสูงบริเวณใจกลางเมืองเพื่อประหยัดการใช้ที่ดินและเพิ่มคุณค่าการใช้ที่ดินให้ได้ประโยชน์สูงสุด ทำให้สามารถรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติรอบเมืองได้ มุ่งเน้นการประหยัดพลังงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ลดการเดินทางติดต่อและการใช้รถยนต์ส่วนตัว คั่นหาระบบพลังงานหมุนเวียนของเมือง ส่งเสริมการใช้พื้นที่อย่างผสมผสานและสร้างความหลากหลายมีชีวิต สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยปฏิสัมพันธ์ที่มากขึ้นแหล่งงานสมดุลกับที่พักอาศัย การเข้าถึงระบบบริการสาธารณะพื้นฐานและได้รับบริการเหล่านั้นอย่างสะดวก

ภาพประกอบ 6 ทฤษฎีการใช้ประโยชน์แบบผสมผสาน
ที่มา: ResearchGate (2019)

ซึ่งจะเห็นได้ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นการนำเอาทฤษฎีมาใช้ในการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ส่งเสริมการยกระดับคุณภาพชีวิต การพัฒนาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมให้เกิดความสมดุลเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งมีการนำทฤษฎีเมืองกระชับมาประยุกต์ใช้เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยเน้นการสร้างความสะดวกสบายลดการกระจายตัว

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่านประวัติศาสตร์

2.4.1 หลักการของการอนุรักษ์ชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

การอนุรักษ์ ในคำภาษาอังกฤษประกอบด้วย 2 คำ คือ Historic Preservation ซึ่งนิยมใช้ในสหรัฐอเมริกาและ Conservation นิยมใช้ในประเศอังกฤษและนิยมใช้กันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน โดย ปราณอม ต้นสุขานันท์ (2560) ได้กล่าวว่า การดำเนินการเพื่ออนุรักษ์สถาปัตยกรรมในเมืองเก่าแบ่งออกเป็น 7 ระดับ ดังต่อไปนี้

1) การป้องกันการเสื่อมสลาย หรือการอนุรักษ์โดยทางอ้อม (Prevention of Deterioration or Indirect Conservation) ได้แก่ การควบคุมเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม หรือการป้องกันสาเหตุของการเสื่อมโทรม ป้องกันการละลายคือการตรวจสอบและการติดตามอย่างสม่ำเสมอ

ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของการป้องกันการทรุดโทรม

2) การสงวนรักษาสภาพปัจจุบัน (Preservation of Existing State) การสงวนรักษาเกี่ยวข้องโดยตรงกับมรดกทางวัฒนธรรม จุดมุ่งหมายคือ การรักษาสภาพวัตถุให้คงสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การซ่อมแซมมีความจำเป็นในการป้องกันความทรุดโทรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

3) การเสริมความมั่นคง หรือการอนุรักษ์โดยตรง (Consolidation of the Fabric or Direct Conservation) การเพิ่มหรือใส่วัสดุเชื่อมประสานหรือรับน้ำหนักในโครงสร้างจริงของสิ่งที่ต้องการจะอนุรักษ์ เพื่อให้โครงสร้างเหล่านั้นคงทนหรือคงสภาพโครงสร้างให้เป็นขึ้นเดียวกัน

4) การปฏิสังขรณ์ (Restoration) เป็นการสร้างทดแทนของเดิมที่สูญหายไป มีจุดมุ่งหมายคือ การฟื้นฟูแนวความคิดดั้งเดิมของวัตถุหรือทำให้วัตถุนั้นกลับสู่ความชัดเจน โดยต้องทำบนพื้นฐานของการเคารพวัตถุดั้งเดิม การซ่อมแซมอาคารให้อยู่ในสภาพดั้งเดิม การเปลี่ยนชิ้นส่วนผู้พังหรือสูญหายต้องกลมกลืนกับโครงสร้างทั้งหมด

5) การฟื้นฟูสภาพ (Rehabilitation) เป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการเก็บรักษาอาคาร ซึ่งการใช้งานอาคารตามวัตถุประสงค์เดิม เป็นสิ่งที่ดีที่สุดในการอนุรักษ์อาคาร เพราะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่น้อยที่สุด แต่การเปลี่ยนแปลงการใช้งานอาคารเดิม มักจะเป็นทางเดียวที่คุ้มค่าทางประวัติศาสตร์และสุนทรียภาพถูกรักษาได้อย่างมีประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยอาคารประวัติศาสตร์เหล่านั้นมักถูกเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัย และปรับปรุงให้มีมาตรฐานสำหรับการอยู่อาศัย เทียบเท่ามาตรฐานปัจจุบัน

6) การผลิตชิ้นส่วนใหม่ (Reproduction) เป็นการออกแบบขึ้นชิ้นส่วนศิลปะวัตถุที่มีอยู่ เพื่อการเปลี่ยนแปลงชิ้นส่วนที่หายหรือเสื่อมโทรมไป ส่วนใหญ่มักจะเป็นลวดลายประดับประดา เพื่อให้เกิดความสุนทรียภาพ

7) การสร้างใหม่ (Reconstruction) การสร้างอาคารทางประวัติศาสตร์หรือเมืองเก่าขึ้นมาใหม่ โดยใช้วัสดุใหม่ในการสร้างขึ้นมา ไม่สามารถสร้างร่องรอยของอายุได้เช่นเดียวกับการปฏิสังขรณ์ แต่การสร้างใหม่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ถูกต้องและความเป็นของแท้ดั้งเดิม ซึ่งการกระทำเช่นนี้หมายถึงการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

ซึ่งจะเห็นได้ว่าการหลักการของการอนุรักษ์ ชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งการฟื้นฟูและการซ่อมแซมอาคารจำเป็นจะต้องคำนึงถึงความสมบูรณ์และความเป็นของแท้ดั้งเดิมของวัตถุหรือสถานที่เพื่อคงความโดดเด่นของสิ่งเหล่านั้นไว้

2.4.2 ลักษณะของเมืองและย่านประวัติศาสตร์

ย่านประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่เมืองหรือชนบทที่กำหนดขอบเขตทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญที่รวมเชื่อมโยง หรือแสดงความต่อเนื่องของที่ตั้ง โครงสร้าง หรือวัตถุที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในแง่ประวัติศาสตร์ หรือสุนทรียภาพ อันเกิดจากการวางแผนหรือพัฒนาทางกายภาพ

ลักษณะของเมืองประวัติศาสตร์นั้นมีช่วงอายุ (Life Span) อยู่ช่วงใดช่วงหนึ่ง หรือหลายช่วงเวลาในอดีต หรือตั้งแต่ช่วงเวลาในอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เมืองเหล่านั้นมีหลายลักษณะ แตกต่างกันตามขนาด เนื้อหาทางวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน และการใช้ประโยชน์ของเมืองนั้น การแบ่งตามช่วงอายุของเมือง จันทிர่า เกือตัง (2548); ธาดา สุทธิธรรม (2533) สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1) เมืองร้าง เป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในช่วงเวลาหนึ่งหรือหลายช่วง ก่อนที่จะถูกทิ้งร้างไปจนถึงปัจจุบัน อาจเนื่องจากภัยสงคราม หรือภัยพิบัติอื่น ๆ เมืองลักษณะนี้สามารถคงอยู่ต่อไปได้เรื่อย ๆ ยกเว้น แต่วัสดุและโครงสร้างโบราณสถานที่อาจเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา แต่เนื่องจากไม่มีการใช้งานอื่นเข้าแทรกแซง เมืองลักษณะนี้จึงไม่เสี่ยงอันตรายมากนัก และต้องการเพียงแผนงานเพื่อการอนุรักษ์ การนำเสนอ และการบำรุงรักษา

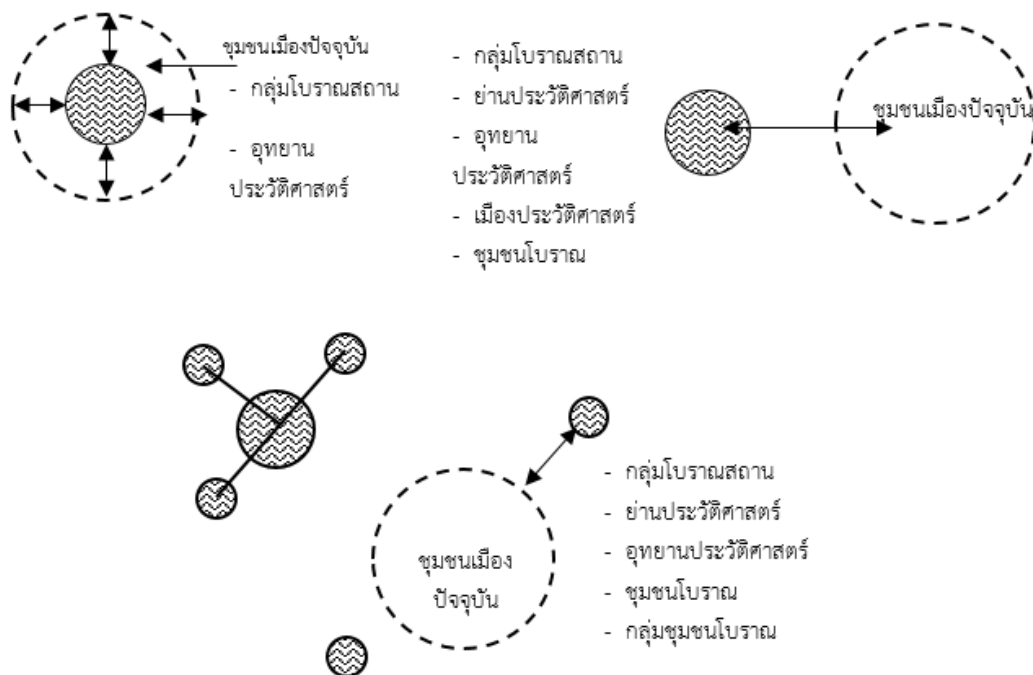
2) เมืองโบราณที่ถูกทิ้งร้างและนำกลับมาใช้ใหม่ในปัจจุบัน เนื่องจากพื้นที่ในการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันถูกจำกัดขึ้น จึงมีการกลับไปตั้งถิ่นฐานที่เดิม และการไปตั้งถิ่นฐานแบบนี้ มักจะไปทำลายหลักฐานของเมืองโบราณเดิมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์เป็นปรากฏการณ์ของการขยายตัวของประชากรโดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา โดยจะเห็นได้จากการบุกรุกเมือง และทำลายโบราณสถานซึ่งเป็นองค์ประกอบและเนื้อหาของเมืองเพื่อการสร้างอาคารใหม่ ๆ ประกอบกับความจำเป็นในการเพิ่มปริมาณของระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ซึ่งหากไม่คำนึงถึงแผนผังเมืองโบราณจะมีผลทำให้ สัดส่วน ขนาด รูปแบบการใช้สอย และบรรยากาศของเมืองเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง ฉะนั้นสิ่งสำคัญของมาตรการการอนุรักษ์ คือการพิจารณาปรับใช้ให้เข้ากับกิจกรรมใหม่ ๆ ของเมือง อย่างรอบคอบ โดยการท่องเที่ยวอาจมีผลในการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ และจูงใจให้มีการอนุรักษ์ แต่อาจจะส่งผลในทางบวกและลบในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลและประชาชนที่ต้องดำเนินการเพื่อความอยู่รอดของเมือง

3) เมืองที่มีการพัฒนามาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นเมืองโบราณหรือเมืองประวัติศาสตร์ที่มีการใช้งานสืบเนื่องจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน แสดงถึงความรุ่งเรือง ความตกต่ำ การฟื้นฟู และชีวิตของเมือง ซึ่งพัฒนาการมาตามกาลเวลา มักจะผลงอกกับการเสื่อมโทรม หรือถูกทำลายเนื้อเมืองในหลายลักษณะ อาทิ การขาดการจัดการทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม หรือระบบเศรษฐกิจที่คล่อง

จนเกินไป การปรับใช้ประโยชน์ใหม่ ๆ หรือการเพิ่มปริมาณของสาธารณูปการและสาธารณูปโภค ล้วนส่งผลให้รูปแบบ ลักษณะ และบรรยากาศของเมืองเปลี่ยนแปลงไป

4) เมืองที่ถูกทิ้งร้างไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และถูกนำกลับมาใช้ใหม่ในยุคประวัติศาสตร์ถึงปัจจุบัน เมืองลักษณะนี้มีหลักฐานของช่วงพัฒนาของเมืองในยุคโบราณแล้วหยุดไป ต่อมา มีการกลับเข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในยุคประวัติศาสตร์ และทำให้เมืองมีพัฒนาการจากยุคประวัติศาสตร์มาถึงยุคปัจจุบัน การกลับเข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่อาจจะโดยชนกลุ่มใหม่ หรืออารยธรรมใหม่

โดยจะเห็นได้ว่าพระธาตุพนมยังคงเป็นเมืองและย่านประวัติศาสตร์ที่มีการพัฒนา มาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงเป็นศาสนสถานที่ยังคงมีการเคลื่อนไหวกิจกรรมของผู้ที่มีจิตศรัทธา แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองในแต่ละยุคสมัย

ภาพประกอบ 7 ประเภทของย่านและเมืองประวัติศาสตร์

ที่มา: จันทิรา เกื้อดวง (2548)

2.4.3 หลักการวางแผนและการดำเนินงานอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์

M. B. a. J. Feilden, J, (1993) ได้ให้หลักการการวางแผนอนุรักษ์เมืองประวัติ ศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับกฎบัตรว่าด้วยการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และเขตเมืองของ ICOMOS General Assembly in Washington D.C. 1987 ไว้ 4 ประการ (วนาลี ศักดิ์สุริยผดุง และคณะ, 2555) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การนำแผนการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนการพัฒนาเมือง (Integrated Conservation) ต้องผสมผสาน (Integrate) งานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ในการวางผังเมือง เนื่องจากการอนุรักษ์เมือง ไม่สามารถนำมาพิจารณาอย่างเดี่ยวได้ ซึ่งวิธีที่ใช้ในการวางแผนพื้นที่ประวัติศาสตร์ในเมืองจะต้องประกอบไปด้วยเทคนิคทางด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมทั้งการจัดหาบริการสาธารณะที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของพื้นที่ในระยะยาว ซึ่งการวางแผนอนุรักษ์ควรมีการดำเนินการ ร่วมกับผู้อาศัยในพื้นที่หรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และควรมีการออกกฎหมายข้อบังคับรวมถึงการกำหนดมาตรการในการปฏิบัติ

2. การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of Change) การควบคุมสภาพแวดล้อม การควบคุมอัตราการเจริญเติบโตหรือการพัฒนาใหม่ ๆ การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพัฒนาในด้านเศรษฐกิจและสังคมจะทำให้สามารถเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี การดูแลรักษาเมืองประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และสภาพแวดล้อม เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องมีการร่วมมือจากบุคคลทุกภาคส่วนมีบทบาทในการอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป

3. การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน (Infill Design) การออกแบบอาคารใหม่หรือโครงสร้าง ส่วนต่อเติมต่าง ๆ จำเป็นจะต้องมีพื้นฐานมาจากการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเนื้อเมือง (Urban Fabric) และรูปแบบที่ใช้สอย (Function) มีการประยุกต์ใช้หลักการของการออกแบบชุมชนเมืองและความสวยงามของเมือง

4. การบริหารจัดการ (Administrative Actions) หน่วยงานภายในท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีระบบการบริหารจัดการ การออกกฎหมาย มาตรการควบคุม รวมทั้งสนับสนุนให้เป็นไปตามแผนการอนุรักษ์ ซึ่งการบริหารจัดการเมืองจะแตกต่างกันเล็กน้อยในกรณีในเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตหรือเมืองที่มีกิจกรรม (Living City) และเมืองที่ตายแล้วหรือเมืองที่ไร้กิจกรรม (Dead City)

เมืองเก่าที่ยังมีชีวิต (Living City) หมายถึง เมืองที่ยังคงมีกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่า จะต้องคำนึงถึงเครื่องมือทางการเมืองที่

ยังมีพลวัตหรือการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Dynamic Political Instruments) มากกว่าวิธีการที่หยุดนิ่งหรือเน้นเฉพาะทางด้านเทคนิค (Static or Technical Means) ซึ่งจะทำให้เมืองหยุดการเจริญเติบโต ดังนั้น การบริหารจัดการเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่ จะต้องให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการเน้นทางด้านกายภาพ (M. B. a. J. Feilden, J., 1993) เช่น เมืองฮอยอัน ประเทศเวียดนาม โดย Boonkam (1993) ได้กล่าวถึง การอนุรักษ์ในย่านเมืองเก่าที่มีชีวิตต้องใช้เครื่องมือที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือยืดหยุ่นได้ ไม่มีการตายตัวจนเกินไป แต่ต้องมีความสอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมของชุมชนเดิม โดยมีเป้าหมายในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมย่านเมืองเก่า ดำเนินต่อไปตามแนวทางของตนเองในทิศทางที่เหมาะสมที่สุด

เมืองที่ตายแล้ว (Dead City) Goakes (1987) ได้กล่าวในทางกลับกันว่า เป็นการเน้นการสร้างสรรค์หรือจัดเตรียมที่ว่างและลักษณะภูมิทัศน์ให้สอดคล้องกับสิ่งก่อสร้างที่มีการอนุรักษ์ การควบคุมลักษณะภูมิทัศน์ทั้งหมดมีความสำคัญมาก ดังนั้น การบริหารจัดการควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านกายภาพมากกว่าการพิจารณาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน เช่น อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย เป็นต้น

สามารถสรุปได้ว่าหลักการวางแผนและการดำเนินงานอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ จะต้องมีการบูรณาการนำแผนการอนุรักษ์เข้าไปในแผนการพัฒนาเมือง ควบคุมสภาพแวดล้อมในการเจริญเติบโตของเมืองที่เกิดขึ้นมาใหม่ หน่วยงานในทุกภาคส่วนต้องมีการบริหารจัดการและมาตรการควบคุมต่าง ๆ โดยต้องมีการคำนึงถึงบริบทให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่และวิถีความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดั้งเดิม เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการไปในทิศทางเดียวกัน

2.5 แนวความคิดการบริหารจัดการพื้นที่

ศิริลักษณ์ ตันตยกุล (2560) ได้กล่าวว่า แนวความคิดการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก โดยการบริหารแหล่งมรดกโลกนั้นเป็นความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในกระบวนการธรรมาภิบาลหลายระดับ (Multi-Level Governance) ที่สะท้อนแนวคิดธรรมาภิบาลระดับโลก (Global Governance) ไปจนถึงระดับท้องถิ่น (Local Governance) ซึ่งเป็นการพึ่งพากันระหว่างรัฐบาลและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่ใช่รัฐ (Non-State Actors) ในระดับนานาชาติ ระดับชาติ และระดับท้องถิ่นมีบทบาทร่วมกัน (Maiden, 2008) ซึ่งการบริหารจัดการดังปรากฏในกระบวนการ

บริหารจัดการที่ ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำองค์การ (Leading) และการประเมินผลหรือการควบคุม (Evaluating Controlling)

จากหนังสือการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพ (Professional Management) ในปี ค.ศ. 1973 ลูอิส อัลเลน ได้นำเสนอระบบการบริหารจัดการ ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยอาศัยพื้นฐานของแนวคิดของเฟรดเดอริก ด้วยหลัก 4 ประการ (POLC หรือ POLE) ได้แก่

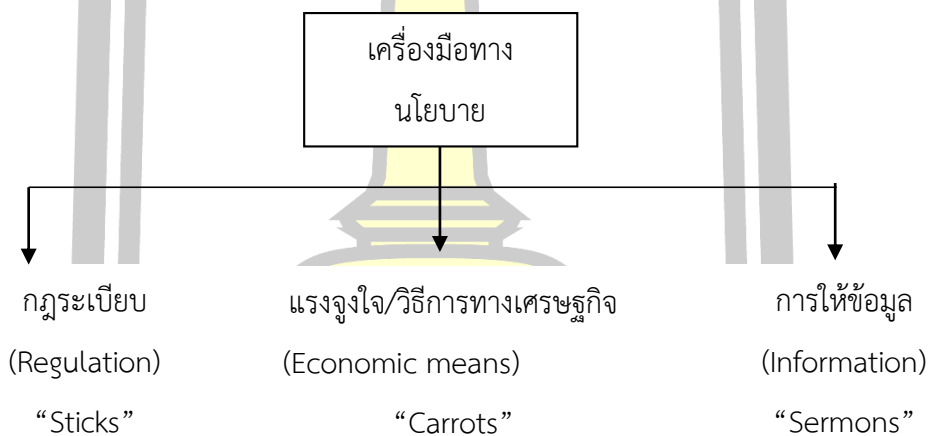
1. การวางแผน (Planning) โดยกำหนดกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติไว้ในแต่ละช่วงเวลา เพื่อให้เห็นภาพรวม
2. การจัดโครงสร้างองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน ตามความรู้ ความสามารถ และใช้คนให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด ซึ่งการจัดองค์การจะทำให้ทราบถึงข้อจำกัดเรื่องทรัพยากรการบริหารนำไปสู่การจัดสรรที่เหมาะสมมากที่สุด
3. การนำองค์การ (Leading) ผู้นำต้องมีความมั่นใจในความรู้ ความสามารถ กล้าตัดสินใจชี้แนะอธิบาย แนะนำ ชื่นชม ตำหนิ หรือแม้กระทั่งการลงโทษ และกล้ารับผิดชอบผลการกระทำที่ได้ดำเนินไป
4. การควบคุม และประเมินผล (Controlling Evaluating) โดยเข้าไปควบคุม และติดตามผลการทำงานอย่างใกล้ชิด ตรวจสอบมาตรฐานในการทำงาน เพื่อความ ถูกต้อง ชัดเจน และแม่นยำ

โดยจะเห็นได้ว่าการบริหารการจัดการพื้นที่ จะต้องมีการบูรณาการทั้งการวางแผน การจัดโครงสร้างองค์การ การนำองค์การ การควบคุม และประเมินผล ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องมีการวางแผน และบูรณาการในทุกภาคส่วนให้เกิดความสมดุลกัน เพื่อการบริการจัดการพื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เช่น การบริการจัดการพื้นที่มรดกโลกกลุ่มวัดบุโรพุทโธ ที่ดำเนินการภายใต้กฎหมายของอินโดนีเซียฉบับที่ 11/2010 เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมโดยรอบพื้นที่ ซึ่งมีการจัดโครงสร้างองค์การและการวางแผนการติดตามประเมินผลพื้นที่มรดกอย่างใกล้ชิด

2.5.1 การวิเคราะห์เครื่องมือที่สำคัญในการบริหารจัดการเมืองมรดกโลก

การคุ้มครองแหล่งมรดกโลกเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความซับซ้อนสำหรับหน่วยงานที่จะต้องประสานความร่วมมือในการดูแลรักษา ซึ่งในปี 2005 องค์การยูเนสโกได้กำหนดเป็นข้อบังคับให้รัฐภาคีจะต้องจัดทำแผนบริหารจัดการมาพร้อมกับการเสนอชื่อแหล่งมรดกเข้าสู่กระบวนการพิจารณา เพื่อจะดำเนินการคุ้มครองอย่างเหมาะสม

ความสำคัญของการอนุรักษ์มรดกนั้นเป็นการเชื่อมโยงจากอดีตสู่ปัจจุบัน และความ เป็นอัตลักษณ์ แรงจูงใจ และเครื่องมือทางนโยบายในการปกป้อง การคุ้มครอง และการรักษาแหล่ง มรดกโลก โดยจะต้องอาศัยการดูแลจากชุมชน หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐทุกระดับที่ เพื่อให้เห็นความสำคัญในคุณค่าของการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลก จากการศึกษาหนังสือ Making Heritage Happen: Incentives and Policy Tools for Conserving Our Historic Heritage การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิผลนั้น ต้องมีความสมดุลกันของการใช้เครื่องมือ เชิงนโยบายแบบลงโทษ (Sticks) หากไม่ทำตามกฎและเครื่องมือเชิงนโยบายแบบให้รางวัลเป็น แรงจูงใจ (Carrots) การขาดแรงจูงใจมีผลทำให้การบังคับใช้กฎระเบียบเป็นไปอย่างยากลำบาก ซึ่งแรงจูงใจจะเป็นสิ่งที่ทำให้ความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกเหล่านั้น เช่น อาคารอนุรักษ์ไม่เสีย ประโยชน์ในการเสียค่าใช้จ่าย (Environment Protection and Heritage Council, 2004)

ภาพประกอบ 8 เครื่องมือทางนโยบาย
ที่มา: ศิริลักษณ์ ดันตยกุล (2560)

สำหรับการวิเคราะห์เครื่องมือที่สำคัญในระดับนานาชาติ กฎบัตร (Charters) และ ข้อเสนอแนะ (Recommendations) ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ได้กำหนดทิศทาง และแนวทางเชิงนโยบายไปสู่การนำไปปฏิบัติในระดับสากล อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงและแรง กดดันจากการพัฒนาเป็นสิ่งที่ท้าทายข้อเสนอแนะขององค์การยูเนสโกที่กำหนดไว้ตั้งแต่ปี 1976 ในขณะที่หลักการทั่วไปของข้อเสนอแนะของยูเนสโกในปี 1976 ได้รับการพิจารณาว่าเป็นเอกสาร สำคัญในช่วงเวลา 50 ปีก่อน เมื่อเวลาผ่านไปจึงมีข้อเสนอแนะใหม่ ๆ เกี่ยวกับแนวคิดการอนุรักษ์เมือง

ประวัติศาสตร์ ดังปรากฏในรายละเอียดของ กฎบัตรวอชิงตัน (1987) ระบุถึงวิธีการและเครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการบริหารจัดการเมืองมรดกโลก

2.6 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

2.6.1 ที่ตั้ง อาณาเขต และเขตปกครอง

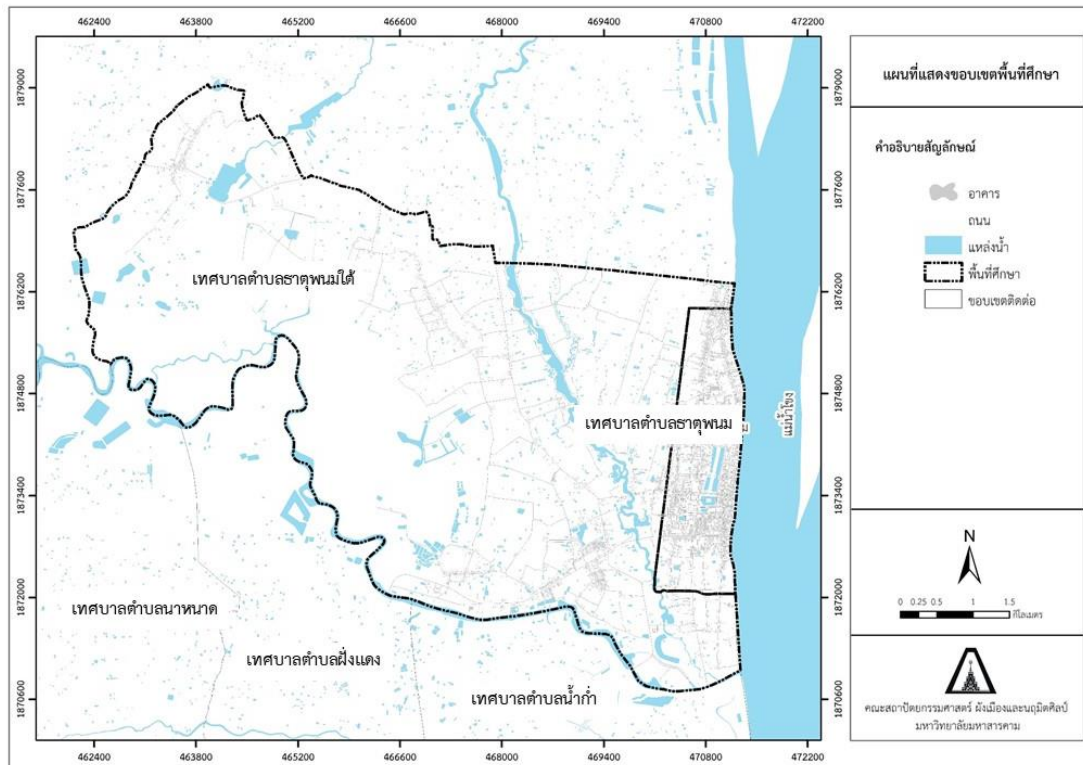
อำเภอธาตุพนมเป็นอำเภอชายแดน ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดนครพนม พื้นที่มีลักษณะเป็นแนวยาวตามฝั่งแม่น้ำโขง ห่างจากจังหวัดนครพนมประมาณ 52 กิโลเมตรมีพื้นที่ทั้งหมด 357.76 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่การเกษตร และพื้นที่อื่น ๆ ทั้งหมด 81.10 246.29 30.37 ตารางกิโลเมตรตามลำดับ มีรูปร่างลักษณะเป็นแนวยาว ตามฝั่งแม่น้ำโขง ความยาวประมาณ 34.75 กิโลเมตร ความกว้างเฉลี่ยประมาณ 4 กิโลเมตร

เทศบาลตำบลธาตุพนม ตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูงภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนอยู่ริมฝั่งชายโขง ในเขตท้องที่อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม มีพื้นที่ 4.60 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่บริเวณค่าพิกัดภูมิศาสตร์ ละติจูด 16.942660 ลองจิจูด 104.723862

เทศบาลตำบลธาตุพนมใต้ ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอธาตุพนมไปทางทิศใต้ระยะทางประมาณ 700 เมตร ห่างจากจังหวัดนครพนมประมาณ 52 กิโลเมตร มีพื้นที่ 40.5 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่บริเวณค่าพิกัดภูมิศาสตร์ ละติจูด 16.938791 ลองจิจูด 104.704937 โดยขอบเขตพื้นที่ศึกษามีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แม่น้ำโขงและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
 ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลฝั่งแดงและตำบลน้ำก่ำ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลนาขาม อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

พูนุ ปณ ทิโต ชีเว

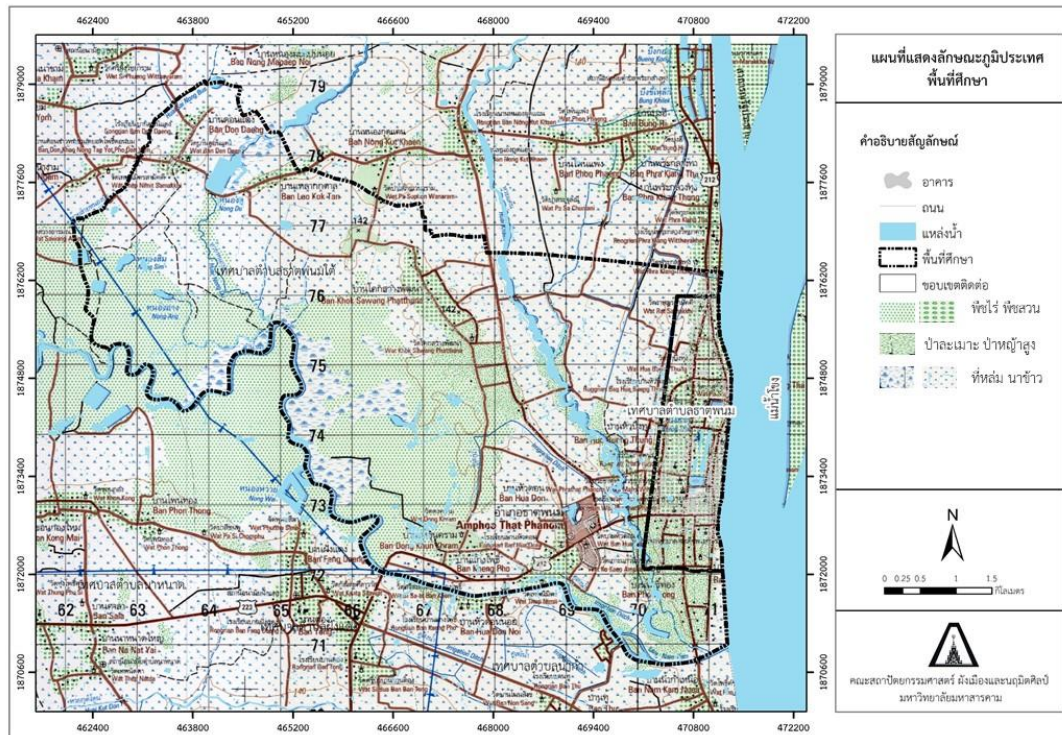

ภาพประกอบ 9 ขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษา

2.6.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอราตุพนม ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีภูเขา มีป่าไม้ สลับประเภทป่าโปร่ง แม่น้ำสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำโขง ลำน้ำก่ำ ลำห้วยแคน ลำห้วยเชื่อม ลำห้วยบังฮวก และอ่างเก็บน้ำดงหมู เป็นต้น โดยลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ศึกษา บริเวณเทศบาลตำบลราตุพนม มีลักษณะภูมิประเทศทอดยาวริเลียบไปตามแม่น้ำโขง ยาวประมาณ 4.2 กิโลเมตร ความกว้างเฉลี่ยประมาณ 1.10 กิโลเมตรและบริเวณเทศบาลราตุพนมใต้มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบน้ำท่วมถึงพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่นาและที่สวน และดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวปนทราย

พูน ปณ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 10 ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ศึกษา

2.6.3 ข้อมูลด้านสังคม

2.6.3.1 วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น

อำเภอธาตุพนมมีการดำเนินชีวิตตามแบบของชาวอีสานโดยทั่วไป ส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” คือ การทำบุญประเพณีตามเทศกาล 12 เดือน ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยอำเภอธาตุพนมมีศูนย์แสดงศิลปวัฒนธรรม 1 แห่ง คือ วัดพระธาตุพนมวรวิหาร ส่วนในด้านการแสดงพื้นบ้านอำเภอมีการรำศรีโคตรบูรณ์ รำบูชาพระธาตุพนม และมีประเพณีเทศกาลงานนมัสการพระธาตุพนม บุญเดือน 3 ของทุกปี นอกจากนี้ท้องถิ่นยังมีการส่งเสริมและสนับสนุนงานประจำปีทุก ๆ ปี ซึ่งงานประเพณีที่สำคัญได้แก่

1. งานนมัสการพระธาตุพนม เป็นประเพณีประจำปีสมโภชของค์พระธาตุพนมปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์ของประชาชนไทย-ลาว สองฟากฝั่งโขง ในวันงานประเพณีประชาชนจากทุกสารทิศทั่วอีสานของไทย และชาวลาวฟากตรงข้ามต่างเดินทางกันมาร่วมพิธีกรรมซึ่งจัดเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในภาคอีสานอีกหนึ่งงาน จุดเด่นของพิธีกรรม คือการรำบวงสรวงองค์พระธาตุพนม โดยกลุ่มชาวพื้นเมืองหลากหลายของจังหวัดนครพนม

2. งานแข่งเรือชาตูปพนม การแข่งเรือ (สว่างเฮือ) เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน โดยจัดขึ้นระหว่างงานบุญออกพรรษามีความมุ่งหมายให้ ชาวบ้านได้สนุกสนานร่วมกัน ก่อให้เกิดความสามัคคีความเสียสละ และเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ ระหว่างประชาชนชาวลาวและชาวไทย จัดขึ้นในลำน้ำโขง มีระยะทางแข่งขัน 3 กิโลเมตร

3. ประเพณีไหลเรือไฟ (เฮือไฟ) จัดขึ้นในวันออกพรรษา คือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 การไหลเรือไฟถือเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าในวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาจากเทวโลก หลังจากพระพุทธองค์ได้เสด็จขึ้นไปจำพรรษาที่ดาวดึงส์ เพื่อแสดงพระธรรมเทศนาโปรดพระพุทธมารดา เมื่อออกพรรษาแล้วพระพุทธเจ้าก็เสด็จลงมาสู่มนุษยโลก โดยบันไดทิพย์ทั้ง 3 วันนี้เรียกว่า "วันพระเจ้าโปรดโลก" พระองค์เสด็จมา ณ เมืองสังกัสสะ สถานที่นั้นเรียกว่า "อจลเจตีย์" (อ่านว่า อะ-จะ-ละ-เจ-ตี) ทวยเทพทั้งหลายส่งเสด็จ มวลมนุษย์ทั้งหลายรับเสด็จด้วยเครื่องสักการะบูชามโหฬาร และได้เป็นประเพณีสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

2.7 สถานการณ์ปัจจุบันในกระบวนการเสนอพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลก

2.7.1 การเสนอพระธาตุพนมสู่การบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List)

ตามที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) ได้เสนอพระธาตุพนมสู่การบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น โดยเห็นชอบเอกสารนำเสนอพระธาตุพนม ภายใต้ชื่อ “PHRA THAT PHANOM, ITS RELATED HISTORIC BUILDING AND ASSOCIATED LANDSCAPE” เข้าสู่บัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ของศูนย์มรดกโลก และได้จัดส่งเอกสารทั้งในรูปแบบเอกสารและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่อศูนย์มรดกโลก ณ กรุงปารีส สาธารณรัฐฝรั่งเศส เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการมรดกโลกในการประชุมสมัยสามัญ ซึ่งในปี 2560 คณะกรรมการมรดกโลกกำหนดให้มีการประชุมสมัยสามัญ ครั้งที่ 41 ระหว่างวันที่ 2-12 กรกฎาคม 2560 ณ เมืองกรากุฟ (KraKow) สาธารณรัฐโปแลนด์ จากนั้นได้รับการบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ภายใต้กลุ่มทางด้านวัฒนธรรม เมื่อวันที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2560 โดยกำหนดคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล 3 เกณฑ์ (UNESCO, 2017) โดยมีความเหมาะสมด้านคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลก ดังต่อไปนี้

(1) คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลในเกณฑ์ที่ 1

พระธาตุพนมเป็นตัวแทนรูปแบบในการแสดงออกทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนาที่สูงส่งที่สุดและเป็นที่เคารพสักการะมากที่สุดแห่งลุ่มแม่น้ำโขงของ

ไทย โดยเฉพาะภูมิภาคอีสาน อนุสรณ์สถานแห่งนี้ได้หลอมรวมพระพุทธศาสนาตามความเชื่อและการตีความของผู้คนในบริเวณนี้ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล

องค์พระธาตุพนมในรูปแบบสถาปัตยกรรมอันสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อจิตวิญญาณและศรัทธาที่ไม่เสื่อมคลายของผู้คนหลากหลายกลุ่มชน แสดงให้เห็นผลงานที่มีอัตลักษณ์จากการผสมผสานรูปแบบดั้งเดิมของตัวแทนอันศักดิ์สิทธิ์แบบชาวจามและเขมรโบราณ เข้ากับองค์ประกอบดั้งเดิมของสัญลักษณ์และสถาปัตยกรรมในรูปลักษณะของสถูปที่ประดิษฐานพระธาตุในพระพุทธศาสนาจากอินเดีย รวมทั้งยังมีการผสมผสานจิตวิญญาณแห่งลุ่มน้ำโขงผ่านการตกแต่งประดับด้วยศิลปะพื้นบ้าน โดยคุณค่าอันโดดเด่นของพระธาตุพนมในเกณฑ์ข้อที่ 1 มีดังต่อไปนี้

1) การให้ความเคารพต่อสถานที่ตั้งดั้งเดิมตามธรรมชาติของภูภำพรำ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่แม่น้ำหลายสายไหลมาบรรจบ คือ แม่น้ำโขง ลำน้ำก่ำ และลำน้ำเซบั้งไฟ อันศักดิ์สิทธิ์นับแต่ครั้งโบราณกาล

2) การจัดวางองค์พระสถูปตามแนวเส้นทิศตะวันออก-ตะวันตกโดยหันไปทางแม่น้ำโขงในทิศตะวันออกพร้อมทางเดินโบราณเชื่อมต่อกับองค์พระธาตุไปยังแม่น้ำโขง

3) การอนุรักษ์โครงสร้างฐานอิฐทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสและรายละเอียดการประดับตกแต่งแบบโบราณซึ่งรวมถึงการสลักเสลาลวดลายและเรื่องราววิกรรมที่งดงามตามแบบฉบับของท้องถิ่น

4) การยึดมั่นในรูปแบบดั้งเดิมของพุทธสถาปัตยกรรมแบบโบราณและวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับศาสนาด้วยการคงไว้ซึ่งองค์ประกอบสำคัญทางสถาปัตยกรรมและสัญลักษณ์ขององค์พระสถูปที่ประดิษฐานพระบรมธาตุแบบชาวพุทธในสมัยโบราณ ซึ่งรวมส่วนที่เป็นลานประทักษิณ โดม ระฆัง โกว (แม้จะเป็นส่วนที่มีการออกแบบโดยการตีความรูปแบบใหม่) บัลลังก์ ฉัตร และกำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุที่มีซุ้มประตูตกแต่งอย่างงดงามทั้งสิ้น

5) งานบูรณปฏิสังขรณ์และงานปรับแต่งองค์พระธาตุส่วนใหญ่อาศัยการตีความอย่างสร้างสรรค์ตามแบบฉบับของท้องถิ่น

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ พระธาตุพนมจึงได้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งอัตลักษณ์ทางจิตวิญญาณที่โดดเด่นและเป็นรูปธรรมมากที่สุดของภูมิภาคแห่งนี้ เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างพระธาตุองค์อื่น ๆ อีกมากมายในจังหวัดนครพนมรวมถึงภูมิภาคอีสาน และพระธาตุพนมยังเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบการสร้างสรรค์ศิลปะและงานฝีมือพื้นบ้านจำนวนมาก เช่น “สถูปบรรจุอัฐิบรรพชน” ที่พบเห็นได้ทั่วไปและสร้างขึ้นโดยคนท้องถิ่นในภูมิภาคนี้ รวมทั้งสถูปที่ระลึกและพระพิมพ์

สำหรับการเคารพบูชาของประชาชน นอกจากนี้ยังได้รับการนำไปปรับใช้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ตราสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น และแสตมป์ของไทย เป็นต้น

(2) คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลในเกณฑ์ที่ 2

ประเพณีการสร้างสฐูปเพื่อเป็นเกียรติแก่บุคคลผู้วายชนม์ที่ยิ่งใหญ่บริเวณทางแยก เป็นธรรมเนียมปฏิบัติโดยทั่วไปในความเชื่อชาวฮินดูโบราณในอินเดียก่อนสมัยพุทธกาล ตามที่กล่าวถึงในมหาปริณีพพานสูตรพุทธสาวก ได้แก่ พราหมณ์และกษัตริย์ รวมทั้งกลุ่มนาคและเทวดา ปฏิบัติตามพุทธโอวาทต่างแบ่งพระบรมธาตุและพระสรีรางคารของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ภายหลังจากการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปที่นครกุสินารา โดยแต่ละฝ่ายได้สร้างองค์พระสฐูปเพื่อประดิษฐานพระบรมธาตุที่จักรวรรดิกลางนคร เพื่อให้พุทธสาวกทุกคนสามารถเข้าสักการบูชาได้ เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้สึกแห่งสันติภาพ ความสงบ ความสุข และความดีงามของผู้ที่ได้สักการะองค์สฐูปพระธาตุพนมและกลุ่มศาสนสถานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสถานที่ตั้งดั้งเดิมตามธรรมชาติของภูภำพรำที่อยู่ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำโขงที่มีความสัมพันธ์กัน แสดงให้เห็นถึงการซึมซับและถ่ายทอดค่านิยมระหว่างธรรมเนียมปฏิบัติโบราณในการสักการะบรรพชนและการแสดงความเคารพต่อธรรมชาติของชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำโขง กับคติความเชื่อในศาสนาฮินดูและพุทธศาสนาที่เผยแพร่มาจากอินเดีย กระบวนการแลกเปลี่ยนค่านิยมอันยาวนานเริ่มในช่วงปี พ.ศ. 1143-1342 สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เป็นผลให้เกิดวิวัฒนาการและการพัฒนารูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่โดดเด่นอันเกี่ยวเนื่องกับพระธาตุหรือสฐูปที่บรรจุพระธาตุในภูมิภาคที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง สถานที่ตั้ง ณ ภูภำพรำ ซึ่งได้ทำหน้าที่อย่างต่อเนื่องในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันเกี่ยวโยงกับพระธาตุพนม รวมทั้งการเชื่อมโยงทางสังคมวัฒนธรรมกับลุ่มน้ำโขงและชุมชนในภูมิภาคนี้ โดยผู้คนบางกลุ่มในสมัยก่อนได้รับมอบหมายให้เป็น “ข้าพระธาตุพนม” นับเป็นการแลกเปลี่ยนค่านิยมที่สำคัญนี้เช่นกัน

ในทางด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่มีความงดงามขององค์พระธาตุพนม และรูปแบบการตกแต่ง แสดงให้เห็นชัดเจนทั้งค่านิยมในพุทธศาสนาจากภายนอกและจิตวิญญาณดั้งเดิมในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ทั้งนี้รูปแบบของการออกแบบทางสถาปัตยกรรมของพระธาตุพนมมีอิทธิพลต่อรูปทรงและลักษณะขององค์พระธาตุร่วมสมัยจำนวนมากในภาคอีสานของไทย จนกลายมาเป็นต้นแบบขององค์พระธาตุร่วมสมัยหรือสฐูปบรรจุพระธาตุในบริเวณนี้ นอกจากนี้ งานศิลปะและงานฝีมือที่มีความหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งการออกแบบที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมสมัยในประเทศไทยยังได้รับแรงบันดาลใจจากภาพลักษณ์ของพระธาตุพนม

การพิจารณาในลักษณะทางภูมิศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์พบว่า สถานที่ตั้งของกุฎำพำร่า เอื้ออำนวยอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดและค่านิยมในกลุ่มชนที่มีความหลากหลายมาตั้งแต่โบราณกาลที่ตั้งของกุฎำพำร่า ครั้งหนึ่งเคยเป็นเนินดินธรรมชาติที่ลำน้ำทั้งสามสายของแม่น้ำโขงมาบรรจบกันก่อนไหลลงสู่แม่น้ำโขงอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งนับเป็นแหล่งที่ผู้คน โดยเฉพาะนักเดินทาง พ่อค้า และคนพื้นเมือง จากอาณาจักรโบราณมารวมกลุ่มเพื่อค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า มีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนความคิดและความเชื่อ ตามที่กล่าวไว้ในตำนานอูรังคราตุ ด้วยเหตุดังกล่าว สถานที่แห่งนี้ได้ถูกเลือกให้เป็นที่ตั้งของศาสนสถานฮินดูซึ่งแรกเริ่มมีรูปแบบศิลปะแบบจาม แต่ถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นที่สักการบูชาพระบรมธาตุ และมีการพัฒนาไปเป็นองค์สถูปพระธาตุพนมในรูปแบบที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของภูมิภาค

(3) คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลในเกณฑ์ที่ 6

พระธาตุพนมมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับเรื่องมหาปริณิพพานสูตรในพระไตรปิฎก รวมทั้งแนวคิดและธรรมเนียมปฏิบัติโบราณที่สืบทอดมาถึงปัจจุบันในเรื่องการสักการบูชาองค์พระสถูปซึ่งประดิษฐานพระบรมธาตุ ในสถานะที่เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนของพระองค์

นอกจากนี้ พระธาตุพนมยังคติความเชื่อทางประวัติศาสตร์และตำนานที่ได้แรงบันดาลใจมาจากพุทธวรรณศิลป์เรื่องตำนานอูรังคราตุ ซึ่งเป็นที่รู้จักในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ซึ่งเป็นหนึ่งในจำนวนนี้กล่าวถึงความเชื่อที่ว่า การสร้างศาสนสถานเพื่อสักการบูชาพระอูรังคราตุของพระพุทธเจ้า ณ ที่แห่งนี้เป็นพระประสงค์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เคยเสด็จมาเมื่อครั้งยังดำรงพระชนม์ชีพ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงรอยพระพุทธบาทในบางพื้นที่ที่เคยเสด็จมา ความเชื่อที่พุทธประสงค์ให้ประดิษฐานพระอูรังคราตุของพระองค์ โดยสร้างพระสถูปองค์แรกจนสัมฤทธิ์ผลสะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงการนำแนวความคิดแบบฮินดูเข้ามา และการยอมรับจากคนในท้องถิ่นนี้ควบคู่ไปกับความรู้สึกของการเป็นเจ้าขององค์พระสถูปอันศักดิ์สิทธิ์นับตั้งแต่แรกเริ่ม

พระธาตุพนมซึ่งเป็นองค์พระสถูปที่ผู้คนให้ความเคารพสักการะอย่างสูงและยังดำรงอยู่ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องอย่างแน่นเหนียวกับวัฒนธรรมประเพณีอันศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนา เช่น หลังจากเหตุการณ์ถล่มลงมาขององค์พระธาตุในปี พ.ศ. 2518 มีการแสดงออกซึ่งความเคารพอย่างสูงต่ออนุสรณ์สถานอันศักดิ์สิทธิ์ ในการนี้จึงได้จัดให้มีพิธีศักดิ์สิทธิ์แบบโบราณ เพื่อขอขมาต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยพระธาตุพนมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนชาวพุทธทั่วโลก และได้เข้าร่วมพิธีเฉลิมฉลองทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสากลตามปฏิทินจันทรคติเสมอมา ตัวอย่างเช่น ในวัน

มาฆบูชา ที่ทางวัดพระธาตุพนม จะมีการจัดเฉลิมฉลองเป็นประจำทุกปีเป็นเวลา 9 วัน 9 คืน ตั้งแต่ วันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 3 เพื่อน้อมรำลึกถึงเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นพร้อมกัน โดยมีได้ นัดหมาย 4 ประการ ในช่วงต้นของการเผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมี กิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมของผู้เข้าร่วมงานจำนวนมากที่หลั่งไหลเข้ามาาร อบบริเวณวัดจากทุกสารทิศของกลุ่มน้ำโขงและทั่วโลก โดยประเพณีเป็นอัตลักษณ์ประจำภูมิภาคคือ การเฉลิมฉลองต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัตำนานในพระพุทธศาสนา เช่น งานอัญเชิญ “พระอุปัคต” ซึ่งเป็นพิธีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งเชื่อกันว่าท่านจำศีลและบำเพ็ญเพียรเสด็จทะเลหลวง ดังนั้น จึงอัญเชิญท่านขึ้นมาเพื่อแสดงความเคารพและน้อมสการท่านไปที่วัดเพื่อให้ช่วยปกปักรักษา องค์พระธาตุพนม และงานน้อมสการพระธาตุพนมไม่ให้เกิดเหตุร้าย ประเพณีนี้มีผู้นำชุมชนทั่วจังหวัด นครพนมเข้าร่วมงาน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน

การเฉลิมฉลองตามประเพณีอีกงานหนึ่งเรียกว่า งานสัตตนาคร่ำลิก ซึ่งจัดขึ้น เป็นประจำทุกปีที่วัดพระธาตุพนม เพื่อสักการะพญานาคเจ็ดตนที่ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครององค์พระ ธาตุพนมด้วยความศรัทธา โดยจัดขึ้นในวันขึ้น 5 ค่ำ เดือน 11 ก่อนถึงวันออกพรรษา เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องพญานาคที่กล่าวถึงในคัมภีร์ทางพุทธศาสนารวมทั้งในตำนานอุรังคธาตุและมี แม่น้ำโขงยาวเป็นอันดับที่ 12 ของโลก มีต้นกำเนิดจากที่ราบสูงของเทือกเขาหิมาลัย จึงได้กลายเป็นผู้ มีศรัทธาในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ อันก่อให้เกิดการแสดงออกทางวัฒนธรรมมากมายที่ เกี่ยวข้องกับพญานาคตามที่พบเห็นได้ในการประดับตกแต่งทางสถาปัตยกรรมจำนวนมาก รวมทั้ง การแสดงออกทางสังคมและวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อีกมากมายภายในภูมิภาค รวมทั้งประเพณีไหล เรือไฟเป็นอีกหนึ่งการแสดงออกทางศิลปะที่สำคัญของผู้คนในกลุ่มน้ำโขง ถือเป็นประเพณีที่เชื่อมโยง กับธรรมเนียมปฏิบัติของชาวอินดูโบราณที่จุดไฟเพื่อบูชาพระแม่คงคาและอธิษฐานขอให้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ คุ้มครองนักเดินทางและผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำนี้ โดยพิธีในพระพุทธศาสนาจะจัดใน วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11

2.7.2 คณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานพระธาตุพนมสู่มรดกโลก

ตามที่ประกาศจังหวัดนครพนม เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) เพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ได้มีการแต่งตั้ง คณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ภายใต้อนุสนธิคำสั่งจังหวัดนครพนม ที่ 3597/ 2561 ลงวันที่ 31 ธันวาคม 2561 เพื่อดำเนินการจัดทำเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination

File) และส่งไปยังองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและพิจารณาการขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก จากนั้นได้มีการจัดประชุมคณะทำงานรวมถึงผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานและผู้มีส่วนได้เสียในทุกภาคส่วน เพื่อนำมากำหนดคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล โดยมีการสรุปคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลเกณฑ์ข้อที่ 1 มีอัจฉริยภาพในการสร้างสรรค์ทางศิลปะประเภทใดที่มีลักษณะเฉพาะตัว ศิลปะไทยอีสานซึ่งได้พัฒนารูปทรงมาจากอิทธิพลล้านช้างและได้มีการพัฒนารูปแบบสมัยต่าง ๆ ให้ความเคารพในร่องรอยทางศิลปะดั้งเดิมในแต่ละยุคสมัยและพัฒนาขึ้นด้วยความศรัทธาที่มีต่อองค์พระธาตุพนม และได้ทรงอิทธิพลจนกลายเป็นต้นแบบสถาปัตยกรรมในแถบลุ่มน้ำลุ่มแม่น้ำโขงและระดับสากล และเมื่อพระธาตุพนมได้ถูกมรสุมพายุพัดหลายลง ระดมสภาพกำลังและความเชี่ยวชาญบูรณะขึ้นใหม่ให้สวยงามตามแบบเดิม

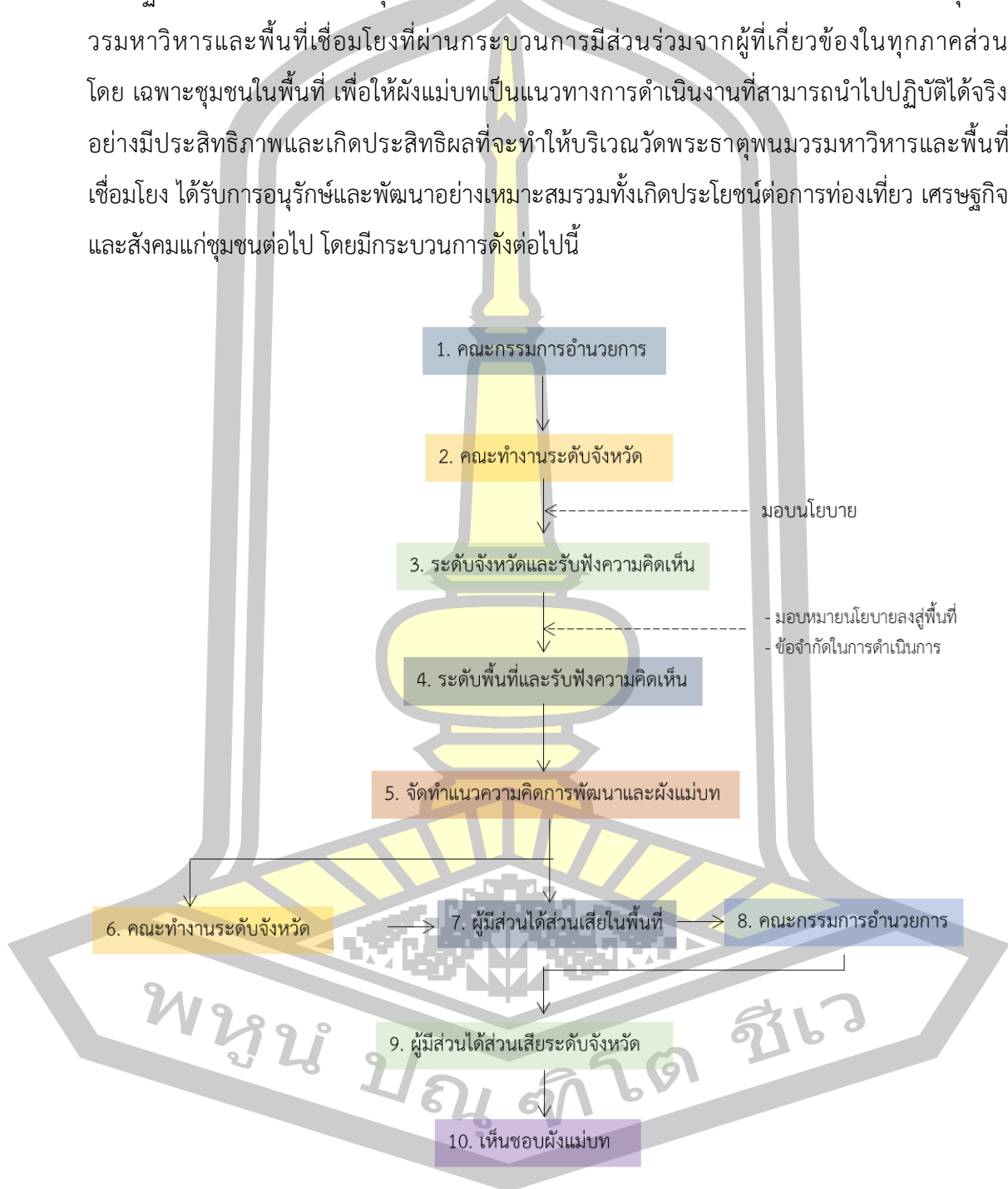
คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลเกณฑ์ข้อที่ 2 เป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางความเชื่อและวัฒนธรรมของประชาชนในเรื่องของการเคารพบูชาพระสฤงคารของบุคคลที่มีความสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ที่แพร่มาจากประเทศอินเดีย เป็นประเพณีวัฒนธรรมของชาวพุทธและได้มาสู่ทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ

คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลเกณฑ์ข้อที่ 6 มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและประเพณีในการบูชาพระอัฐธาตุตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน เป็นศูนย์รวมศรัทธาที่ยังคงอยู่ของพุทธศาสนิกชนที่เห็นได้จากเหตุการณ์พระธาตุพนมพังทลายลงเป็นการรวมใจของผู้เคารพศรัทธาร่วมกันบูรณะพระธาตุพนมกลับมาสวยงามตามแบบเดิม

2.7.3 กระบวนการจัดทำผังแม่บทเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่พระธาตุพนม

ในกระบวนการเสนอชื่อเพื่อขอขึ้นบัญชี เป็นขั้นตอนที่กำหนดโดยองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) โดยมีกระบวนการที่ชัดเจนในการขอขึ้น และมีกระบวนการที่ต้องดำเนินการโดยแต่ละประเทศจะต้องพิจารณาสถานที่ที่มีความสำคัญทางธรรมชาติหรือวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ว่ามีตำแหน่งที่ตั้งและมีขอบเขตอย่างไร ซึ่งการตรวจสอบบัญชีที่มีอยู่จำเป็นต้องมีการจัดเตรียมแผนงานแนวทางในการบริหารจัดการ ในเวลา 5 – 10 ปี ข้างหน้า ดังนั้น เพื่อให้พื้นที่บริเวณวัดพระธาตุพนมรวมทวารวิหารและพื้นที่เชื่อมโยง สามารถดำเนินการพัฒนาได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ รวมถึงมีความสอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกทางด้านวัฒนธรรม จึงได้จัดทำโครงการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก เพื่อเป็น

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลทางกายภาพ กำหนดขอบเขตในการยื่นลงทะเบียนเป็นมรดกโลก และเสนอแผนในการพัฒนาปรับปรุงทางด้านกายภาพ โดยใช้เป็นกรอบและแนวทางไปถ่ายทอดแผนสู่ การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนา รวมถึงบริหารจัดการพื้นที่บริเวณวัดพระธาตุพนม วรมหาวิหารและพื้นที่เชื่อมโยงที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วน โดย เฉพาะชุมชนในพื้นที่ เพื่อให้ผังแม่บทเป็นแนวทางการดำเนินงานที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลที่จะทำให้บริเวณวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหารและพื้นที่ เชื่อมโยง ได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเหมาะสมรวมทั้งเกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และสังคมแก่ชุมชนต่อไป โดยมีกระบวนการดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 11 กระบวนการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่พระธาตุพนม

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระสิทธิสิงหเสนี (2019) ได้ศึกษาเรื่อง มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปัญหาอุปสรรคและกระบวนการบริหารจัดการของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลก ศึกษาความสัมพันธ์ขององค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชนในการจัดการแหล่งมรดกโลก และเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกโลก โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาในพื้นที่แบ่งออกเป็น 5 ปัญหาได้แก่

- (1) การใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่มีแนวทางการอนุรักษ์ชัดเจน กฎผังเมืองที่ยังส่งเสริมบริเวณเกาะเมืองเป็นเขตพัฒนา รวมถึงการสร้างอาคารในเขตโบราณสถาน
- (2) สภาพโบราณสถาน การเสื่อมสภาพของโบราณสถาน
- (3) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน บางส่วนถูกสร้างทับด้วยคอนกรีตหรือถนนลาดยาง รวมถึงร้านค้า บ้านเรือน ไม่เป็นระเบียบ
- (4) ด้านการบริหารจัดการของหน่วยงาน
- (5) ด้านการบังคับใช้กฎหมาย ในพื้นที่ยังเป็นพื้นที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมศิลปากรไม่สามารถใช้อำนาจหน้าที่ของตนโดยเด็ดขาดเพียงหน่วยงานเดียว ในด้านความสัมพันธ์ขององค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนในการจัดการแหล่งมรดกโลก มีอุทยานประวัติศาสตร์จังหวัดอยุธยาและสำนักศิลปากรที่ 6 กรมศิลปากร รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคประชาชนเข้ามาบริหารจัดการ การบริหารด้านแหล่งมรดกโลก กรมศิลปากร เป็นผู้รับผิดชอบ และขอเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกโลก ข้อเสนอแนะผ่านการมีส่วนร่วมประชาชนประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ สร้างพื้นฐานความรู้ นำไปสู่การปฏิบัติ และการปลูกจิตสำนึก

เกรียงพีเชิร ทองบริสุทธิ์ และวิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการพื้นที่มรดกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญทำให้แนวทางการพัฒนาการบริหารตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประสบผลสำเร็จ และตัวแบบการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก โดยเป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน เน้นวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลักซึ่งใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลและการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก ผลการศึกษาพบว่า

(1) ปัญหาที่สำคัญ คือ ผู้บริหารเทศบาลบางส่วนไม่ได้ใช้ความคิด ความรู้ และความสามารถของตนเองอย่างมากเพียงพอในการจัดระเบียบร้านค้าในพื้นที่มรดกโลก

(2) แนวทางการพัฒนาที่สำคัญ คือ ผู้บริหารเทศบาลควรใช้ความคิด ความรู้ และความสามารถของตนเองเพิ่มมากขึ้นโดยดำเนินการจัดระเบียบร้านค้า ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

(3) ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญ คือ การที่ผู้บริหารของเทศบาลมีภาวะความเป็นผู้นำสูง

(4) ตัวแบบการบริหารจัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควรประกอบด้วย 8 ด้าน โดยเน้นด้านการสร้างเครือข่าย ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านการรวมกลุ่มด้าน ความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านการเสริมสร้างคนให้มีความรู้และคุณธรรม ด้านภูมิคุ้มกัน และด้านการพึ่งตนเอง ตามลำดับ

ศิริลักษณ์ ตันตยกุล (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม แห่งอาเซียน: กรณีศึกษาเมืองจอร์จทาวน์ (ปีนัง) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล ของเมืองประวัติศาสตร์จอร์จทาวน์ ศึกษาการบริหารจัดการ และศึกษาโอกาสและความท้าทายของ การบริหารจัดการในบริบทอาเซียน โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก จากการศึกษาพบว่า จอร์จทาวน์ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทาง วัฒนธรรมภายใต้ชื่อ มะละกาและจอร์จทาวน์ นครประวัติศาสตร์บนช่องแคบมะละกา ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลในเกณฑ์ข้อที่ 2, 3 และ 4 ในส่วนการบริหารจัดการสิ่งสำคัญคือ การรักษาคุณค่าอัน โดดเด่นเป็นสากลตามเกณฑ์ที่ระบุในการคัดเลือก ในบริบทประชาคมอาเซียนจอร์จทาวน์เป็น ต้นแบบสหสาขาวิชา บูรณะแนวคิดภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และเน้นความร่วมมือที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง และในส่วนของความท้าทายของการบริหารจัดการ ได้แก่ ปัญหาแรงกดดันจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การท่องเที่ยว เป็นต้น

เอกพล รัตน์ะ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง คุณค่ามรดกวัฒนธรรมของภาพยนตร์ไทยที่ได้รับการ ขึ้นทะเบียนมรดกภาพยนตร์ของชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการและเกณฑ์ การคัดเลือกมรดกภาพยนตร์ในการขึ้นทะเบียนมรดกภาพยนตร์ของชาติของประเทศไทยกับในระบบ สากล และศึกษาการจำแนกกลุ่มของภาพยนตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกภาพยนตร์ของชาติตาม ประเภทคุณค่าทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของแต่ละเรื่อง ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ด้วยทฤษฎีคุณค่า และความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ทฤษฎีเกี่ยวกับสุนทรียะ ศิลปะกับภาพยนตร์ โดยใช้ข้อมูลจากการขึ้นทะเบียนมรดกภาพยนตร์ของชาติ ครั้งที่ 1 พุทธศักราช 2554 ถึงครั้งที่ 4 พุทธศักราช 2557 จำนวน 100 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่าหลักเกณฑ์ที่ใช้ใน

การคัดเลือกมรดกภาพยนตร์ของชาติในประเทศไทยและในระบบสากลมีความแตกต่างกัน ในประเทศไทยจะใช้เกณฑ์ที่มีจำนวนมากกว่าคือ 6 เกณฑ์ ส่วนในระบบสากลใช้เพียง 2 เกณฑ์ ภาพยนตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกภาพยนตร์ของชาติของประเทศไทยส่วนมากจะเป็นในกลุ่มของภาพยนตร์ข่าว ข่าวสาร บันทึกเหตุการณ์ ภาพยนตร์ดราม่า และภาพยนตร์สารคดี ซึ่งถือว่าเป็น 3 กลุ่มหลักที่มีปริมาณอันดับต้นและแสดงคุณค่าทางวัฒนธรรมในด้านคุณค่าเชิงอัตลักษณ์ออกมาเป็นอันดับ 1

ตาราง 2 การดำเนินงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปประยุกต์ใช้ในการทำวิจัย

ผู้วิจัย	ชื่องานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นสำคัญ	การนำไปประยุกต์ใช้
พระสิทธิสิงหเสนี และคณะ (2562).	มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปัญหาอุปสรรคและกระบวนการบริหารจัดการของภาคีเครือข่ายในพื้นที่	ศึกษาสภาพปัญหากระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลก เสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกโลก โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)	- กระบวนการจัดการพื้นที่มรดกโลก - เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย เช่น แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)
เกรียงเพ็ชรทอง บริสุทธิ์ และวิรัชวิรัชนิภาวรรณ (2560)	การบริหารจัดการพื้นที่มรดกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	แนวทางการจัดการพื้นที่มรดกโลก และปัจจัยที่มีส่วนสำคัญให้แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการพื้นที่สำเร็จ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้างค่าความเที่ยงตรงของแบบ สอบถถาม (IOC)	- แนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานท้องถิ่นบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทมรดกโลกทางวัฒนธรรม
ศิริ	การบริหารจัด	- การศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล	- แนวทางการ

ผู้วิจัย	ชื่องานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ประเด็นสำคัญ	การนำไปประยุกต์ใช้
ลักษณะ ต้นตยกุล (2560)	การเมืองมรดก โลกทาง วัฒนธรรมแห่ง อาเซียน: กรณีศึกษาเมือง จอร์จทาวน์ (ปีนัง)	- การบริหารจัดการเมืองประวัติศาสตร์ โดยต้อง รักษาคุณค่าอันโดดเด่นอันเป็นสากลตามเกณฑ์ - โอกาส ความท้าทายในการบริหารจัดการ โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม และสัมภาษณ์ เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งการบริหารจัดการต้อง ดำเนินตามกระบวนการวางแผน การจัดการองค์กร และการประเมินผล	บริหารจัดการ แหล่งมรดกโลก ทางวัฒนธรรม ภายใต้กรอบ แนวความคิด การบริหาร จัดการอย่างมืออาชีพ (Professional Management)
นายเอก พล รัตน์ (2560)	คุณค่ามรดก วัฒนธรรมของ ภาพยนตร์ไทยที่ ได้รับการขึ้น ทะเบียนมรดก ภาพยนตร์ของ ชาติ	ศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการเกณฑ์การคัดเลือก มรดกภาพยนตร์ ไทยและต่างประเทศ รวมถึงการจำแนกกลุ่ม ภาพยนตร์ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาพร้อมกับทฤษฎี	นำการศึกษา เปรียบเทียบไป ประยุกต์ใช้โดย นำเอาเอกสาร ประกอบการ ขอรับพิจารณา ขึ้นทะเบียนเป็น แหล่งมรดกโลก ตามรูปแบบ เอกสารที่ใช้ สำหรับการ เสนอชื่อขึ้น ทะเบียนเป็น แหล่งมรดกโลก ของกลุ่ม ตัวอย่าง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เพื่อศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม เสนอแนะนโยบายทางด้านการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ร่วมกับการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา
- 3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา
- 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 วิธีการดำเนินการศึกษา
- 3.6 การสรุปข้อมูล

3.1 การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา

3.1.1 การศึกษาพื้นที่

จากกรอบแนวคิดในการศึกษาและความมุ่งหมายของการวิจัย มุ่งเน้นการศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมในการสนับสนุนสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในอนาคต โดยทำการศึกษาจากเอกสารทุติยภูมิเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม และทำการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่มีความใกล้เคียงกัน รวมถึงเสนอแนะนโยบายทางด้านการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับพื้นที่

3.1.2 การเลือกพื้นที่ในการศึกษา

การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเลือกพื้นที่บริเวณวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหารเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าความสำคัญทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมของคนทั้งสองภาคฝั่งแม่น้ำโขง อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ในการเสนอขอพื้นที่พระธาตุพนมขึ้นสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และเทศบาลตำบลธาตุพนม ด้วยพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับพระธาตุพนมซึ่งต้องอนุรักษ์องค์ประกอบของเมือง ความเป็นของแท้ดั้งเดิม และการเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการให้มีความเหมาะสมกับ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากร คือ แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมได้รับการขึ้นทะเบียนจากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) พ.ศ. 2532– 2562 โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 640 แหล่ง

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ แหล่งมรดกโลกที่ได้รับการเปรียบเทียบในรายงานบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ของพระธาตุพนม (UNESCO, 2017) จำนวน 3 แหล่ง และแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้พิจารณาภายใต้เกณฑ์ข้อ 1, 2, 6 และยังคงเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมด้านศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion) ที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน จำนวน 3 แหล่ง รวมทั้งสิ้น 6 แหล่ง ร่วมกับสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ฝ่ายพัฒนาองค์ความรู้และฐานข้อมูลทางวิชาการ และคณะอนุกรรมการมรดกโลกทางวัฒนธรรมไทย จำนวนทั้งหมด 8 คน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การคัดเลือกแหล่งตัวอย่าง โดยคัดเลือกจากแหล่งมรดกโลกที่ได้รับการเปรียบเทียบในรายงานบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ของพระธาตุพนม และแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้พิจารณาภายใต้เกณฑ์ข้อ 1, 2, 6 และยังคงเป็นศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion) ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 3 การคัดเลือกแหล่งตัวอย่างในการวิจัย

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ได้รับการพิจารณาเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม						ศาสนสถานที่ยังมีชีวิต
			1	2	3	4	5	6	
1. แหล่งมรดกโลกที่ได้รับการเปรียบเทียบในรายงานบัญชีรายชื่อเบื้องต้น									
1	Statue of Liberty (United States)	1984 (2527)	✓					✓	
2	Buddhist Monuments at Sanchi (India)	1989 (2532)	✓	✓	✓	✓		✓	✓
3	Cologne Cathedral (Germany)	1996 (2539)	✓	✓		✓			
2. แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้พิจารณาภายใต้เกณฑ์ข้อ 1 2 6 และมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ยังคงเป็นศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion)									
1	Borobudur Temple Compounds (Indonesia)	1991 (2534)	✓	✓				✓	✓
2	Ancient Building Complex in the Wudang Mountains (China)	1994 (2537)	✓	✓				✓	✓
3	Mahabodhi Temple Complex at Bodh Gaya (India)	2002 (2545)	✓	✓	✓	✓		✓	✓

2) การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยคัดเลือกจากคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ฝ่ายพัฒนาองค์ความรู้และฐานข้อมูลทางวิชาการ เนื่องจากเป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทางวิชาการขององค์พระธาตุพนม คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลและเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์

ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก จำนวนทั้งหมด 4 คน และ คณะอนุกรรมการมรดกโลกทางวัฒนธรรมไทยจำนวน 4 คน รวมทั้งหมด 8 คนโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง 4 การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผู้เชี่ยวชาญ/หน่วยงาน	รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ
1. คณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนม	
1. ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์	ผศ.ดร. สมชาติ มณีโชติ
2. ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี	ดร. ประสิทธิ์ เอื้อตระกูลวิทย์
3. ผู้เชี่ยวชาญด้านประเพณี วัฒนธรรม	ดร. อธิราชย์ นันขันตี
4. ผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรม	ผศ.ดร. อนุวัฒน์ การถัก
2. คณะอนุกรรมการมรดกโลกทางวัฒนธรรมไทย	
1. ผู้แทนสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่า ด้วยการศึกษาและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)	นางสาว ดุริยา อมตวิวัฒน์
2. ผู้แทนสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS)	ดร. วสุ โปษยะนันท์
3. ผู้แทนด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม	นางสาวหทัยา สิริพัฒนากุล
4. ผู้ทรงคุณวุฒิ	ศาสตราจารย์เกียรติคุณสุรพล คำรั้งกุล

3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย คำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question) เพื่อให้ได้ ข้อมูลเกี่ยวกับคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1) เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสาร รวมทั้งเอกสารของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องและเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)

2) ข้อมูลทุติยภูมิ จากข้อมูลเอกสารงานวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม การกำหนดคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมจากทะเบียนบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) และคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในทุกภาคส่วน รวมถึงเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) ของแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกัน เพื่อนำมาสังเคราะห์ข้อมูลในแต่ละด้านในการนำมาสรุปและนำไปพัฒนาและสนับสนุนคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม

3.4 วิธีการดำเนินการศึกษา

ในขั้นตอนการดำเนินการศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.4.1 ศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ข้อมูลทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ศึกษา

2) วิเคราะห์องค์ประกอบของเมืองทางด้านกายภาพ ใช้เครื่องมือโดยสำรวจพื้นที่ศึกษา (Site Survey) และการสังเกตพื้นที่ศึกษา (Site Observation) เพื่อให้เห็นจิตภาพของเมืองมีความชัดเจน และเห็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างชัดเจน และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

3) ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิในขอบเขตเรื่องประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ประเพณี วัฒนธรรม และโบราณคดี จากข้อมูลเอกสารภายใต้งานวิจัยสนับสนุนพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4) จำแนกประเภทมรดกทางวัฒนธรรมบริเวณพื้นที่พระธาตุพนม

5) การวิเคราะห์คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม โดยใช้คำหลัก (Keyword) จากข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม ร่วมกับแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ฝ่ายพัฒนาองค์ความรู้และฐานข้อมูลทางวิชาการ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงพื้นที่ ซึ่งข้อมูลที่จะได้จากแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

- 1 ชื่อ - นามสกุล
- 2 อายุ
- 3 ตำแหน่งและหน่วยงาน
- 4 วันเดือนปีที่บันทึกข้อมูล

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม

- 1 ความสำคัญของพระธาตุพนม
- 2 ความโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมเป็นอย่างไร
- 3 จากกรณีศึกษามีข้อเสนอแนะที่สนับสนุนความโดดเด่นของพระธาตุพนม

อย่างไร

- 4 ข้อเสนอแนะหรือนโยบายในการส่งเสริมพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดก

โลกทางวัฒนธรรม

- 5 ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการพื้นที่

6) ศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมจากเอกสารการขอขึ้นทะเบียนบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) ของพระธาตุพนม และคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในทุกภาคส่วน รวมถึงสรุปคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลตามเกณฑ์การขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

3.4.2 ศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

- 1) ศึกษาเกณฑ์การพิจารณาแหล่งมรดกโลกทางด้านวัฒนธรรม ในเกณฑ์ข้อที่ 1-6
- 2) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) ของกลุ่มตัวอย่างที่เสนอให้กับองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ซึ่งเป็นเอกสารประกอบการขอรับพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ประกอบด้วย 6 ประเด็น ตามรูปแบบเอกสารสมบูรณ์ (Nomination File) ที่ใช้สำหรับการเสนอชื่อขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก (UNESCO, 2005) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง 5 รูปแบบเอกสารที่ใช้สำหรับการเสนอชื่อขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก

Nomination Format	คำอธิบาย
1. Identification of the Property	การบ่งชี้คุณสมบัติ
1.a Country (and State Party if different)	ประเทศ
1.b State, Province or Region	รัฐ จังหวัด หรือภูมิภาค
1.c Name of Property	ชื่อพื้นที่หลัก
1.d Geographical coordinates to the nearest second	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1.e Maps and plans, showing the boundaries of the nominated property and buffer zone	แผนที่ขอบเขตของพื้นที่หลักและพื้นที่กันชน
1.f Area of nominated property (ha.) and proposed buffer zone (ha.)	ขนาดพื้นที่ในการนำเสนอพื้นที่หลักและพื้นที่กันชน (หน่วยพื้นที่: เฮกตาร์)
2. Description	คุณลักษณะ
2.a Description of Property	คำอธิบายความสำคัญของพื้นที่มรดก
2.b History and Development	อธิบายถึงประวัติความเป็นมาของรูปแบบและสภาพปัจจุบันของพื้นที่มรดก
3. Justification for Inscription	การพิจารณาให้ความหมายและความสำคัญ
3.1.a Brief synthesis	การสังเคราะห์โดยย่อ
3.1.b Criteria under which inscription is proposed (and justification for inscription under these criteria)	เกณฑ์ในการเสนอคำจารึก (และเหตุผลในการจารึกภายใต้เกณฑ์เหล่านี้)
3.1. c Statement of Integrity	อธิบายที่แสดงความสมบูรณ์ตามลักษณะดั้งเดิม
3.1.d Statement of Authenticity (for nominations made under criteria (i) to (vi))	อธิบายถึงลักษณะที่แท้จริง (สำหรับการเสนอชื่อเข้าชิงตามเกณฑ์ (i) - (vi))
3.1.e Protection and management requirements	มาตรการป้องกันและจัดการ
3.2 Comparative Analysis	การวิเคราะห์เปรียบเทียบ
3.3 Proposed Statement of Outstanding	คำแถลงที่เสนอคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล

Nomination Format	คำอธิบาย
Universal Value	
4. State of Conservation and factors affecting the Property	สถานะในการอนุรักษ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่มรดกโลก
4.a Present state of conservation	สถานการณ์ปัจจุบันในการอนุรักษ์
4.b Factors affecting the property	ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพื้นที่มรดก
(i) Development Pressures (e.g., encroachment, adaptation, agriculture, mining)	แรงกดดันในการพัฒนา (เช่น การรุกล้ำ การปรับตัว เกษตรกรรม การทำเหมือง)
(ii) Environmental pressures (e.g., pollution, climate change, desertification)	แรงกดดันด้านสิ่งแวดล้อม (เช่น มลพิษ การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ความแห้งแล้ง)
(iii) Natural disasters and risk preparedness (earthquakes, floods, fires, etc.)	ภัยธรรมชาติและ การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับความเสียหาย (แผ่นดินไหว น้ำท่วม ไฟ ฯลฯ)
(iv) Responsible visitation at World Heritage sites	การเยี่ยมชมอย่างมีความรับผิดชอบในพื้นที่มรดกโลก
(v) Number of inhabitants within the property and the buffer zone	จำนวนผู้อยู่อาศัยภายในพื้นที่และเขตกันชน
5. Protection and Management of the Property	การปกป้องและการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก
5.a Ownership	กรรมสิทธิ์ที่ดิน
5.b Protective designation	การกำหนดด้านการป้องกัน
5.c Means of implementing protective measures.	วิธีการใช้มาตรการป้องกัน
5.d Existing plans related to municipality and region in which the proposed property is located (e.g., regional or local plan, conservation plan, tourism development plan)	แผนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น (แผนท้องถิ่นหรือเทศบาล, แผนการอนุรักษ์, แผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยว)

Nomination Format	คำอธิบาย
5.e Property management plan or other management system	แผนการจัดการพื้นที่มรดกโลก
5.f Sources and levels of finance	แหล่งงบประมาณ
5.g Sources of expertise and training in conservation and management techniques	แหล่งความรู้ การฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการ
5.h Visitor facilities and infrastructure	สิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน
5.i Policies and programmes related to the presentation and promotion of the property	นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพื้นที่มรดก
5.j Staffing levels and expertise (professional, technical, maintenance)	บุคลากรและผู้เชี่ยวชาญ
6. Monitoring	การติดตามตรวจสอบ
6.a Key indicators for measuring state of conservation	ตัวชี้วัดสำคัญในการอนุรักษ์
6.b Administrative arrangements for monitoring property	วิธีการบริหารจัดการสำหรับการตรวจสอบพื้นที่มรดก
6.c Results of previous reporting exercises	ผลลัพธ์จากการรายงานล่าสุด

3) เปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นกับแหล่งมรดกโลกที่ได้รับการเปรียบเทียบในรายงานบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ของพระธาตุพนม (UNESCO, 2017) จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ อนุสาวรีย์เทพีเสรีภาพ กลุ่มพุทธสถานแห่งสาญจี อาสนวิหารโคโลญ และแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้พิจารณาภายใต้เกณฑ์ข้อ 1, 2, 6 และแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ยังคงเป็นศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion) จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ กลุ่มวัดบุโรพุทโธ กลุ่มอาคารโบราณบนทิวเขาอยู่ตั้ง และวัดมหาโพธิ์พุทศยา รวมทั้งหมด 6 แห่ง จากนั้นเปรียบเทียบตามรูปแบบเอกสารที่ใช้สำหรับ

การเสนอชื่อขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก โดยแสดงออกมาในรูปแบบของคำหลัก (Keyword) ประกอบด้วย 6 ประเด็นดังต่อไปนี้

ตาราง 6 ตัวอย่างตารางที่ใช้ในการเปรียบเทียบแหล่งตัวอย่าง

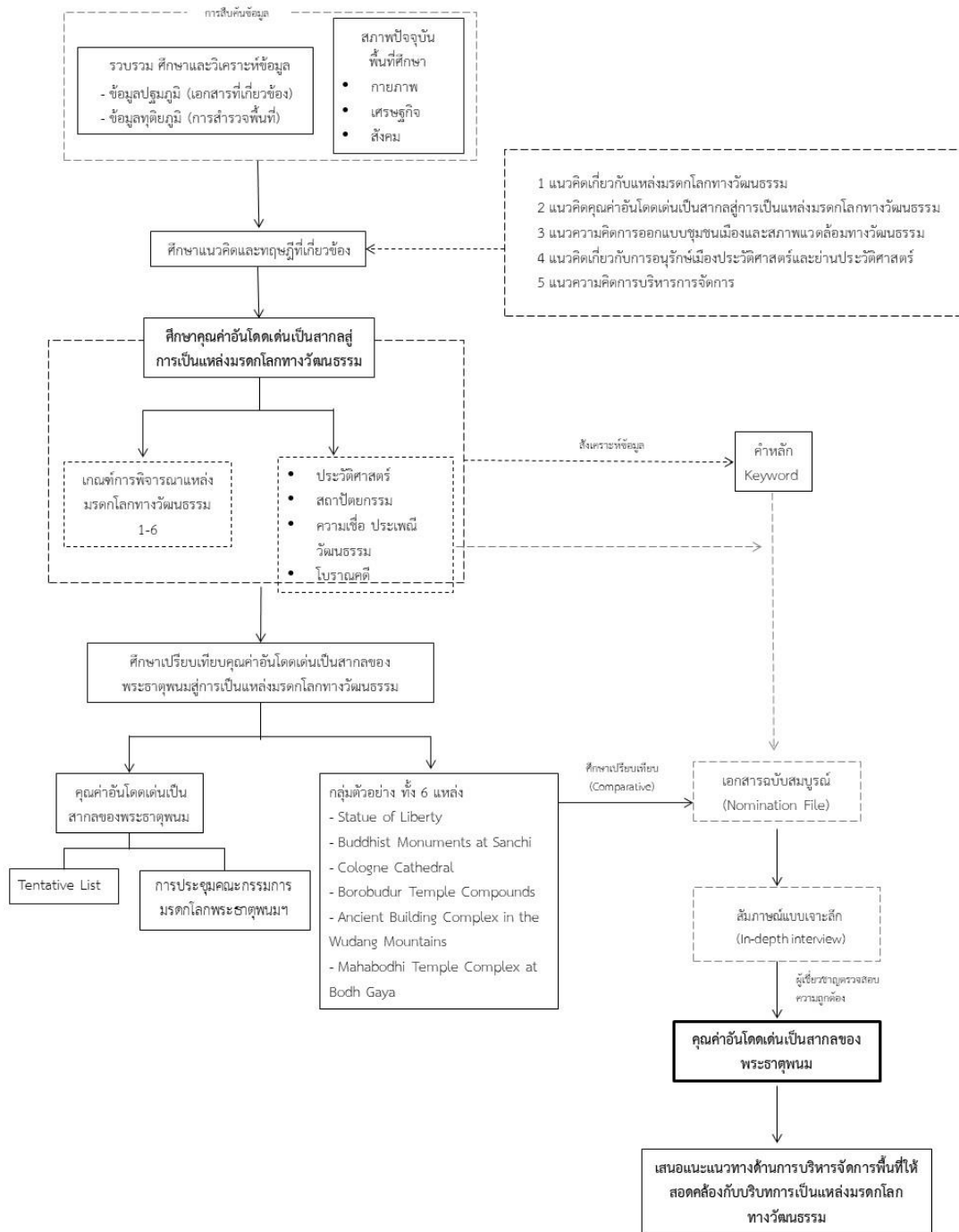
Comparative Study							
	Tentative List			Sample			Study Area
	อนุสาวรีย์ที่เสิร์กภาพ	กลุ่มพุทธสถานแห่งสายชี	อนุสาวรีย์ทั่วโลก	กลุ่มวัดโบสถ์ไทย	กลุ่มอาคารโบราณแบบตะวันตก	วัดมหาโพธิ์พุทธคยา	พระธาตุพนม
คุณสมบัติทั่วไป	1.a	United States of America	India	Germany	Indonesia	China	India
	1.b	New York	Madhya Pradesh	State of North Rhine Westphalia	Regency of Mayelary, Province of	Danjerynku City, Hubei Province	State of Bihar, Eastern India
	1.c	Buddhist Monuments at Sandhi		Cologne Cathedral	Bombayur Temple Complex	Ancient Building Complex in the W	Malabodhi Temple Complex at Bodhi Gaya
	1.d	N40 41 22 W74 2 41	N23 28 45.984 E77 44 22.992	N50 56 28 E6 57 26	57 36 28.008 E110 12 12.996	N32 28 0.012 E111 0 0	N24 41 43.008 E84 59 38.004
คุณสมบัติเฉพาะ	1.f	C = 5.95	C = 47.449 B = 6.029	B = 258	C = 25.51 B = 64.31	B = 32.500	B = 4.86
	2.a	Grand		Symbol Chris			State of Bihar, Eastern India
คุณสมบัติเฉพาะตามมาตรฐานวิชาชีพ	2.b			Conser			
	3.1.a	Art Relat		Gothic Spilit Belief	Monu Buddha	Arch Art Tanism	Enligh Consec Stupa
	3.1.b	Status Liberty Democ	Cave Spread PCB Form	Excep Spilit Belief	Stupa Revial Buddhism	Build Arch Tanism	Grand Consecr Event Old Enligh
	3.1.c	Repair Safety	Arch	Stnic Gothic	Form Loca	Antiq	Form
	3.1.d	Form Spilit Mate		Arch Design	Monu	Form Mate	Buddisim Enligh Arch
	3.1.e	Gov NPD Safety Threat		Statute Synsi	Law Strategy Decorce MP	Cul UP Tour	Moni Plan Synsi Conser
	3.2						
	3.3						Enligh Stupa Religion
	4.a		Struc rion		Tour Em Rbu	N/A	Revil Drain Repair
	4.b.i		UD	UD	UD Trav	N/A	UD
	4.b.ii		Weather	Weather	Plant	Waste Weather	Oil Lamp
	4.b.iii		N/A	Eq	Eq Vol	Flood	Flood Fire
	4.b.iv		N/A				
	4.b.v					44,044	15,824
	5.a		Gov	Gov	Gov	Gov	Gov
	5.b		Archaeo Gauge		L.Land L.Envi L.Cul Dec L.Ls	L.Cul L.Urbn	L.Build Act
5.c		Synsi					
5.d		Tour Envi			MP Consecr	Landscape Stupa	
5.e		Envi Walk Drain		Tour Sole Envi	Em Weather	Tour Stnic Conser Develop	
5.f		UNESCO ASI	Dombau	Gov WHF	Gov	Tour	
5.g		PM Sale Soil		Manage Moni Conser	Con Tech Manage	Gov	
5.h		U&I Assis		U&I Assis	U&I Assis	U&I Assis	

4) สรุปการศึกษาเปรียบเทียบ ตามรูปแบบเอกสารที่ใช้สำหรับการเสนอชื่อขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก และนำการบริหารจัดการในแต่ละแห่งไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการบริเวณพื้นที่พระธาตุพนมต่อไป

3.4.3 เสนอแนะนโยบายทางด้านการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่

1) ทำการเสนอแนะนโยบายทางด้านการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่โดยรอบและช่วยส่งเสริมการเป็นพื้นที่มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยนำแนวทางด้านการบริหารจัดการพื้นที่ และการบริหารจัดการพื้นที่แหล่งมรดกโลกในกลุ่มตัวอย่างมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทพระธาตุพนม

พหุ ปรณ ทิโต ชิว

ภาพประกอบ 12 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5.1 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือการวิจัยและรวบรวมข้อมูล
2. สร้างเครื่องมือให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. ทำการกำหนดขอบเขตเนื้อหาของเครื่องมือและคำถามในแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)
4. นำเครื่องมือและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ให้ที่ปรึกษาตรวจสอบคุณภาพและตรวจสอบความถูกต้องให้ตรงตามวัตถุประสงค์
5. ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ก่อนนำไปเก็บข้อมูล

3.5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้างานวิจัยในครั้งนี้ มีเครื่องมือ อุปกรณ์ที่ใช้ในงานวิจัยสามารถแบ่งโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การสำรวจพื้นที่ศึกษา (Site Survey) เพื่อสำรวจข้อมูลทางด้านกายภาพบริเวณพระธาตุพนม และนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบของเมือง ให้เห็นลักษณะที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ศึกษา
2. การสังเกตพื้นที่ศึกษา (Site Observation) ลงสังเกตพื้นที่ศึกษาแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน และเข้าใจบริบทในพื้นที่มากยิ่งขึ้น รวมถึงการเข้าประชุมในกระบวนการเสนอพระธาตุพนมสู่มรดกโลกทั้งหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นต้น
3. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) คณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ฝ่ายพัฒนาองค์ความรู้และฐานข้อมูลทางวิชาการ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม
4. ซอฟต์แวร์ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ โปรแกรม ArcMap 10.4 เพื่อใช้แสดงผลในรูปแบบแผนที่

3.6 การสรุปข้อมูล

โดยผลที่ได้จากข้อมูลทุติยภูมิ ในการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมของพระธาตุพนม นำมาสรุปคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลตามเกณฑ์ที่พระธาตุพนมได้รับการเสนอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม นำไปวิเคราะห์ร่วมกับกลุ่มตัวอย่างโดยกำหนดปัจจัยที่นำมาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม คือ การเปรียบเทียบเอกสารประกอบการขอรับพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ประกอบด้วย 6 ประเด็น ตามรูปแบบเอกสารที่ใช้สำหรับการเสนอชื่อขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ได้แก่ (1) การบ่งชี้คุณสมบัติ (2) คุณลักษณะแหล่งมรดกโลก (3) การพิจารณาให้ความหมายและความสำคัญ (4) สถานะในการอนุรักษ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่มรดกโลก (5) การปกป้องและการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก และ (6) การติดตามตรวจสอบ ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จะได้มาซึ่งคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม รวมถึงวิเคราะห์สิ่งที่ต้องเพิ่มเติมในกระบวนการจัดทำเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) นำมาสู่การเสนอแนะนโยบายทางด้านการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยทำการศึกษาคคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม เปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม และเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) แนวคิดทฤษฎี (Theory and Concept) และกระบวนการในการดำเนินการสำรวจ (Site Survey) และสังเกตในพื้นที่ (Site Observation) ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

- 4.1 ผลการศึกษาคคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม
- 4.2 ผลการศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม
- 4.3 ผลการศึกษาการเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

4.1 ผลการศึกษาคคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม

มรดกทางวัฒนธรรม เป็นมรดกที่สืบทอดต่อกันมา เช่น ศาสนสถาน วัฒนธรรม ประเพณี องค์ประกอบเหล่านี้และสิ่งแวดล้อมโดยรอบต้องมีความสอดคล้องกับบริบทสถานที่ โดยคุณลักษณะของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม จัดเป็นเมืองประวัติศาสตร์และศูนย์กลางเมืองที่ยังมีชีวิตหรือมีพลวัต มีความเชื่อ ความเคารพศรัทธา ประเพณี วัฒนธรรมที่สืบเนื่องผ่านกาลเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน ไม่เพียงแต่ความเคารพศรัทธาของประชาชนในประเทศไทยแต่ยังส่งอิทธิพลต่อคนสองฝั่งลุ่มน้ำโขง โดยการศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม ได้ทำการศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิในขอบเขตเรื่องประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม รวมถึงศึกษาคคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของ

พระธาตุพนมจากทะเบียนบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) และคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลกที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในทุกภาคส่วนร่วมกับแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ โดยมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.1.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบของชุมชนเก่าธาตุพนม

การวิเคราะห์องค์ประกอบของเมืองทางด้านกายภาพ เป็นปัจจัยที่รองรับกิจกรรมในการดำรงชีวิตของชุมชนธาตุพนมและเอกลักษณ์ที่โดดเด่นชัดเจน (Identity) โดยบริเวณชุมชนธาตุพนมเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่และมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนธาตุพนม โดยมีพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ องค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนธาตุพนมที่ยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบันมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1) ที่หมายตา (Landmark) จากการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ พบว่า องค์พระธาตุพนมมรรมหาวิหาร ในมุมมองทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตำแหน่งที่ตั้งพระธาตุพนมมีลักษณะ ทางกายภาพที่ตั้งอยู่บริเวณแม่น้ำ 3 สายไหลมาบรรจบกัน ในอดีตเมื่อมีการเดินทางมาบริเวณนี้ มักจะนำพระธาตุพนมมาเป็นที่หมายตา และเป็นศูนย์กลางในการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าของผู้คนในอดีต

ภาพประกอบ 13 องค์พระธาตุพนมมรรมหาวิหาร

2) ที่รวมกิจกรรม (Node) จากการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ พบว่า พื้นที่กิจกรรมในชุมชนโดยส่วนใหญ่มักอยู่บริเวณแหล่งธรรมชาติในชุมชนเก่าธาตุพนม ชุมชนธาตุพนมในบริบททางพื้นที่มีแหล่งธรรมชาติภายในชุมชนที่เป็นแม่น้ำโขงที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนภายในชุมชนทั้งทางด้านเกษตรกรรม การอุปโภค รวมถึงเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมทางศาสนา เช่น พิธีแห่พระอุปัศฺต เป็นต้น ซึ่งแหล่งธรรมชาติในชุมชนเก่าธาตุพนมมีดังต่อไปนี้

- ภูกำพร้าว ในชุดความรู้ของตำนานอุรังคธาตุ เมื่อพระองค์สวรรคตซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวพุทธศาสนิกายมหายาน เป็นที่แพร่หลายอยู่ในภูมิภาคแถบลุ่มแม่น้ำโขง เมื่อชุมชนไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ใดจะนิยมสร้างสถูปเจดีย์ให้เป็นศูนย์กลางของบ้านเมือง ได้มีการประดิษฐานสร้างพระธาตุไว้ตรงศูนย์กลางภูกำพร้าวโดยภายในบรรจุพระอุรังคธาตุ (สมชาติ มณีโชติ, 2563) ซึ่งจินภาพของคนในอดีตมีความเชื่อว่าพระธาตุพนมเป็นรูปจำลองของจุฬามณีสถูปที่อยู่บนสวรรค์ถูกจำลองอยู่ในโลกมนุษย์ ให้เป็นศูนย์กลางของบ้านเมือง

- แม่น้ำโขง ซึ่งเป็นพรมแดนกั้นระหว่างไทย -ลาว รวมความยาวช่วงที่ไหลผ่านพรมแดนกันไทย-ลาว เป็นระยะทางประมาณ 800 กิโลเมตร ซึ่งแม่น้ำโขง นับเป็นองค์ประกอบของเมืองที่เป็นปัจจัยที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐานบ้านของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏหลักฐานด้านโบราณสถานและตำนานต่าง ๆ ทั้งยังช่วยส่งเสริมและรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมและบรรยากาศของความเป็นเมืองเก่าชุมชนธาตุพนมไว้เป็นอย่างดี

- ทำน้ำ ในทางด้านคติความเชื่อมีความสำคัญเป็นย่านศูนย์รวมผู้คนที่จะเข้าไปสู่พื้นที่พุทธสถาน ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นทำน้ำศักดิ์สิทธิ์ในจินตภาพของผู้คนในอดีตและเป็นพื้นที่สำคัญทางประเพณีคือ พิธีแห่พระอุปัศฺต ที่มีการจัดขึ้นในบุญประเพณีเดือน 3 ของทุก ๆ ปี

ภาพประกอบ 14 บริเวณแม่น้ำโขงและทำน้ำในการประกอบพิธีแห่พระอุปัศฺต

3) เส้นทาง (Path) จากการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ พบว่า โครงข่ายการคมนาคมชุมชน เก้าธาตุพนมมีดังต่อไปนี้

- แคนถนนจากวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหารสู่ม่น้ำโขง เป็นเส้นทางที่มีความต่อเนื่องตั้งแต่บริเวณริมแม่น้ำมายังวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นแกนที่สำคัญทั้งทางด้านคมนาคมและเป็นแกนที่มีความโดดเด่นเฉพาะ โดยเป็นเส้นทางประเพณีทางวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ ประเพณีการแห่พระอุคุต ที่มีมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งบริเวณนี้ได้มีการจัดระเบียบการจอดรถยนต์ของนักท่องเที่ยวให้เป็นระเบียบ นอกจากนั้นจินตภาพในมุมมองทางด้านประวัติศาสตร์มีคติความเชื่อว่า การเดินทางจากแม่น้ำโขงมาตามถนนไปสู่พระธาตุพนมสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ว่าเป็นเส้นทางไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ภาพประกอบ 15 แคนถนนจากวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหารสู่ม่น้ำโขง

- ถนนเรียบแม่น้ำโขงและถนนพนมพนารักษ์ มีลักษณะที่ตั้งเป็นเส้นทางที่มีความยาวเลียบบไปตามริมแม่น้ำโขง มีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม เช่น โรงแรม ร้านอาหาร เป็นต้น รวมถึงบริเวณจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนธาตุพนมมีตลาดนัดไทยลาวทุกเช้าวันจันทร์และพฤหัสบดี เริ่มจากฟุตบอลทั้งสองฝั่งมีสินค้าประเภทพันธุ์ไม้ ผลไม้ ของป่า ของใช้ในบ้าน สินค้ามือสอง เป็นต้น

- ถนนสายหลักขยางกูร หรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 212 เป็นเส้นทางคมนาคมหลัก โดยเส้นทางการคมนาคมทางด้านทิศเหนือจะเชื่อมต่อไปยังอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม และเส้นทางการคมนาคมทางด้านทิศตะวันตกจะเชื่อมต่อไปยังจังหวัดมุกดาหาร

- ถนน/ซอยเชื่อมไปยังแม่น้ำโขง เป็นเส้นทางที่แยกออกจากถนนพนมพนารักษ์ที่สามารถเดินทางไปยังแม่น้ำโขง

- ถนนเลียยมือง เป็นเส้นทางการคมนาคมสายรองจากถนนขยางกูร เพื่อลดปัญหาความคับคั่งของการจราจรช่วงผ่านถนนสายหลักและช่วงเทศกาลนมัสการพระธาตุพนม

ภาพประกอบ 16 ถนนเลี้ยวเมือง

โครงข่ายการคมนาคมชุมชนเก่าชาตูปนที่ปรากฏในปัจจุบัน มีลักษณะรูปแบบโครงข่ายเส้นทางเป็นเส้นตรงไปตามริมแม่น้ำโขง โดยมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 212 ถนนเลี้ยวเมือง และถนนพนมพนารักษ์พาดผ่านบริเวณพื้นที่ ซึ่งเป็นถนนสายหลักที่สำคัญในการเดินทางเข้าและออกจากชุมชนชาตูปน นอกจากนี้ถนนบริเวณหน้าวัดพระธาตูปนยังมีการจัดการทางเดินรถเพื่อไม่ให้เกิดการจราจรติดขัด แต่การบริหารการจัดการทางเดินเท้าและฟุตบอลยังคงเป็นปัญหาภายในพื้นที่ เช่น บริเวณฟุตบอลทางเดินเท้าของตลาดและร้านขายของต่าง ๆ ยังคงมีการนำสินค้ามาวางขายบริเวณทางเดินเท้า นอกจากนี้เส้นทางการคมนาคมทางบกแล้ว การรับรู้ทางจินตภาพยังคงไม่ได้ให้ความสำคัญเส้นทางการคมนาคมทางน้ำ ซึ่งเป็นการเลือกตั้งถิ่นฐานตามจิตภาพของศาสนาฮินดูที่มีความเชื่อว่าตำแหน่งที่แม่น้ำ 3 สาย ไหลมาบรรจบกันเป็นแม่น้ำแห่งเทพเจ้า และเรียกกันว่าตรีธระ ซึ่งหมายถึง พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

4) ย่าน (District) จากการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ พบว่า ย่านในบริเวณพื้นที่พระธาตูปน ประกอบไปด้วยย่านดังต่อไปนี้

- ย่านวัดพระธาตูปน เป็นย่านที่เป็นจุดสำคัญในพื้นที่ เป็นบริเวณที่มีความศักดิ์สิทธิ์และมีความเชื่อสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน รวมถึงเป็นพื้นที่กิจกรรมทางศาสนา เช่น งานนมัสการพระธาตูปน เป็นต้น

- พื้นที่โล่งสำคัญ ตั้งอยู่บริเวณสวนสาธารณะศรีโคตรบูรณ ซึ่งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชนชาตูปน รวมถึงการใช้เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมของเทศบาลธาตูปนและอำเภอธาตูปน เช่นการจัดกิจกรรมสวนศิลป์ถิ่นธาตูปน ซึ่งในงานมีการแสดงพื้นถิ่นและดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น

ภาพประกอบ 17 สวนสาธารณะศรีโคตรบูรณ์ 80 พรรษา

- ย่านบ้านไม้เก่า บริเวณย่านไม้เก่าจะมีลักษณะที่ตั้งตามเส้นทางถนนพนมพนารักษ์ จากบริเวณประตูโขงลงมาทางด้านทิศใต้ และบริเวณประตูโขงไปยังทางด้านทิศตะวันออก

ภาพประกอบ 18 ย่านบ้านไม้เก่า

- ย่านตลาดและการค้า บริเวณย่านตลาดและการค้าปัจจุบันจะอยู่บริเวณตลาดสดเทศบาล บริเวณเส้นทางการคมนาคมประตูโขง รวมถึงบริเวณถนนชยางกูร เป็นต้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นย่านการค้าที่เป็นสินค้าอุปโภคและบริโภคภายในครัวเรือน

ภาพประกอบ 19 ย่านตลาดและการค้า

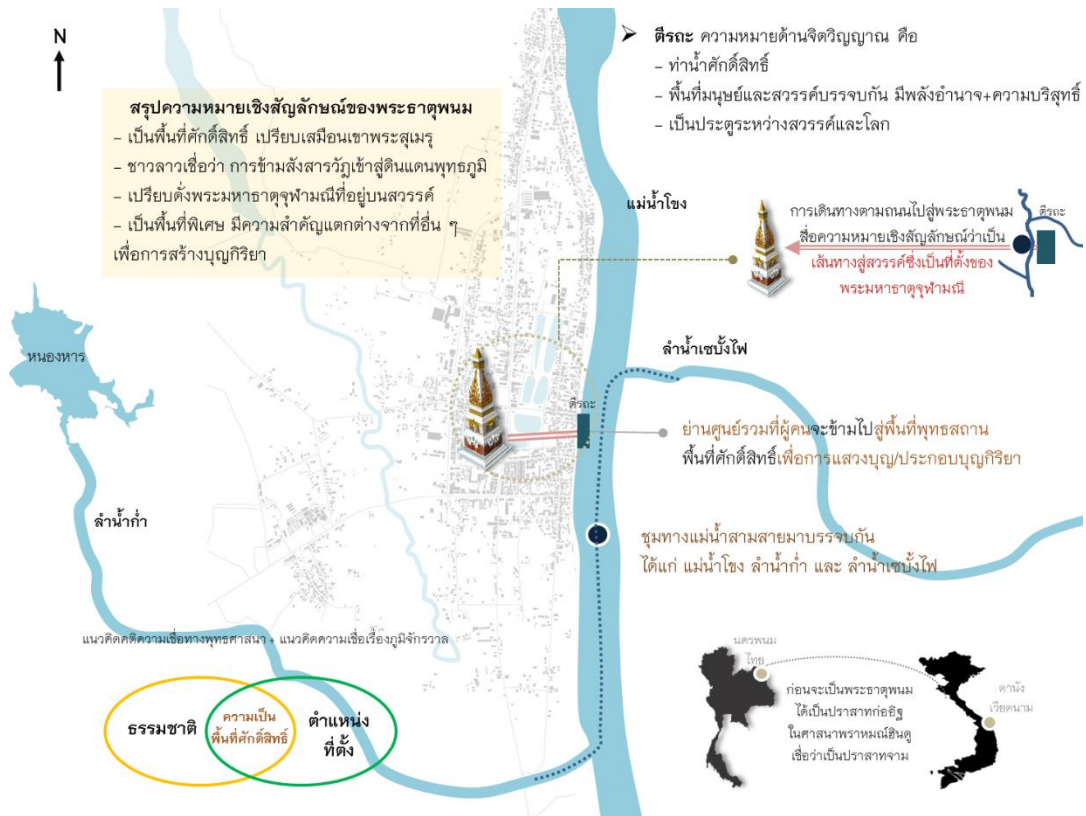
- ย่านสถานที่ราชการ เป็นการรวมกลุ่มของสถานที่ราชการที่สำคัญ เช่น โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชธาตุพนม ที่ว่าการอำเภอธาตุพนม สถานีตำรวจภูธรธาตุพนม เป็นต้น ซึ่งอยู่บริเวณทางทิศตะวันตกของพื้นที่

ปัจจุบันย่านที่มีความสำคัญของชุมชนธาตุพนม ได้แก่ ย่านวัดพระธาตุพนม และ บริเวณย่านบ้านไม้เก่า เป็นต้น ซึ่งย่านดังกล่าวมีอาคารที่สำคัญที่เป็นอาคารไม้อายุเก่าแก่มากกว่า 50 ปี ขึ้นไป โดยบริเวณบ้านไม้เก่ายังคงความเป็นเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมบ้านพื้นถิ่น

5) ขอบเขต (Edge) จากการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่ พบว่า ขอบเขตของชุมชนธาตุพนม มีจินภาพในการรับรู้ของชุมชนจะมีการกระจายอยู่ขอบเขตอยู่ระหว่างทางเลี้ยวเมืองมาทางด้านทิศ ตะวันออกจรดแม่น้ำโขง

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของเมือง เมื่อมีความสัมพันธ์กันจะทำให้เกิดจินตภาพของ เมืองที่มีความชัดเจน ทำให้การรับรู้ของผู้คนมีรายละเอียดของเมืองมากขึ้น รวมถึงสถาปัตยกรรมที่มีความแตกต่างไปจากเมืองอื่นตามลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ได้มีการนำเอา หลักการของจินตภาพเมือง เพื่อนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบบริเวณพื้นที่ศึกษาให้เห็นเอกลักษณ์ที่ โดดเด่นอย่างชัดเจน และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางด้านวัฒนธรรมของพระธาตุพนม นอกจากนี้องค์ประกอบของชุมชนธาตุพนมในมุมมองมิติทางด้านประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนเถรวาทในเชิงสัญลักษณ์เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยพระธาตุพนมเปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุ และเป็นพระมหาธาตุจุฬามณีที่อยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่บรรจุพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าโดยผู้คนที่ทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงมีความเชื่อว่าการมาบูชา พระธาตุพนม คือ การเข้ามาสู่ดินแดนศักดิ์สิทธิ์สู่พุทธภูมิและดินแดนสวรรค์ ในมุมมองทางด้านมิติ ด้านสังคมวัฒนธรรม พระธาตุพนมยังคงแสดงถึงความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีความหลากหลายในบริเวณ แหล่งชุมชนที่อยู่อาศัยในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งในส่วนที่เป็นดินแดนลาว ไทย เวียดนาม และกัมพูชา อีกทั้งยังเป็นตำนานที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยและพัฒนาไปสู่การเป็นบ้านเป็นเมือง

พหุ อนุ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 20 องค์ประกอบของชุมชนธาตุพนมในมุมมองมิติทางด้านประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม

4.1.2 การศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิในขอบเขตเรื่องประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม

1) ประวัติศาสตร์

การศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ของพระธาตุพนม เป็นศาสนสถานที่มีผู้คนรู้จักอย่างแพร่หลายและมีความศรัทธามาตลอดระยะเวลาที่ยาวนาน เดิมประวัติความเป็นมาที่เก่าแก่ของเมืองธาตุพนม เป็นการมองจากหลักฐานคือตำนานอุรังคธาตุ และองค์เจดีย์พระธาตุพนมยังเป็นที่ศรัทธาของผู้คนจนเกิดการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชนธาตุพนม รวมไปถึงชุมชนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง ในมิติด้านสังคมวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางความสัมพันธ์ของผู้คนและบ้านเมืองต่าง ๆ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งความสำคัญของตำนานอุรังคธาตุ มีอยู่ในสองประการ คือ ประการแรก เป็นความสำคัญด้านพุทธศาสนามุ่งเน้นประวัติการเผยแพร่พุทธศาสนาในแถบลุ่มน้ำโขง ประการที่สอง เป็นความสำคัญด้านราชอาณาจักรรวมถึงการตั้งถิ่นฐานของผู้คนที่นำไปสู่การเกิดเป็นชุมชน สังคมและบ้านเมืองในลุ่มแม่น้ำโขงสืบมาจนถึงปัจจุบัน ในส่วนการให้ความหมายพระธาตุพนม

ในสถานะศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ตามคติในพุทธศาสนา ตามการรับรู้ของผู้คนในระยะแรก ๆ เชื่อว่าตำแหน่งที่ตั้งแห่งนี้เป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์หรือที่เรียกว่า ภูกำพร้าว ประกอบด้วยความเชื่อในการบูชาพระบรมสารีริกธาตุว่า พระธาตุพนมเป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ส่วนที่เป็นพระอุรังคธาตุ (กระดูกหน้าอก) จึงทำให้ผู้คนมีความศรัทธาและเชื่อว่าพระธาตุพนมนี้มีความศักดิ์สิทธิ์อย่างแท้จริง อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญในยุคสมัยใหม่คือ การนำรูปพระธาตุพนมไปใช้เป็นตราสัญลักษณ์สถาบันการศึกษา เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นภูมิภาคอีสาน รวมถึงการนำไปเป็นรูปอากรแสตมป์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญ ความเคารพศรัทธา และคุณค่าความโดดเด่นของพระธาตุพนม

2) โบราณคดี

ในการขุดค้นทางโบราณคดี ได้มีการศึกษาและจัดทำฐานข้อมูลบริบททางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ศึกษาชั้นดินทางวัฒนธรรมของภูกำพร้าว (ที่ตั้งพระธาตุพนม) และบริเวณใกล้เคียง โดยกำหนดหลุมขุดค้นทางโบราณคดีจำนวน 6 หลุมขุดค้น ได้แก่ ในบริเวณวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหารจำนวน 2 หลุมและบริเวณใกล้เคียงจำนวน 4 หลุม ซึ่งจากการขุดค้นทางโบราณคดีในบริเวณวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหารและพื้นที่โดยรอบ พบการกระจายของหลักฐานทางโบราณคดีค่อนข้างเบาบาง อีกทั้งหลักฐานโบราณคดีประเภทโบราณวัตถุ ที่พบส่วนใหญ่พบอยู่ในชั้นดินถมหรือชั้นที่มีการถูกรบกวนจากการทำกิจกรรมในปัจจุบัน ทำให้ไม่สามารถนำมาใช้ในการกำหนดค่าอายุหรือการดำเนินกิจกรรมการใช้พื้นที่ในอดีตได้ ดังนั้น จึงต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณคดีอื่น ๆ มาช่วยการกำหนดค่าอายุ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ การทับถมของชั้นดินและตัวอย่างถ่านจากหลุมขุดค้น พบว่า ในพื้นที่ภายในวัดพระธาตุพนมมีค่าอายุอยู่ในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 14 - พุทธศตวรรษที่ 21 และบริเวณใกล้เคียงองค์พระธาตุพนม มีค่าอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 9 - พุทธศตวรรษที่ 23 สิ่งเหล่านี้จะอธิบายให้เห็นว่า เดิมตำแหน่งที่ตั้งของพระธาตุพนมคือ ภูกำพร้าวที่แสดงให้เห็นถึงภูที่ยังไม่มีมนุษย์เข้ามาทำกิจกรรมในอดีตเพราะมีความเชื่อว่าเป็นสถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ (คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2562)

3) ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม

“ข้าโอกาส” อาจเรียกได้หลายชื่อ เช่น “ข้อยโอกาส” “ข้าพระ” “เลกวัด” หมายถึงกลุ่มคนที่ถูกอุทิศให้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ทำหน้าที่ดูแลพระภิกษุสงฆ์ และเมื่อมีบุตรหลานจะต้องเป็นกรรมสิทธิ์ของวัดไปโดยตลอด และในขณะเดียวกันคนกลุ่มที่เป็นข้าโอกาสนี้ก็ขาดจากอำนาจของรัฐ นั่นคือ รัฐจะเกณฑ์แรงงานมาใช้รัฐหรือเจ้านายไม่ได้ โดยทำหน้าที่เป็นผู้ทำนุบำรุง ดูแลและรักษา

สืบทอดตามความเชื่อหลักธรรมของศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด ซึ่งทุก ๆ ปีจะต้องไปเสียค่าหัวให้แก่ พระธาตุพนมเพื่อความเป็นสิริมงคล เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรจะมีการนำข้าว พืช ผัก มันแกว กกล้วย อ้อย พริก มะเขือ ที่ได้หลังจากการเก็บเกี่ยวรวมถึงเครื่องสักการะต่าง ๆ นำมาถวายให้แก่วัดพระธาตุพนมเป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบันเกิดเป็น “พิธีถวายข้าว พืชภาค” ซึ่งจัดขึ้นในบุญเดือนสามของทุก ๆ ปี ด้วยเหตุนี้ทุกปี เมื่อถึงช่วงเทศกาลวันนมัสการองค์ พระธาตุพนม จึงมีผู้เดินทางเข้ามาร่วมงานที่พร้อมจะอุทิศถวายทั้งแรงใจแรงกาย และแรงทรัพย์ต่อ องค์พระธาตุพนม

ในทางด้านความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม พระธาตุพนมเป็นศาสนสถาน ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพศรัทธาของผู้คนเป็นจำนวนมาก โดยมีการเดินทางเข้ามาสักการะพระธาตุพนมเป็นประจำทุกวันอย่างไม่ขาด และเห็นได้จากภาพมหาชนจำนวนมากที่เดินทางมาจากทั่วสารทิศเพื่อ มาสักการะบูชาพระธาตุพนม ในช่วงเทศกาลวันมาฆบูชา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 นอกจากนั้นผู้คนที่ ศรัทธายังมีความเชื่อว่า ครั้งหนึ่งในชีวิตต้องเดินทางมาสักการะองค์พระธาตุพนมเพื่อความเป็น สิริมงคลต่อชีวิตและครอบครัว ซึ่งเมื่อนำคติความเชื่อและประเพณีพิธีกรรมต่อองค์พระธาตุพนมมี ตลอดทั้งปีตามจารีตประเพณี ส่งผลให้ผู้คนเดินทางเข้ามาสักการะพระธาตุพนมรวมถึงการแสวงบุญ ของผู้คนที่สองฝั่งแม่น้ำโขง โดยเฉพาะลักษณะด้านคติความเชื่อ จารีต ประเพณี และพิธีกรรมต่อองค์ พระธาตุพนม สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) คติความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมจากคติ ความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่โดดเด่นในสมัยอาณาจักรล้านช้างที่ส่งอิทธิพลต่อพื้นที่ เช่น ประเพณีถวายข้าวพืชภาค บุญเสียค่าหัวพระธาตุพนมในปัจจุบัน พิธีกรรมเจ้าเฮือนสามพระองค์ (2) คติความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมจากคติทางพุทธศาสนา ประกอบไปด้วย งานนมัสการ พระธาตุพนมบุญเดือน 3 และ (3) คติความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมจากประเพณีประดิษฐ์ ประกอบ ไปด้วย พิธีสัตนาคาราลึก พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุพนม การพ้อนบูชาพระธาตุพนม พิธีบนบานพระธาตุ และพิธีแก้บนพระธาตุไห้วพระธาตุประจำปีเกิด (สมชาติ มณีโชติ, 2562)

โดยพระธาตุพนมในมุมมองความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม จะแสดงให้เห็นว่า ตามการรับรู้ของผู้คนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง เป็นพุทธสถานทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่ผู้คน เคารพมาตั้งแต่สมัยอดีตมาจนถึงปัจจุบันและเป็นที่ศรัทธาของผู้คน การที่ผู้คนที่มีความเคารพศรัทธา ต่อองค์พระธาตุพนมมีความเชื่อว่าหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพานไปแล้วได้มีการนำ พระอัฐิธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) มาบรรจุภายในองค์พระธาตุพนม ที่จะสะท้อนให้เห็นในทาง ด้านความเชื่อว่ามีมีการมาแสวงบุญหรือมาสักการะองค์พระธาตุพนมซึ่งเป็นตัวแทนของ

พระพุทธเจ้า จะเป็นบุญและเป็นศรีเมฆแก่ครอบครัว ซึ่งสอดคล้องและเชื่อมโยงกับที่กล่าวในตำนาน อูรังครธาตุ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งต่อมาเป็นประเพณีและวัฒนธรรมมาจนถึงปัจจุบัน

4) สถาปัตยกรรม

พระธาตุพนมมีความสำคัญในการเป็นศาสนสถานที่เป็นศูนย์กลาง ความหลากหลายในทุกมิติ ผ่านการหลอมรวมในวิถีวัฒนธรรมของผู้ชนสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง ในทางด้านสถาปัตยกรรม รูปแบบศิลปกรรมในแต่ละช่วงยุคสมัย ผ่านการผสมผสานในความหลากหลายทางสถาปัตยกรรม จนกลายเป็นตัวแทนที่ทรงอิทธิพลต่อองค์พระธาตุเจดีย์ต่าง ๆ ในยุคสมัยต่อมา โดยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมก่อน ปี พ.ศ. 2483 จากหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และทางด้านทางขุดค้นทางโบราณคดี ได้มีการบ่งชี้รูปแบบการผสมผสานความหลากหลายในวัฒนธรรมร่วมกัน ประกอบด้วยส่วนฐานและเรือนธาตุที่มีลักษณะเป็นปราสาทหินดู ทั้งจากวัฒนธรรมขอมและจาม โดยพระธาตุพนมในยุคแรกเริ่ม เป็นการประสานรูปแบบทางศิลปะสถาปัตยกรรมจากสายวัฒนธรรมที่มีศูนย์กลางต่างกันเป็นอย่างน้อย 3 กลุ่ม ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นกลางของพื้นที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์จากการรวมกลุ่มที่หลากหลายวัฒนธรรม ส่งต่อความเชื่อในการเป็นศูนย์กลางทางความเชื่อที่สำคัญในกลุ่มน้ำโขงตอนกลาง

ประเภทและรูปแบบของพระธาตุเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจากพระธาตุพนม แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) ธาตุเจดีย์ตามภูพารหะบุคคล เป็นพระธาตุเจดีย์ที่มีการบรรจุพระบรมธาตุ อัฐิของบุคคลที่ควรบูชากราบไหว้ ซึ่งเรียกว่า พระมหาเจดีย์ ซึ่งจะมีการบรรจุไว้ในตำแหน่งที่มีความสำคัญ เช่น พระธาตุท่าอุเทน จังหวัดนครพนม เจดีย์พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท) จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น (2) ธรรมเจดีย์และอุเทสิกะเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่ไม่ได้บรรจุพระบรมธาตุ แต่เป็นการบรรจุพระธรรม คำสอน หรือพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นการสร้างขึ้นเพื่อให้ระลึกเป็นพุทธานุชาที่สามารถปรากฏได้ทั่วไป (3) เจดีย์ของผู้ที่ไม่ใช่ภูพารหะบุคคล ปรากฏแพร่หลายในประเทศไทย อีกทั้งยังแพร่หลายทั้ง 2 ฟากฝั่งลุ่มแม่น้ำโขง จากการจำแนกประเภทที่กล่าวมาข้างต้น ได้กลายเป็นอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและได้รับความนิยมนำเอารูปแบบทางสถาปัตยกรรมองค์พระธาตุพนมไปเป็นต้นแบบ ประยุกต์ หรือดัดแปลง ในการสร้างพระธาตุเจดีย์กันอย่างแพร่หลาย

อิทธิพลรูปแบบทางสถาปัตยกรรมองค์พระธาตุพนม ในลักษณะการแพร่ กระจายไปยังบริเวณ โดยอิทธิพลรูปแบบในการแพร่กระจาย ประกอบไปด้วย การแพร่กระจายเชิงพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกัน มีการขยายตัวออกจากภาคอีสานไปในทิศทางต่าง ๆ เช่น พระธาตุสี่จจะ

อ.ทาลี จ.เลย และรูปแบบการกระจายทางสถาปัตยกรรมองค์พระธาตุพนม ยังมีการแพร่กระจายแบบไม่ต่อเนื่องในเชิงพื้นที่ เช่น การปรากฏพระธาตุเจดีย์ที่มีลักษณะรูปทรงคล้ายพระธาตุพนม จังหวัดกุฎีเกิด หรือบริเวณภาคตะวันตกของประเทศไทย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระธาตุพนมส่งอิทธิพลต่อทางด้านเคารพศรัทธา นำมาสู่รูปแบบสถาปัตยกรรมองค์พระธาตุพนม ปรากฏไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย และบริเวณ 2 ฝั่งแม่น้ำโขง (คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม, 2562)

4.1.3 การจำแนกมรดกทางวัฒนธรรมบริเวณพื้นที่พระธาตุพนม

แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมเกิดจากปัจจัยแวดล้อมที่มีความหลากหลาย โดยมีความสัมพันธ์ผสมผสานร่วมกันระหว่างผู้และพื้นที่โดยรอบ สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นถึงสังคม ผู้คน การตั้งถิ่นฐานผ่านช่วงระยะเวลา โดยมีข้อจำกัดทางด้านกายภาพและปัจจัยแวดล้อมโดยรอบ ส่งผลต่อทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยบริเวณพื้นที่พระธาตุพนมมีบริบทเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมเมืองประวัติศาสตร์ ซึ่งกลุ่มอาคารในพื้นที่ศึกษาและบริเวณโดยรอบมีศักยภาพต่อการเสนอขอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก อีกทั้งยังเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่ยังมีชีวิตหรือไม่หยุดนิ่ง มีการตั้งถิ่นฐานที่ยังแสดงออกถึงความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติอย่างใกล้ชิด เช่น การตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้บริเวณริมแม่น้ำโขง เป็นต้น โดยขั้นตอนในการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมบริเวณพื้นที่พระธาตุพนม ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลและร่วมสังเกตุพื้นที่แบบมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและชุมชนในกระบวนการจัดทำ ประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม และนำมาสังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งผลการศึกษาสามารถจำแนกมรดกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม พบว่า มีการจำแนกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของพระธาตุพนมและมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของพระธาตุพนม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของพระธาตุพนม

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของพระธาตุพนมเป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นได้จับต้องได้ในทางกายภาพทั้งที่เป็นวัตถุสามารถเคลื่อนที่ได้และเคลื่อนที่ไม่ได้ และได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่าในทางด้านวัฒนธรรมและสมควรได้รับการสงวนรักษาไว้ ซึ่งจากการลงสำรวจพื้นที่ พบว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของพระธาตุพนม ประกอบไปด้วย 17 แหล่ง ได้แก่ (1) วัดพระธาตุพนม (2) องค์พระธาตุพนม (โบราณสถานขึ้นทะเบียน) (3) กำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุ (โบราณสถานขึ้นทะเบียน) (4) ภูคำพร้าว (โบราณสถานขึ้นทะเบียน) (5) ทางเดินเชื่อมต่อจากองค์พระธาตุไปยังแม่น้ำ

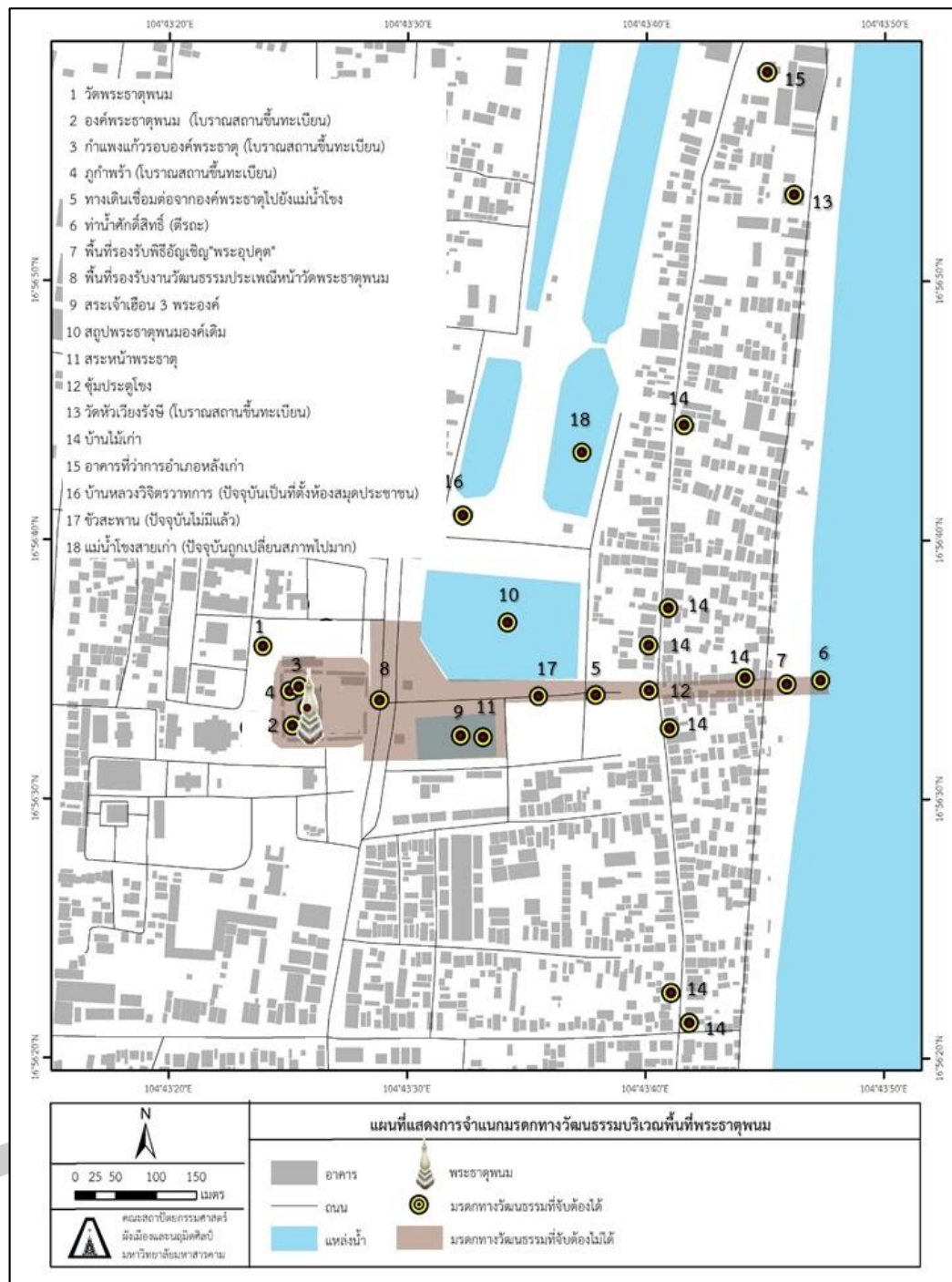
โฆง (6) ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์ (ตีสระ) (7) พื้นที่รองรับพิธีอัญเชิญ "พระอุปัศฺ" (8) พื้นที่รองรับงาน วัฒนธรรม ประเพณี หน้าวัดพระธาตุพนม (9) สระเจ้าเฮือน 3 พระองค์ (10) สลุป พระธาตุพนมองค์เดิม (11) สระหน้าพระธาตุ (12) ชุมประตู่โฆง (13) วัดหัวเวียงรังษี (โบราณสถาน ขึ้นทะเบียน) (14) บ้านไม้เก่า (15) อาคารที่ว่าการอำเภอหลังเก่า (16) บ้านหลวงวิจิตรวาทการ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งห้องสมุดประชาชน) (17) ขั้วสะพาน โดยเชื่อมการคมนาคมจากหน้าวัดถึงท่าน้ำ (ปัจจุบันคือถนนหน้าพระธาตุพนม)

2) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของพระธาตุพนม

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของพระธาตุพนม โดยจะเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม หรือความเชื่อที่ชุมชนธาตุพนมให้การเคารพนับถือ สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทาง วัฒนธรรม ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นสิ่งที่ชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นมา อย่างสม่ำเสมอสืบเนื่องต่อกันมา พบว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของพระธาตุพนม ประกอบไปด้วย 7 อย่าง ได้แก่ (1) ตำนานอุรังคธาตุ (2) ข้าโอกาสพระธาตุพนม (3) เจ้าเฮือน 3 พระองค์ (4) งานนมัสการพระธาตุพนม (5) การถวายข้าวพืชภาคและการเสียค่าหัว (6) สัตนาคา รำลึก (7) การแห่พระอุปัศฺ

จากผลการศึกษาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่ยังหลงเหลืออยู่ จำเป็นที่จะต้องมีการอนุรักษ์ และพัฒนาเพื่อดำรงรักษา ส่งเสริม พื้นที่ มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไปได้ ทั้งนี้ องค์ประกอบที่แสดงถึงความเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนธาตุพนมที่ยังคงปรากฏให้เห็น อยู่ในปัจจุบันที่มีคุณค่าและความสำคัญทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ตลอดจนความกลมกลืนขององค์ประกอบของเมืองกับบริบทของชุมชนธาตุพนม และองค์ประกอบที่ สนับสนุนความโดดเด่นเป็นสากลของพื้นที่มรดกโลก และจะนำไปสู่แผนการบริหารจัดการในพื้นที่ต่อไป

พหุ ม ม นุ ทิ โ ต ชี เว

ภาพประกอบ 21 การจำแนกมรดกทางวัฒนธรรมบริเวณพื้นที่พระธาตุพนม

4.1.4 คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม

การวิเคราะห์องค์ประกอบของชุมชนเก่าธาตุพนม การศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูล ทัศนียภูมิในขอบเขตเรื่องประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม และการจำแนกมรดกทางวัฒนธรรมบริเวณพื้นที่พระธาตุพนม รวมถึงการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

(In-depth Interview) จากคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียน พระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ฝ่ายพัฒนาองค์ความรู้และฐานข้อมูลทางวิชาการ และคณะกรรมการ มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยสามารถสรุปความสำคัญและคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่ง มรดกโลกทางวัฒนธรรม ซึ่งเกณฑ์การพิจารณาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลในการสนับสนุนพระธาตุ พนมขึ้นสู่มรดกโลก คือ ใช้หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Criteria) 3 หลักเกณฑ์ ในการ นำเสนอคือ หลักเกณฑ์ที่ 1, 2 และ 6 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

โดยความสำคัญของพระธาตุพนมจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก พบว่า ในแง่องค์พระธาตุ พนมยอมรับว่ามีประวัติศาสตร์ยาวนานมาก เป็นศูนย์รวมการแสดงออกซึ่งความเชื่อร่วมกันระหว่าง คนที่อยู่ในพื้นที่และแถบลุ่มแม่น้ำโขง อาณาจักรฝั่งไทยและฝั่งลาวมีความเชื่อเดียวกันว่า พระธาตุพนมเป็นความศรัทธาที่เชื่อมโยงกันถึงแม้จะแบ่งประเทศกันแล้วแต่ความเชื่อความศรัทธา ยังคงอยู่ เพราะฉะนั้น การมีความสัมพันธ์ร่วมกันถึงแม้ระยะเวลาจะผ่านมาหลายปีแต่ยังคงสืบทอด ประเพณีต่าง ๆ ความเชื่อศรัทธาต่าง ๆ เป็นการถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่น ซึ่งตรงนี้เป็นความสำคัญในการเป็น ศูนย์รวมจิตใจของคนที่มีความศรัทธาร่วมกันและความเชื่อร่วมกัน สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็น ประเพณีความเชื่อที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตนเอง (ศรียา อมตวิวัฒน์, 2563)

พระธาตุพนมในมุมมองทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ประเพณี และ สถาปัตยกรรม พระธาตุพนมเป็นเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือพระอัฐิธาตุ (กระดูกหน้าอก) (สมชาติ มณีโชติ, 2563) และยังเป็นปูชนียสถานพิเศษที่แตกต่างไปจากพระธาตุเจดีย์อื่น ๆ ยังมี ลักษณะพิเศษเป็นหลักเมืองและสถานที่สถิตย์ของมเหศักดิ์หลักเมืองหรือผีใหญ่ที่ให้ความคุ้มครองปก ปักรักษาผู้คนและบ้านเมืองในแถบลุ่มน้ำโขงอีกด้วย (สุรพล ดำริห์กุล, 2563) อีกทั้งยังเป็นสถานที่ที่ เป็นศูนย์รวมจิตใจในการเดินทางเข้ามาแสวงบุญและสักการบูชาของผู้คนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง (วสุ โปษะนันทน์ (2563); ทัทยา สิริพัฒนามกุล (2563)) อีกทั้งยังส่งต่อความคิด ความเชื่อ จนเกิดเป็น ตำนาน อัฐิธาตุ มาจนถึงปัจจุบัน โดยประวัติในการสร้างพระธาตุเจดีย์ในภูมิภาค ตะวันออกเฉียงเหนือที่มักจะมีการเขียนอธิบายถึงตำนานอัฐิธาตุและเชื่อมโยงไปถึงพระธาตุพนม แต่ในมุมมองทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ในเชิงตำแหน่งที่ตั้งของพระธาตุพนมที่เรียกกันว่า ภูกำพร้าว เป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคและยังมีแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลมาบรรจบกันถึง 3 สาย คือ แม่น้ำโขง ลำน้ำก่ำ และเซบั้งไฟ จึงทำให้พระธาตุพนมเป็นทางผ่านและเป็นเส้นทางการค้าไปยังภูมิภาคใกล้เคียง จึงทำให้บริเวณพระธาตุพนมเกิดความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและเป็นตลาดกลางในการขนส่ง กระจายสินค้า และแลกเปลี่ยนสินค้าไปยังบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงและยังคงมีการแลกเปลี่ยนทาง

วัฒนธรรมเกิดขึ้นบริเวณนี้อีกด้วย จากที่กล่าวถึงความสำคัญของพระธาตุพนมมาข้างต้นนำมาสู่คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เกณฑ์ที่ 1 พระธาตุพนมมีอริยาภในการสร้างสรรค์ทางศิลปกรรมที่มีลักษณะเป็นศิลปะผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างศิลปะจามปากับลาว เกิดเป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของพระธาตุพนม ทำให้เกิดเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น และได้กลายเป็นต้นแบบและส่งอิทธิพลการเป็นเจดีย์ศิลปะลาวในรูปแบบพระธาตุพนมจนกลายเป็นต้นแบบสถูปเจดีย์ในแถบลุ่มแม่น้ำโขงระดับภูมิภาค และระดับโลก (สุรพล ดำริห์กุล (2563); วสุ โปษยะนันท์ (2563)) แต่ยังคงเคารพร่องรอยทางศิลปะดั้งเดิมในแต่ละยุคสมัย รวมถึงผสมผสานกับความเชื่อให้ออกมาเป็นสถาปัตยกรรมเฉพาะในรูปแบบพระธาตุพนมที่มีความเป็นอริยาภองค์เดียวในโลก

การเป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกอีกประการคือ ที่ตั้งตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ในเรื่องของเนินดินที่ตั้งขององค์พระธาตุพนมหรือที่เรียกกันว่า ภูกำพร้าว เป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์มาเป็นเวลายาวนาน โดยการขุดค้นทางโบราณคดีในพื้นที่ภายในวัดพระธาตุพนมมีค่าอายุอยู่ในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 14- พุทธศตวรรษที่ 21 และบริเวณใกล้เคียงองค์พระธาตุพนมมีค่าอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 9 - พุทธศตวรรษที่ 23 สิ่งเหล่านี้จะอธิบายให้เห็นว่า เดิมตำแหน่งที่ตั้งของพระธาตุพนมคือ ภูกำพร้าว ที่แสดงให้เห็นถึงภูที่ยังไม่มีมนุษย์เข้ามาทำกิจกรรมในอดีตเพราะมีความเชื่อว่าเป็นสถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ (ประสิทธิ์ เอื้อตระกูลวิทย์, 2563) รวมถึงภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของสถานที่ตั้งพระธาตุพนมมีการบรรจบกันของแม่น้ำ 3 แห่ง คือ แม่น้ำโขง ลำน้ำก่ำ และเซบั้งไฟ ตามคติในศาสนาฮินดูเชื่อว่าดินแดนใดที่มีแม่น้ำ 3 สายไหลมาบรรจบกันจึงเรียกพื้นที่แห่งนั้นว่า ตรีรณะ ซึ่งหมายถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในการเดินทางมาแสวงบุญ (สมชาติ มณีโชติ, 2563) เกิดการสร้างจิตภาพของความเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดขึ้นตามการรับรู้ผู้คนในท้องถิ่นมาตลอดระยะเวลาอันยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน และตำแหน่งที่ของพระธาตุพนมที่เป็นชุมทางแม่น้ำหลายสายมาบรรจบกัน ในมิติทางด้านเศรษฐกิจและสังคมพระธาตุพนมคือ ศูนย์กลางของภูมิภาคในแง่เศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากอยู่บริเวณริมแม่น้ำโขงสามารถเชื่อมต่อไปยังเมืองต่าง ๆ ได้ เช่น เมืองหนองหานน้อย (อุดรธานี) เมืองหนองหานหลวง (สกลนคร) เมืองอินทปัฐ (กัมพูชา) เมืองจุลณี (เวียตนาม) เป็นต้น จนเกิดเป็นจุดศูนย์กลางการขนส่งเส้นทางการค้า และการแลกเปลี่ยนสินค้า ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนและแพร่กระจายทางด้านวัฒนธรรมจนพัฒนามาเป็นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม (อนุวัฒน์ การถัก, 2563) สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าพระธาตุพนมองค์นี้จึงมีความโดดเด่นทั้งทางด้านลักษณะรูปแบบ และความโดดเด่นทางด้านความหมายทางจิตวิญญาณที่สื่อ

ถึงการเป็นพระมหาธาตุเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ และภูมิทัศน์วัฒนธรรมในการเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในการแสวงบุญของปวงชน

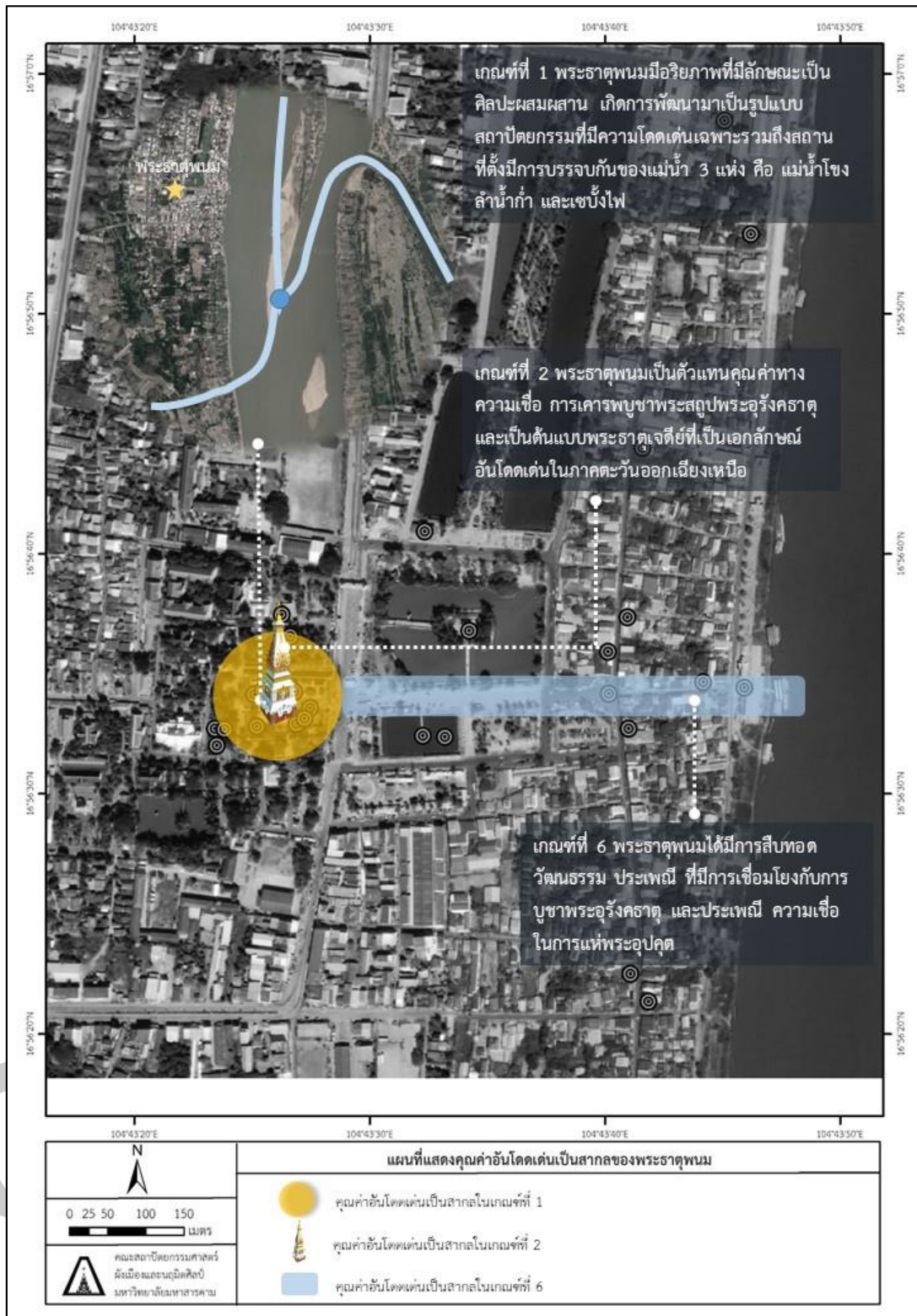
เกณฑ์ที่ 2 พระธาตุพนมเป็นตัวแทนคุณค่าทางความเชื่อและวัฒนธรรมของประชาชนในเรื่องการเคารพบูชาพระสฤงษะพระอรุรังษะของพระพุทธเจ้าที่มาจากคติความเชื่อในศาสนาฮินดูและพุทธศาสนาที่เผยแพร่มาจากอินเดีย อีกทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรมของพระธาตุพนมยังมีอิทธิพลต่อรูปทรงและเป็นต้นแบบพระธาตุเจดีย์ที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากพระธาตุพนมการเปลี่ยนแปลงของพระธาตุพนม ทั้งลักษณะรูปแบบ และความหมายที่เกี่ยวข้อง สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วงระยะเวลา ดังนี้ ช่วงแรก พระธาตุพนมมีการสร้างขึ้นจากคติความเชื่อของฮินดู ในรูปแบบที่เป็นเทวาลัยสถาน ที่มีอายุตั้งแต่เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 12-14 เป็นการสร้างอาคารที่สร้างขึ้นในวัฒนธรรมแบบเขมร ศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย อุทิศถวายแด่พระศิวะซึ่งเป็นเทพเจ้าที่ได้รับการนับถือเป็นอย่างมาก ช่วงที่สอง เริ่มพุทธศตวรรษที่ 14 - พุทธศตวรรษที่ 17 พุทธศาสนานิกายมหายานเริ่มมีความเจริญรุ่งเรืองและแพร่อิทธิพลมาถึงดินแดนในเขตอีสานตอนใต้ในลุ่มแม่น้ำโขงจนถึงบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล และลุ่มแม่น้ำชี ช่วงที่ 3 พุทธศตวรรษที่ 22 ได้มีการปรับเปลี่ยนพระธาตุพนมในพุทธศาสนานิกายมหายาน ให้เป็นสฤงษะเจดีย์ตามคติพุทธศาสนานิกายเถรวาทที่มาจากลังกา โดยในช่วงที่ 3 มีการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งสำคัญ โดยพระครูโพนสะเม็กได้ปรับเปลี่ยนเจดีย์พระธาตุพนมเป็นทรงดอกบัวเหลี่ยม และมียอดเป็นรูปดอกบัวตูม และในช่วงที่สี่ มีการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมครั้งสำคัญในช่วงปี พ.ศ. 2483-2484 โดยหลวงวิจิตรวาทการ ทำให้รูปทรงของเจดีย์พระธาตุพนมปรับเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างชัดเจน ด้วยเป็นการสร้างยอดเจดีย์ใหม่ครอบทับยอดเจดีย์เดิมไว้ด้านใน (สมชาติ มณีโชติ, 2562) จึงทำให้พระธาตุพนมเป็นพระธาตุเจดีย์ที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม

เกณฑ์ที่ 6 พระธาตุพนมได้มีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี ที่มีการเชื่อมโยงกับเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือ พระอรุรังษะ (กระดูกหน้าอก) ที่เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งในคัมภีร์ปรีนิพานสูตรเมื่อพระพุทธเจ้าปรีนิพานไปแล้วมีการบรรจุพระอรุรังษะไว้ที่พระธาตุพนม แม้ปรีนิพานไปแล้วยังคงมีการบูชาเพราะเชื่อว่าเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า (อภิราชย์ นันขันตี, 2563) ในตำนานอรุรังษะตุขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 23 กลายเป็นความเชื่อและความผูกพันอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง กล่าวโดยสรุปว่า พระมหากัสสปะและท้าวพญาทั้งห้าพระองค์ ซึ่งประกอบด้วย พญานันทเสน แห่งเมืองศรีโคตบูร พญาจุลณีพรหมทัต แห่งเมืองจุลณี

(ญวนหรือจามปา) พญาอินทปัตถนคร แห่งเมืองอินทปัตถนคร (กัมพูชา) พญาคำแดง แห่งเมืองหนองหานน้อย (แถบเมืองอุดรธานี) และพญาสุวรรณพิงคาระ แห่งเมืองหนองหารหลวง (สกลนคร) ได้ร่วมมือกันสร้างและอัญเชิญพระอัฐิธาตุบรรจุไว้ในพระเจดีย์

นอกจากนี้ พระธาตุพนมยังคงเป็นเสมือนหลักเมืองและเป็นสถานที่สถิตของมเหศักดิ์สามพระองค์หรือเจ้าเฮือนสามพระองค์ ทำหน้าที่ปกป้องรักษาดูแลองค์พระธาตุพนม ขณะเดียวกันยังคุ้มครองผู้คนและบ้านเมือง ซึ่งพระธาตุพนมนอกจากจะเป็นเจดีย์ทางพุทธศาสนา แต่ยังมีความพิเศษเป็นหลักเมืองที่สถิตของวิญญาณที่สามารถจะอำนวยคุณและโทษให้แก่ทั้งตนเอง ครอบครัว และบ้านเมืองอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดเป็นตำนานความเชื่อในเรื่องข้าโอกาสที่เป็นกลุ่มคนที่ถูกอุทิศให้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ทำหน้าที่ดูแลพระภิกษุสงฆ์ โดยทำหน้าที่เป็นผู้ทำนุบำรุงดูแลและรักษาสืบทอดตามความเชื่อหลักธรรมของศาสนาพุทธ เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรมาถวายแก่พระธาตุพนมจนเกิดเป็นพิธีถวายข้าวพืชภาค มีการสืบทอดความเชื่อประเพณีมาจนถึงปัจจุบัน เกิดเป็นงานบุญเทศกาลเดือน 3 สืบมาจนทุกวันนี้ ซึ่งปัจจุบันงานบุญเทศกาลเดือนสาม หรืองานนมัสการพระธาตุพนมก็คืองานที่ประชาชนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงยังมีความเชื่อที่จะต้องมาทำบุญนมัสการหรือเสียค่าหัวเพื่อให้เกิดความสุขความเจริญนั่นเอง (สุรพล ดำริห์กุล, 2563)

ภาพประกอบ 22 สรุปลักษณ์คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมในแต่ละเกณฑ์

4.2 ผลการศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ในกระบวนการขอรับพิจารณาขอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกในแต่ละแหล่ง จำเป็นต้องทำการประเมินคุณสมบัติและศักยภาพของแหล่งที่จะพิจารณาจากคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลและพิจารณาจากกระบวนการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งที่มีความคล้ายเคียงกัน โดยการเปรียบเทียบแหล่งที่มีความใกล้เคียงกันเป็นกระบวนการหนึ่งในการวิเคราะห์คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม โดยการศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination file) ของแหล่งมรดกโลกที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยผ่านเกณฑ์การพิจารณาข้อ 1, 2, 6 และยังคงเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมด้านศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion) ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.1 แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการเปรียบเทียบในรายงานบัญชีรายชื่อเบื้องต้น

1) อนุสาวรีย์เทพีเสรีภาพ (Statue of Liberty) (UNESCO, 1984)

อนุสาวรีย์เทพีเสรีภาพ (Statue of Liberty) ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมเมื่อปี พ.ศ. 2527 ตั้งอยู่ที่เกาะลิเบอร์ตี นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา พิกัดภูมิศาสตร์ 40°41'10 - 40°41'40 เหนือ 74°02'42 - 74°02'53 ตะวันตก มีขนาดพื้นที่หลักประมาณ 5.95 เฮกตาร์

โดยได้รับการเสนอภายใต้เกณฑ์ข้อที่ 1 รูปปั้นขนาดใหญ่เป็นผลงานชิ้นเอกของจิตวิญญาณมนุษย์ การทำงานร่วมกันระหว่างประติมากรรม เฟรเดริก บาร์ธอลดี กับวิศวกร กุสตาฟ ไอเฟล รวบรวมศิลปะและวิศวกรรมเข้าด้วยกันในรูปแบบใหม่ และเกณฑ์ที่ 6 สัญลักษณ์ของเทพีเสรีภาพแสดงถึงความเสรีภาพและประชาธิปไตย โดยมีคำปฏิญาณอิสรภาพของสหรัฐอเมริกาซึ่งรูปปั้นถืออยู่ในมือด้านซ้าย แสดงถึงการสร้างแรงบันดาลใจ เสรีภาพ สันติภาพ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย และโอกาส

อนุสาวรีย์เทพีเสรีภาพ เป็นประติมากรรมโลหะสำริด และมีอักษรสลักว่า “JULY IV MDCCLXXVI” ทำข้างหนึ่งมีโซ่ที่ขาด แสดงถึงความหลุดพ้นจากการเป็นทาส สวมมงกุฎ 7 แฉกซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของทะเลทั้งเจ็ด หรือทวีปทั้งเจ็ด รูปเทพีห่มเสื้อคลุม มือขวาชูคบเพลิง มือซ้ายถือถือแผ่นจารึกคำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา เพื่อระลึกถึงความสัมพันธ์ของ

สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศส ระหว่างการปฏิวัติอเมริกัน อีกทั้ง รูปปั้นเป็นผลงานชิ้นเอกของรูปปั้นขนาดใหญ่ สร้างขึ้นในศตวรรษที่ 19 แต่ด้วยภาพศิลปะแบบอาร์ตนูโวหรือศิลปะใหม่ โครงเหล็กสำหรับตกแต่งภายในนั้นเป็นการก่อสร้างที่ซับซ้อน ภายในมีบันไดวนรวมทั้งสิ้น 162 ชั้น

มาตรการป้องกันและการบริหารจัดการเทพีเสรีภาพ อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกา มีการบริการงานโดยกรมอุทยานแห่งชาติมาตรการเหล่านี้ได้รับการป้องกันในระดับสูงมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทางกายภาพ รวมถึงครอบคลุมเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและการจัดการเหตุฉุกเฉิน การคัดกรองความปลอดภัยของผู้เข้าชม โดยการคงไว้ซึ่งคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของมรดกจะต้องมีการตรวจสอบ การติดตาม และจัดการภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นมลพิษสภาพอากาศที่รุนแรงรวมถึงผู้เยี่ยมชมจำนวนมาก

จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า อนุสาวรีย์เทพีเสรีภาพ เป็นผลงานชิ้นเอกที่สะท้อนให้เห็นจิตวิญญาณของมนุษยชาติ เป็นประติมากรรมชิ้นนี้ไม่เกี่ยวข้องกับศรัทธาทางศาสนาใด ๆ แต่เป็นสัญลักษณ์ที่แทนค่านิยมทางสังคมและการเมืองในเรื่องของสิทธิเสรีภาพ สันติภาพและความหวัง ในส่วนการสร้างพระธาตุพนมเพื่อการแสดงความเคารพสักการะต่อสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ นอกจากนี้การเคารพบูชาพระสฤงษณ์ก็ยังเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้คนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงผ่านสถาปัตยกรรมศิลปกรรมขององค์พระสฤงษณ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

ภาพประกอบ 23 ขอบเขตพื้นที่มรดกโลกอนุสาวรีย์เทพีเสรีภาพ

ที่มา: UNESCO (1984)

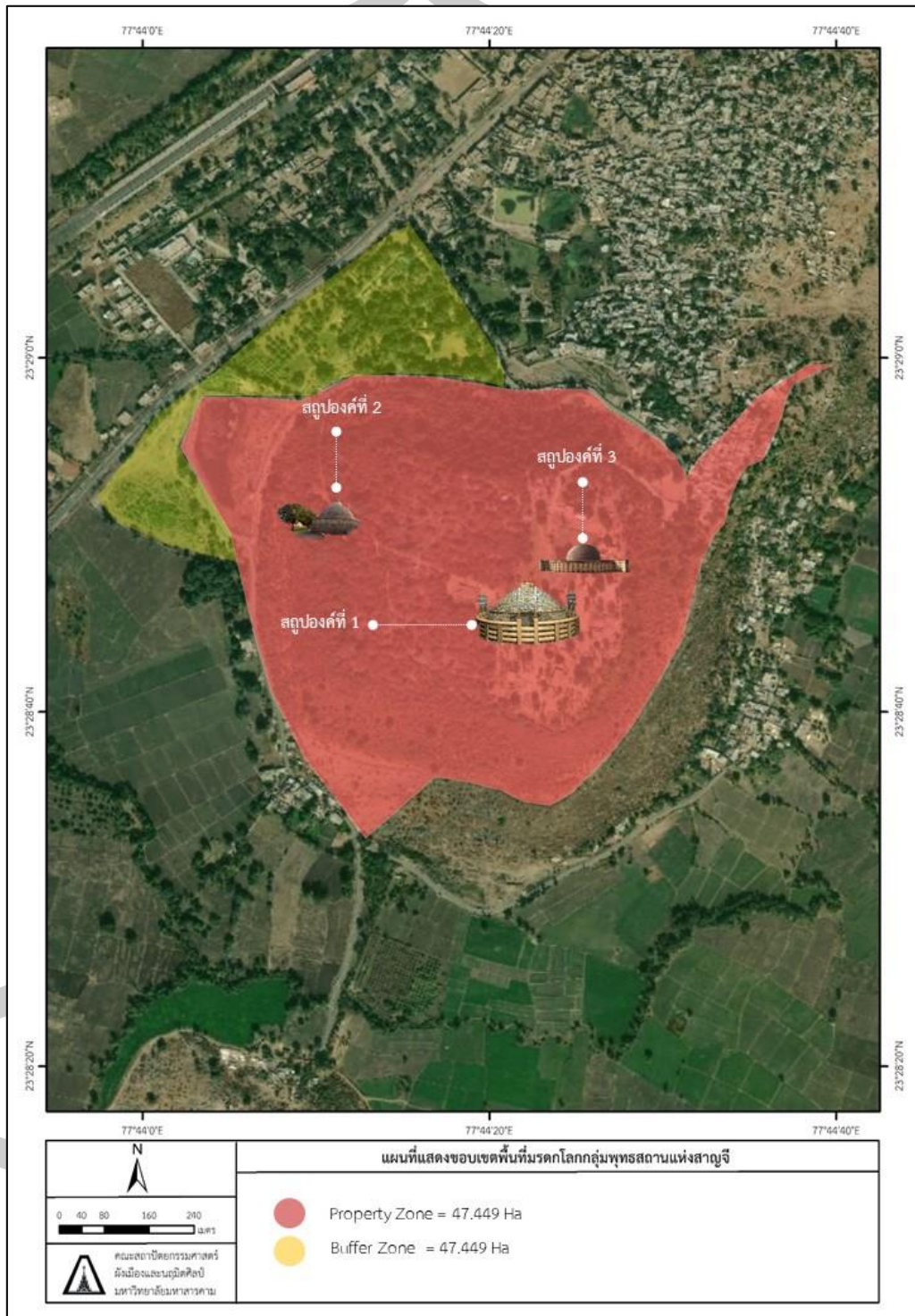
2) กลุ่มพุทธสถานแห่งสาญจี (Buddhist Monuments at Sanchi) (UNESCO, 2003)

กลุ่มพุทธสถานแห่งสาญจี (Buddhist Monuments at Sanchi) ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมเมื่อปี พ.ศ. 2532 ตั้งอยู่ที่รัฐมัธยประเทศ ประเทศอินเดีย พิกัดภูมิศาสตร์ 23° 28' 45.984" เหนือ 77° 44' 22.992" ตะวันออก บนเนินเขาที่มีความสูงประมาณ 510 เมตรจากระดับน้ำทะเล มีขนาดพื้นที่หลักประมาณ 47.449 เฮกตาร์ และพื้นที่กันชน 6.029 เฮกตาร์

โดยได้รับการเสนอภายใต้เกณฑ์ข้อที่ 1 ความสมบูรณ์แบบของรูปทรงบนยอดสลับตกแต่งด้วยฉัตร มีประตูทางเข้าสลับ 4 ทิศ แกะสลักพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าและมีเอกลักษณ์ในอินเดียเกณฑ์ที่ 2 จากอายุที่มีความเก่าแก่สร้างอนุสาวรีย์โดยพระเจ้าอโศกมหาราช โดยได้แรงบันดาลใจจากศิลปะอะคีเมนิด มีบทบาทเป็นสื่อกลางในการแพร่กระจายของวัฒนธรรม โดยเชื่อมจักรวรรดิเมารยะ จักรวรรดิคุงคะ สัตวาหณะ สมัยกุษาณะ และจักรวรรดิคุปตะ เกณฑ์ที่ 3 เป็นศูนย์กลางหลักของพระพุทธศาสนาในยุคกลางของอินเดียหลังจากการเผยแพร่ศาสนาฮินดู และเป็นพุทธศาสนาที่สำคัญในยุคศตวรรษที่ 3 เกณฑ์ที่ 4 สลับที่ 1 และสลับที่ 3 เป็นตัวแทนของรูปแบบที่ประสบความสำเร็จของอนุสาวรีย์ โดยสลับหมายเลข 1 ล้อมรอบเนินสลับ เรียกว่า "เมธิ" ทางเดินเหนือฐานเรียกว่า "ประทักษิณ" (Pradakshina) มีบันไดทางขึ้นเรียกว่า "โสปลาณ" เนินดินใหญ่รูปโค้งเรียกว่า "อันดะ" (Anda) หรือ "ครรรภ์" เหนือโดมมีฉัตร "วลัย" 2 - 3 ชั้น ปีกบนยอดและล้อมฉัตรด้วยรั้วสี่เหลี่ยมเรียกว่า "หรรมิกา" (Harmika) โดยรอบฐานสร้างเป็นรั้วหินสลักเรียกว่า "เวทิกา" แต่ละทิศจะทำเป็นซุ้มประตู เรียกว่า "โตรณะ" (Torana) และเกณฑ์ที่ 6 สลับสาญจีเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดที่ยังหลงเหลืออยู่ และบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า บรรจุพระอรหันตธาตุของพระสารีบุตร

จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า กลุ่มพุทธสถานแห่งสาญจี ก่อสร้างด้วยโครงสร้างหินเก่าแก่ที่สุดในอินเดียเป็นหนึ่งในสถานที่สำคัญในการแสวงบุญของชาวพุทธในดินแดนพุทธภูมิ และเป็นประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า (พระเกศา พระทนต์ และพระอัสสา) ในส่วนการสร้างพระธาตุพนมถึงแม้ว่าจะได้รับแนวคิดมาจากขององค์พระสลับที่ประดิษฐานพระบรมธาตุมาจากอินเดีย แต่ก็ได้มีการนำมาประยุกต์จนเกิดเป็นรูปแบบท้องถิ่นในภูมิภาคเฉพาะตน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นถึงการเป็นเจ้าของขององค์พระสลับที่ร่วมกันตั้งแต่เริ่มแรกของประชาชนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง และกลายมาเป็นอนุสรณ์สถานทางพุทธศาสนาที่ยังดำรงอยู่สะท้อนให้เห็นได้จากกร

เชื่อมโยงกับชุมชนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงในปัจจุบันอย่างเด่นชัด อีกทั้งยังเป็นศาสนสถานที่ยังคงมีชีวิต ทั้งทางด้านการแสวงบุญ เศรษฐกิจ และสังคม

ภาพประกอบ 24 ขอบเขตพื้นที่มรดกโลกอนุสาวรีย์เทพีเสรีภาพ
ที่มา: UNESCO (2003a)

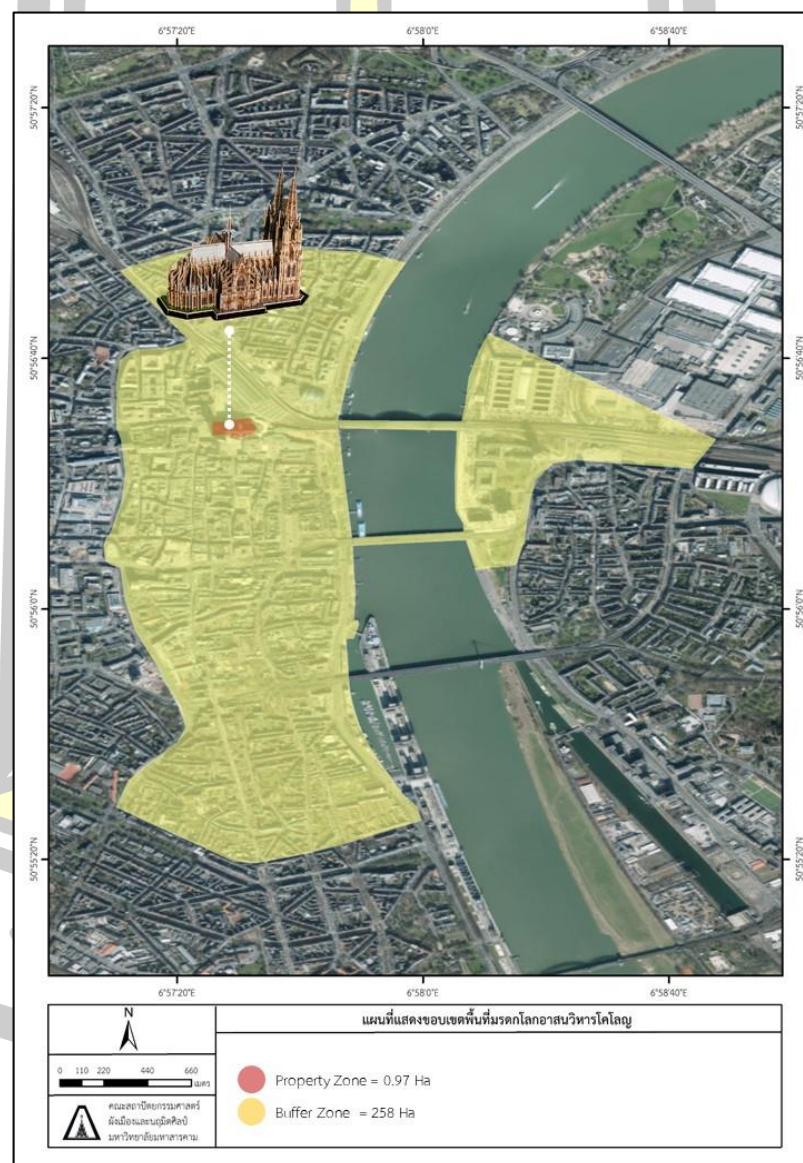
3) อาสนวิหารโคโลญ (Cologne Cathedral) (UNESCO, 1996b)

อาสนวิหารโคโลญ (Cologne Cathedral) ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมเมื่อปี พ.ศ. 2539 ตั้งอยู่ที่รัฐนอร์ทไรน์ – เวสต์ฟาเลีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีพิกัดภูมิศาสตร์ 50°56'33,2607" เหนือ 6°57'32,3136" ตะวันออก โดยมีขนาดพื้นที่กันชน 258 เฮกตาร์ โดยได้รับการเสนอภายใต้เกณฑ์ข้อที่ 1 มหาวิหารโคโลญเป็นผลงานการสร้างสรรค์อัจฉริยะยอดเยี่ยมของมนุษย์ เกณฑ์ที่ 2 มหาวิหารโคโลญสร้างขึ้นมากกว่า 6 ทศวรรษ มีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมโบสถ์และเกณฑ์ที่ 4 มหาวิหารโคโลญเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารที่มีความแข็งแกร่งและความเชื่อของคริสเตียนในยุโรปยุคกลางมาจนถึงปัจจุบัน

มหาวิหารหรือโบสถ์แห่งนี้เริ่มสร้างขึ้นใน ปี พ.ศ. 1791 สร้างอาคารในรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบกอธิค แล้วเสร็จใน ปี พ.ศ. 2423 โดยได้รับแรงบันดาลใจจากความเชื่อ ความศรัทธา และจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นผลงานชิ้นเอกทางศิลปะที่มีอยู่เป็นหอคอยแฝดสูง 157.38 เมตร กว้าง 86 เมตร ยาว 144 เมตร และทางเดินด้านข้าง 19.80 ม. สร้างเพื่ออุทิศให้แก่นักบุญซีโมน เปโตรและพระนางมารีย์พรหมจารีย์ ด้านในประกอบไปด้วยแท่นบูชาสูงที่มีแผ่นหินขนาดใหญ่สีดำเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ใหญ่ที่สุดในโบสถ์คริสเตียน จึงเป็นมหาวิหารที่เป็นสัญลักษณ์ประจำเมืองโคโลญจน์ เยอรมนี ความสำคัญของโบสถ์แห่งนี้ คือ เป็นหนึ่งในศูนย์กลางของศาสนาคริสต์นิกายโรมันแคธอลิก ตั้งแต่สมัยโรมัน

มาตรการป้องกันและการบริหารจัดการอาสนวิหารโคโลญ ใช้กฎหมายและข้อบังคับของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและรัฐนอร์ทไรน์-เว็สท์ฟาเลิน ในการปกป้องมหาวิหารโคโลญและสภาพแวดล้อมโดยรอบ โดยมหาวิหารโคโลญได้ถูกกำหนดให้เป็นอนุสรณ์สถานที่ระบุตามวรรค 2 และ 3 ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองและอนุรักษ์ของอนุสรณ์สถานในรัฐนอร์ทไรน์ – เวสต์ฟาเลีย เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 1980 รวมถึงองค์ประกอบโดยรอบได้รับการควบคุมโดยวรรค 9 (2) ของกฎหมายคุ้มครองและแผนการก่อสร้างในท้องถิ่น เพื่อปกป้องจินตภาพที่สำคัญของวิหารให้มีประสิทธิภาพ และอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการขับเคลื่อน (คณะกรรมการการก่อสร้างวิหารหรือคณะกรรมการ) ประกอบด้วยหัวหน้าบาทหลวงแห่งโคโลญ, หลวงพ่ออัครสังฆมณฑลแห่งโคโลญ, รัฐมนตรีแห่งรัฐนอร์ทไรน์ – เวสต์ฟาเลีย รับผิดชอบการคุ้มครองอนุสรณ์สถาน และการดูแลโบสถ์จะอยู่ภายใต้การดูแลของสถาปนิกดำเนินการร่วมกับหน่วยงานอนุรักษ์อนุสาวรีย์ประวัติศาสตร์และภูมิภาคมีหน้าที่รับผิดชอบการบำรุงรักษา การอนุรักษ์ และฟื้นฟู

จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า อาสนวิหารโคโลญ เป็นอาสนวิหารที่สืบสานความเชื่อและศรัทธาในคริสต์ศาสนา เป็นผลงานชิ้นเอกทางสถาปัตยกรรมแบบกอทิกมีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นหนึ่งในศูนย์กลางของศาสนาคริสต์นิกายโรมันแคธอลิกตั้งแต่สมัยโรมัน ในส่วนการสร้างพระธาตุพนมมีความโดดเด่นจากการผสมผสานสถาปัตยกรรมจากหลายหลายวัฒนธรรม หลอมรวมมาเป็นรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน นอกจากนี้องค์พระสถูปยังเป็นผลงานชิ้นเอกของอนุสรณ์สถานที่ประดิษฐานพระบรมธาตุในพระพุทธศาสนา เกิดการบูรณะปฏิสังขรณ์มาหลายช่วงเวลาแต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 25 ขอบเขตพื้นที่มรดกโลกอาสนวิหารโคโลญ
ที่มา: UNESCO (2008)

4.2.2 แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ได้พิจารณาภายใต้เกณฑ์ข้อ 1, 2, 6 และยังคงเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมด้านศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion)

1) กลุ่มวัดบุโรพุทโธ (Borobudur Temple Compounds) (UNESCO, 1991)

กลุ่มวัดบุโรพุทโธ (Borobudur Temple Compounds) ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมเมื่อปี พ.ศ. 2534 ตั้งอยู่ที่ราบเกตุ (Kedu) เมืองมาเกอลัง จังหวัดชวากลาง สาธารณรัฐอินโดนีเซีย พิกัดภูมิศาสตร์วัดบุโรพุทโธ (Borobudur Temple) $110^{\circ} 12' 0.00$ ตะวันออก $7^{\circ} 36' 0.00$ ใต้ วัดเมนดุต (Mendut Temple) $110^{\circ} 13' 0.00$ ตะวันออก $7^{\circ} 36' 0.00$ ใต้ และวัดปะวน (Pawon Temple) โดยมีพื้นที่เสนอเป็นแหล่งมรดกโลกออกเป็น 3 พื้นที่ คือ (1) วัดบุโรพุทโธ มีขนาดพื้นที่หลัก 25.51 เฮกตาร์ พื้นที่กันชน 62.57 เฮกตาร์ (2) วัดเมนดุต มีขนาดพื้นที่หลัก 0.11 เฮกตาร์ พื้นที่กันชน 1.67 เฮกตาร์ และ (3) วัดปะวน มีขนาดพื้นที่หลัก 0.02 เฮกตาร์ พื้นที่กันชน 0.07 เฮกตาร์ โดยพื้นที่รวมทั้งหมดของพื้นที่หลัก 25.51 เฮกตาร์ และพื้นที่กันชน 64.31 เฮกตาร์

โดยได้รับการเสนอภายใต้เกณฑ์ข้อที่ 1 วัดบุโรพุทโธซึ่งประกอบไปด้วยพีระมิดชั้นบันไดซึ่งได้รับการประดับประดาด้วยโดมรูประฆังขนาดใหญ่มีความกลมกลืนกันกับสถาปัตยกรรมที่เป็นผลงานชิ้นเอกของสถาปัตยกรรมในศาสนาพุทธ เกณฑ์ 2 วัดบุโรพุทโธ เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของศิลปะและสถาปัตยกรรมในอินโดนีเซียในช่วงต้นศตวรรษที่ 8 ถึงปลายศตวรรษที่ 9 มีอิทธิพลอย่างมากต่อการฟื้นฟูสถาปัตยกรรมในช่วงกลางศตวรรษที่ 13 และเกณฑ์ที่ 6 สถาปัตยกรรมในรูปแบบของดอกบัวเป็นภาพสะท้อนของการบูรณาการผสมผสานแนวคิดหลักที่เป็นศูนย์กลางการเคารพบูชาทางพุทธศาสนาในการบรรลุนิพพาน

กลุ่มวัดบุโรพุทโธเป็นหนึ่งในอนุสรณ์สถานทางพระพุทธศาสนาที่ยิ่งใหญ่ที่และถูกสร้างขึ้นในศตวรรษที่ 8 และ 9 ในช่วงรัชสมัยของราชวงศ์ไศเลนทร์ พื้นที่หลักของวัดคือ สถูปที่สร้างขึ้นสามชั้น พื้นที่โดยรอบเป็นเนินเขาซึ่งเป็นศูนย์กลางทางธรรมชาติ สร้างขึ้นจากหินภูเขาไฟ บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสเป็นรูปทรงพีระมิดที่มี ลานเป็นชั้นลดหลั่นขึ้นไปและด้านบนเป็นเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่เส้นผ่านศูนย์กลาง 9.9 เมตร สูง 42 เมตรจากระดับพื้น แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ชั้นล่างสุดเป็นส่วนฐานของบุโรพุทโธ คือ กามธาตุ (Kamadhatu) หรือ ระดับ ของ โลกมนุษย์ที่วนเวียนอยู่ในความปรารถนา ส่วนต่อมาคือ รูปธาตุ (Rupadhatu) ผนังระเบียงสลักภาพพุทธประวัติและชาดกเปรียบเทียบนี้เสมือนมนุษย์เริ่มหลุดพ้นจากกิเลสส่วนหนึ่ง ชั้นบนสุดคือ อรูปธาตุ (Arupadhatu) ส่วนของฐานกลมรอบแท่นบุขามีเจดีย์ มีเจดีย์ทรงระฆังกว่า 72 องค์แต่ละแห่งบรรจุรูปปั้นของ

พระพุทธเจ้า ผนังและราวบันไดตกแต่งด้วยภาพปูนดำที่ละเอียดครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 2,520 ตารางเมตร

องค์ประกอบของวัดบุโรพุทโธ ประกอบด้วยอนุสรณ์สถาน 3 แห่ง ได้แก่ วัดบุโรพุทโธและวัดขนาดเล็กอีกสองแห่งตั้งอยู่บริเวณทางทิศตะวันออก ตั้งอยู่ตำแหน่งเป็นเส้นตรงเดียวกันซึ่งเชื่อกันว่าวัดสองแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของบุโรพุทโธประกอบด้วย วัดเมนดุต (Mendut Temple) เป็นรูปปั้นในการเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าที่มีความน่าเกรงขามพร้อมกับรูปปั้นพระโพธิสัตว์สององค์ และวัดปะวน (Pawon Temple) เป็นวิหารขนาดเล็กที่มีพื้นที่ภายในไม่เปิดเผยว่ารูปปั้นองค์ใด โดยอนุสรณ์สถานทั้งสามนี้แสดงถึงช่วงเวลาในการบรรลุถึงการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า

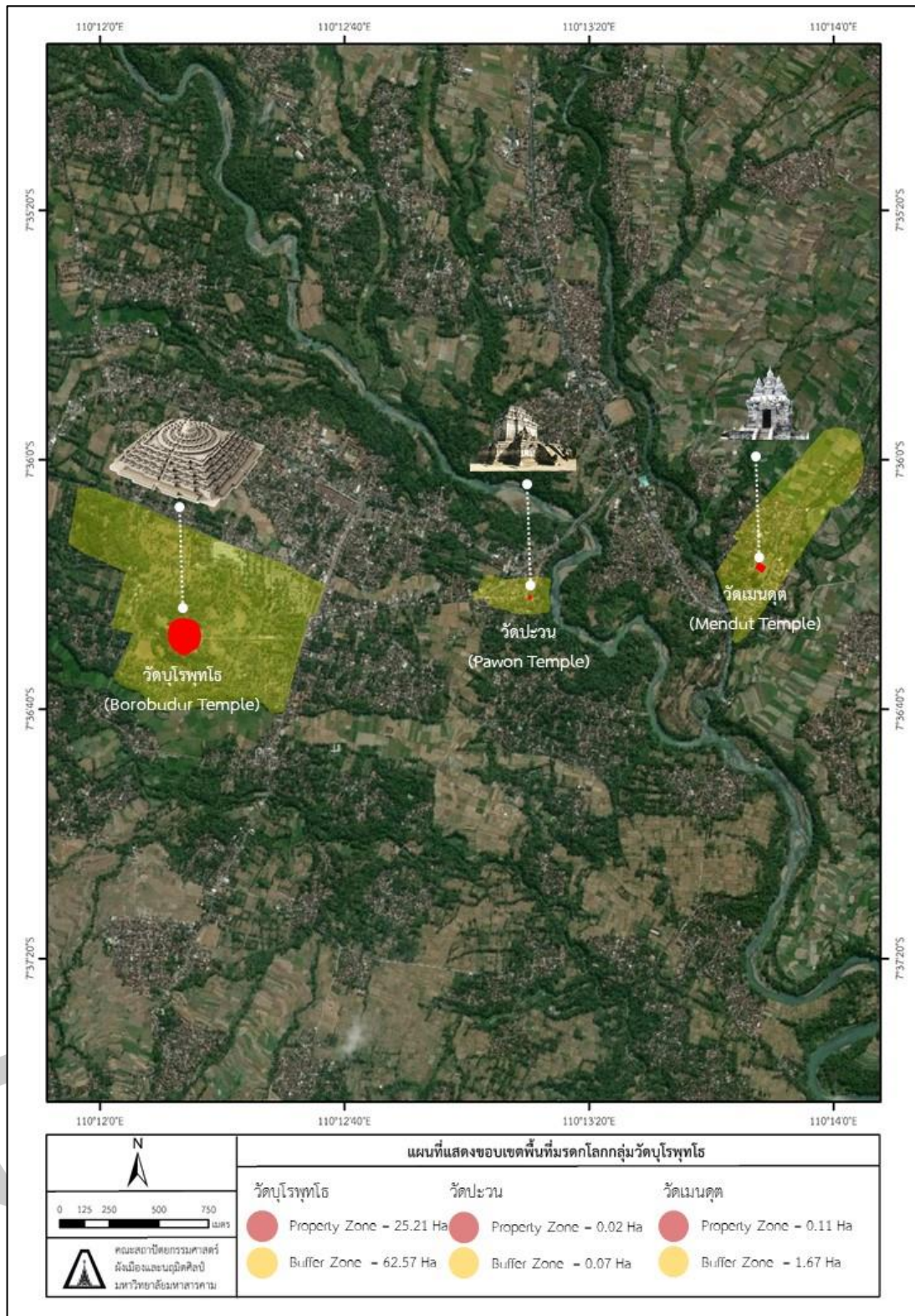
การคุ้มครองมรดกโลกดำเนินการภายใต้กฎหมายของอินโดนีเซียฉบับที่ 11/2010 เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมโดยรอบพื้นที่ ถูกควบคุมภายใต้ยุทธศาสตร์แห่งชาติและแผนจัดการพื้นที่ โดยกระทรวงโยธาธิการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเชิงพื้นที่หมายเลข 26/2007 และระเบียบราชการฉบับที่ 26/2008 เกี่ยวกับการวางแผนเชิงพื้นที่แห่งชาติ รวมถึงการจัดการพื้นที่ยุทธศาสตร์แห่งชาติบุโรพุทโธ ซึ่งยังอยู่ในระหว่างการร่าง โดยกระทรวงโยธาธิการ ในส่วนกรอบกฎหมายและสถาบันเพื่อการจัดการพื้นที่มรดกอย่างมีประสิทธิภาพถูกควบคุมโดยพระราชกฤษฎีกา ปี ค.ศ. 1992 โดยพื้นที่ภายในมรดกโลกอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักงานอนุรักษ์มรดกบุโรพุทโธ ภายใต้กระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรม สถาบันของรัฐ ทามานวิสาดา จานตี บุโรพุทโธ (PT Taman Wisata Candi Borobudur) ภายใต้รัฐวิสาหกิจและรัฐบาลท้องถิ่น (มาเกอลังและจังหวัดชวากลาง) การจัดการแบบบูรณาการของวัดบุโรพุทโธ ได้รับการดูแลทั้งทางด้านระบบนิเวศ ด้านสังคม วัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการผู้ที่จะมาเยี่ยมชมแหล่งมรดกโลกในอนาคตต่อไป จากความร่วมมือของภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ ในส่วนของแผนแม่บท JICA ในปี พ.ศ. 2515 ระบุไว้ในเอกสารมรดกโลก กำหนดโดยคณะกรรมการประสานงาน นอกจากนี้ยังได้รับการคุ้มครองพื้นที่มรดกโลก โดยการสนับสนุนด้านงบประมาณระดับประเทศอย่างสม่ำเสมอ

มีการติดตามตรวจสอบอัตราการเติบโตของการเสื่อมสภาพของหินอาคารและผลกระทบ ความเสียหายจากผู้มาเยี่ยมชม และการวิจัยและกำลังดำเนินการเพื่อกำหนดผลกระทบในระยะยาวของเก้าถ่านหินที่เป็นกรดจากการปะทุของภูเขาไฟเมราปี เพื่อกำหนดการป้องกันและอนุรักษ์ต่อไป รวมถึงสำนักงานอนุรักษ์มรดกบุโรพุทโธได้จัดทำโครงการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะกลุ่ม

เยาวชน เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์และเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในฐานะผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ ซึ่งการฝึกอบรมได้ดำเนินการอย่างหลากหลาย เช่น การพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับภาคเศรษฐกิจ (ธุรกิจขนาดเล็กที่ผลิตงานฝีมือแบบดั้งเดิม เป็นต้น) รับผิดชอบโดยเทศบาลของมาเกอลังและจังหวัดชวากลาง (UNESCO, 2003)^a

จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า กลุ่มวัดบุโรพุทโธ ได้รับการยกย่องให้เป็นอนุสาวรีย์ที่โดดเด่นในของราชวงศ์ไศเลนทร์ เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของศิลปะและสถาปัตยกรรมในอินโดนีเซียในช่วงต้นศตวรรษที่ 8 ถึงปลายศตวรรษที่ 9 ในส่วนของพระธาตุพนมเมื่อพิจารณาในมิติลักษณะของศิลปกรรมและทางด้านสถาปัตยกรรม พระธาตุพนมเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นในพุทธศาสนาเนื่องจากบริเวณรอบ ๆ พระธาตุพนม มีการค้นพบเสมาหินสมัยทวารวดีที่มีการสลักรูปดอกบัวอันแสดงถึงสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา อีกทั้งมีการค้นพบอุบมุงโลหะที่พบเมื่อครั้งพระธาตุพังลงเป็นอาคารทรงมณฑปที่เป็นศิลปะเดิม ซึ่งตามตำนานอุรังคธาตุเชื่อว่าเป็นที่ประดิษฐานพระอุรังคธาตุของพระพุทธเจ้า และเจดีย์พระธาตุพนมคือสถาปัตยกรรมในทางศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในแง่มุมของการคุ้มครองมรดกโลกที่จะสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนา คือ การจัดการแบบบูรณาการของวัดบุโรพุทโธ ได้รับการดูแลทั้งทางด้านระบบนิเวศด้านสังคม วัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการผู้ที่จะมาเยี่ยมชมแหล่งมรดกโลกในอนาคตต่อไป รวมถึงโครงการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์และเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในฐานะผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่

ภาพประกอบ 26 ขอบเขตพื้นที่มรดกโลกกลุ่มวัดบุโรพุทโธ

ที่มา: UNESCO (2012)

2) กลุ่มอาคารโบราณบนทิวเขาอู่ต้ง (Ancient Building Complex in the Wudang Mountains) (UNESCO, 1994)

กลุ่มอาคารโบราณบนทิวเขาอู่ต้ง (Ancient Building Complex in the Wudang Mountains) ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมเมื่อ ปี พ.ศ. 2537 ตั้งอยู่มณฑลหูเป่ย์ สภารัฐกิจสาธารณรัฐประชาชนจีน พิกัดภูมิศาสตร์ 111° 0' 3" เหนือ 32° 25' 35" ตะวันออก ขนาดพื้นที่ในการนำเสนอแหล่งมรดกโลก 32,500 เฮกตาร์

โดยได้รับการเสนอภายใต้เกณฑ์ข้อที่ 1 เป็นหมู่อาคารโบราณที่แสดงให้เห็นถึงมาตรฐานทางสถาปัตยกรรมจีนชั้นสูงรวมอายุกว่า 1,000 ปี เกณฑ์ที่ 2 กลุ่มอาคารโบราณบนทิวเขาอู่ต้งซาน ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากการเติบโตทางศาสนา ศิลปะวิทยาการและสถาปัตยกรรมจีน เกณฑ์ที่ 6 หมู่อาคารและอาคารประกอบทั้งหมดเป็นศูนย์กลางของศาสนาเต๋าที่จัดว่าเป็นหนึ่งในศาสนาหลักของชาวตะวันออกและมีแก่นรากของความเชื่อรวมทั้งปรัชญาของศาสนาที่ถูกพัฒนาขึ้นในบริเวณสถานที่แห่งนี้

พระราชวังและวัดที่สร้างขึ้นของกลุ่มขรवासและศาสนาแห่งนี้เป็นตัวอย่างของความสำเร็จทางสถาปัตยกรรมและศิลปะของราชวงศ์หยวนหมิงและชิงของจีน ตั้งอยู่ในหุบเขาที่สวยงามและบนเนินเขาของเขาคู่ต้งในมณฑลหูเป่ย์ ซึ่งเป็นสถานที่สร้างขึ้นในช่วงยุคราชวงศ์หมิง (ศตวรรษที่ 14 - 17) ประกอบด้วยอาคารลัทธิเต๋าดั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 7 พระราชวังและกลุ่มวัดของอาคารโบราณนั้นตั้งอยู่ท่ามกลางยอดเขาคู่ต้ง ก่อตั้งขึ้นในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของลัทธิเต๋าจากสมัยราชวงศ์ถังยุคแรก อาคารที่ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่เป็นตัวอย่างของความสำเร็จด้านสถาปัตยกรรมและศิลปะของอาคารทางศาสนาและทางศาสนาของจีน โดยมีพระราชวัง 9 แห่ง, อาราม 9 แห่ง, สำนักชี 36 แห่ง และวัด 72 แห่ง มีการรณรงค์สร้างอาคารครั้งใหญ่ที่จักรพรรดิจิตู้ได้ดำเนินการเพื่อจัดแนวระบอบจักรพรรดิของลัทธิเต๋า ปัจจุบันมีอาคารโบราณจำนวน 53 หลังและสถานที่ทางสถาปัตยกรรม 9 แห่งที่ปรากฏในปัจจุบัน รวมถึงศาลเจ้าทองคำและศาลเจ้าสำริดโบราณซึ่งเป็นอาคารสำเร็จรูปที่ทำด้วยทองแดงใน ปี พ.ศ. 1307 กำแพงหินพระราชวังต้องห้ามปี 1419 พระราชวังจื่อเซียว (The Purple Heaven Palace) เดิมสร้างขึ้นในศตวรรษที่ 12 บูรณะใหม่ในศตวรรษที่ 15 และขยายในศตวรรษที่ 19 อาคารในเทือกเขาคู่ต้งแสดงให้เห็นถึงศิลปะและเทคโนโลยีสถาปัตยกรรมที่ยอดเยี่ยมและเป็นตัวแทนระดับสูงสุดของศิลปะและสถาปัตยกรรมจีนที่ประสบความสำเร็จในระยะเวลาดังกล่าว 1,000 ปี ซึ่งเป็นตัวอย่างของอาคารทางศาสนาและทางโลกที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการเติบโตของลัทธิเต๋าในประเทศจีน และได้รับการยกย่องอย่างมากจาก

จักรพรรดิที่ต่อเนื่อง ในฐานะที่เป็นอาคารลัทธิเต๋าที่มีขนาดใหญ่เป็นพิเศษและได้รับการอนุรักษ์ไว้
อย่าง ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาการเมืองของราชวงศ์หมิงยุคแรกและประวัติศาสตร์
ของศาสนาของจีน

มาตรการป้องกันและการบริหารจัดการกลุ่มอาคารโบราณบนทิวเขาอยู่ตั้ง มีการ
บริหารจัดการ สามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ (1) การบริหารจัดการทางด้านกฎหมาย ประกอบ
ไปด้วย กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมวัตถุทางวัฒนธรรม กฎหมายของ
สาธารณรัฐประชาชนจีนเรื่องการวางผังเมือง นำมาสู่ "ข้อกำหนดเบื้องต้นทางกฎหมายสี่ประการ"
(การกำหนดขอบเขตพื้นที่, การจัดตั้งสำนักงานในการปกป้องพื้นที่, การเก็บบันทึกข้อมูล, การจัดตั้ง
องค์กรหรือบุคคลที่อุทิศตนเพื่อการจัดการ) และ (2) การบริหารจัดการทางด้านพื้นที่ ประกอบไปด้วย
บริหารจัดการทั้งทางด้านการท่องเที่ยวและเขตเศรษฐกิจพิเศษซึ่งเป็นอยู่ในบริเวณพื้นที่มรดกโลก
ภายใต้ความรับผิดชอบของรัฐบาลท้องถิ่น นำมาสู่ 'แผนพัฒนาห้าประการ' (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคม, แผนการก่อสร้างในเมืองและท้องถิ่น, งบประมาณ, การปฏิรูประบบ และระบบ
ความรับผิดชอบต่อความเป็นผู้นำ) เพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและระบบการติดตามตรวจสอบ
พื้นที่มรดก รวมถึงการจัดตั้งฐานข้อมูล (UNESCO, 2003)

จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า กลุ่มอาคารโบราณบนทิวเขาอยู่ตั้ง เป็นจุดต้น
กำเนิดของปรัชญาคำสอนของลัทธิเต๋า หมู่อาคารและอาคารประกอบทั้งหมดเป็นศูนย์กลางของ
ศาสนาเต๋าที่จัดว่าเป็นหนึ่งในศาสนาหลักของชาวตะวันออกและมีแก่นรากของความเชื่อรวมทั้ง
ปรัชญาของศาสนาที่ถูกพัฒนาขึ้นในบริเวณนี้ ในส่วนของพระธาตุพนมมีลักษณะเป็นตัวแทนของ
ผลงานชิ้นเอกในการเผยแพร่การเติบโตทางพุทธศาสนาและเป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาในดินแดน
ภาคอีสาน เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่นนำพระธาตุพนมไปเป็นตราสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย
เนื่องจากตระหนักว่าพระธาตุพนม เป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายแทนความเป็นภูมิภาคอีสาน
ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแห่งแรกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อีกทั้งยัง
เป็นต้นแบบสถาปัตยกรรมไปถึงโบราณวัตถุที่มีพบอยู่โดยทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น
ตำนานพระธาตุสี่จุ้ม อำเภอนาคู จังหวัดลพบุรี เป็นต้น

ภาพประกอบ 27 ขอบเขตพื้นที่มรดกโลกกลุ่มอาคารโบราณบนทิวเขาอยู่ตั้ง

ที่มา: (UNESCO, 2003b)

3) วัดมหาโพธิ์พุทศยา (Mahabodhi Temple Complex at Bodh Gaya) (UNESCO, 2002)

วัดมหาโพธิ์พุทศยา (Mahabodhi Temple Complex at Bodh Gaya) ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมเมื่อ ปี พ.ศ. 2545 ตั้งอยู่รัฐพิหาร สาธารณรัฐอินเดีย $24^{\circ} 41' 43.008''$ เหนือ $84^{\circ} 59' 38.004''$ ตะวันออก ขนาดพื้นที่ในการนำเสนอแหล่งมรดกโลก 4.86 เฮกตาร์ พื้นที่กันชน 1 พื้นที่ 1 กิโลเมตร และพื้นที่กันชน 2 พื้นที่ 2 กิโลเมตร โดยได้รับการเสนอภายใต้เกณฑ์ข้อที่ 1 พระมหาเจดีย์มีความสูงถึง 50 เมตร ในศตวรรษที่ 5-6 มีความสำคัญอย่างยิ่งใหญ่ เป็นหนึ่งในการก่อสร้างวัดที่เก่าแก่ที่สุดที่มีอยู่ในอนุทวีปอินเดีย เป็นหนึ่งในผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของชาวอินเดียในการสร้างและมีการพัฒนาอย่างเต็มที่ในยุคนั้น เกณฑ์ที่ 2 พระมหาเจดีย์เป็นหนึ่งในไม่กี่อย่างที่หลงเหลืออยู่ของโครงสร้างอิฐยุคแรกในอินเดีย มีอิทธิพลสำคัญในการพัฒนาสถาปัตยกรรมในช่วงหลายศตวรรษ เกณฑ์ที่ 3 ที่ตั้งของวิหารพระมหาเจดีย์ มีการจารึกเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ของพระพุทธเจ้า และเริ่มมีการนมัสการและรำลึกถึงพระพุทธเจ้าสืบต่อมา เกณฑ์ที่ 4 วัดปัจจุบันเป็นหนึ่งในสิ่งก่อสร้างที่เก่าแก่และสง่างาม สร้างขึ้นจากอิฐทั้งหมดในช่วงปลายของยุคคุปตะตอนปลาย หินแกะสลักราวบันไดเป็นตัวแทนที่โดดเด่นในยุคแรก ๆ ของประติมากรรมแกะสลักภาพนูนต่ำ

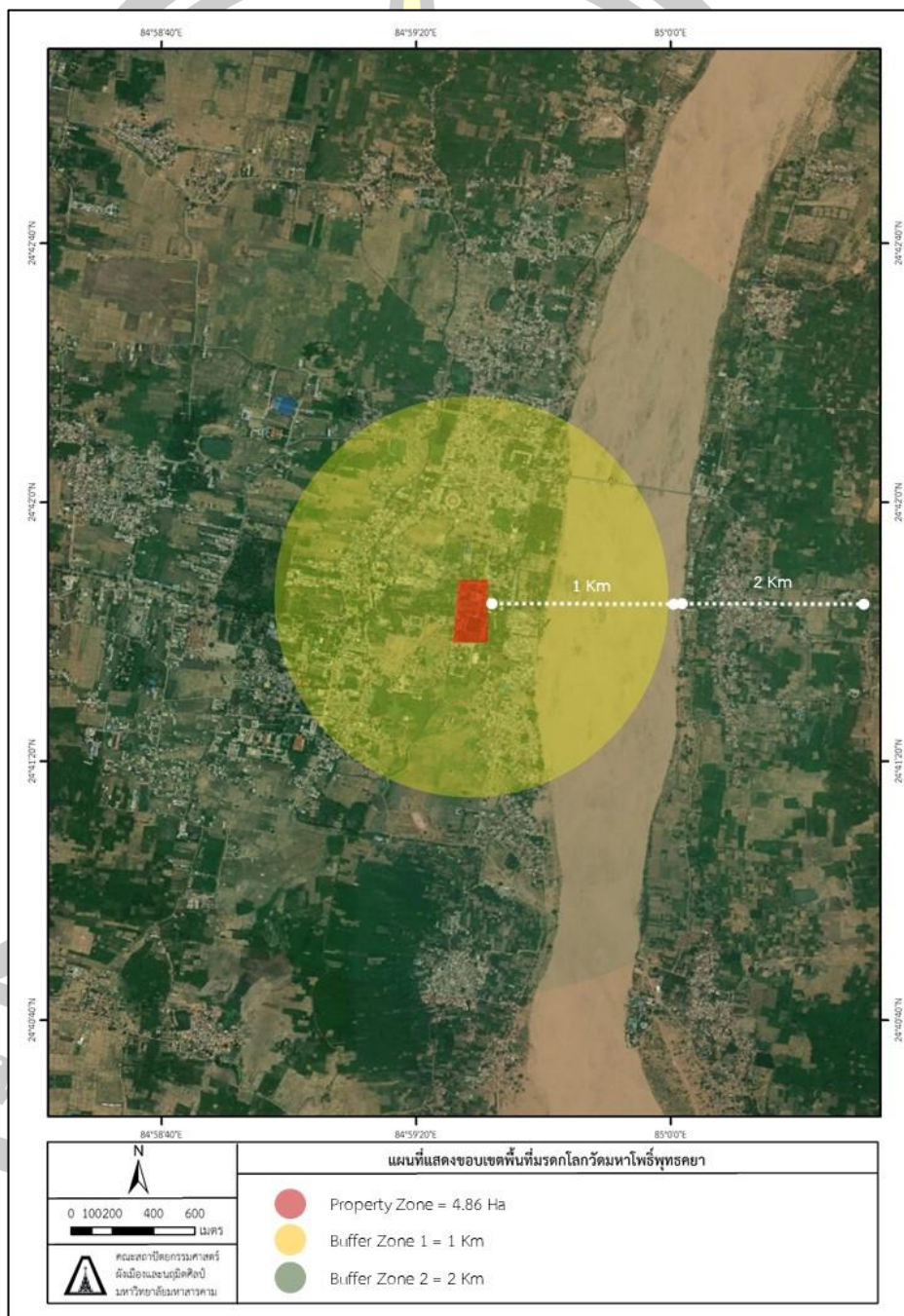
และเกณฑ์ที่ 6 บริเวณศูนย์กลางของพระมหาเจดีย์ในพุทธคยามีการเชื่อมโยงโดยตรงกับเหตุการณ์สำคัญของพระพุทธเจ้า เป็นสถานที่ซึ่งพระองค์ทรงบรรลุความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและสมบูรณ์แบบที่สุด

วัดมหาโพธิ์พุทธคยามีความโดดเด่นเป็นสากลความสำคัญเนื่องจากเป็นหนึ่งในสถานที่ที่ได้รับการเคารพและมีความศักดิ์สิทธิ์ วัดมหาโพธิ์ประกอบด้วยวัด และเจ็ดจุดที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือที่เรียกกันว่าสัตตมหาสถาน โดยวัดแห่งนี้มีความสูง 50 เมตร และมีความเก่าแก่โครงสร้างของศตวรรษที่ 5-6 สร้างขึ้นในรูปแบบดั้งเดิมของวัดอินเดีย กำแพงแก้วมีความสูงเฉลี่ย 11 ฟุต ประตูทางเข้าหลักของวัดตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกมีทางเดินกว้างไปตามทางกำแพง ด้านเหนือของวัดเชื่อมถนนไปยังปากทางเข้าวัด สำนักงานคณะกรรมการของวัดพุทธคยา ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของวัดเป็นทางเข้าด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวัด และศูนย์กลางของวิหารแบ่งออกเป็นสองส่วนย่อย คือ วัดพุทธคยา และบริเวณสระบัวที่พระพุทธรูปนั่งสมาธิในสัปดาหที่หก พื้นที่หลักของวัดหลักยังล้อมรอบจุดศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้

มาตรการป้องกันและการบริหารจัดการวัดมหาโพธิ์พุทธคยา มีข้อกำหนดการปกป้องภายใต้พระราชบัญญัติพุทธคยา ค.ศ. 1949 หน่วยงานรัฐบาลมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการและคุ้มครองทรัพย์สินผ่านคณะกรรมการบริหารจัดการวัดพุทธคยา (BTMC) และคณะกรรมการที่ปรึกษาโดยมีการจัดประชุมทุก ๆ 3 - 4 เดือน รายงานถึงความคืบหน้าการบำรุงรักษาและการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลก กิจกรรมและการพัฒนาทั้งหมดดำเนินตามคำแนะนำจากกฎและข้อบังคับของแผนการจัดการพื้นที่ที่รัฐบาลพิหาร ซึ่งเป็นผู้กำหนดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟู

จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า วัดมหาโพธิ์พุทธคยา บริเวณศูนย์กลางของพระมหาเจดีย์ในพุทธคยามีการเชื่อมโยงโดยตรงกับเหตุการณ์สำคัญของพระพุทธเจ้า รวมถึงเป็นสถานที่สำคัญ 7 แห่งที่พระพุทธเจ้าเสด็จประทับเสวยวิมุตติสุข และเป็นผลงานชิ้นเอกในกลุ่มภูมิภาคอินเดียและบริเวณโดยรอบ ในส่วนของพระธาตุพนม เป็นผลงานชิ้นเอกในอนุภาครุ่มแม่น้ำโขงและเป็นต้นแบบพระธาตุเจดีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อีกทั้งพระธาตุพนมมีตำแหน่งที่ตั้งทางลักษณะภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่บริเวณภูเก้าพราและบริเวณที่แม่น้ำ 3 สายไหลมาบรรจบกัน ได้แก่ แม่น้ำโขง ลำน้ำก่ำ และเซบั้งไฟ ทำให้ในอดีตใช้พระธาตุพนมเป็นจุดสังเกตหรือสัญลักษณ์ประจำพื้นที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยและพัฒนาไปสู่การเป็นบ้านเมือง และพระธาตุพนมในเชิงสัญลักษณ์ตามคติความเชื่อในพุทธศาสนาบริเวณที่แม่น้ำ 3 สายไหลมาบรรจบกันนำไปสู่การสร้างจินตภาพเป็นพื้นที่ที่มีสถานะเป็นเขา

พระสุเมรุ เมื่อเดินทางข้ามสังสารวัฏมาจะเปรียบเสมือนการเดินทางข้ามไปสู่ภพภูมิจำปา สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นการรับรู้ของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีความศรัทธาต่อพระธาตุพนมว่า เป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ของประชาชนในอาณานิคมแม่น้ำโขง สะท้อนให้เห็นว่าพระธาตุพนมมีชีวิตและมีความหมายต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 28 ขอบเขตพื้นที่มรดกโลกวัดมหาโพธิ์

จากผลการศึกษาตารางที่ 8 พบว่า การเปรียบเทียบจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) ซึ่งเป็นเอกสารประกอบการขอรับพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ตามรูปแบบเอกสารที่ใช้สำหรับการเสนอชื่อขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ได้แก่ (1) การบ่งชี้คุณสมบัติ (2) คุณลักษณะแหล่งมรดกโลก (3) การพิจารณาให้ความหมายและความสำคัญ (4) สถานะในการอนุรักษ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่มรดกโลก (5) การปกป้องและการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก และ (6) การติดตามตรวจสอบ พบว่า แหล่งที่สามารถเป็นแนวทางในการขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมมากที่สุด คือ วัดมหาโพธิ์พุทศยา เนื่องจากเป็นแหล่งที่มีความคล้ายคลึงกันมากที่สุดทั้งทางด้านตำแหน่งที่ตั้ง องค์ประกอบที่สำคัญภายในวัด รวมถึงการเป็นแหล่งศูนย์กลางในภูมิภาคและเป็นผลงานชิ้นเอก กล่าวคือ พุทศยาคือผลงานชิ้นเอกในกลุ่มอินเดียและบริเวณโดยรอบ ส่วนพระธาตุพนมคือผลงานชิ้นเอกในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง เป็นต้น รวมถึงระบบการบริหารจัดการพื้นที่ เมื่อศึกษาจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination file) พบว่า เป็นเอกสารที่ค่อนข้างมีความสมบูรณ์ มีการบริหารจัดการที่สามารถนำมาเป็นแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุพนมได้ รวมถึงการมีบริบทพื้นที่ที่มีความใกล้เคียงกัน

4.3 ผลการศึกษาการเสนอแนะแนวทางด้านการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ในส่วนของการศึกษาการเสนอแนะแนวทางด้านการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม การบริหารจัดการจะเป็นรูปแบบของการพึ่งพาซึ่งกันและกันทั้งภาครัฐ ส่วนกลาง และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ชุมชนภายในท้องถิ่นที่จะเป็นผู้บริหารจัดการแหล่งมรดกให้เกิดความยั่งยืนต่อไป โดยมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.3.1 การวางแผนและการดำเนินงานอนุรักษ์บริเวณพื้นที่พระธาตุพนม

จากแนวความคิดการวางแผนและการดำเนินงานอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับกฎบัตรว่าด้วยการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และเขตเมืองของ ICOMOS (Bernard M. Feilden and Jukka Jokilehto (1998); วนาลี ศักดิ์สุริยผดุง และคณะ (2555)) หลักการวางแผนและการดำเนินงานอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ จะต้องมีการบูรณาการนำแผนการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนการพัฒนาเมือง ควบคุมสภาพแวดล้อมในการเจริญเติบโตของเมืองที่จะเกิดขึ้นมาใหม่ หน่วยงานในทุกภาคส่วนต้องมีการบริหารจัดการและมาตรการควบคุมต่าง ๆ โดยต้องมีการคำนึงถึงบริบทให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่และเคารพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดั้งเดิมของพระธาตุพนม เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการไปในทิศทางเดียวกัน

ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การวางแผนและการดำเนินงานอนุรักษ์บริเวณพื้นที่พระธาตุพนมได้กำหนดไว้ 4 ประการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การนำแผนการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนการพัฒนาเมือง (Integrated Conservation) จะต้องมีการต้องผสมผสานเกี่ยวกับแผนการอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ในการวางผังเมือง เนื่องจากการอนุรักษ์เมือง ไม่สามารถนำมาพิจารณาอย่างเดียวได้ โดยบริเวณพื้นที่พระธาตุพนมได้มีการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ซึ่งได้มีการกำหนดพื้นที่และมีการคำนึงถึงด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูบริเวณโดยรอบพระธาตุพนมและชุมชน มีการวางแผนเชิงพื้นที่เพื่อช่วยส่งเสริมคุณภาพพื้นที่ในระยะยาวและให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ การจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่พระธาตุพนมและบริเวณโดยรอบ ยังได้มีการวางแผนการอนุรักษ์ร่วมกับผู้แทนคนในชุมชนหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย บูรณาการการอนุรักษ์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาวต่อไป

2. การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of Change) ในบริเวณพื้นที่พระธาตุพนมได้เริ่มมีการควบคุมสภาพแวดล้อม การควบคุมอัตราการเจริญเติบโตหรือการพัฒนาใหม่ ๆ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่มีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ รวมถึงการควบคุมการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้าง โดยมีการประกาศเทศบัญญัติเทศบาล เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงอาคาร บางชนิดหรือบางประเภทในพื้นที่บางส่วน ในเขตเทศบาลตำบลธาตุพนม พ.ศ. 2549 เพื่อกำหนดป้องกันมิให้ก่อสร้างอาคารบังคับภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบองค์พระธาตุพนม อนุรักษ์พื้นที่บริเวณโดยรอบองค์พระธาตุพนม และประโยชน์แห่งการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การสถาปัตยกรรม รวมถึงการรักษาภูมิทัศน์ที่สวยงามริมฝั่งแม่น้ำโขง ทั้งนี้ในบริเวณพื้นที่พระธาตุพนมยังจำเป็นต้องศึกษาปัจจัยที่จะส่งผลต่อการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมร่วมด้วย เพื่อเตรียมแผนในการรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตซึ่งต้องมีข้อกำหนดมาตรการควบคุมไม่ให้มีการพัฒนามากเกินไปและการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ต้องไม่เกิดผลกระทบต่อคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม

3. การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน (Infill Design) การออกแบบอาคารใหม่หรือโครงสร้าง ส่วนต่อเติมต่าง ๆ ของพระธาตุพนม โดยคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม (2562) ได้มีการจัดทำงานวิจัยในโครงการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ ชุมชนเก่าเทศบาลตำบลธาตุพนม ซึ่งได้ศึกษารวบรวมข้อมูล เพื่อหาอัตลักษณ์ของรูปแบบสถาปัตยกรรมของชุมชนเก่าเทศบาลตำบลธาตุพนม และเสนอแนะ แนวทางควบคุมรูปแบบสถาปัตยกรรม ความสูง ขนาด วัสดุ

โดยแต่ละบริเวณจะมีข้อกำหนดที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของพื้นที่ เช่น วัสดุที่นำมาใช้ ความสูงของอาคาร รูปแบบองค์ประกอบและส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม ลักษณะโครงสร้าง และรูปทรงหลังคา ที่เหมาะสมและกลมกลืนกับบริบทพื้นที่

4. การบริหารจัดการ (Administrative Actions) บริเวณพื้นที่พระราชทานมได้มีหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนในการบริการจัดการภายในท้องถิ่นทั้งระดับจังหวัด และหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ได้มีการออกกฎหมาย มาตรการควบคุม และสนับสนุนให้เป็นไปตามแผนการอนุรักษ์ แต่ต้องมีการคำนึงถึงการบริหารจัดการเมืองที่แตกต่างจากบริเวณอื่น เนื่องจากบริเวณพื้นที่พระราชทานยังคงเป็นเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตหรือเมืองที่มีกิจกรรม (Living Religion) ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ยังมีพลวัตหรือการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น การบริหารจัดการเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่จะต้องใช้เครื่องมือที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือยืดหยุ่นได้ แต่ต้องมีความสอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมของชุมชนเดิมซึ่งบทบาทของมรดกทางวัฒนธรรม โดยจำเป็นต้องมีกฎหมายและมาตรการควบคุมและสนับสนุนให้เป็นไปตามการวางแผนอนุรักษ์ในการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นการบริหารจัดการที่สำคัญในการจัดการมรดกในโลกสมัยใหม่

4..3.2 การเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

1) การเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่บูรณาการแบบองค์รวม

จากแนวความคิดการบริหารจัดการพื้นที่ จำเป็นจะต้องร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกับหน่วยงานในภาครัฐและหน่วยงานในท้องถิ่น ซึ่งการบริหารจัดการพื้นที่พระราชทานม ได้อาศัยภายใต้กรอบแนวความคิดการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพ (Professional Management) จะต้องมีการบูรณาการทั้งการวางแผน การจัดโครงสร้างองค์การ การนำองค์การ การควบคุม และประเมินผล ลูอิส อัลเลน (1973) จากที่กล่าวมาข้างต้นต้องมีการวางแผนและบูรณาการในทุกภาคส่วนให้เกิดความสมดุลกัน และการบริหารจัดการทั้งทางด้านการอนุรักษ์และการพัฒนานั้นจำเป็นต้องร่วมมือในทุกภาคส่วน เพื่อการบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยผลการศึกษาศึกษาการเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่บูรณาการแบบองค์รวมมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การวางแผน (Planning) โดยหน่วยงานในทุก ๆ ภาคส่วนรวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องมีการกำหนดแนวทางและวางแผนรวมถึงกำหนดกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกันในแต่ละช่วงเวลา เพื่อให้เห็นภาพรวม

2. การจัดโครงสร้างองค์การ (Organizing) จะต้องมีการกำหนดผู้เชี่ยวชาญให้เหมาะสมกับงาน เช่น กรมศิลปากร บริหารจัดการในพื้นที่ในขอบเขตโบราณสถานของพระธาตุพนม เทศบาลตำบลธาตุพนมและพื้นที่ต่อเนื่อง บริหารจัดการพื้นที่ตามอำนาจหน้าที่และควบคุมกิจกรรมภายในพื้นที่ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อเอกลักษณ์และคุณค่าอันโดดเด่นของพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก

3. การนำองค์การ (Leading) จัดตั้งผู้นำองค์การในความรับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ เช่น บริเวณพื้นที่หลัก (Core Zone) ผู้นำองค์การ เช่น วัด ฆราวาส เป็นต้น บริเวณพื้นที่ (Buffer Zone) ผู้นำองค์การ เช่น เทศบาลตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม เป็นต้น ในส่วนของผู้นำองค์การที่เป็นส่วนกลาง เช่น ผู้จัดการพื้นที่ (Site Manager) ซึ่งต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำองค์การในการติดต่อประสานงานในแต่ละภาคส่วน

4. การควบคุมและประเมินผล (Controlling Evaluating) จะต้องมีการติดตาม (Monitoring) และการประเมินผล ตัวชี้วัด (Indicator) ที่สำคัญภายในพื้นที่ เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่มรดกที่สามารถตรวจสอบได้และมีการรายงานเป็นประจำเพื่อบ่งชี้แนวโน้มในอนาคต

2) การเสนอแนะแนวทางการบริหารการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม

จากการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการวัดมหาโพธิ์พุทธคยา ได้มีโครงสร้างหลักในการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการจัดการวัดพุทธคยา หรือที่เรียกว่า Mahabodhi Temple Management Committee (BTMC) ซึ่งเป็นองค์กรหลักในการบริหารจัดการ โดยได้มีการกำหนดพระราชบัญญัติวัดพุทธคยาใน ปี พ.ศ. 2492 เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐพิหาร โดยคณะกรรมการจัดการวัดพุทธคยา (BTMC) ประกอบด้วย ประธาน เลขาธิการคณะกรรมการ เป็นต้น ซึ่งวาระการดำรงตำแหน่งของสมาชิกคณะกรรมการคือสามปี ซึ่งการบริหารจัดการของคณะกรรมการที่ปรึกษา รัฐบาลท้องถิ่น และรัฐฝ่ายบริหาร มีนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ชัดเจน ในการจัดการการป้องกันและการบริหารของพุทธคยาและสภาพแวดล้อม โดยใช้เครื่องมือทางกฎหมายต่าง ๆ มาเป็นมาตรการในการควบคุม

โดยพระธาตุพนมได้มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่เสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลกระดับจังหวัด และในระดับพื้นที่ยังมีแนวทางที่ต่างกัน โดยข้อสรุปของทางจังหวัดมีความเห็นควรให้กระทบต่อการเป็นอยู่ของประชาชนน้อยที่สุด โดยใช้พื้นที่ศูนย์กลาง (Core Zone) จะอยู่ภายในบริเวณวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร โดยการกำหนดขอบเขตพื้นที่ศูนย์กลาง (Core Zone) ตามเทศบัญญัติ

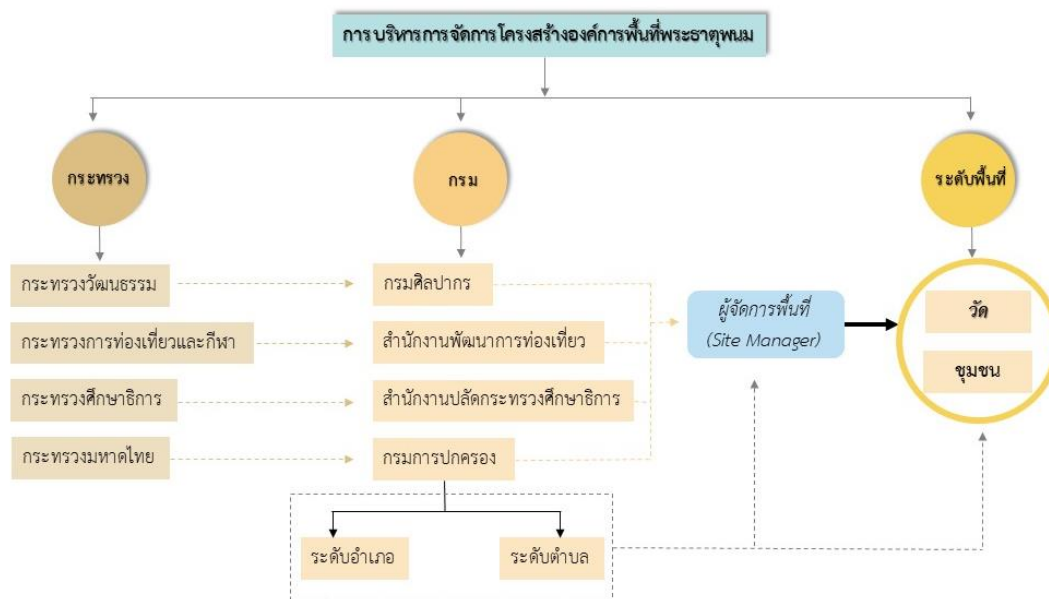
เทศบาลตำบลธาตุพนม เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภท ในพื้นที่บางส่วน ในเขตเทศบาลตำบลธาตุพนม พ.ศ. 2549 เป็นการกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่จะกำหนด ต้องครอบคลุมพื้นที่ที่แสดงถึงคุณลักษณะของคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (OUV) พร้อมด้วยความ ครบถ้วนสมบูรณ์หรือความเป็นของแท้ดั้งเดิมของแหล่งมรดกและข้อสรุปที่สำคัญให้มีพื้นที่ศูนย์กลาง (Core Zone) จะอยู่ภายในบริเวณวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร มีขนาดพื้นที่ 123.97 ไร่ หรือ 20 เฮกตาร์ แต่มีส่วนที่พื้นที่กันชน (Buffer Zone) อยู่บริเวณพื้นที่โดยรอบวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร เกิดขึ้นจากความจำเป็นและความต้องการเพื่อการอนุรักษ์เฉพาะแหล่งนั้น ๆ โดยพื้นที่กันชนที่มี ประสิทธิภาพจะถูกกำหนดขึ้นเพื่อการปกป้องคุ้มครองแหล่งมรดกโลกที่ได้นำเสนอขอรับการขึ้น ทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก มีขนาดพื้นที่ 518.49 ไร่ หรือ 93.04 เฮกตาร์ โดยเพิ่มเติมบริเวณอีก ด้านหนึ่งของถนนชยางกูร 2 และถนนเลียยมือง เพื่อความสอดคล้องของบริบทพื้นที่มรดกโลก ซึ่งมีความจำเป็นต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำผังแม่บทพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นมรดกโลก ต่อไป (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2562)

จากการศึกษาทั้งแนวคิดในการบริหารจัดการพื้นที่และรูปแบบการบริหารจัดการของวัด มหาโพธิ์พุทธคยา เพื่อนำมาสู่การบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุพนม โดยมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

(1) การเสนอแนะแนวทางการบริหารการจัดการโครงสร้างองค์การพื้นที่พระธาตุพนม โดยจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ราชการส่วนกลางและระดับพื้นที่ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการพื้นที่ ได้อย่างชัดเจน เกิดการเชื่อมโยงองค์การบริหารจัดการพื้นที่โดยผ่านการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน ดังต่อไปนี้

1. ราชการส่วนกลาง โครงสร้างของการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุพนมจะแบ่ง ออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ (1) ส่วนราชการระดับกระทรวง/ทบวง ประกอบด้วย กระทรวง วัฒนธรรม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และ (2) ส่วนราชการระดับกรม ประกอบด้วย กรมศิลปากร สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กรมการ ปกครอง และสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งจะทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายแนวทางการ บริหารจัดการและดูแลพื้นที่ในองค์รวม

2. ระดับพื้นที่ โครงสร้างของการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุพนม จะแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ วัดและชุมชน ในระดับพื้นที่การบริหารจัดการจะเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดเนื่องจากเป็น เจ้าของภายในพื้นที่ โดยจะต้องมีแนวทางในการบริหารจัดการที่มีความชัดเจนและสอดคล้องกับ บริบทพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

ภาพประกอบ 29 การเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการจัดการโครงสร้างองค์การพื้นที่

จากการศึกษาพบว่า โครงสร้างองค์การบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุพนม ปัจจุบันมีการบริหารจัดการเพียงแค่ในระดับกระทรวงและระดับกรม ให้มีการบริหารจัดการพื้นที่ได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ โดยการที่จะนำโครงสร้างในการบริหารจัดการไปปฏิบัติ จำเป็นจะต้องอาศัยทั้งในส่วนราชการส่วนกลางและระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งมรดกโลกในอนาคต โดยโครงสร้างภายในพื้นที่ต้องมีความสามารถและเข้าถึงแหล่งข้อมูลและความรู้ ทั้งในระดับวัดและระดับชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพสูงสุดในระดับพื้นที่ สิ่งที่เป็นจุดอ่อนในพื้นที่ คือ ขาดส่วนกลางหรือผู้จัดการพื้นที่ (Site Manager) ที่จะเชื่อมโยงระหว่างราชการส่วนกลางและระดับพื้นที่ ในการร่วมมือและการประสานงานระหว่างฝ่าย อีกทั้ง ต้องมีการสร้างกลไกของวัดขึ้นมาซึ่งวัดเป็นนิติบุคคลอาจเกิดขึ้นได้ เพราะแหล่งที่เสนอโดยส่วนใหญ่ภาครัฐเป็นเจ้าของพื้นที่ แต่ถ้าเสนอไปโดยวัดเป็นนิติบุคคล จำเป็นต้องมีการสร้างกลไกคือ วัดและชุมชนจะต้องแสดงความพร้อมในการเป็นเจ้าของพื้นที่มรดกโลก โดยความโดดเด่นของพระธาตุพนมในส่วนนี้ปัจจุบันมี 3 ส่วน คือ ส่วนราชการ ส่วนกลาง (สถาบันการศึกษา เป็นต้น) และระดับพื้นที่ โดยแหล่งมรดกโลกแหล่งอื่นอาจมีเพียง 2 ส่วน คือ ระดับพื้นที่และภาครัฐ ประกอบกับจังหวัดนครพนมและส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือและสนับสนุนมาโดยตลอด (ศุริยา อมตวิวัฒน์, 2563)

(2) การเสนอแนะแนวทางการบริหารการจัดการเชิงพื้นที่

การเสนอแนะแนวทางการบริหารการจัดการเชิงพื้นที่ที่กฎหมายและระบบการวางแผนจะมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เมื่อบริเวณพื้นที่นั้นมีความโดดเด่นตามลักษณะเฉพาะของเมือง ซึ่งบริเวณพื้นที่พระธาตุพนมอยู่ในขั้นตอนกระบวนการขอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในอนาคต ซึ่งจำเป็นจะต้องวางแผนการบริหารจัดการในทุก ๆ ด้าน รวมถึงกฎหมายข้อกำหนดในพื้นที่ที่ต้องครอบคลุมและไม่ให้ส่งผลกระทบต่อคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล โดยการเสนอแนะแนวทางการบริหารการจัดการเชิงพื้นที่ด้านกฎหมายมีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การเสนอแนะแนวทางการบริหารการจัดการเชิงพื้นที่ด้านกฎหมาย

ลำดับ ที่	มาตรการ / กฎหมาย	ข้อควรปฏิบัติ/ วิธีการใช้มาตรการ
1	การประกาศขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นโบราณสถานของชาติในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 หน้า 3687 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2478	กำหนดควบคุมการกระทำตามพรบ.โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 โดยกรมศิลปากรกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานวัดพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เนื้อที่ 17 ไร่ 3 งาน 56 ตารางวา
2	เทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนม พ.ศ. 2549	เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงอาคาร บางชนิดหรือบางประเภทในพื้นที่บางส่วน ในเขตเทศบาลตำบลธาตุพนม พ.ศ. 2549 โดยเทศบัญญัติฉบับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากประกาศในราชกิจจานุเบกษาคือ 29 พ.ค. 2550 กำหนดความสูงและการเปลี่ยนแปลงอาคาร แบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 บริเวณ ได้แก่ (1) บริเวณที่ 1 ห้ามก่อสร้างอาคารสูงเกิน 8.50 เมตร เพื่อป้องกันมิให้ก่อสร้างอาคารบดบังภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบองค์พระธาตุพนม และเพื่ออนุรักษ์พื้นที่บริเวณโดยรอบองค์พระธาตุ และ (2) บริเวณ 2 ห้ามก่อสร้างอาคารสูงเกิน 15 เมตร เพื่อการรักษาภูมิทัศน์ที่สวยงามริมฝั่งแม่น้ำโขงและประโยชน์แห่งการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง

ลำดับ ที่	มาตรการ / กฎหมาย	ข้อควรปฏิบัติ/ วิธีการใช้มาตรการ
		และความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม
3	ร่างผังเมืองรวมชุมชนชาตุนม ภายใต้อำนาจ พ.ร.บ.การผังเมือง พ.ศ. 2562	ปัจจุบันยังไม่ได้ประกาศใช้ โดยมีข้อกำหนดร่างการใช้ประโยชน์ที่ดิน ให้ใช้บังคับผังเมืองรวม ในท้องที่ตำบลพระกลางทุ่ง ตำบลชาตุนม และตำบลน้ำก่ำ อำเภอชาตุนม จังหวัดนครพนม โดยผังเมืองรวมชุมชนมีความสำคัญในการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและการพัฒนาพื้นที่ รวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมของพื้นที่ในอนาคต จึงถือได้ว่าผังเมืองรวมมีความสำคัญต่อการวางแผนทางด้านการค้าชายแดนในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคต รวมทั้งข้อกำหนดต่าง ๆ ด้านอาคารที่มีการบังคับในแต่ ละรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินควรต้องคำนึงถึงในการออกแบบโครงการพัฒนาต่าง ๆ อีกทั้งการวางผังเมืองหรือการบริหารจัดการพื้นที่ต้องคำนึงถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ตามข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละประเภท
4	พระราชบัญญัติตรวจคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522	ในบริเวณพื้นที่พระชาตุนมเป็นชุมชนชายแดนที่มีการเดินทางเข้าออกประเทศ เพื่อประโยชน์ทางการค้าชาย แลกเปลี่ยนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมถึงการเดินทางเข้ามาแสวงบุญของประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีมาตรการที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้ หมวดที่ 2 การเข้าและออกราชอาณาจักร ประเด็นสำคัญ เช่น ช่องทางอนุญาต (จุดผ่านแดนถาวร - ชั่วคราว) กำหนดเวลา หนังสือเดินทาง หรือเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทาง เป็นต้น หมวดที่ 4 การเข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว ประเด็นสำคัญ เช่น ทูตหรือกงสุล

ลำดับ ที่	มาตรการ / กฎหมาย	ข้อควรปฏิบัติ/ วิธีการใช้มาตรการ
		ราชการ ท่องเที่ยว กีฬา ธุรกิจ การลงทุน โดยการบังคับใช้กฎหมาย เกี่ยวข้องในด้านการ ตรวจคนเข้าเมือง ซึ่งเป็นไปตามกำหนด กฎกระทรวง โดยกรณีที่มีความเกี่ยวข้องมากที่สุด ส่วนใหญ่เป็นทางการท่องเที่ยวและการเดิน ทางเข้ามาซื้อสินค้าในช่วงตลาดนัดไทย-ลาว และ เกี่ยวเนื่องกับการวางแผนการบริหารจัดการพื้นที่
5	พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561	กำหนดควบคุมการกระทำตามพระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 โดยจะมีผลใช้บังคับวันที่ 18 กรกฎาคม 2561 เป็นต้นไป ซึ่งสิ่งที่มีการ ปรับเปลี่ยนคือ ต้องมีการประเมินผลกระทบ สิ่งแวดล้อม (EIA) โดยจะต้องมีการคำนึงถึงผลการ ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับยุทธศาสตร์ (SEA)

จากตารางที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า การบริหารการจัดการเชิงพื้นที่ที่สำคัญอีกประการคือ กฎหมายและระบบการวางแผนที่จะนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติ ซึ่งจากการลงสำรวจพื้นที่ยังพบว่า บริเวณด้านหลังวัดพระธาตุพนมวรรมหารีวิหารยังคงมีอาคารบางหลังที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม เนื่องจากเป็นบริเวณที่ไม่ได้อยู่ภายใต้เทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนม พ.ศ. 2549 โดยแนวทางในการแก้ไขคือ เทศบาลตำบลธาตุพนมใต้ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับเทศบาลตำบลธาตุพนมตั้งแต่บริเวณทางหลวงหมายเลข 2030 ฝั่งทิศตะวันตกเป็นต้นไป จำเป็นจะต้องมีการจัดทำเทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนมใต้ เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ตัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภทในพื้นที่บางส่วน เพื่อป้องกันมิให้ก่อสร้างอาคารบดบังภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบองค์พระธาตุพนม และเพื่ออนุรักษ์พื้นที่บริเวณโดยรอบองค์พระธาตุพนม นอกจากนี้ จังหวัดยังสามารถออกประกาศจังหวัดเพื่อควบคุมกิจกรรมบางประการที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ และในส่วนของภาคประชาชน ยังสามารถเสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกข้อบัญญัติ

ท้องถิ่นตามความเหมาะสมในการรักษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล และความเป็นบริบทแวดล้อมดั้งเดิม

โดยการบริหารจัดการเชิงพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพต้องประกอบไปด้วย 3 ส่วนคือ องค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบ งบประมาณ ทรัพยากรบุคคล รวมถึงกฎหมาย กฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และการบริหารจัดการในเรื่องการบริหารทรัพยากรบุคคล ต้องมีการวางแผนและกรอบการจัดการทั้งในปัจจุบันและในอนาคตเมื่อได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกโลก (วสุ โปษยะนันท์ (2563); หัตยา สิริพัฒนากุล (2563)) นอกจากนี้ การบริการจัดการยังควรมุ่งเน้นองค์ประกอบของคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม เช่น การบริหารด้านความเชื่อ ความศรัทธา ประเพณี เป็นต้น เพราะนอกจากจะบริหารจัดการทางด้านกายที่สามารถจับต้องได้แล้ว ยังเป็นการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งถ้ามีการบริหารจัดการในส่วนนี้จะเป็นอัตลักษณ์ในการบริหารจัดการของพระธาตุพนม

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยจนถึงขั้นตอนสรุปผลการศึกษา เพื่อตอบคำถามของการวิจัยว่าคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลในการสนับสนุนพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมเป็นอย่างไร และข้อเสนอแนะในงานวิจัย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 ความมุ่งหมายของการวิจัย

งานวิจัยได้ศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) โดยการขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมได้คัดเลือกแหล่งที่ผ่านเกณฑ์การพิจารณาข้อ 1, 2, 6 และแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมด้านศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion) ที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) จากนั้นนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Comparative Study) คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลและการบริหารจัดการ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการเสนอพระธาตุพนมขึ้นสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม รวมถึงเสนอแนะแนวทางด้านการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ความมุ่งหมายในการวิจัย ได้ดำเนินการตามกระบวนการและวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยได้ศึกษาศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม มีการศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม และในบทนี้จะเสนอแนะแนวทางด้านการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมต่อไป

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่ศึกษา (Site Survey) ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบของชุมชนธาตุพนม เพื่อให้ทราบถึงการดำรงชีวิตของชุมชนธาตุพนมและเอกลักษณ์ที่โดดเด่นชัดเจน (Identity) ร่วมกับการสังเกตพื้นที่ศึกษา (Site Observation) โดยผู้วิจัยได้สังเกตพื้นที่แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนธาตุพนม รวมถึงกระบวนการในการเสนอพระธาตุพนมขึ้นสู่แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) คณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ฝ่ายพัฒนาองค์ความรู้และฐานข้อมูลทางวิชาการ จำนวนทั้งหมด 4 คน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องประวัติศาสตร์ และโบราณคดีของพระธาตุพนม ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบูรณะองค์พระธาตุพนม รวมถึงได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการขุดค้นทางโบราณคดี สถาปัตยกรรม และประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ประเพณี ยิ่งไปกว่านั้นผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการขอขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมโดยตรง ซึ่งกระบวนการวิจัยได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในคณะอนุกรรมการมรดกโลกทางวัฒนธรรมไทย จำนวน 4 คน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้โปรแกรมทางภูมิสารสนเทศ ArcMap 10.4 เพื่อใช้แสดงผลการศึกษาในรูปแบบแผนที่ ให้เข้าใจบริบททางวัฒนธรรมและทางกายภาพ

5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจข้อมูลภาพถ่ายของพื้นที่ศึกษา ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา คือ การสำรวจพื้นที่บริเวณวัดพระธาตุพนมวรวิหาร ที่ตั้งอยู่บริเวณตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมของคนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง และพื้นที่ที่ตั้งของชุมชนโดยรอบในเขตเทศบาลตำบลธาตุพนม จนได้เข้าใจถึงประวัติศาสตร์และการพัฒนาของพื้นที่ศึกษา อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ในการเสนอขอพื้นที่พระธาตุพนมขึ้นสู่การเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยมีกระบวนการในการการสังเกตพื้นที่ศึกษาแบบมีส่วนร่วม เพื่อเข้าใจถึงการในพื้นที่ต่าง ๆ ด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี จนได้เข้าใจถึงการใช้งานพื้นที่ในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ตลอดทั้งปี ยิ่งไปกว่านั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวรรณกรรมต่าง ๆ ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth

Interview) จากผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ให้เข้าใจถึงคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม และเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

5.4 สรุปผลการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้สามารถตอบคำถามของการวิจัย คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลในการสนับสนุนพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยพระธาตุพนม เป็นพระธาตุเจดีย์ที่มีอายุเก่าแก่สืบทอดมาอย่างยาวนาน เป็นพุทธสถานที่มีความศักดิ์สิทธิ์ของประเทศไทย เป็นสัญลักษณ์ส่วนหนึ่งของสังคมอีสาน มีประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน อีกทั้งยังเป็นจุดศูนย์กลางและศูนย์รวมทางจิตใจประชาชนโดยเฉพาะของสังคมชาวพระธาตุของประชาชนทั้งไทย ลาว เวียดนาม และเขมร ของบ้านเมืองทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง โดยในทุก ๆ ปี ประชาชนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงยังคงถือปฏิบัติและสักการะด้วยการเสด็จมาขอพรพระธาตุพนมอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นพระธาตุพนม จึงมิได้มีคุณค่าและความสำคัญเพียงแค่เป็นโบราณสถานและปูชนียสถานเท่านั้น แต่ยังคงเป็นอนุสรณ์สถานแห่งความทรงจำและการเชื่อมความสัมพันธ์ของผู้คนในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง และมีศักยภาพความโดดเด่นเป็นสากลอย่างมาก ด้วยความสำคัญของพระธาตุพนมจึงทำให้หน่วยงานและประชาชนเสนอพระธาตุพนมเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ การศึกษาเปรียบเทียบจึงเป็นกระบวนการที่จำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้แน่ใจว่าแหล่งที่จะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกมีคุณค่าความโดดเด่นเป็นสากลกับแหล่งมรดกอื่นที่อยู่ในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน โดยปัจจุบันสถานการณ์การเสนอพระธาตุพนมสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรมจันทางจังหวัดนครพนมและภาคประชาชน ได้เสนอแนวทางในการสนับสนุนพระธาตุพนมสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม ภายใต้หลักเกณฑ์ที่ 1 2 และ 6 และอยู่ในขั้นตอนกระบวนการจัดทำเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) ในขณะนี้

การศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนมได้มีการทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาจัดทำกรอบของแนวคิด และเป็นแนวทางของการดำเนินการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎี ดังต่อไปนี้ (1) แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ทำให้ทราบถึงความหมาย คุณลักษณะของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม จะสะท้อนให้

เห็นคุณลักษณะพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ของพระธาตุพนม รวมถึงการจำแนกมรดกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม ทั้งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (2) แนวคิดคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ศึกษาในเกณฑ์การพิจารณาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล รวมถึงหลักการในการศึกษาเปรียบเทียบที่ชี้วัดคุณสมบัติของแหล่งที่นำเสนอเป็นมรดกโลก (3) แนวความคิดการออกแบบชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม นำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบชุมชนธาตุพนมเพื่อให้เห็นเอกลักษณ์เฉพาะภายในพื้นที่ (4) แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่านประวัติศาสตร์ นำมาเป็นแนวทางในการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์ชุมชนธาตุพนมและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่ต้องคำนึงถึงบริบทแวดล้อม และ (5) แนวความคิดการบริหารการจัดการ นำมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่ทั้งทางด้านการวางแผนและการดำเนินงานอนุรักษ์ และการเสนอแนะแนวทางด้านการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการวิจัย โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในการสำรวจข้อมูลกายภาพของพื้นที่ศึกษา ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบไปด้วย โปรแกรม ArcMap 10.4 เพื่อใช้แสดงผลในรูปแบบแผนที่ การสำรวจพื้นที่ศึกษา (Site Survey) การสังเกตพื้นที่ศึกษา (Site Observation) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกแหล่งตัวอย่างจากแหล่งมรดกโลกที่ได้รับการเปรียบเทียบในรายงานบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ของพระธาตุพนม และแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้พิจารณาภายใต้เกณฑ์ข้อ 1, 2, 6 และยังคงเป็นศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion) และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกจากคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนม และคณะกรรมการมรดกโลกทางวัฒนธรรมไทย ทำการศึกษาคูณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล โดยการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบชุมชนธาตุพนม วิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิในขอบเขตเรื่องประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม และสรุปคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม ในส่วนการเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล ศึกษาข้อมูลจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) ของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบตามรูปแบบเอกสารที่ใช้สำหรับการเสนอชื่อขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก เสนอแนะนโยบายทางด้านการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ทั้งทางด้านการวางแผนและการดำเนินงานอนุรักษ์ และการเสนอแนะแนวทางด้านการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม

การศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) แนวคิดทฤษฎี (Theory and Concept) และกระบวนการในการดำเนินการสำรวจ (Site Survey) และสังเกตในพื้นที่ (Site Observation) ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

5.4.1 การศึกษาคคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม สามารถสรุปผลการศึกษาได้ว่า การศึกษาคคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม ได้มีการดำเนินการสำรวจ (Site Survey) และสังเกตในพื้นที่ (Site Observation) ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สามารถสรุปผลการศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลตามเกณฑ์ที่พระธาตุพนมได้รับการเสนอทั้ง 3 เกณฑ์ ได้ดังต่อไปนี้

เกณฑ์ที่ 1 พระธาตุพนมมีอิริยาภในการสร้างสรรค์ทางศิลปกรรมที่มีลักษณะเป็นศิลปะผสมผสาน และยังคงร่องรอยทางศิลปะดั้งเดิมในแต่ละยุคสมัย เกิดการพัฒนาเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่นเฉพาะ และได้ส่งอิทธิพลจนกลายเป็นต้นแบบสถาปัตยกรรมในกลุ่มแม่น้ำโขง ระดับภูมิภาค และระดับโลก รวมถึงเหตุการณ์การพังทลายลงมาของพระธาตุพนม ถึงแม้จะมีการพังทลายลงมาก็ยังคงมีการบูรณะขึ้นมาใหม่และเคารพศิลปะแบบเดิม รวมถึงสถานที่ตั้งมีการบรรจบกันของแม่น้ำ 3 แห่ง คือ แม่น้ำโขง ลำน้ำก่ำ และเซบั้งไฟในเขตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และพระธาตุพนมมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ทางธรรมชาติของภูเก้าพรว้าที่มีความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างจินตภาพของความเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดขึ้นตามการรับรู้ผู้คนในท้องถิ่นมาตลอดระยะเวลาอันยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน และพระธาตุพนมในมุมมองมิติทางด้านประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนเถรวาทในเชิงสัญลักษณ์เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยพระธาตุพนมเปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุ และเป็นพระมหาธาตุจุฬามณีที่อยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่บรรจุพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าโดยผู้คนที่ทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงมีความเชื่อว่าการมาบูชาพระธาตุพนม คือ การเข้ามาสู่ดินแดนศักดิ์สิทธิ์สู่พุทธภูมิและดินแดนสวรรค์ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าพระธาตุพนมองค์นี้จึงมีความโดดเด่นทั้งทางด้านลักษณะรูปแบบ และความโดดเด่นทางด้านความหมายทางจิตวิญญาณที่สื่อถึงการเป็นพระมหาธาตุเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์

เกณฑ์ที่ 2 พระธาตุพนมเป็นตัวแทนคุณค่าทางความเชื่อและวัฒนธรรมของประชาชนในเรื่องการเคารพบูชาพระสฤพระอูรังครธาตุของพระพุทธเจ้าที่มาจากคติความเชื่อในศาสนาฮินดูและพุทธศาสนาที่เผยแพร่มาจากอินเดีย อีกทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรมของพระธาตุพนมยังมีอิทธิพลต่อรูปทรงและเป็นต้นแบบพระธาตุเจดีย์ที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดย สมชาติ มณีโชติ (2562) ได้กล่าวไว้ว่า นอกจากพระธาตุพนมการเปลี่ยนแปลงของพระธาตุพนมทั้งลักษณะรูปแบบ และความหมายที่เกี่ยวข้อง สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วงระยะเวลา ดังนี้ ช่วงแรก พระธาตุพนมมีการสร้างขึ้นจากคติความเชื่อของฮินดู ในรูปแบบที่เป็นเทวาลัยสถานที่ที่มีอายุตั้งแต่เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 12-14 เป็นการสร้างอาคารที่สร้างขึ้นในวัฒนธรรมแบบเขมร ศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย อุทิศถวายแด่พระศิวะซึ่งเป็นเทพเจ้าที่ได้รับการนับถือเป็นอย่างมาก ช่วงที่สอง เริ่มพุทธศตวรรษที่ 14 - พุทธศตวรรษที่ 17 พุทธศาสนานิกายมหายานเริ่มมีความเจริญรุ่งเรืองและแพร่อิทธิพลมาถึงดินแดนในเขตอีสานตอนใต้ในลุ่มแม่น้ำโขงจนถึงบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล และลุ่มแม่น้ำชี ช่วงที่ 3 พุทธศตวรรษที่ 22 ได้มีการปรับเปลี่ยนพระธาตุพนมในพุทธศาสนานิกายมหายาน ให้เป็นสถูปเจดีย์ตามคติพุทธศาสนานิกายเถรวาทที่มาจากลังกา โดยในช่วงที่ 3 มีการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งสำคัญ โดยพระครูโพนสะเม็กได้ปรับเปลี่ยนเจดีย์พระธาตุพนมเป็นทรงดอกบัวเหลี่ยม และมียอดเป็นรูปดอกบัวตูม และในช่วงที่สี่ มีการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมครั้งสำคัญในช่วงปี พ.ศ. 2483-2484 โดยหลวงวิจิตรวาทการ ทำให้รูปทรงของเจดีย์พระธาตุพนมปรับเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างชัดเจน ด้วยเป็นการสร้างยอดเจดีย์ใหม่ครอบทับยอดเจดีย์เดิมไว้ด้านใน

เกณฑ์ที่ 6 พระธาตุพนมได้มีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี ที่มีการเชื่อมโยงกับการบูชาพระอูรังครธาตุที่เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และประเพณีความเชื่อในการแห่พระอุปคุต นอกจากนี้ยังมีคติความเชื่อในตำนานอูรังครธาตุ อีกทั้งความเชื่อในเรื่องข้าโอกาส ที่เป็นกลุ่มคนที่ถูกอุทิศให้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ทำหน้าที่ดูแลพระภิกษุสงฆ์ โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำบารุงดูแลและรักษาสืบทอดตามความเชื่อหลักธรรมของศาสนาพุทธ เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรมาถวายแก่พระธาตุพนมจนเกิดเป็นพิธีถวายข้าวพืชภาค จนเกิดเป็นความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม เช่น ประเพณีบุญเดือน 3 ที่มีผู้คนทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงเดินทางเข้ามาการสักการะบูชาองค์พระธาตุพนมอย่างเนืองแน่น การแห่พระอุปคุต เป็นต้น

5.4.2 การศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination file) ของแหล่งมรดกโลกที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยผ่านเกณฑ์การพิจารณาข้อ 1, 2, 6 และยังคงเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมด้านศาสนสถานที่ยังมีชีวิต (Living Religion) ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้ การเปรียบเทียบจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) ซึ่งเป็นเอกสารประกอบการขอรับพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ตามรูปแบบเอกสารที่ใช้สำหรับการเสนอชื่อขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ได้แก่ (1) การบ่งชี้คุณสมบัติ (2) คุณลักษณะแหล่งมรดกโลก (3) การพิจารณาให้ความหมายและความสำคัญ (4) สถานะในการอนุรักษ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่มรดกโลก (5) การปกป้องและการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก และ (6) การติดตามตรวจสอบ พบว่า แหล่งที่สามารถเป็นแนวทางในการขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมมากที่สุด คือ วัดมหาโพธิ์พุทศคยาและกลุ่มวัดบุโรพุทโธ โดยวัดมหาโพธิ์พุทศคยา เป็นแหล่งที่มีความคล้ายคลึงกันมากที่สุดทั้งทางด้านตำแหน่งที่ตั้ง องค์ประกอบที่สำคัญภายในวัด รวมถึงการเป็นแหล่งศูนย์กลางในภูมิภาคและเป็นผลงานชิ้นเอก กล่าวคือ พุทศคยาคือผลงานชิ้นเอกในกลุ่มอินเดียและบริเวณโดยรอบ ส่วนพระธาตุพนมคือผลงานชิ้นเอกในอนุภาครุ่มแม่น้ำโขง เป็นต้น รวมถึงระบบการบริหารจัดการพื้นที่ เมื่อศึกษาจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination file) พบว่า เป็นเอกสารที่ค่อนข้างมีความสมบูรณ์ มีการบริหารจัดการที่สามารถนำมาเป็นแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุพนมได้ รวมถึงการมีบริบทพื้นที่ที่มีความใกล้เคียงกัน แต่ทางด้านการบริหารจัดการพื้นที่ของพุทศคยาจะมุ่งเน้นการบริหารโดยภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในส่วนของพระธาตุพนมผู้วิจัยจะนำผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ของตนเองทั้งทางด้านวัดและชุมชนต่อไป และกลุ่มวัดบุโรพุทโธ เนื่องจากเป็นสถาปัตยกรรมในรูปแบบของดอกบัวเป็นภาพสะท้อนของการบูรณาการผสมผสานแนวคิดหลักที่เป็นศูนย์กลาง การเคารพบูชาทางพุทธศาสนาในการบรรลุนิพพาน ซึ่งพระธาตุพนมมีการผสมผสานศิลปะสถาปัตยกรรมในหลายรูปแบบและวัฒนธรรม จนเกิดเป็นเอกลักษณ์เจดีย์ในรูปแบบเฉพาะของพระธาตุพนม อีกทั้งยังเป็นต้นแบบพระธาตุเจดีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและสองฝั่งแม่น้ำโขง และเป็นศูนย์กลางความศรัทธาทั้งในระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก

5.4.3 การศึกษาการเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยจำเป็นจะต้องบริหารจัดการจะเป็นรูปแบบของการพึ่งพาซึ่งกันและกันทั้งภาครัฐ ส่วนกลาง และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ชุมชนภายในท้องถิ่นที่จะเป็นผู้บริหาร

จัดการแหล่งมรดกให้เกิดความยั่งยืน จากสรุปผลการศึกษา ผู้วิจัยจึงเสนอแนะแนวทางด้านการบริหารจัดการพื้นที่ ออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

(1) การวางแผนและการดำเนินงานอนุรักษ์บริเวณพื้นที่พระธาตุพนม การดำเนินงานอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ จะต้องมีการบูรณาการนำแผนการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนการพัฒนาเมือง ควบคุมสภาพแวดล้อมในการเจริญเติบโตของเมืองที่จะเกิดขึ้นมาใหม่ หน่วยงานในทุกภาคส่วนต้องมีการบริหารจัดการและมาตรการควบคุมต่าง ๆ โดยต้องมีการคำนึงถึงบริบทให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่และเคารพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดั้งเดิมของพระธาตุพนม โดยหลักการวางแผนและการดำเนินงานอนุรักษ์ของพระธาตุพนมได้กำหนดไว้ 4 ประการ ได้แก่ การนำแผนการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนการพัฒนาเมือง การควบคุมการเปลี่ยนแปลง การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน และการบริหารจัดการ

(2) การเสนอแนะแนวทางด้านการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม สามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

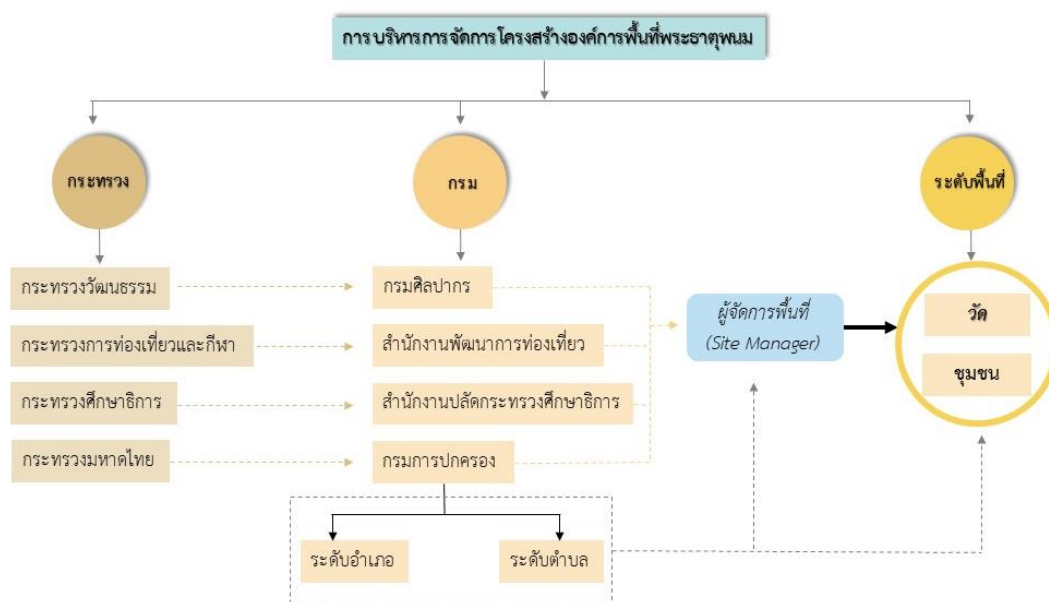
2.1 การเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่บูรณาการแบบองค์รวม จำเป็นจะต้องร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกับหน่วยงานในภาครัฐและหน่วยงานในท้องถิ่นพื้นที่พระธาตุพนม อาศัยภายใต้กรอบแนวความคิดการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพ (Professional Management) พบว่า ในพื้นที่พระธาตุพนมจะต้องมีการบูรณาการทั้งการวางแผน การจัดโครงสร้างองค์การ การนำองค์การ การควบคุม และประเมินผลจึงจะเกิดการบูรณาการแบบองค์รวม ความร่วมมือของท้องถิ่นในพื้นที่ที่มีความสำคัญเพราะจะเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่โดยตรง แต่จากกระบวนการมีส่วนร่วมยังขาดการมีส่วนร่วมนี้ จะเป็นปัญหาในการบริหารจัดการพื้นที่ต่อไปในอนาคต โดยมีการพัฒนาของพื้นที่ที่ยังไม่สนับสนุนการเป็นพื้นที่มรดกโลกให้เห็น ดังนั้นการบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องให้ท้องถิ่น มีความเข้าใจในการพัฒนาพื้นที่มรดกโลกอย่างแท้จริง จำเป็นต้องได้รับการสั่งการ จากหน่วยงานระดับจังหวัด หรือส่วนกลางต่อไป

2.2 การเสนอแนะแนวทางการบริหารการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของพระธาตุพนม จากการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการวัดมหาโพธิ์พุทธคยา พบว่า มีโครงสร้างหลักในการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการจัดการวัดพุทธคยา หรือที่เรียกว่า Mahabodhi Temple Management Committee (BTMC) ซึ่งเป็นองค์กรหลักในการบริหารจัดการ โดยได้มีการกำหนดพระราชบัญญัติวัดพุทธคยาใน ปี พ.ศ. 2492 เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐพิหาร ซึ่งจะเห็นได้ว่า

การบริหารจัดการพื้นที่พุทธคยามีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการวัดพุทธคยา (BTMC) ขึ้นมาดูแลภาพรวมในพื้นที่มรดกโลกพุทธคยาทั้งหมด จากการศึกษาทั้งแนวคิดในการบริหารจัดการพื้นที่และรูปแบบการบริหารจัดการของวัดมหาโพธิ์พุทธคยา เพื่อนำมาสู่การบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุพนมพบว่า ควรมีการแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ราชการส่วนกลาง โครงสร้างของการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุพนมจะแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ (1) ส่วนราชการระดับกระทรวง/ทบวง ประกอบด้วย กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และ (2) ส่วนราชการระดับกรม ประกอบด้วย กรมศิลปากร สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กรมการปกครอง และสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งจะทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายแนวทางการบริหารจัดการและดูแลพื้นที่ในองค์รวม จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานราชการส่วนกลางสนับสนุนการดำเนินการในการบริหารจัดการพื้นที่โดยให้นโยบายอย่างเร่งด่วน แต่ยังคงขาดในส่วนการบริหารจัดการในเรื่องงบประมาณอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสนับสนุนการดำเนินการในพื้นที่ โดยมีเพียงงบประมาณจากเงินบริจาคของผู้ที่เดินทางมาแสวงบุญ จึงทำให้การดำเนินการด้านการบริหารจัดการเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งประเด็นข้อเสนอแนะนี้จำเป็นต้องมีหน่วยงานในการกำหนดนโยบายในการบริหารและแผนการสนับสนุนอย่างชัดเจนเพื่อติดตามการดำเนินงานของหน่วยงานในระดับจังหวัดต่อไป

2. ระดับพื้นที่ โครงสร้างของการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุพนม จะแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ วัดและชุมชน ในระดับพื้นที่การบริหารจัดการจะเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดเนื่องจากเป็นเจ้าของภายในพื้นที่ โดยจะต้องมีแนวทางในการบริหารจัดการที่มีความชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป โดยวัดจำเป็นต้องทำความเข้าใจในแนวทางพัฒนาพื้นที่สู่การเป็นมรดกโลก และจำเป็นต้องดำเนินการจัดทำผังแม่บทของวัดอย่างละเอียดและดำเนินการตามผังแม่บทโดยเคร่งครัด เพื่อไม่ให้พื้นที่หลักเกิดผลกระทบต่อคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล และอาจมีการจัดตั้งผู้จัดการพื้นที่ (Site Manager) ในการเป็นสื่อกลางติดต่อประสานงานระหว่างราชการส่วนกลางและระดับพื้นที่ รวมถึงการบริหารจัดการในส่วนสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ในคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมให้แก่ผู้คนในทุกภาคส่วน

ภาพประกอบ 30 การเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการโครงการก่อสร้างองค์การพื้นที่

จากการศึกษาพบว่า โครงสร้างองค์การการบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุพนม ปัจจุบันมีการบริหารจัดการเพียงแคในระดับกระทรวงและระดับกรม ให้มีการบริหารจัดการพื้นที่ได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ โดยการทำให้นำโครงสร้างในการบริหารจัดการไปปฏิบัติ จำเป็นจะต้องอาศัยทั้งในส่วนราชการส่วนกลางและระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งมรดกโลกในอนาคต โดยโครงสร้างภายในพื้นที่ต้องมีความสามารถและเข้าถึงแหล่งข้อมูลและความรู้ ทั้งในระดับวัดและระดับชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพสูงสุดในระดับพื้นที่ สิ่งที่เป็นจุดอ่อนในพื้นที่ คือ ขาดส่วนกลางหรือผู้จัดการพื้นที่ (Site Manager) ที่จะเชื่อมโยงระหว่างราชการส่วนกลางและระดับพื้นที่ ในการร่วมมือและการประสานงานระหว่างฝ่ายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น อีกทั้ง ต้องมีการสร้างกลไกของวัดขึ้นมาซึ่งวัดเป็นนิติบุคคลอาจเกิดขึ้นได้ เพราะแหล่งที่เสนอโดยส่วนใหญ่ภาครัฐเป็นเจ้าของพื้นที่ แต่ถ้าเสนอไปโดยวัดเป็นนิติบุคคล จำเป็นต้องมีการสร้างกลไกคือ วัดและชุมชนจะต้องแสดงความพร้อมในการเป็นเจ้าของพื้นที่มรดกโลก โดยความโดดเด่นของพระธาตุพนมในส่วนนี้ ปัจจุบันมี 3 ส่วน คือ ส่วนราชการ ส่วนกลาง (สถาบันการศึกษา เป็นต้น) และระดับพื้นที่ โดยแหล่งมรดกโลกแหล่งอื่นอาจมีเพียง 2 ส่วน คือ ระดับพื้นที่และภาครัฐ ประกอบกับจังหวัดนครพนมและส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือและสนับสนุนมาโดยตลอด

การเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ที่กฎหมายและระบบการวางแผนจะมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เมื่อบริเวณพื้นที่นั้นมีความโดดเด่นตามลักษณะเฉพาะของเมือง ซึ่งบริเวณ

พื้นที่พระธาตุพนมอยู่ในขั้นตอนกระบวนการขอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในอนาคต ซึ่งจำเป็นต้องวางแผนการบริหารจัดการในทุก ๆ ด้าน รวมถึงกฎหมาย ข้อกำหนดในพื้นที่ที่ต้องครอบคลุมและไม่ให้ส่งผลกระทบต่อคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล พบว่า มีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 5 กฎหมาย คือ (1) การประกาศขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นโบราณสถานของชาติในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 หน้า 3687 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2478 (2) เทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนม พ.ศ. 2549 (3) ร่างผังเมืองรวมชุมชนธาตุพนม ภายใต้ พรบ.การผังเมือง พ.ศ. 2562 (4) พระราชบัญญัติตรวจคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 (5) พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 และจากศึกษาและลงสำรวจพื้นที่ พบว่า การบริหารจัดการเชิงพื้นที่กลไกที่สำคัญอีกประการ คือ กฎหมายและระบบการวางแผนที่จะนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติ ซึ่งจากการลงสำรวจพื้นที่ยังพบว่า บริเวณด้านหลังวัดพระธาตุพนมรวมมหาวิทยาลัยยังคงมีอาคารบางหลังที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม เนื่องจากเป็นบริเวณที่ไม่ได้อยู่ภายใต้เทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนม พ.ศ. 2549 โดยแนวทางในการแก้ไขคือ เทศบาลตำบลธาตุพนมใต้ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับเทศบาลตำบลธาตุพนมตั้งแต่บริเวณทางหลวงหมายเลข 2030 ฝั่งทิศตะวันตกเป็นต้นไป จำเป็นจะต้องมีการจัดทำเทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนมใต้ เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภทในพื้นที่บางส่วน เพื่อป้องกันมิให้ก่อสร้างอาคารบดบังภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบองค์พระธาตุพนม และเพื่ออนุรักษ์พื้นที่บริเวณโดยรอบองค์พระธาตุพนม นอกจากนี้ จังหวัดยังสามารถออกประกาศจังหวัดเพื่อควบคุมกิจกรรมบางประการที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ และในส่วนของภาคประชาชนยังสามารถเสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกข้อบัญญัติท้องถิ่นตามความเหมาะสมในการรักษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล และความเป็นปริบทแวดล้อมดั้งเดิม

5.5 ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะจากการศึกษาประกอบไปด้วย ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ข้อเสนอแนะงานวิจัย และข้อเสนอแนะงานวิจัยต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.5.1 ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

การศึกษาข้อมูลคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) จากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา โดยส่วนใหญ่เป็นแหล่งมรดกโลกที่มีความเก่าแก่ ซึ่งข้อมูลและรูปแบบเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) อาจมีประเด็นที่ไม่ครบถ้วนตาม

รูปแบบเนื้อหาที่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้กำหนดรูป
 ขึ้นมาใหม่ในปี ค.ศ 2005 อย่างครบถ้วน ผู้วิจัยจึงแก้ปัญหาโดยคัดเลือกเอกสารฉบับสมบูรณ์ของวัด
 มหาโพธิ์พุทธคยาเป็นแนวทางในการศึกษาเป็นหลัก อีกทั้งเป็นแหล่งมรดกที่มีองค์ประกอบ บริบท
 พื้นที่ และคุณค่าความโดดเด่นเป็นสากลคล้ายคลึงกัน

5.5.2 ข้อเสนอแนะงานวิจัย

1. การบริหารจัดการพื้นที่ต้องมีนโยบายในการผลักดันที่ชัดเจนจากหน่วยงานที่มีส่วน
 เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ส่วนกลาง ภาคเอกชน รวมถึงวัดและประชาชนในพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการ
 บริหารจัดการร่วมกัน อีกทั้งกระบวนการในการเสนอพระธาตุพนมขึ้นสู่แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม
 ได้มีการแต่งตั้งและขับเคลื่อนด้วยคณะกรรมการในการเสนอพระธาตุพนมสู่แหล่งมรดกโลกทาง
 วัฒนธรรมมาโดยตลอด เพิ่มกลไกการบริหารจัดการพื้นที่ควรมุ่งเน้นระดับพื้นที่ คือ วัดและชุมชนเป็น
 หลัก เนื่องจากเป็นเจ้าของพื้นที่ และราชการส่วนกลางเข้ามาช่วยสนับสนุนการบริหารจัดการ เมื่อมี
 การบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกันจะทำให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

2. การบริการจัดการยังควรมุ่งเน้นองค์ประกอบของคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของ
 พระธาตุพนม เช่น การบริหารด้านความเชื่อ ความศรัทธา ประเพณี เป็นต้น เพราะนอกจากจะ
 บริหารจัดการทางด้านกายที่สามารถจับต้องได้แล้ว ยังเป็นการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่
 จับต้องไม่ได้ ซึ่งถ้ามีการบริหารจัดการในส่วนนี้จะป็นอัตลักษณ์ในการบริหารจัดการของ
 พระธาตุพนม

3. ควรมีการร่วมมือกับภาคีในระดับภูมิภาค เนื่องจากพระธาตุพนมนอกจากจะมี
 ความสำคัญในระดับท้องถิ่นแล้วยังคงมีความสำคัญในระดับภูมิภาค เมื่อเกิดการร่วมมือกับภาคีใน
 ระดับภูมิภาคจะเพิ่มการขับเคลื่อนและการผลักดัน พระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลก
 ทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

4. ควรเพิ่มประเด็นการพัฒนาหรือยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุน
 พระธาตุพนมสู่มรดกโลกไว้ในแผนพัฒนาจังหวัดนครพนม แผนพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลตำบลธาตุพนม
 และแผนพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลตำบลธาตุพนมได้ เพื่อให้เกิดนโยบายในการผลักดันอย่างชัดเจน
 รวมถึงงบประมาณต่าง ๆ ที่จะเข้ามาสนับสนุน อีกทั้งยังเป็นการประชาสัมพันธ์และสร้างการรับรู้
 ให้แก่หน่วยงานส่วนราชการและประชาชนในพื้นที่ได้อีกด้วย

5. ควรเพิ่มเติมเทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนม เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง
 ตัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภทในพื้นที่บางส่วน ในเขตเทศบาล โดยเพิ่มเติมรายละเอียด

ที่กำหนดแนวทางควบคุมรูปแบบสถาปัตยกรรม ขนาด รูปแบบวัสดุ สีอาคาร รูปแบบองค์ประกอบ และส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม เพื่อให้เหมาะสมและกลมกลืนกับบริบทพื้นที่

6. ควรมีการจัดทำเทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนมได้ เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภทในพื้นที่บางส่วน รวมถึงการควบคุมรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เพื่อให้เหมาะสมและกลมกลืนกับบริบทพื้นที่เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความต่อเนื่องกับบริเวณพระธาตุพนม

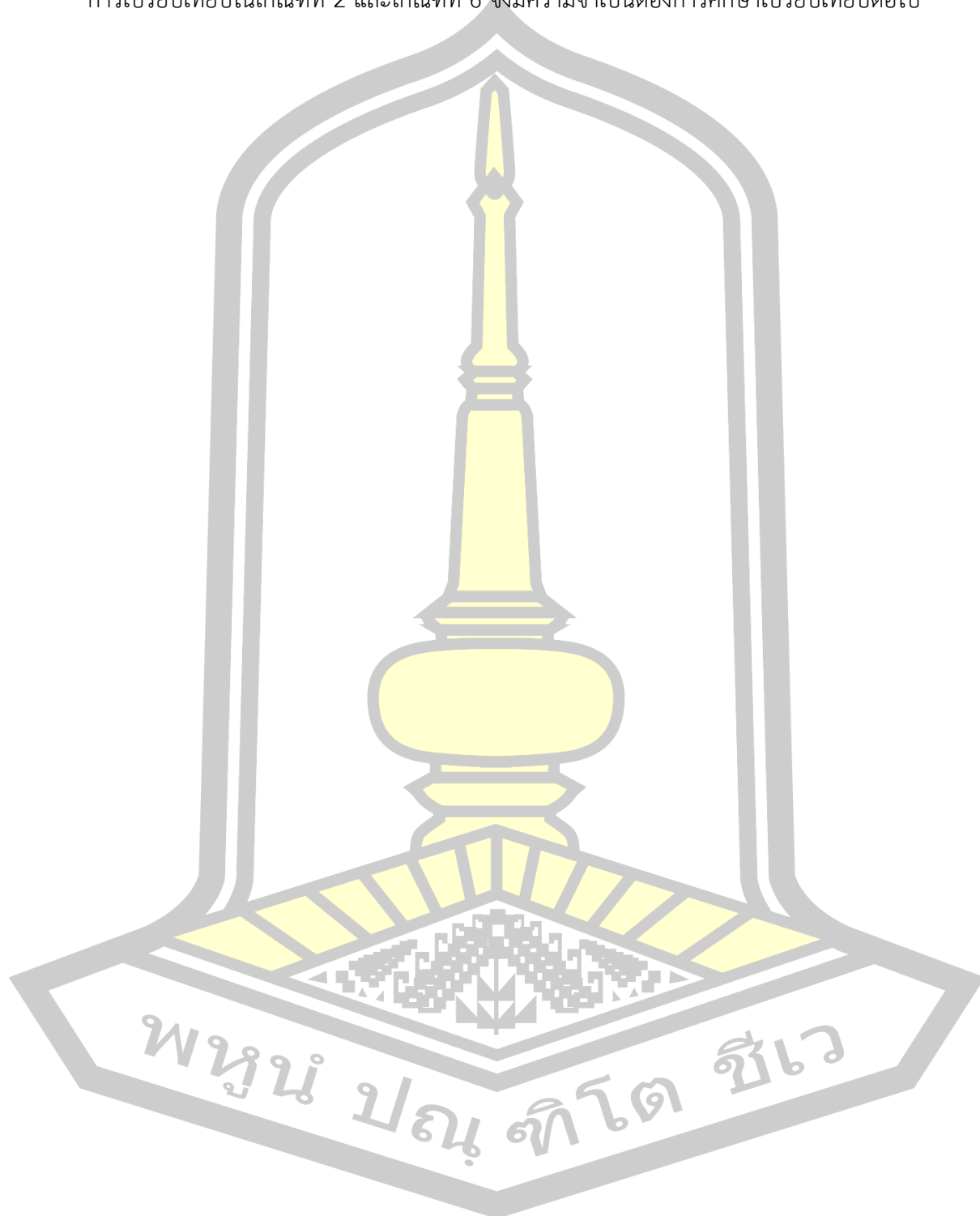
7. ควรมีโครงการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์และเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในฐานะผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่

5.5.3 ข้อเสนอแนะงานวิจัยต่อไป

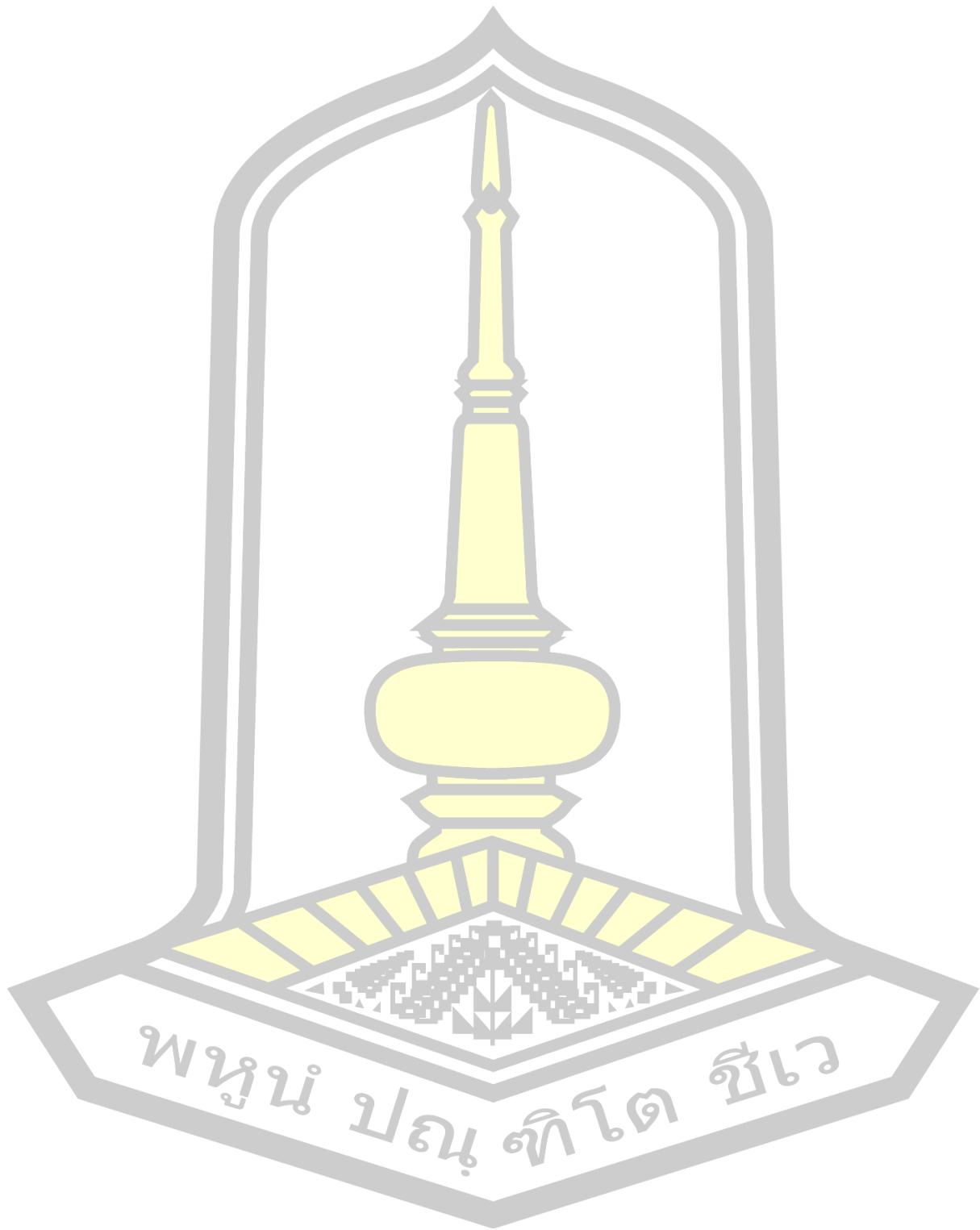
1. ในกระบวนการเสนอพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ในสถานการณ์ปัจจุบันของพระธาตุพนม ได้มีมติให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอพระธาตุพนมเข้าสู่บัญชีเบื้องต้น (Tentative List) และได้ผ่านการเห็นชอบโดยคณะรัฐมนตรี จากนั้นได้รับการประกาศขึ้นบัญชีรายชื่อเบื้องต้น จากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เมื่อวันที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2560 จากนั้นทางจังหวัดนครพนมได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ และมอบนโยบายให้คณะทำงานในระดับจังหวัด และทำการศึกษา งานวิจัยเกี่ยวกับทางด้าน ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมของพระธาตุพนม และมอบหมายนโยบายลงสู่พื้นที่ นำมาสู่กระบวนการเสนอและการรับฟังความคิดเห็นของจังหวัด และนำมาสู่กระบวนการเสนอและการรับฟังความคิดเห็นของพื้นที่ และหน่วยงานเจ้าของเรื่องดำเนินการจัดทำเอกสารนำเสนอเพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก (Nomination Dossier) ให้แก่คณะกรรมการมรดกโลกวัฒนธรรมพิจารณาเอกสารการเสนอของแหล่ง

2. ในการศึกษาเปรียบเทียบจากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเป็นเพียงการศึกษาจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) และเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ทางแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมแต่ละแหล่งต้องส่งให้ทางองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการลงสำรวจพื้นที่แหล่งมรดกโลกในแต่ละแหล่ง รวมถึงศึกษาการบริหารจัดการในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่และอาจมีข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) เพื่อที่จะได้ข้อมูลครบถ้วนและเป็นปัจจุบันมากยิ่งขึ้น โดยการเปรียบเทียบความโดดเด่นเป็นสากลในแต่ละเกณฑ์ในเชิงลึก เช่น การเปรียบเทียบในเกณฑ์ที่ 1 อย่างเดียว

ว่าพระธาตุพนมมีความโดดเด่นเป็นสากลอย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งอื่น ๆ เช่นเดียวกัน การเปรียบเทียบในเกณฑ์ที่ 2 และเกณฑ์ที่ 6 จึงมีความจำเป็นต้องการศึกษาเปรียบเทียบต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- เกரியงเพ็ชร ทองบริสุทธิ์ และวิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2560). การบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), Vol. 10(No. 19 (2018)).
- เอกพล รัตน์. (2560). คุณค่ามรดกวัฒนธรรมของภาพยนตร์ไทยที่ได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกภาพยนตร์ของชาติ. (วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- กรมศิลปากร. (2537). ความรู้ด้านการอนุรักษ์คุ้มครองแหล่งมรดกโลกสำหรับเยาวชน. กรุงเทพฯ: บริษัท โมโนกราฟ สตูดิโอ จำกัด.
- คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม. (2562). โครงการวิจัยทางด้านอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม.
- คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2562). โครงการขุดค้นทางโบราณคดี วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม.
- คณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก. (2559). ปกป้อง เชิดชู บูชา พระธาตุพนมสู่มรดกโลก.
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2558). แผนและผังปฏิบัติการอนุรักษ์พื้นที่ในเขตเมืองเก่าแพร่ เพื่อการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ภายใต้กิจกรรมการขับเคลื่อนท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม โครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา.
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2562). โครงการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม.
- จันทร์ธา เกื้อดวง. (2548). การอนุรักษ์ชุมชนเมืองเก่าพุมเรียง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.,
- ชาคริต สิทธิฤทธิ์. (ม.ป.ป.). จับต้องได้ จับต้องไม่ได้ : ความไม่หลากหลายในความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8(2), น. 141-160.
- ศรียา อมตวิวัฒน์. (2563). สัมภาษณ์.
- ทศพล อัจฉาญ. (2542). ข้าโอกาสพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
- ธาดา สุทธิธรรม. (2533). ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี. กรุงเทพฯ: บริษัท หิรัญพัฒน์ จำกัด.
- ประสิทธิ์ เอื้อตระกูลวิทย์. (2563). สัมภาษณ์.
- ปรานอม ต้นสุขนันท์. (2560). การอนุรักษ์ชุมชนเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระสิทธิสิงหนะ. (2019). มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา: ปัญหา อุปสรรค และกระบวนการจัดการของภาคีเครือข่ายในพื้นที่. *Journal of MCU Nakhondhat*, Vol.6(No.3 (May 2019)).

ลูอิส อัลเลน. (1973). Professional Management. Retrieved from

<http://www.mpec.cmru.ac.th/mpec2012/option/files/001/2555/2/N/52124311/1361126217.pdf>

วณาลี ศักดิ์สุริยผดุง และคณะ. (2555). ปัญหา และอุปสรรคที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์. หน้าจั่ว : ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย(ฉบับที่ 8 กันยายน 2554 - สิงหาคม 2555).

วศิน อิงคพัฒนากุล. (2548). การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์,

วสุ โปษยะนันท์. (2563). สัมภาษณ์.

ศิริลักษณ์ ต้นตยกุล. (2560). การบริหารจัดการเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรมแห่งอาเซียน: กรณีศึกษาเมืองจอร์จทาวน์ (ปีนัง). ทูลอดหนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยรามคำแหง : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

สมชาติ มณีโชติ. (2562). โครงการวิจัยด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม.

สมชาติ มณีโชติ. (2563). สัมภาษณ์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2546). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2561). คู่มือการนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและแหล่งมรดกทางธรรมชาติเป็นแหล่งมรดกโลก. กรุงเทพมหานคร: อี.ที.พับลิชชิง

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. (2549). การออกแบบชุมชนเมืองที่น่าอยู่และยั่งยืน : ทฤษฎีและประสบการณ์. หน้าจั่ว : วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประจำปีการศึกษา 2549-2550.

สุรพล ดำริห์กุล. (2563). สัมภาษณ์.

หทัยา สิริพัฒนากุล. (2563). สัมภาษณ์.

องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO). (1972). Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>

อริราชย์ นันขันตี. (2563). สัมภาษณ์.

อนุวัฒน์ การถัก. (2563). สัมภาษณ์.

Bernard M. Feilden and Jukka Jokilehto. (1998). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Site Italy OGRARO*.

Boonkam, D. (1993). Karn anurak kab karn pattana (In Thai) [Conservation and Development]. *Journal of the Faculty of Architecture Chulalongkorn University*, หน้า 68-70

Feilden, B. M., & Jokilehto, J. (1998). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites* (2nd ed.). Rome: ICCROM/UNESCO/ICOMOS.

Feilden, M. B. a. J., J., (1993). *Management guidelines for world cultural heritage sites*
Rome: ICCROM.

Goakes, R. J. (1987). *How to design the aesthetics of townscape*. Bowen Hills, Qld:
Boolarong Publications.

Jessica Greis-Mills. (2007). *The category of the Associative Cultural Landscape as a
means to preserve intangible heritage, especially oral literature. Hawaii
Volcanoes National Park as an example*. Brandenburg: brandenburg university of
technology.

khonperformance. (2019). โชนไทย โต้งตั้งไกลไปทั่วโลก. Retrieved from
<http://khonperformance.com/>

Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Cambridge: MIT Press.

Maiden, J. (2008). *Participation in sustainable tourism development: Stakeholders
and partnership working*. Unpublished doctoral dissertation, Cardiff University,
Cardiff, CF.

ResearchGate. (2019). Main elements of a compact city. Retrieved from
https://www.researchgate.net/figure/Main-elements-of-a-compact-city_fig1_281197173

The power of the network. (2017). KEVIN LYNCH MEMORIAL LECTURE. Retrieved from
<https://timstonor.wordpress.com/2017/12/28/kevin-lynch-memorial-lecture/slide04-2/>

UNESCO. (1972). *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and
Natural Heritage*. Paris: UNESCO. p 8.

UNESCO. (1984). 08COM IXA - Inscription: The Statue of Liberty (United States of
America). Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/decisions/3920>

UNESCO. (1991). Advisory Body Evaluation (ICOMOS) : Borobudur Temple Compounds.
Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/592/documents/>

UNESCO. (1994). Advisory Body Evaluation (ICOMOS) : Ancient Building Complex in the
Wudang Mountains.

UNESCO. (1996a). *Operational Guidelines for the Implementation of the World
Heritage Convention*. Paris: UNESCO. p. 88-92.

UNESCO. (1996b). WHC Nomination Documentation Cologne Cathedral. Retrieved from <https://whc.unesco.org/uploads/nominations/292bis.pdf>

UNESCO. (2002). Advisory Body Evaluation (ICOMOS) : Mahabodhi Temple Complex at Bodh Gaya.

UNESCO. (2003a). Periodic Reporting Cycle 1, Section II. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/524/documents/>

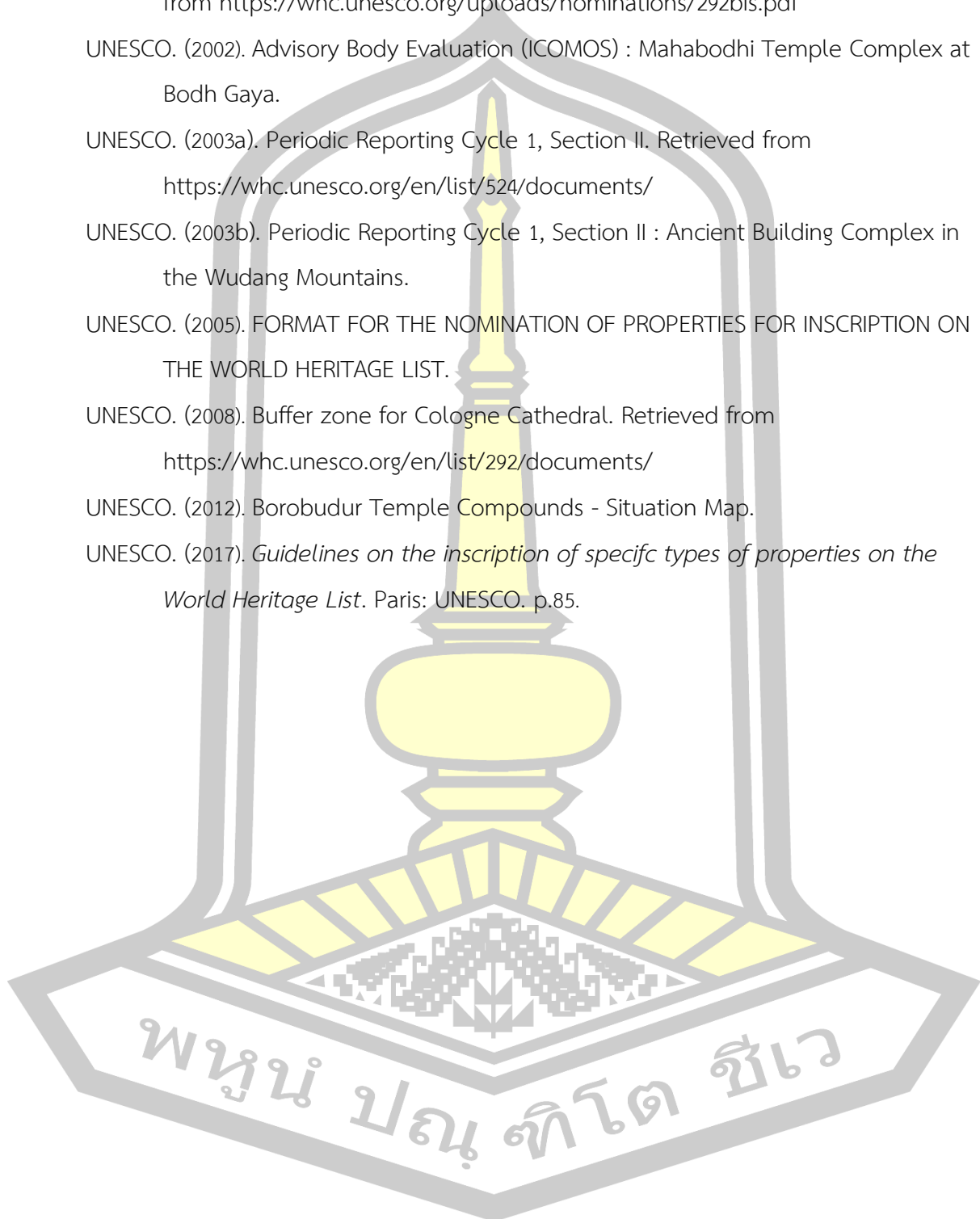
UNESCO. (2003b). Periodic Reporting Cycle 1, Section II : Ancient Building Complex in the Wudang Mountains.

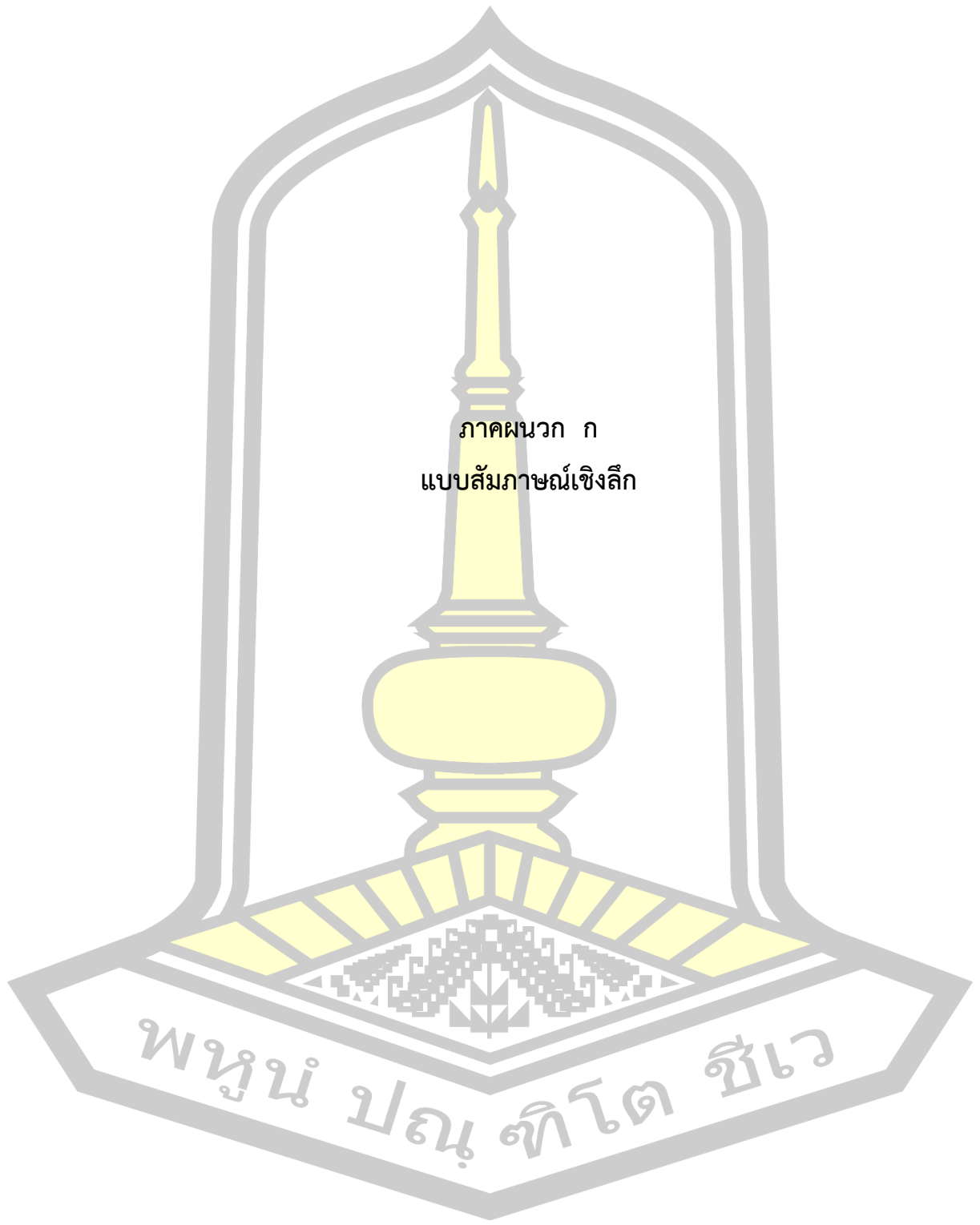
UNESCO. (2005). FORMAT FOR THE NOMINATION OF PROPERTIES FOR INSCRIPTION ON THE WORLD HERITAGE LIST.

UNESCO. (2008). Buffer zone for Cologne Cathedral. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/292/documents/>

UNESCO. (2012). Borobudur Temple Compounds - Situation Map.

UNESCO. (2017). *Guidelines on the inscription of specific types of properties on the World Heritage List*. Paris: UNESCO. p.85.

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

พหุมนุ ปณุ ทิโต ชีเว

การศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่ง
มรดกโลกทางวัฒนธรรม

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้สร้างขึ้นเพื่อศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม
2. ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้
 - ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์
 - ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนม
3. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น สำหรับข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามทางผู้วิจัยจะเสนอผลการวิเคราะห์และอภิปรายผลในภาพรวม ซึ่งจะไม่มีการระบุชื่อหรือเกิดความเสียหายต่อหน่วยงานและตัวของผู้สัมภาษณ์แต่ประการใด จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

พญนุ ปณฺ ฑิตฺ ชิวเว

นางสาวยุภาพร ไชยแสน

นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและ

สภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้วิจัย

ที่ อว ๐๖๐๕.๑๖ / ๖๖๒๕

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ฯ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๑๕๐

๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

เรียน ผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารประกอบการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวยุภาพร ไชยแสน รหัสนิสิต ๒๑๐๑๑๘๐๐๐๑ นักศึกษาระดับปริญญาโท สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระธาตุพนมสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธราวุฒินุญเหลือ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา โดยประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ ดังต่อไปนี้

ศาสตราจารย์เกียรติคุณสุรพล คำรืห์กุล นางสาว ดุริยา อมตวิวัฒน์	ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วย การศึกษาและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)
ดร. วสุ โปษยะนันท์ นางสาวกรพินธุ์ พัยคชประการณ์	ผู้แทนสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) ผู้แทนสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมชาติ มณีโชติ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนุวัฒน์ การถัก ดร. ประสิทธิ์ เอื้อตระกูลวิทย์ ดร. อธิราชย์ นันขันตี	ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี ผู้เชี่ยวชาญด้านประเพณี วัฒนธรรม

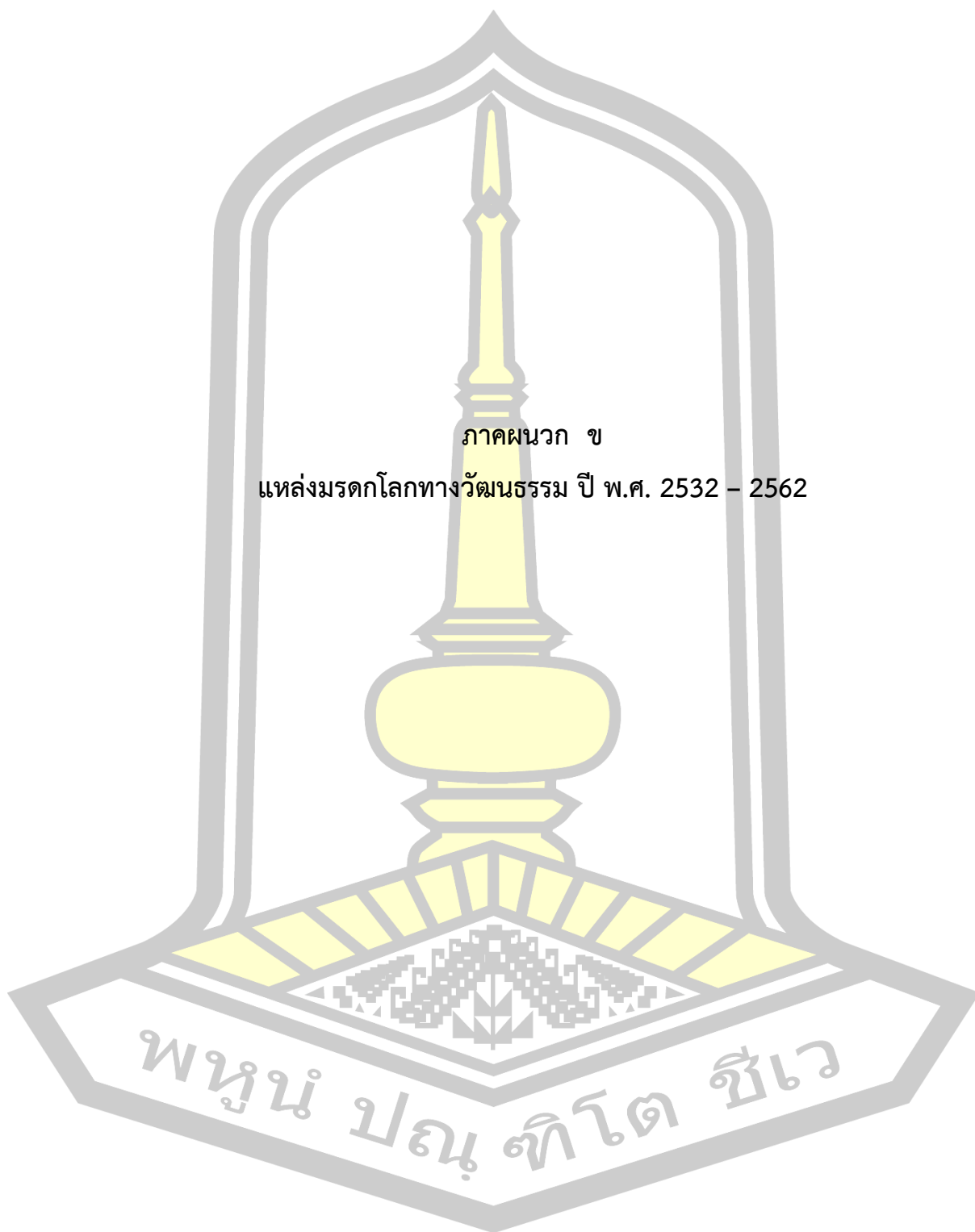
ในการนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ ระหว่างวันที่ ๒๙ มีนาคม - ๑ มีนาคม ๒๕๖๓ ดังรายละเอียดการขอสัมภาษณ์ตามเอกสารที่ประกอบการสัมภาษณ์ที่แนบมาด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลเดช เขาวรัตน์)
คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สำนักงานเลขานุการฯ
โทร. ๐-๔๓๗๕-๔๓๘๑
โทรสาร. ๐-๔๓๗๕-๔๓๘๒

ภาคผนวก ข

แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ปี พ.ศ. 2532 – 2562

พหุ ประจักษ์ ไชย

มรดกโลกทางวัฒนธรรม ปี พ.ศ. 2532 – 2562

ตารางที่ 3 มรดกโลกทางวัฒนธรรม ปี พ.ศ. 2532 – 2562

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
1	Archaeological Site of Mystras	1989	(ii)(iii)(iv)	Greece
2	Archaeological Site of Olympia	1989	(i)(ii)(iii)(iv) (vi)	Greece
3	Buddhist Monuments at Sanchi	1989	(i)(ii)(iii)(iv) (vi)	India
4	Monastery of Alcobaça	1989	(i)(iv)	Portugal
5	Jesuit Missions of the Chiquitos	1990	(iv)(v)	Bolivia
6	Colonial City of Santo Domingo	1990	(ii)(iv)(vi)	Dominican Republic
7	Palaces and Parks of Potsdam and Berlin	1990	(i)(ii)(iv)	Germany
8	Delos	1990	(ii)(iii)(iv)(vi))	Greece
9	Monasteries of Daphni, Hosios Loukas and Nea Moni of Chios	1990	(i)(iv)	Greece
10	Historic Centre of San Gimignano	1990	(i)(iii)(iv)	Italy
11	Historic Centre of Saint Petersburg and Related Groups of Monuments	1990	(i)(ii)(iv)(vi)	Russian Federation
12	Kizhi Pogost	1990	(i)(iv)(v)	Russian Federation
13	Kremlin and Red Square, Moscow	1990	(i)(ii)(iv)(vi)	Russian Federation
14	Kiev: Saint-Sophia Cathedral and Related Monastic Buildings, Kiev-Pechersk Lavra	1990	(i)(ii)(iii)(iv)	Ukraine
15	Itchan Kala	1990	(iii)(iv)(v)	Uzbekistan
16	Historic City of Sucre	1991	(iv)	Bolivia
17	Serra da Capivara National Park	1991	(iii)	Brazil

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
18	Old Rauma	1991	(iv)(v)	Finland
19	Fortress of Suomenlinna	1991	(iv)	Finland
20	Paris, Banks of the Seine	1991	(i)(ii)(iv)	France
21	Cathedral of Notre-Dame, Former Abbey of Saint-Rémi and Palace of Tau, Reims	1991	(i)(ii)(vi)	France
22	Abbey and Altenmünster of Lorsch	1991	(iii)(iv)	Germany
23	Borobudur Temple Compounds	1991	(i)(ii)(vi)	Indonesia
24	Prambanan Temple Compounds	1991	(i)(iv)	Indonesia
25	Historic Centre of Morelia	1991	(ii)(iv)(vi)	Mexico
26	Island of Mozambique	1991	(iv)(vi)	Mozambique
27	Poblet Monastery	1991	(i)(iv)	Spain
28	Golden Temple of Dambulla	1991	(i)(vi)	Sri Lanka
29	Royal Domain of Drottningholm	1991	(iv)	Sweden
30	Historic Town of Sukhothai and Associated Historic Towns	1991	(i)(iii)	Thailand
31	Historic City of Ayutthaya	1991	(iii)	Thailand
32	Butrint	1992	(iii)	Albania
33	Kasbah of Algiers	1992	(ii)(v)	Algeria
34	Angkor	1992	(i)(ii)(iii)(iv)	Cambodia
35	Historic Centre of Prague	1992	(ii)(iv)(vi)	Czechia
36	Historic Centre of Český Krumlov	1992	(iv)	Czechia
37	Historic Centre of Telč	1992	(i)(iv)	Czechia
38	Bourges Cathedral	1992	(i)(iv)	France
39	Mines of Rammelsberg, Historic Town of Goslar and Upper Harz Water Management System	1992	(i)(ii)(iii)(iv)	Germany
40	Pythagoreion and Heraion of Samos	1992	(ii)(iii)	Greece
41	El Tajin, Pre-Hispanic City	1992	(iii)(iv)	Mexico
42	Old City of Zamość	1992	(iv)	Poland

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
43	Historic Monuments of Novgorod and Surroundings	1992	(ii)(iv)(vi)	Russian Federation
44	Cultural and Historic Ensemble of the Solovetsky Islands	1992	(iv)	Russian Federation
45	White Monuments of Vladimir and Suzdal	1992	(i)(ii)(iv)	Russian Federation
46	Ban Chiang Archaeological Site	1992	(iii)	Thailand
47	Taos Pueblo	1992	(iv)	United States of America
48	Joya de Cerén Archaeological Site	1993	(iii)(iv)	El Salvador
49	Maulbronn Monastery Complex	1993	(ii)(iv)	Germany
50	Town of Bamberg	1993	(ii)(iv)	Germany
51	Humayun's Tomb, Delhi	1993	(ii)(iv)	India
52	Qutb Minar and its Monuments, Delhi	1993	(iv)	India
53	Brú na Bóinne - Archaeological Ensemble of the Bend of the Boyne	1993	(i)(iii)(iv)	Ireland
54	The Sassi and the Park of the Rupestrian Churches of Matera	1993	(iii)(iv)(v)	Italy
55	Buddhist Monuments in the Horyu-ji Area	1993	(i)(ii)(iv)(vi)	Japan
56	Himeji-jo	1993	(i)(iv)	Japan
57	Historic Centre of Zacatecas	1993	(ii)(iv)	Mexico
58	Rock Paintings of the Sierra de San Francisco	1993	(i)(iii)	Mexico
59	Jesuit Missions of La Santísima Trinidad de Paraná and Jesús de Tavarangue	1993	(iv)	Paraguay
60	Baroque Churches of the Philippines	1993	(ii)(iv)	Philippines
61	Villages with Fortified Churches in Transylvania	1993	(iv)	Romania
62	Monastery of Horezu	1993	(ii)	Romania
63	Churches of Moldavia	1993	(i)(iv)	Romania

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
64	Architectural Ensemble of the Trinity Sergius Lavra in Sergiev Posad	1993	(ii)(iv)	Russian Federation
65	Historic Town of Banská Štiavnica and the Technical Monuments in its Vicinity	1993	(iv)(v)	Slovakia
66	Levoča, Spišský Hrad and the Associated Cultural Monuments	1993	(iv)	Slovakia
67	Vlkolínec	1993	(iv)(v)	Slovakia
68	Archaeological Ensemble of Mérida	1993	(iii)(iv)	Spain
69	Royal Monastery of Santa María de Guadalupe	1993	(iv)(vi)	Spain
70	Routes of Santiago de Compostela: Camino Francés and Routes of Northern Spain	1993	(ii)(iv)(vi)	Spain
71	Birka and Hovgården	1993	(iii)(iv)	Sweden
72	Engelsberg Ironworks	1993	(iv)	Sweden
73	Historic Centre of Bukhara	1993	(ii)(iv)(vi)	Uzbekistan
74	Coro and its Port	1993	(iv)(v)	Venezuela
75	Complex of Hué Monuments	1993	(iv)	Viet Nam
76	Historic Town of Zabid	1993	(ii)(iv)(vi)	Yemen
77	Mountain Resort and its Outlying Temples, Chengde	1994	(ii)(iv)	China
78	Temple and Cemetery of Confucius and the Kong Family Mansion in Qufu	1994	(i)(iv)(vi)	China
79	Ancient Building Complex in the Wudang Mountains	1994	(i)(ii)(vi)	China
80	Historic Ensemble of the Potala Palace, Lhasa	1994	(i)(iv)(vi)	China
81	Pilgrimage Church of St John of Nepomuk at Zelená Hora	1994	(iv)	Czechia
82	Jelling Mounds, Runic Stones and Church	1994	(iii)	Denmark
83	Petäjävesi Old Church	1994	(iv)	Finland
84	Historical Monuments of Mtskheta	1994	(iii)(iv)	Georgia

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
85	Gelati Monastery	1994	(iv)	Georgia
86	Collegiate Church, Castle and Old Town of Quedlinburg	1994	(iv)	Germany
87	Völklingen Ironworks	1994	(ii)(iv)	Germany
88	City of Vicenza and the Palladian Villas of the Veneto	1994	(i)(ii)	Italy
89	Historic Monuments of Ancient Kyoto (Kyoto, Uji and Otsu Cities)	1994	(ii)(iv)	Japan
90	Vilnius Historic Centre	1994	(ii)(iv)	Lithuania
91	City of Luxembourg: its Old Quarters and Fortifications	1994	(iv)	Luxembourg
92	Earliest 16th-Century Monasteries on the Slopes of Popocatepetl	1994	(ii)(iv)	Mexico
93	Lines and Geoglyphs of Nasca and Palpa	1994	(i)(iii)(iv)	Peru
94	Church of the Ascension, Kolomenskoye	1994	(ii)	Russian Federation
95	Rock Carvings in Tanum	1994	(i)(iii)(iv)	Sweden
96	Skogskyrkogården	1994	(ii)(iv)	Sweden
97	City of Safranbolu	1994	(ii)(iv)(v)	Turkey
98	Old Town Lunenburg	1995	(iv)(v)	Canada
99	Rapa Nui National Park	1995	(i)(iii)(v)	Chile
100	Historic Centre of Santa Cruz de Mompox	1995	(iv)(v)	Colombia
101	National Archeological Park of Tierradentro	1995	(iii)	Colombia
102	San Agustín Archaeological Park	1995	(iii)	Colombia
103	Kutná Hora: Historical Town Centre with the Church of St Barbara and the Cathedral of Our Lady at Sedlec	1995	(ii)(iv)	Czechia
104	Roskilde Cathedral	1995	(ii)(iv)	Denmark
105	Historic Centre of Avignon: Papal Palace, Episcopal	1995	(i)(ii)(iv)	France

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
	Ensemble and Avignon Bridge			
106	Historic Centre of Siena	1995	(i)(ii)(iv)	Italy
107	Historic Centre of Naples	1995	(ii)(iv)	Italy
108	Crespi d'Adda	1995	(iv)(v)	Italy
109	Ferrara, City of the Renaissance, and its Po Delta	1995	(ii)(iii)(iv)(v) (vi)	Italy
110	Historic Villages of Shirakawa-go and Gokayama	1995	(iv)(v)	Japan
111	Town of Luang Prabang	1995	(ii)(iv)(v)	Lao
112	Schokland and Surroundings	1995	(iii)(v)	Nether- lands
113	Rice Terraces of the Philippine Cordilleras	1995	(iii)(iv)(v)	Philippines
114	Cultural Landscape of Sintra	1995	(ii)(iv)(v)	Portugal
115	Seokguram Grotto and Bulguksa Temple	1995	(i)(iv)	Republic of Korea
116	Haeinsa Temple Janggyeong Panjeon, the Depositories for the <I>Tripitaka Koreana</I> Woodblocks	1995	(iv)(vi)	Republic of Korea
117	Jongmyo Shrine	1995	(iv)	Republic of Korea
118	Hanseatic Town of Visby	1995	(iv)(v)	Sweden
119	Old and New Towns of Edinburgh	1995	(ii)(iv)	United Kingdom
120	Historic Quarter of the City of Colonia del Sacramento	1995	(iv)	Uruguay
121	Monasteries of Haghpat and Sanahin	1996	(ii)(iv)	Armenia
122	Historic Centre of the City of Salzburg	1996	(ii)(iv)(vi)	Austria
123	Palace and Gardens of Schönbrunn	1996	(i)(iv)	Austria
124	Lushan National Park	1996	(ii)(iii)(iv)(vi))	China

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
125	Lednice-Valtice Cultural Landscape	1996	(i)(ii)(iv)	Czechia
126	Verla Groundwood and Board Mill	1996	(iv)	Finland
127	Canal du Midi	1996	(i)(ii)(iv)(vi)	France
128	Upper Svaneti	1996	(iv)(v)	Georgia
129	Cologne Cathedral	1996	(i)(ii)(iv)	Germany
130	Bauhaus and its Sites in Weimar, Dessau and Bernau	1996	(ii)(iv)(vi)	Germany
131	Luther Memorials in Eisleben and Wittenberg	1996	(iv)(vi)	Germany
132	Archaeological Site of Aigai (modern name Vergina)	1996	(i)(iii)	Greece
133	Millenary Benedictine Abbey of Pannonhalma and its Natural Environment	1996	(iv)(vi)	Hungary
134	Sangiran Early Man Site	1996	(iii)(vi)	Indonesia
135	Sceilg Mhichíl	1996	(iii)(iv)	Ireland
136	Castel del Monte	1996	(i)(ii)(iii)	Italy
137	The <l>Trulli</l> of Alberobello	1996	(iii)(iv)(v)	Italy
138	Early Christian Monuments of Ravenna	1996	(i)(ii)(iii)(iv)	Italy
139	Historic Centre of the City of Pienza	1996	(i)(ii)(iv)	Italy
140	Hiroshima Peace Memorial (Genbaku Dome)	1996	(vi)	Japan
141	Itsukushima Shinto Shrine	1996	(i)(ii)(iv)(vi)	Japan
142	Ancient <l>Ksour</l> of Ouadane, Chinguetti, Tichitt and Oualata	1996	(iii)(iv)(v)	Mauritania
143	Pre-Hispanic Town of Uxmal	1996	(i)(ii)(iii)	Mexico
144	Historic Monuments Zone of Querétaro	1996	(ii)(iv)	Mexico
145	Historic City of Meknes	1996	(iv)	Morocco
146	Defence Line of Amsterdam	1996	(ii)(iv)(v)	Nether-lands
147	Historic Centre of Oporto, Luiz I Bridge and Monastery of Serra do Pilar	1996	(iv)	Portugal
148	Historic Walled Town of Cuenca	1996	(ii)(v)	Spain

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
149	La Lonja de la Seda de Valencia	1996	(i)(iv)	Spain
150	Church Town of Gammelstad, Luleå	1996	(ii)(iv)(v)	Sweden
151	Hallstatt-Dachstein / Salzkammergut Cultural Landscape	1997	(iii)(iv)	Austria
152	Historic Centre of São Luís	1997	(iii)(iv)(v)	Brazil
153	Old Town of Lijiang	1997	(ii)(iv)(v)	China
154	Ancient City of Ping Yao	1997	(ii)(iii)(iv)	China
155	Classical Gardens of Suzhou	1997	(i)(ii)(iii)(iv)(v)	China
156	Episcopal Complex of the Euphrasian Basilica in the Historic Centre of Poreč	1997	(ii)(iii)(iv)	Croatia
157	Historic City of Trogir	1997	(ii)(iv)	Croatia
158	San Pedro de la Roca Castle, Santiago de Cuba	1997	(iv)(v)	Cuba
159	Historic Centre (Old Town) of Tallinn	1997	(ii)(iv)	Estonia
160	Historic Fortified City of Carcassonne	1997	(ii)(iv)	France
161	18th-Century Royal Palace at Caserta with the Park, the Aqueduct of Vanvitelli, and the San Leucio Complex	1997	(i)(ii)(iii)(iv)	Italy
162	Residences of the Royal House of Savoy	1997	(i)(ii)(iv)(v)	Italy
163	Botanical Garden (Orto Botanico), Padua	1997	(ii)(iii)	Italy
164	Portovenere, Cinque Terre, and the Islands (Palmaria, Tino and Tinetto)	1997	(ii)(iv)(v)	Italy
165	Cathedral, Torre Civica and Piazza Grande, Modena	1997	(i)(ii)(iii)(iv)	Italy
166	Archaeological Areas of Pompei, Herculaneum and Torre Annunziata	1997	(iii)(iv)(v)	Italy
167	Costiera Amalfitana	1997	(ii)(iv)(v)	Italy
168	Archaeological Area of Agrigento	1997	(i)(ii)(iii)(iv)	Italy
169	Villa Romana del Casale	1997	(i)(ii)(iii)	Italy
170	Su Nuraxi di Barumini	1997	(i)(iii)(iv)	Italy

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
171	Historic Centre of Riga	1997	(i)(ii)	Latvia
172	Hospicio Cabañas, Guadalajara	1997	(i)(ii)(iii)(iv)	Mexico
173	Archaeological Site of Volubilis	1997	(ii)(iii)(iv)(vi)	Morocco
174	Medina of Tétouan (formerly known as Titawin)	1997	(ii)(iv)(v)	Morocco
175	Lumbini, the Birthplace of the Lord Buddha	1997	(iii)(vi)	Nepal
176	Mill Network at Kinderdijk-Elshout	1997	(i)(ii)(iv)	Netherlands
177	Historic Area of Willemstad, Inner City and Harbour, Curaçao	1997	(ii)(iv)(v)	Netherlands
178	Rohtas Fort	1997	(ii)(iv)	Pakistan
179	Archaeological Site of Panamá Viejo and Historic District of Panamá	1997	(ii)(iv)(vi)	Panama
180	Medieval Town of Toruń	1997	(ii)(iv)	Poland
181	Castle of the Teutonic Order in Malbork	1997	(ii)(iii)(iv)	Poland
182	Changdeokgung Palace Complex	1997	(ii)(iii)(iv)	Republic of Korea
183	Hwaseong Fortress	1997	(ii)(iii)	Republic of Korea
184	Las Médulas	1997	(i)(ii)(iii)(iv)	Spain
185	Palau de la Música Catalana and Hospital de Sant Pau, Barcelona	1997	(i)(ii)(iv)	Spain
186	San Millán Yuso and Suso Monasteries	1997	(ii)(iv)(vi)	Spain
187	Dougga / Thugga	1997	(ii)(iii)	Tunisia
188	Maritime Greenwich	1997	(i)(ii)(iv)(vi)	United Kingdom
189	Semmering Railway	1998	(ii)(iv)	Austria
190	Flemish Béguinages	1998	(ii)(iii)(iv)	Belgium
191	The Four Lifts on the Canal du Centre and their	1998	(iii)(iv)	Belgium

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
	Environs, La Louvière and Le Roeulx (Hainaut)			
192	La Grand-Place, Brussels	1998	(ii)(iv)	Belgium
193	Fuerte de Samaipata	1998	(ii)(iii)	Bolivia
194	Summer Palace, an Imperial Garden in Beijing	1998	(i)(ii)(iii)	China
195	Temple of Heaven: an Imperial Sacrificial Altar in Beijing	1998	(i)(ii)(iii)	China
196	Choirokoitia	1998	(ii)(iii)(iv)	Cyprus
197	Gardens and Castle at Kroměříž	1998	(ii)(iv)	Czechia
198	Holašovice Historic Village	1998	(ii)(iv)	Czechia
199	Routes of Santiago de Compostela in France	1998	(ii)(iv)(vi)	France
200	Historic Site of Lyon	1998	(ii)(iv)	France
201	Classical Weimar	1998	(iii)(vi)	Germany
202	Archaeological Area and the Patriarchal Basilica of Aquileia	1998	(iii)(iv)(vi)	Italy
203	Historic Centre of Urbino	1998	(ii)(iv)	Italy
204	Cilento and Vallo di Diano National Park with the Archeological Sites of Paestum and Velia, and the Certosa di Padula	1998	(iii)(iv)	Italy
205	Historic Monuments of Ancient Nara	1998	(ii)(iii)(iv) (vi)	Japan
206	Ouadi Qadisha (the Holy Valley) and the Forest of the Cedars of God (Horsh Arz el-Rab)	1998	(iii)(iv)	Lebanon
207	Archaeological Zone of Paquimé, Casas Grandes	1998	(iii)(iv)	Mexico
208	Historic Monuments Zone of Tlacotalpan	1998	(ii)(iv)	Mexico
209	Ir.D.F. Woudagemaal (D.F. Wouda Steam Pumping Station)	1998	(i)(ii)(iv)	Netherlands
210	Rock Art of the Mediterranean Basin on the Iberian Peninsula	1998	(iii)	Spain
211	University and Historic Precinct of Alcalá de	1998	(ii)(iv)(vi)	Spain

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
	Henares			
212	Naval Port of Karlskrona	1998	(ii)(iv)	Sweden
213	Archaeological Site of Troy	1998	(ii)(iii)(vi)	Turkey
214	L'viv – the Ensemble of the Historic Centre	1998	(ii)(v)	Ukraine
215	Prehistoric Rock Art Sites in the Côa Valley and Siega Verde	1998	(i)(iii)	Portugal
216	Cueva de las Manos, Río Pinturas	1999	(iii)	Argentina
217	City of Graz – Historic Centre and Schloss Eggenberg	1999	(ii)(iv)	Austria
218	Historic Centre of the Town of Diamantina	1999	(ii)(iv)	Brazil
219	Dazu Rock Carvings	1999	(i)(ii)(iii)	China
220	Viñales Valley	1999	(iv)	Cuba
221	Litomyšl Castle	1999	(ii)(iv)	Czechia
222	Historic Centre of Santa Ana de los Ríos de Cuenca	1999	(ii)(iv)(v)	Ecuador
223	Bronze Age Burial Site of Sammallahdenmäki	1999	(iii)(iv)	Finland
224	Jurisdiction of Saint-Emilion	1999	(iii)(iv)	France
225	Museumsinsel (Museum Island), Berlin	1999	(ii)(iv)	Germany
226	Wartburg Castle	1999	(iii)(vi)	Germany
227	Archaeological Sites of Mycenae and Tiryns	1999	(i)(ii)(iii)(iv) (vi)	Greece
228	The Historic Centre (Chorá) with the Monastery of Saint-John the Theologian and the Cave of the Apocalypse on the Island of Pátmos	1999	(iii)(iv)(vi)	Greece
229	Hortobágy National Park - the <i>Puszta</i>	1999	(iv)(v)	Hungary
230	Mountain Railways of India	1999	(ii)(iv)	India
231	Villa Adriana (Tivoli)	1999	(i)(ii)(iii)	Italy
232	Shrines and Temples of Nikko	1999	(i)(iv)(vi)	Japan
233	Historic Fortified Town of Campeche	1999	(ii)(iv)	Mexico
234	Archaeological Monuments Zone of Xochicalco	1999	(iii)(iv)	Mexico

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
235	Droogmakerij de Beemster (Beemster Polder)	1999	(i)(ii)(iv)	Netherlands
236	Sukur Cultural Landscape	1999	(iii)(v)(vi)	Nigeria
237	Historic City of Vigan	1999	(ii)(iv)	Philippines
238	Kalwaria Zebrzydowska: the Mannerist Architectural and Park Landscape Complex and Pilgrimage Park	1999	(ii)(iv)	Poland
239	Historic Centre of Sighişoara	1999	(iii)(v)	Romania
240	Wooden Churches of Maramureş	1999	(iv)	Romania
241	Dacian Fortresses of the Orastie Mountains	1999	(ii)(iii)(iv)	Romania
242	Brimstone Hill Fortress National Park	1999	(iii)(iv)	Saint Kitts and Nevis
243	Fossil Hominid Sites of South Africa	1999	(iii)(vi)	South Africa
244	Robben Island	1999	(iii)(vi)	South Africa
245	San Cristóbal de La Laguna	1999	(ii)(iv)	Spain
246	State Historical and Cultural Park "Ancient Merv"	1999	(ii)(iii)	Turkmenistan
247	Heart of Neolithic Orkney	1999	(i)(ii)(iii)(iv)	United Kingdom
248	Hoi An Ancient Town	1999	(ii)(v)	Viet Nam
249	My Son Sanctuary	1999	(ii)(iii)	Viet Nam
250	Belfries of Belgium and France	1999	(ii)(iv)	Belgium
251	Jesuit Block and Estancias of Córdoba	2000	(ii)(iv)	Argentina
252	Monastery of Geghard and the Upper Azat Valley	2000	(ii)	Armenia
253	Cathedral and Churches of Echmiatsin and the Archaeological Site of Zvartnots	2000	(ii)(iii)	Armenia
254	Wachau Cultural Landscape	2000	(ii)(iv)	Austria
255	Walled City of Baku with the Shirvanshah's Palace	2000	(iv)	Azerbaijan

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
	and Maiden Tower			
256	Mir Castle Complex	2000	(ii)(iv)	Belarus
257	Historic Centre of Brugge	2000	(ii)(iv)(vi)	Belgium
258	Major Town Houses of the Architect Victor Horta (Brussels)	2000	(i)(ii)(iv)	Belgium
259	Neolithic Flint Mines at Spiennes (Mons)	2000	(i)(iii)(iv)	Belgium
260	Notre-Dame Cathedral in Tournai	2000	(ii)(iv)	Belgium
261	Tiwanaku: Spiritual and Political Centre of the Tiwanaku Culture	2000	(iii)(iv)	Bolivia
262	Churches of Chiloé	2000	(ii)(iii)	Chile
263	Mount Qingcheng and the Dujiangyan Irrigation System	2000	(ii)(iv)(vi)	China
264	Ancient Villages in Southern Anhui – Xidi and Hongcun	2000	(iii)(iv)(v)	China
265	Longmen Grottoes	2000	(i)(ii)(iii)	China
266	Imperial Tombs of the Ming and Qing Dynasties	2000	(i)(ii)(iii)(iv) (vi)	China
267	The Cathedral of St James in Šibenik	2000	(i)(ii)(iv)	Croatia
268	Archaeological Landscape of the First Coffee Plantations in the South-East of Cuba	2000	(iii)(iv)	Cuba
269	Holy Trinity Column in Olomouc	2000	(i)(iv)	Czechia
270	Kronborg Castle	2000	(iv)	Denmark
271	The Loire Valley between Sully-sur-Loire and Chalonnes	2000	(i)(ii)(iv)	France
272	Garden Kingdom of Dessau-Wörlitz	2000	(ii)(iv)	Germany
273	Monastic Island of Reichenau	2000	(iii)(iv)(vi)	Germany
274	Early Christian Necropolis of Pécs (Sopianae)	2000	(iii)(iv)	Hungary
275	City of Verona	2000	(ii)(iv)	Italy
276	Assisi, the Basilica of San Francesco and Other	2000	(i)(ii)(iii)(iv)	Italy

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
	Franciscan Sites		(vi)	
277	Gusuku Sites and Related Properties of the Kingdom of Ryukyu	2000	(ii)(iii)(vi)	Japan
278	Rietveld Schröderhuis (Rietveld Schröder House)	2000	(i)(ii)	Netherlands
279	Ruins of León Viejo	2000	(iii)(iv)	Nicaragua
280	Land of Frankincense	2000	(iii)(iv)	Oman
281	Historical Centre of the City of Arequipa	2000	(i)(iv)	Peru
282	Gyeongju Historic Areas	2000	(ii)(iii)	Republic of Korea
283	Gochang, Hwasun and Ganghwa Dolmen Sites	2000	(iii)	Republic of Korea
284	Historic and Architectural Complex of the Kazan Kremlin	2000	(ii)(iii)(iv)	Russian Federation
285	Ensemble of the Ferapontov Monastery	2000	(i)(iv)	Russian Federation
286	Island of Saint-Louis	2000	(ii)(iv)	Senegal
287	Bardejov Town Conservation Reserve	2000	(iii)(iv)	Slovakia
288	Archaeological Ensemble of Tàrraco	2000	(ii)(iii)	Spain
289	Palmeral of Elche	2000	(ii)(v)	Spain
290	Roman Walls of Lugo	2000	(iv)	Spain
291	Catalan Romanesque Churches of the Vall de Boí	2000	(ii)(iv)	Spain
292	Archaeological Site of Atapuerca	2000	(iii)(v)	Spain
293	Agricultural Landscape of Southern Öland	2000	(iv)(v)	Sweden
294	Three Castles, Defensive Wall and Ramparts of the Market-Town of Bellinzona	2000	(iv)	Switzerland
295	Historic Town of St George and Related Fortifications, Bermuda	2000	(iv)	United Kingdom

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
296	Blaenavon Industrial Landscape	2000	(iii)(iv)	United Kingdom
297	Stone Town of Zanzibar	2000	(ii)(iii)(vi)	United Republic of Tanzania
298	Historic Centre of Shakhrisayabz	2000	(iii)(iv)	Uzbekistan
299	Ciudad Universitaria de Caracas	2000	(i)(iv)	Venezuela
300	Curonian Spit	2000	(v)	Lithuania, Russian Federation
301	Historic Centre of Vienna	2001	(ii)(iv)(vi)	Austria
302	Tsodilo	2001	(i)(iii)(vi)	Botswana
303	Historic Centre of the Town of Goiás	2001	(ii)(iv)	Brazil
304	Yungang Grottoes	2001	(i)(ii)(iii)(iv)	China
305	Tugendhat Villa in Brno	2001	(ii)(iv)	Czechia
306	Provins, Town of Medieval Fairs	2001	(ii)(iv)	France
307	Zollverein Coal Mine Industrial Complex in Essen	2001	(ii)(iii)	Germany
308	Masada	2001	(iii)(iv)(vi)	Israel
309	Old City of Acre	2001	(ii)(iii)(v)	Israel
310	Villa d'Este, Tivoli	2001	(i)(ii)(iii)(iv)(vi)	Italy
311	Lamu Old Town	2001	(ii)(iv)(vi)	Kenya
312	Vat Phou and Associated Ancient Settlements within the Champasak Cultural Landscape	2001	(iii)(iv)(vi)	Lao
313	Royal Hill of Ambohimanga	2001	(iii)(iv)(vi)	Madagascar
314	Medina of Essaouira (formerly Mogador)	2001	(ii)(iv)	Morocco
315	Churches of Peace in Jawor and Świdnica	2001	(iii)(iv)(vi)	Poland

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
316	Historic Centre of Guimarães	2001	(ii)(iii)(iv)	Portugal
317	Alto Douro Wine Region	2001	(iii)(iv)(v)	Portugal
318	Aranjuez Cultural Landscape	2001	(ii)(iv)	Spain
319	Mining Area of the Great Copper Mountain in Falun	2001	(ii)(iii)(v)	Sweden
320	Tombs of Buganda Kings at Kasubi	2001	(i)(iii)(iv)(vi)	Uganda
321	New Lanark	2001	(ii)(iv)(vi)	United Kingdom
322	Saltaire	2001	(ii)(iv)	United Kingdom
323	Derwent Valley Mills	2001	(ii)(iv)	United Kingdom
324	Samarkand – Crossroad of Cultures	2001	(i)(ii)(iv)	Uzbekistan
325	Fertö / Neusiedlersee Cultural Landscape	2001	(v)	Austria
326	Minaret and Archaeological Remains of Jam	2002	(ii)(iii)(iv)	Afghanis- tan
327	Saint Catherine Area	2002	(i)(iii)(iv)(vi)	Egypt
328	Upper Middle Rhine Valley	2002	(ii)(iv)(v)	Germany
329	Historic Centres of Stralsund and Wismar	2002	(ii)(iv)	Germany
330	Tokaj Wine Region Historic Cultural Landscape	2002	(iii)(v)	Hungary
331	Mahabodhi Temple Complex at Bodh Gaya	2002	(i)(ii)(iii)(iv) (vi)	India
332	Late Baroque Towns of the Val di Noto (South-Eastern Sicily)	2002	(i)(ii)(iv)(v)	Italy
333	Historic Inner City of Paramaribo	2002	(ii)(iv)	Suriname
334	Cultural Landscape and Archaeological Remains of the Bamiyan Valley	2003	(i)(ii)(iii)(iv) (vi)	Afghanis- tan
335	Quebrada de Humahuaca	2003	(ii)(iv)(v)	Argentina
336	Historic Quarter of the Seaport City of Valparaiso	2003	(iii)	Chile
337	Jewish Quarter and St Procopius' Basilica in Třebíč	2003	(ii)(iii)	Czechia

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
338	Kunta Kinteh Island and Related Sites	2003	(iii)(vi)	Gambia (the)
339	Rock Shelters of Bhimbetka	2003	(iii)(v)	India
340	Takht-e Soleyman	2003	(i)(ii)(iii)(iv) (vi)	Iran
341	Ashur (Qal'at Sherqat)	2003	(iii)(iv)	Iraq
342	White City of Tel-Aviv – the Modern Movement	2003	(ii)(iv)	Israel
343	Sacri Monti of Piedmont and Lombardy	2003	(ii)(iv)	Italy
344	Mausoleum of Khoja Ahmed Yasawi	2003	(i)(iii)(iv)	Kazakhstan
345	Franciscan Missions in the Sierra Gorda of Querétaro	2003	(ii)(iii)	Mexico
346	Wooden Churches of Southern Matopolska	2003	(iii)(iv)	Poland
347	Citadel, Ancient City and Fortress Buildings of Derbent	2003	(iii)(iv)	Russian Federation
348	Mapungubwe Cultural Landscape	2003	(ii)(iii)(iv)(v)	South Africa
349	Renaissance Monumental Ensembles of Úbeda and Baeza	2003	(ii)(iv)	Spain
350	Gebel Barkal and the Sites of the Napatan Region	2003	(i)(ii)(iii)(iv) (vi)	Sudan
351	Royal Botanic Gardens, Kew	2003	(ii)(iii)(iv)	United Kingdom
352	Matobo Hills	2003	(iii)(v)(vi)	Zimbabwe
353	Madriu-Perafita-Claror Valley	2004	(v)	Andorra
354	Royal Exhibition Building and Carlton Gardens	2004	(ii)	Australia
355	Capital Cities and Tombs of the Ancient Koguryo Kingdom	2004	(i)(ii)(iii)(iv) (v)	China
356	Complex of Koguryo Tombs	2004	(i)(ii)(iii)(iv)	Democrati People's

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
				Republic of Korea
357	Town Hall and Roland on the Marketplace of Bremen	2004	(iii)(iv)(vi)	Germany
358	Þingvellir National Park	2004	(iii)(vi)	Iceland
359	Chhatrapati Shivaji Terminus (formerly Victoria Terminus)	2004	(ii)(iv)	India
360	Champaner-Pavagadh Archaeological Park	2004	(iii)(iv)(v) (vi)	India
361	Pasargadae	2004	(i)(ii)(iii)(iv)	Iran
362	Bam and its Cultural Landscape	2004	(ii)(iii)(iv)(v)	Iran
363	Val d'Orcia	2004	(iv)(vi)	Italy
364	Etruscan Necropolises of Cerveteri and Tarquinia	2004	(i)(iii)(iv)	Italy
365	Sacred Sites and Pilgrimage Routes in the Kii Mountain Range	2004	(ii)(iii)(iv) (vi)	Japan
366	Um er-Rasas (Kastrom Mefa'a)	2004	(i)(iv)(vi)	Jordan
367	Petroglyphs within the Archaeological Landscape of Tamgaly	2004	(iii)	Kazakhstan
368	Kernavė Archaeological Site (Cultural Reserve of Kernavė)	2004	(iii)(iv)	Lithuania
369	Tomb of Askia	2004	(ii)(iii)(iv)	Mali
370	Luis Barragán House and Studio	2004	(i)(ii)	Mexico
371	Orkhon Valley Cultural Landscape	2004	(ii)(iii)(iv)	Mongolia
372	Portuguese City of Mazagan (EL Jadida)	2004	(ii)(iv)	Morocco
373	Vegaøyan – The Vega Archipelago	2004	(v)	Norway
374	Landscape of the Pico Island Vineyard Culture	2004	(iii)(v)	Portugal
375	Ensemble of the Novodevichy Convent	2004	(i)(iv)(vi)	Russian Federation
376	Medieval Monuments in Kosovo	2004	(ii)(iii)(iv)	Serbia

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
377	Grimeton Radio Station, Varberg	2004	(ii)(iv)	Sweden
378	Koutammakou, the Land of the Batammariba	2004	(v)(vi)	Togo
379	Liverpool – Maritime Mercantile City	2004	(ii)(iii)(iv)	United Kingdom
380	Muskauer Park / Park MuŻakowski	2004	(i)(iv)	Germany
381	Historic Centres of Berat and Gjirokastra	2005	(iii)(iv)	Albania
382	Qal'at al-Bahrain – Ancient Harbour and Capital of Dilmun	2005	(ii)(iii)(iv)	Bahrain
383	Architectural, Residential and Cultural Complex of the Radziwill Family at Nesvizh	2005	(ii)(iv)(vi)	Belarus
384	Plantin-Moretus House-Workshops-Museum Complex	2005	(ii)(iii)(iv) (vi)	Belgium
385	Old Bridge Area of the Old City of Mostar	2005	(vi)	Bosnia and Herzego- vina
386	Humberstone and Santa Laura Saltpeter Works	2005	(ii)(iii)(iv)	Chile
387	Historic Centre of Macao	2005	(ii)(iii)(iv) (vi)	China
388	Urban Historic Centre of Cienfuegos	2005	(ii)(iv)	Cuba
389	Le Havre, the City Rebuilt by Auguste Perret	2005	(ii)(iv)	France
390	Soltaniyeh	2005	(ii)(iii)(iv)	Iran
391	Incense Route - Desert Cities in the Negev	2005	(iii)(v)	Israel
392	Biblical Tels - Megiddo, Hazor, Beer Sheba	2005	(ii)(iii)(iv) (vi)	Israel
393	Syracuse and the Rocky Necropolis of Pantalica	2005	(ii)(iii)(iv) (vi)	Italy
394	Osun-Osogbo Sacred Grove	2005	(ii)(iii)(vi)	Nigeria
395	Historical Centre of the City of Yaroslavl	2005	(ii)(iv)	Russian Federation

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
396	Kunya-Urgench	2005	(ii)(iii)	Turkmenis- tan
397	Struve Geodetic Arc	2005	(ii)(iv)(vi)	Belarus,Est onia, Finland,
398	Sewell Mining Town	2006	(ii)	Chile
399	Yin Xu	2006	(ii)(iii)(iv) (vi)	China
400	Harar Jugol, the Fortified Historic Town	2006	(ii)(iii)(iv)(v)	Ethiopia
401	Old town of Regensburg with Stadtamhof	2006	(ii)(iii)(iv)	Germany
402	Bisotun	2006	(ii)(iii)	Iran (Islamic Republic of)
403	Genoa: <i>Le Strade Nuove</i> and the system of the<i> Palazzi dei Rolli</i>	2006	(ii)(iv)	Italy
404	Chongoni Rock-Art Area	2006	(iii)(vi)	Malawi
405	Aapravasi Ghat	2006	(vi)	Mauritius
406	Agave Landscape and Ancient Industrial Facilities of Tequila	2006	(ii)(iv)(v) (vi)	Mexico
407	<i>Aflaj</i> Irrigation Systems of Oman	2006	(v)	Oman
408	Centennial Hall in Wrocław	2006	(i)(ii)(iv)	Poland
409	Vizcaya Bridge	2006	(i)(ii)	Spain
410	Crac des Chevaliers and Qal'at Salah EL-Din	2006	(ii)(iv)	Syrian Arab Republic
411	Cornwall and West Devon Mining Landscape	2006	(ii)(iii)(iv)	United Kingdom of Great Britain and

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
				Northern Ireland
412	Kondoa Rock-Art Sites	2006	(iii)(vi)	United Republic of Tanzania
413	Stone Circles of Senegambia	2006	(i)(iii)	Gambia (the), Senegal
414	Sydney Opera House	2007	(i)	Australia
415	Gobustan Rock Art Cultural Landscape	2007	(iii)	Azerbaijan
416	Mehmed Paša Sokolović Bridge in Višegrad	2007	(ii)(iv)	Bosnia and Herzego vina
417	Rideau Canal	2007	(i)(iv)	Canada
418	Kaiping Diaolou and Villages	2007	(ii)(iii)(iv)	China
419	Bordeaux, Port of the Moon	2007	(ii)(iv)	France
420	Old Town of Corfu	2007	(iv)	Greece
421	Red Fort Complex	2007	(ii)(iii)(vi)	India
422	Samarra Archaeological City	2007	(ii)(iii)(iv)	Iraq
423	Iwami Ginzan Silver Mine and its Cultural Landscape	2007	(ii)(iii)(v)	Japan
424	Central University City Campus of the <i>Universidad Nacional Autónoma de México</i> (UNAM)	2007	(i)(ii)(iv)	Mexico
425	Twyfelfontein or /Ui-//aes	2007	(iii)(v)	Namibia
426	Gamzigrad-Romuliana, Palace of Galerius	2007	(iii)(iv)	Serbia
427	Richtersveld Cultural and Botanical Landscape	2007	(iv)(v)	South Africa

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
428	Lavaux, Vineyard Terraces	2007	(iii)(iv)(v)	Switzerland
429	Parthian Fortresses of Nisa	2007	(ii)(iii)	Turkmenistan
430	Temple of Preah Vihear	2008	(i)	Cambodia
431	Fujian Tulou	2008	(iii)(iv)(v)	China
432	Stari Grad Plain	2008	(ii)(iii)(v)	Croatia
433	Historic Centre of Camagüey	2008	(iv)(v)	Cuba
434	Fortifications of Vauban	2008	(i)(ii)(iv)	France
435	Berlin Modernism Housing Estates	2008	(ii)(iv)	Germany
436	Armenian Monastic Ensembles of Iran	2008	(ii)(iii)(vi)	Iran
437	Bahá'i Holy Places in Haifa and the Western Galilee	2008	(iii)(vi)	Israel
438	Mantua and Sabbioneta	2008	(ii)(iii)	Italy
439	Sacred Mijikenda Kaya Forests	2008	(iii)(v)(vi)	Kenya
440	Melaka and George Town, Historic Cities of the Straits of Malacca	2008	(ii)(iii)(iv)	Malaysia
441	Le Morne Cultural Landscape	2008	(iii)(vi)	Mauritius
442	Protective town of San Miguel and the Sanctuary of Jesús Nazareno de Atotonilco	2008	(ii)(iv)	Mexico
443	Kuk Early Agricultural Site	2008	(iii)(iv)	Papua New Guinea
444	San Marino Historic Centre and Mount Titano	2008	(iii)	San Marino
445	Al-Hijr Archaeological Site (Madāin Sālih)	2008	(ii)(iii)	Saudi Arabia
446	Wooden Churches of the Slovak part of the Carpathian Mountain Area	2008	(iii)(iv)	Slovakia
447	Chief Roi Mata's Domain	2008	(iii)(v)(vi)	Vanuatu
448	Rhaetian Railway in the Albula / Bernina Landscapes	2008	(ii)(iv)	Italy, Switzerland

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
449	Stoclet House	2009	(i)(ii)	Belgium
450	Ruins of Loropéni	2009	(iii)	Burkina Faso
451	Cidade Velha, Historic Centre of Ribeira Grande	2009	(ii)(iii)(vi)	Cabo Verde
452	Mount Wutai	2009	(ii)(iii)(iv) (vi)	China
453	Shushtar Historical Hydraulic System	2009	(i)(ii)(v)	Iran
454	Sulaiman-Too Sacred Mountain	2009	(iii)(vi)	Kyrgyzstan
455	Sacred City of Caral-Supe	2009	(ii)(iii)(iv)	Peru
456	Royal Tombs of the Joseon Dynasty	2009	(iii)(iv)(vi)	Republic of Korea
457	Tower of Hercules	2009	(iii)	Spain
458	La Chaux-de-Fonds / Le Locle, Watchmaking Town Planning	2009	(iv)	Switzer- land
459	Pontcysyllte Aqueduct and Canal	2009	(i)(ii)(iv)	United Kingdom
460	Australian Convict Sites	2010	(iv)(vi)	Australia
461	São Francisco Square in the Town of São Cristóvão	2010	(ii)(iv)	Brazil
462	Historic Monuments of Dengfeng in “The Centre of Heaven and Earth”	2010	(iii)(vi)	China
463	Episcopal City of Albi	2010	(iv)(v)	France
464	The Jantar Mantar, Jaipur	2010	(iii)(iv)	India
465	Sheikh Safi al-din Khānegāh and Shrine Ensemble in Ardabil	2010	(i)(ii)(iv)	Iran (Islamic Republic of)
466	Tabriz Historic Bazaar Complex	2010	(ii)(iii)(iv)	Iran
467	Bikini Atoll Nuclear Test Site	2010	(iv)(vi)	Marshall

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
				Islands
468	Camino Real de Tierra Adentro	2010	(ii)(iv)	Mexico
469	Prehistoric Caves of Yagul and Mitla in the Central Valley of Oaxaca	2010	(iii)	Mexico
470	Seventeenth-Century Canal Ring Area of Amsterdam inside the Singelgracht	2010	(i)(ii)(iv)	Netherlands
471	Historic Villages of Korea: Hahoe and Yangdong	2010	(iii)(iv)	Republic of Korea
472	At-Turaif District in ad-Dir'iyah	2010	(iv)(v)(vi)	Saudi Arabia
473	Proto-urban Site of Sarazm	2010	(ii)(iii)	Tajikistan
474	Central Sector of the Imperial Citadel of Thang Long - Hanoi	2010	(ii)(iii)(vi)	Viet Nam
475	Historic Bridgetown and its Garrison	2011	(ii)(iii)(iv)	Barbados
476	West Lake Cultural Landscape of Hangzhou	2011	(ii)(iii)(vi)	China
477	Coffee Cultural Landscape of Colombia	2011	(v)(vi)	Colombia
478	Konso Cultural Landscape	2011	(iii)(v)	Ethiopia
479	The Causses and the Cévennes, Mediterranean agro-pastoral Cultural Landscape	2011	(iii)(v)	France
480	Fagus Factory in Alfeld	2011	(ii)(iv)	Germany
481	The Persian Garden	2011	(i)(ii)(iii)(iv)(vi)	Iran (Islamic Republic of)
482	Longobards in Italy. Places of the Power (568-774 A.D.)	2011	(ii)(iii)(vi)	Italy
483	Hiraizumi – Temples, Gardens and Archaeological Sites Representing the Buddhist Pure Land	2011	(ii)(vi)	Japan
484	Fort Jesus, Mombasa	2011	(ii)(v)	Kenya

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
485	Petroglyphic Complexes of the Mongolian Altai	2011	(iii)	Mongolia
486	León Cathedral	2011	(ii)(iv)	Nicaragua
487	Saloum Delta	2011	(iii)(iv)(v)	Senegal
488	Cultural Landscape of the Serra de Tramuntana	2011	(ii)(iv)(v)	Spain
489	Archaeological Sites of the Island of Meroe	2011	(ii)(iii)(iv)(v)	Sudan
490	Ancient Villages of Northern Syria	2011	(iii)(iv)(v)	Syrian Arab Republic
491	Selimiye Mosque and its Social Complex	2011	(i)(iv)	Turkey
492	Residence of Bukovinian and Dalmatian Metropolitans	2011	(ii)(iii)(iv)	Ukraine
493	Cultural Sites of Al Ain (Hafit, Hili, Bidaa Bint Saud and Oases Areas)	2011	(iii)(iv)(v)	United Arab Emirates
494	Citadel of the Ho Dynasty	2011	(ii)(iv)	Viet Nam
495	Prehistoric Pile Dwellings around the Alps	2011	(iv)(v)	Austria, Fra nce, Germa ny, Italy, Slo venia, Switz erland
496	Pearling, Testimony of an Island Economy	2012	(iii)	Bahrain
497	Major Mining Sites of Wallonia	2012	(ii)(iv)	Belgium
498	Rio de Janeiro: Carioca Landscapes between the Mountain and the Sea	2012	(v)(vi)	Brazil
499	Landscape of Grand Pré	2012	(v)(vi)	Canada
500	Site of Xanadu	2012	(ii)(iii)(iv) (vi)	China
501	Historic Town of Grand-Bassam	2012	(iii)(iv)	Côte d'Ivoire
502	Nord-Pas de Calais Mining Basin	2012	(ii)(iv)(vi)	France

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
503	Margravia Opera House Bayreuth	2012	(i)(iv)	Germany
504	Cultural Landscape of Bali Province: the Subak System as a Manifestation of the Tri Hita Karana Philosophy	2012	(ii)(iii)(v)(vi)	Indonesia
505	Masjed-e Jāimé of Isfahan	2012	(ii)	Iran
506	Gonbad-e Qābus	2012	(i)(ii)(iii)(iv)	Iran
507	Sites of Human Evolution at Mount Carmel: The Nahal Me'arot / Wadi el-Mughara Caves	2012	(iii)(v)	Israel
508	Archaeological Heritage of the Lenggong Valley	2012	(iii)(iv)	Malaysia
509	Rabat, Modern Capital and Historic City: a Shared Heritage	2012	(ii)(iv)	Morocco
510	Birthplace of Jesus: Church of the Nativity and the Pilgrimage Route, Bethlehem	2012	(iv)(vi)	Palestine
511	Garrison Border Town of Elvas and its Fortifications	2012	(iv)	Portugal
512	Bassari Country: Bassari, Fula and Bedik Cultural Landscapes	2012	(iii)(v)(vi)	Senegal
513	Decorated Farmhouses of Hälsingland	2012	(v)	Sweden
514	Neolithic Site of Çatalhöyük	2012	(iii)(iv)	Turkey
515	Heritage of Mercury. Almadén and Idrija	2012	(ii)(iv)	Slovenia, Spain
516	Red Bay Basque Whaling Station	2013	(iii)(iv)	Canada
517	Cultural Landscape of Honghe Hani Rice Terraces	2013	(iii)(v)	China
518	Historic Monuments and Sites in Kaesong	2013	(ii)(iii)	Democrati People's Republic of Korea
519	Levuka Historical Port Town	2013	(ii)(iv)	Fiji
520	Bergpark Wilhelmshöhe	2013	(iii)(iv)	Germany
521	Hill Forts of Rajasthan	2013	(ii)(iii)	India

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
522	Golestan Palace	2013	(ii)(iii)(iv)	Iran
523	Medici Villas and Gardens in Tuscany	2013	(ii)(iv)(vi)	Italy
524	Fujisan, sacred place and source of artistic inspiration	2013	(iii)(vi)	Japan
525	Historic Centre of Agadez	2013	(ii)(iii)	Niger
526	University of Coimbra – Alta and Sofia	2013	(ii)(iv)(vi)	Portugal
527	Al Zubarah Archaeological Site	2013	(iii)(iv)(v)	Qatar
528	Ancient City of Tauric Chersonese and its Chora	2013	(ii)(v)	Ukraine
529	Wooden Tserkvas of the Carpathian Region in Poland and Ukraine	2013	(iii)(iv)	Poland, Ukraine
530	The Grand Canal	2014	(i)(iii)(iv)(vi)	China
531	Precolumbian Chiefdom Settlements with Stone Spheres of the Diquís	2014	(iii)	Costa Rica
532	Decorated Cave of Pont d'Arc, known as Grotte Chauvet-Pont d'Arc, Ardèche	2014	(i)(iii)	France
533	Carolingian Westwork and Civitas Corvey	2014	(ii)(iii)(iv)	Germany
534	Rani-ki-Vav (the Queen's Stepwell) at Patan, Gujarat	2014	(i)(iv)	India
535	Shahr-i Sokhta	2014	(ii)(iii)(iv)	Iran
536	Erbil Citadel	2014	(iv)	Iraq
537	Caves of Maresha and Bet-Guvrin in the Judean Lowlands as a Microcosm of the Land of the Caves	2014	(v)	Israel
538	Vineyard Landscape of Piedmont: Langhe-Roero and Monferrato	2014	(iii)(v)	Italy
539	Tomioka Silk Mill and Related Sites	2014	(ii)(iv)	Japan
540	Pyu Ancient Cities	2014	(ii)(iii)(iv)	Myanmar
541	Van Nellefabriek	2014	(ii)(iv)	Nether- lands
542	Palestine: Land of Olives and Vines – Cultural	2014	(iv)(v)	Palestine

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
	Landscape of Southern Jerusalem, Battir			
543	Namhansanseong	2014	(ii)(iv)	Republic of Korea
544	Bolgar Historical and Archaeological Complex	2014	(ii)(vi)	Russian Federation
545	Historic Jeddah, the Gate to Makkah	2014	(ii)(iv)(vi)	Saudi Arabia
546	Bursa and Cumalıkızık: the Birth of the Ottoman Empire	2014	(i)(ii)(iv)(vi)	Turkey
547	Pergamon and its Multi-Layered Cultural Landscape	2014	(i)(ii)(iii)(iv) (vi)	Turkey
548	Monumental Earthworks of Poverty Point	2014	(iii)	United States of America
549	Qhapaq Ñan, Andean Road System	2014	(ii)(iii)(iv) (vi)	Argentina,B olivia (Plurinatio nal State of),Chile,C olombia,Ec uador,Peru
550	Silk Roads: the Routes Network of Chang'an- Tianshan Corridor	2014	(ii)(iii)(v)(vi)	China,Kaza khstan,Kyrg yzstan
551	Tusi Sites	2015	(ii)(iii)	China
552	Christiansfeld, a Moravian Church Settlement	2015	(iii)(iv)	Denmark
553	The par force hunting landscape in North Zealand	2015	(ii)(iv)	Denmark
554	The Climats, terroirs of Burgundy	2015	(iii)(v)	France
555	Champagne Hillsides, Houses and Cellars	2015	(iii)(iv)(vi)	France

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
556	Speicherstadt and Kontorhaus District with Chilehaus	2015	(iv)	Germany
557	Cultural Landscape of Maymand	2015	(v)	Iran
558	Susa	2015	(i)(ii)(iii)(iv)	Iran
559	Necropolis of Bet She'arim: A Landmark of Jewish Renewal	2015	(ii)(iii)	Israel
560	Arab-Norman Palermo and the Cathedral Churches of Cefalú and Monreale	2015	(ii)(iv)	Italy
561	Sites of Japan's Meiji Industrial Revolution: Iron and Steel, Shipbuilding and Coal Mining	2015	(ii)(iv)	Japan
562	Baptism Site "Bethany Beyond the Jordan" (Al- Maghtas)	2015	(iii)(vi)	Jordan
563	Aqueduct of Padre Tembleque Hydraulic System	2015	(i)(ii)(iv)	Mexico
564	Great Burkhan Khaldun Mountain and its surrounding sacred landscape	2015	(iv)(vi)	Mongolia
565	Rjukan-Notodden Industrial Heritage Site	2015	(ii)(iv)	Norway
566	Baekje Historic Areas	2015	(ii)(iii)	Republic of Korea
567	Rock Art in the Hail Region of Saudi Arabia	2015	(i)(iii)	Saudi Arabia
568	Singapore Botanic Gardens	2015	(ii)(iv)	Singapore
569	Ephesus	2015	(iii)(iv)(vi)	Turkey
570	Diyarbakır Fortress and Hevsel Gardens Cultural Landscape	2015	(iv)	Turkey
571	The Forth Bridge	2015	(i)(iv)	United Kingdom
572	San Antonio Missions	2015	(ii)	United States of America

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
573	Fray Bentos Industrial Landscape	2015	(ii)(iv)	Uruguay
574	Antigua Naval Dockyard and Related Archaeological Sites	2016	(ii)(iv)	Antigua and Barbuda
575	Pampulha Modern Ensemble	2016	(i)(ii)(iv)	Brazil
576	Zuojiang Huashan Rock Art Cultural Landscape	2016	(iii)(vi)	China
577	Archaeological Site of Philippi	2016	(iii)(iv)	Greece
578	Archaeological Site of Nalanda Mahavihara at Nalanda, Bihar	2016	(iv)(vi)	India
579	The Persian Qanat	2016	(iii)(iv)	Iran
580	Nan Madol: Ceremonial Centre of Eastern Micronesia	2016	(i)(iii)(iv)(vi)	Micronesia
581	Antequera Dolmens Site	2016	(i)(iii)(iv)	Spain
582	Archaeological Site of Ani	2016	(ii)(iii)(iv)	Turkey
583	Gorham's Cave Complex	2016	(iii)	United Kingdom
584	The Architectural Work of Le Corbusier, an Outstanding Contribution to the Modern Movement	2016	(i)(ii)(vi)	Belgium, France, Germany, Switzerland, India, Japan, Argentina
585	Stećci Medieval Tombstone Graveyards	2016	(iii)(vi)	Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Montenegro
586	Mbanza Kongo, Vestiges of the Capital of the former Kingdom of Kongo	2017	(iii)(iv)	Angola

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
587	Valongo Wharf Archaeological Site	2017	(vi)	Brazil
588	Temple Zone of Sambor Prei Kuk, Archaeological Site of Ancient Ishanapura	2017	(ii)(iii)(vi)	Cambodia
589	Kulangsu, a Historic International Settlement	2017	(ii)(iv)	China
590	Kujataa Greenland: Norse and Inuit Farming at the Edge of the Ice Cap	2017	(v)	Denmark
591	Asmara: A Modernist African City	2017	(ii)(iv)	Eritrea
592	Taputapuātea	2017	(iii)(iv)(vi)	France
593	Caves and Ice Age Art in the Swabian Jura	2017	(iii)	Germany
594	Historic City of Ahmadabad	2017	(ii)(v)	India
595	Historic City of Yazd	2017	(iii)(v)	Iran
596	Sacred Island of Okinoshima and Associated Sites in the Munakata Region	2017	(ii)(iii)	Japan
597	Hebron/Al-Khalil Old Town	2017	(ii)(iv)(vi)	Palestine
598	Tarnowskie Góry Lead-Silver-Zinc Mine and its Underground Water Management System	2017	(i)(ii)(iv)	Poland
599	Assumption Cathedral and Monastery of the town-island of Sviyazhsk	2017	(ii)(iv)	Russian Federation
600	†Khomani Cultural Landscape	2017	(v)(vi)	South Africa
601	Aphrodisias	2017	(ii)(iii)(iv) (vi)	Turkey
602	The English Lake District	2017	(ii)(v)(vi)	United Kingdom
603	Venetian Works of Defence between the 16th and 17th Centuries: Stato da Terra – Western Stato da Mar	2017	(iii)(iv)	Croatia,Italy, Montenegro
604	Aasivissuit – Nipisat. Inuit Hunting Ground between Ice and Sea	2018	(v)	Denmark

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
605	Naumburg Cathedral	2018	(i)(ii)	Germany
606	Archaeological Border complex of Hedeby and the Danevirke	2018	(iii)(iv)	Germany
607	Victorian Gothic and Art Deco Ensembles of Mumbai	2018	(ii)(iv)	India
608	Sassanid Archaeological Landscape of Fars Region	2018	(ii)(iii)(v)	Iran
609	Ivrea, industrial city of the 20th century	2018	(iv)	Italy
610	Hidden Christian Sites in the Nagasaki Region	2018	(iii)	Japan
611	Thimlich Ohinga Archaeological Site	2018	(iii)(iv)(v)	Kenya
612	Ancient City of Qalhat	2018	(ii)(iii)	Oman
613	Sansa, Buddhist Mountain Monasteries in Korea	2018	(iii)	Republic of Korea
614	Al-Ahsa Oasis, an Evolving Cultural Landscape	2018	(iii)(iv)(v)	Saudi Arabia
615	Caliphate City of Medina Azahara	2018	(iii)(iv)	Spain
616	Göbekli Tepe	2018	(i)(ii)(iv)	Turkey
617	Budj Bim Cultural Landscape	2019	(iii)(v)	Australia
618	Historic Centre of Sheki with the Khan's Palace	2019	(ii)(v)	Azerbaijan
619	Dilmun Burial Mounds	2019	(iii)(iv)	Bahrain
620	Ancient ferrous metallurgy sites of Burkina Faso	2019	(iii)(iv)(vi)	Burkina Faso
621	Writing-on-Stone / Áísinaí'pi	2019	(iii)	Canada
622	Archaeological Ruins of Liangzhu City	2019	(iii)(iv)	China
623	Landscape for Breeding and Training of Ceremonial Carriage Horses at Kladruby nad Labem	2019	(iv)(v)	Czechia
624	Water Management System of Augsburg	2019	(ii)(iv)	Germany
625	Jaipur City, Rajasthan	2019	(ii)(iv)(vi)	India
626	Ombilin Coal Mining Heritage of Sawahlunto	2019	(ii)(iv)	Indonesia
627	Babylon	2019	(iii)(vi)	Iraq

ลำดับ	ชื่อแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม	ปีที่ได้รับ ขึ้น ทะเบียน	เกณฑ์ที่ ได้รับการ พิจารณา	ที่ตั้งแหล่ง
628	Le Colline del Prosecco di Conegliano e Valdobbiadene	2019	(v)	Italy
629	Mozu-Furuichi Kofun Group: Mounded Tombs of Ancient Japan	2019	(iii)(iv)	Japan
630	Megalithic Jar Sites in Xiengkhuang – Plain of Jars	2019	(iii)	Lao
631	Bagan	2019	(iii)(iv)(vi)	Myanmar
632	Krzemionki Prehistoric Striped Flint Mining Region	2019	(iii)(iv)	Poland
633	Royal Building of <i>Mafra</i> – Palace, Basilica, Convent, <i>Cерco</i> Garden and Hunting Park (<i>Tapada</i>)	2019	(iv)	Portugal
634	Sanctuary of Bom Jesus do Monte in Braga	2019	(iv)	Portugal
635	Seowon, Korean Neo-Confucian Academies	2019	(iii)	Republic of Korea
636	Churches of the Pskov School of Architecture	2019	(ii)	Russian Federation
637	Risco Caído and the Sacred Mountains of Gran Canaria Cultural Landscape	2019	(iii)(v)	Spain
638	Jodrell Bank Observatory	2019	(i)(ii)(iv)(vi)	United Kingdom
639	The 20th-Century Architecture of Frank Lloyd Wright	2019	(ii)	United States of America
640	Erzgebirge/Krušnohoří Mining Region	2019	(ii)(iii)(iv)	Czechia, Germany

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาว ยุภาพร ไชยแสน
วันเกิด	22 มกราคม พ.ศ. 2539
สถานที่เกิด	จังหวัดหนองบัวลำภู
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	55 หมู่ 5 บ้านดอนน้อย ตำบลหนองกั๊กสุนย์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู 39000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ผู้ช่วยนักวิจัย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2557 โรงเรียนหนองบัวพิทยาคาร อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ. 2561 ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาภูมิศาสตร์พัฒนาเพื่อการจัดการทรัพยากร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2563 ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผลงานวิจัย	ยุภาพร ไชยแสน, สวัสดิ์ รัตนภาส สุวรรณลี, ไพบุลย์ บุญไชย. 2561. ภูมินาม การกระจายตัวและความสัมพันธ์ที่บ่งบอกลักษณะทางภูมิศาสตร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.งานประชุมวิชาการมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 1 วันที่ 14 – 15 กันยายน 2561. ธราวุฒิ บุญเหลือ และยุภาพร ไชยแสน (2561). การศึกษากระบวนการ จัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศเมือง กรณีศึกษาขอเขตพื้นที่ที่จะเสนอขึ้น ทะเบียนมรดกโลก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. Urban & Regional Planning Academic Symposium 2019. 7 น. 52